

21-75 X
w
T. D. K.

C. I. 9

DOĞU İLLERİMİZ AĞIZLARINDAN TOPLAMALAR

I

KARS, ERZURUM, ÇORUH İLBAYLIKLARI AĞIZLARI

Dr. phil. A. Caferoğlu
Üniversite Türk Dili Tarihi Profesörü

1942

İSTANBUL

BÜRHANEDDİN BASIMEVİ

**DOĞU İLLERİMİZ AĞIZLARINDAN
TOPLAMALAR**

I

Institut kurde de Paris

T. D. K.
C. I. 9

**DOĞU İLLERİMİZ AĞIZLARINDAN
TOPLAMALAR**

I

KARS, ERZURUM, ÇORUH İLBAYLIKLARI AĞIZLARI

Dr. phil. A. Caferoğlu
Üniversite Türk Dili Tarihi Profesörü

1942
İSTANBUL
BÜRHANEDDİN BASIMEVİ

Institut kurde de Paris

İÇİNDEKİLER

	<u>Sahifa</u>
İçindekiler	V—VIII
OKUYANLARA	IX—X
ÖNSÖZ	XI—XXIV
I. BÖLÜM : KARAKOYUNLU URUĞU AĞIZI	1—16
Benamaz	3—8
Söz	8—9
Gızla Anasının Türküsü	9—11
Garı Türküsü	11—12
Aşık Abbas'tan	12—13
Kızlar Türküsü	13—14
Maniler	14
Dua	15
Aşık «Tüccar» dan	15—16
II. BÖLÜM : KARAPAPAĞ = TEREKEME URUĞU AĞIZI	17—84
Lêtif şah ve Telli Mehriban Hikâyesi	19—47
Karapapağ Türküsü	48—49
Aşık Şennigin Türküsü	49
Ardahan Dögüşmesi	50—52
Garapapağ Ağıtı	52—53
Atla Deyişme	54
Deyişme	55—56
Gızın yaş Desdanı	56—58
Daşdama	58—59
Dönderme	59—60
Aşık Gülüsdan'dan	61
Vaguf'un sözderi	61—62
Merdan Dağıynan Meydan Dağı	62—65
Garapapağ'ların Gelin Tebriki	66
Nanay	66—67
Üşüdüm	67
Garapapağ Tekerlemeleri	68

	<u>Sahifa</u>
Maniler	69
Nağıl	70—72
Garapapañ Tapbacaları	72—74
Mesel	74
Deyişme	74
Bağlama	75
Noruz Türküleri	75—76
Noruz Bayramı Türküsü	76
Dil	76—78
Çovannan Ağasının Deyişi	78—79
Mahnı	79
Daşdamalar	79—81
Sayacı Türküsünden	81—83
Türküler	83
Atasözü	83—84
III. BÖLÜM: DÜNBÜLLÜ = ÇARIHÇI URUĞU AĞIZI	85—94
Dünbüllü'lerin Kötüyü	87
Destan	87
Şayacı Gözellemesi	88
Küllük Gözellemesi	88—89
Hacı İmran'ın Destanı	89
Eşgiya Derviş Destanı	90
Türküler	90—92
Deyişme (Pamih Nanayı)	92
İydir Türküsü	93
Dünbüllü Türküsü	93—94
Emrah	94
IV. BÖLÜM : KACAR URUĞU AĞIZI	95—102
Ehmet vezir	97—99
Söz	99—100
Gacar Hayatı	100—101
Türkü	101
Araz Türküsü	102
Türkü	102
V. BÖLÜM: TÜRKMEN URUĞU AĞIZI	103—126
Serence	105—108
Kerem'den	109—110
Türkmen Türküsü	110
Üş Gız Türküsü	111

	<u>Sahifa</u>
Karaca Oğlan'dan	111—112
Ermeni Gızı	112—113
Türkü	114—115
Hayatım	115
Desdene	116
Hacı bey Desdanı	116—117
Türkü	117—118
Türkü	118—119
Ėelin Türküsü	119—120
Türküler	120—123
Aşık Abbas'tan	123
Bar Türküsü	123—125
Meniler	126
VI. BÖLÜM: AYRIM, AFŞAR VE BAYAT URUĞLARI AĞIZI	127—144
1. AYRIM URUĞU AĞIZI	129—139
Molla Nesredin Nağılı	129—134
Ayırım Türküleri	134—139
İt Türküsü	139
2. AFŞAR URUĞU AĞIZI	139—142
Afşar Türküleri	139—142
3. BAYAT URUĞU AĞIZI	143—144
Aşık Abbas'tan	143
Türkü	143—144
VII. BÖLÜM: YERLİ KARS AĞIZI	145—180
Darağlı Guş	147
Halvacı Ėözel	147—150
Horavel = Kotan Türküsü	151
Nenni	152—153
Meniler	153—154
Emrah'ın Türküsü	154—156
Beğbudovun vağtında	156
Meniler	157—158
Yağış Duası	158
Mesel	158—159
AĞgonun Türküsü	159
Necibin Türküsü	160—163
Meniler	163—168
Müdamî'nin Türküleri	168—170

	<u>Sahifa</u>
Müşür'ün Türküleri	170—172
Değişme	172—173
Nanay Türküsü	173—174
Çocuk Tekerlemeleri	174—177
Zafer Oyunu	177—178
Mektip Menisi	178
Bayatılar	178 - 179
İravanın Türküsü	179—180
VIII. BÖLÜM: ERZURUM VİLÂYETİ AĞIZI	181—216
Ahmet Bezircan	183 - 187
Mesel	188—189
Destan	190—191
Türkü	191
Aşık Kerem	191—192
Çobannar Destanı	192—194
Erzurüm	194 - 195
Serencem	195 - 202
Değirmancıdan şikayet	202—203
Pire Destanı	203
Sıçan Destanı	203—204
Erzurüm Hakkında bir Aşığın Destanı	204
Aşık Kerem'in Pasın Köylerini Dolaşması	205
Deliganlı Destanı	205—206
Ağıt	207
Fare Türküsü Sümmâni'den	207—208
Hüdâyi'den	208
Yanık Kerem	208—209
Goşma	209
Yüzük Oyunu Şarkısı	210—214
Peşrûv (Tekerlemeler)	214—215
Hayvan Çağırma Nidaları	216
IX. BÖLÜM: ÇORUH VİLÂYETİ AĞIZI	217—228
Hayatım	219
Destan	219—220
Huzûri'nin Şiirleri	220—228
X. BÖLÜM SÖZLÜK	229—288
Kars vilâyeti hasadlarından	289 - 294

O K U Y A N L A R A

Yurdumuzun türlü bölgelerinde halk ağzında yaşayan dil varlıklarımızı araştırıp ortaya çıkarmak, Türk Dil Kurumu'nun kuruluşundan beri, üzerinde durup uğraştığı bir konudur.

1932 de başlanan söz derleme çalışmaları, bu yol üzerinde birinci büyük araştırma olmuştu. Bütün ülkede, devlet ve kültür kuvvetlerinin seferber edilmesiyle başarılan bu büyük ve eşsiz çalışma, iki cildi basılmış ve üçüncüsü de basılmakta olan Söz Derleme Dergisi ile verimini göstermiş bulunuyor.

1933 de, yazı dilimizdeki yabancı sözlere halk ağzından öz türkçe karşılıklar aramak üzere açılan soruşturma, derleme fişlerinden ve kitap kaynaklarından da tamamlanarak, 1934 de Tarama Dergisi ortaya konulmuş, 1935 de çıkarılan Cep Kılavuzları ve 1937 den başlayarak ileri götürülen Terim karşılıkları yollarıyla bu çalışmalar da yürütülmekte bulunmuştur.

Bütün Cemiyet varlıklarının ve bu arada dilin en esaslı kaynağı olan halk içindeki araştırmalar, bunlarla sona ermiş değil, belki ancak başlamış demektir. Söz derlemesiyle birlikte başlamış olan halk gelenekleri ve halk edebiyatı (*Folklore*) derlemeleri de oldukça ileri götürülerek fişleri sıraya konulmuş bulunuyor. Söz Derleme Dergisi çalışmalarının arkası alındıktan sonra, bunlar üzerinde de toplayıcı ve her kesin gözü önüne koyucu uğraşmalara başlanacaktır.

Yine halkın ağzından konuşma dilinde söz kurma değişikliklerini toplamak üzere bir de cümle yapan (*syntaxe*) soruşturması yapılmış bunun verimleri de gramer çalışmaları arasında yerini bulmak üzere sıraya konulmuştur.

Kurum'un bu çalışmaları yürürken, başka bilim örgütlerimiz de bu yollar üzerinde değerli adımlar atıyorlar. Ankara Halkevinde Ata sözleri ve halk gelenekleri üzerine araştırmalar yapıldığı gibi, Ankara Üniversitesi Halk Edebiyatı çalışmaları da bir çok masallar, destanlar ve türküler toplama yolunda verimli ilerilemeler göstermekte olduğunu sevinçle öğreniyoruz. Fakat bunlar arasında verimini basılı olarak göz önüne koyan çalışkan uğraşıcı, İstanbul Üniversitesi Türk Dili Profesörü Filoloji doktoru Ahmet Caferoğlu arkadaşımız olmuştur.

Daha 1933 yazında ilk karışıklık kılavuzu çalışmalarında Kurum'a arkadaşlık etmiş olan değer profesör A. Caferoğlu, son yıllarda bölge bölge Türkiye'yi dolaşarak türlü illerin ağızlarından toplamalar yapmakta ve bunları Edebiyat Fakültesi yayınları arasında ortaya çıkarmaktadır.

1941 yazında Profesör doğu illerimizde araştırmalar yapmak üzere yola çıkıyordu. Fakülte hesabına olan incelemeler arasında Türk Dil Kurumu'na da bir pay ayrılması için gösterdiği değerli ve sevimli istek, bugün her kesin gözü önüne koymakla sevindiğimiz bu güzel eseri yaratmış bulunuyor.

Profesör, kısa bir zaman içinde doğu illerimizin türlü urukları üzerinde yapabildiği görüşleri bu kitapta toplamış, böylece bize çok değerli ve usta elinden çıkan bir araştırma örneği bağışlamıştır. Biryandan doğu sınırlarımızın öte taraflarında yaşayan Türk diyelekleri ile ilgili olan söyleişlerini yazıya geçiren bu eserin değerini her dilseverin kolaylıkla anlayacağı şüphesizdir.

Profesörün yine bu yolda yaptığı yayınlarda tuttuğu yolu bozmadan kendi seçtiği çevriyazı işaretleri kullanılmış ve eserin öteki yayınlarla uygunluğuna ilişilmemiştir.

Bu değerli eseri, Kurum'un bu yoldaki çalışmalarını tamamlayıcı ve ileri götürücü bir bilim verimi olarak basıp ortaya koymak yolunu bize açtığı ve eserin gerek hazırlanmasında, gerek basılmasında büyük çalışkanlık ve özveri gösterdiği için Profesör A. Caferoğlu arkadaşımıza saygı ve teşekkürlerimi sunar, bu verimli yol üzerinde kendisine ve bütün dil çalışıcılarına her gün artacak başarılar dilerim.

TÜRK DİL KURUMU

Genel Sekreteri

İ. N. DİLMEN

ONSÖZ

«Türk Dil Kurumu» himayesile naşredilen bu eser, Anadolu'nun muhtelif ağızlarına dair altı yıldanberi topladığım ve şimdiye kadar iki cildi İstanbul Üniversitesi tarafından naşredilen «Anadolu dialektolojisi üzerine malzeme» adlı eserimin bir devamından başka bir şey değildir. Yalnız, içerisine aldığı ağızlar malzemesinin, Anadolu illerinin diğer ağızlarına nisbeten, Azeri ağızlarına doğru, oldukça büyük bir yakınlık göstermesi, ve ötedenberi bu ilimizin «Şark vilâyetleri» adile adlanması dolayısıyla, bu esere «Doğu illerimiz ağızlarından toplanmalar» adının verilmesi daha uygun görülmüştür. Bu yeni serinin ilk cildinde toplanan malzeme, doğu illerimizden ancak Kars, Erzurum ve kısmen de Çoruh ilinin Yusufeli ağızlarını temsil etmektedir. Gerçekte ise, bu ağızların hiç birisine, tam olarak derlenmiş ve toplanmış nazarla bakılamaz. İllerin büyüklüğü, barındırdıkları unsurların tarihi tekâmülü ve alanı, coğrafik mevkii göz önünde tutulacak olursa, bu ağızların toplanmasındaki eksiklikler kendiliğinden meydana çıkmış olur. Çünkü, her ilin barındırdığı kitle, hiç bir vakit, kendi çevresi içine kapanıp dıştan gelen tesirlerden kendisini koruyamadığı gibi, mütemediyen gelip geçen ve yerleşen bir çok Türk ve hattâ yabancı urukların da tesirlerini kendi üzerinde az çok hissetmiştir. Her bir Türk kabilesi ile, uruk, boy ve aşireti, yerli etnolojik ve lingvistik hayat varlığı üzerinde müessir olduğu gibi, sahanın coğrafik durumu da, şüphesiz, yerli ağızın karakteri üzerinde tesirler yapmaktan geri kalmamıştır. Bu bakımdan ağız, folklor ve sairesi derlenen her bir ilimizin mevkisinin de daima göz önünde tutulması gerekmektedir. Merkezden uzak, bir durmada bulunan ve içerisine yeni aşiretler celbetmeyen bir ilimizin etnoğrafik ve lingvistik hayatı, bir geçit mevkiinde bulunan ve bir çok ihtiyaçlar dolayısıyla, bir çok yeni aşiret ve uruklara bir barınma yeri vaziyetinde bulunan başka bir ilimizin hayatı arasında çok fark vardır. Birincisinin hayatı, mahdut ve muayyen, âdet ve geleneklere bağlı, dar bir çevre içerisinde geçtiği gibi, zamanla, bir çok orijinal unsurlarını da kaybetmiş ve vaktile bütün abaliye şamil merasim, oyun ve eğlence gibi karakteristik hayat tezahürleri artık, ehemmiyetsiz sayılarak çocuklara devredilmiştir. Bu gibi illerin folklor hayalı

çok sönük olup, yerli ağızları da eski tipik karakterini bir dereceye kadar kaybetmiştir.

Aksine olarak, coğrafik durumu elverişli olan bir il, kendi çevresine celbettiği bir çok yeni Türk boy ve urukları sayesinde, fevkalâde zengin ve çeşitli folklor, âdet ve geleneklere maliktir. Bu kabil iller, ekseriyetle, birer hakiki hayat kaynağıdır. Burada kabilevi hayat icabı yapılan millî merasim ve eğlencelerle, oldukça zengin bir halk edebiyatı janrları ve bu edebiyatı ifade eden ağız çeşitleri türemiştir. Eserin mevzuunu teşkil eden bu millî varlık kaynağına, şimdiye kadar ağızlarını toplamaya çalıştığım otuza yakın Anadolu illerinin içerisinde en çok malik olanı, Kars ilidir. Bu alan, ağız bakımından şimdiye kadar hiç araştırılmamıştır. Ehemmiyetini göz önünde tutarak 1942 yılı araştırmamda en bol yer, bu ile verilmiştir.

*
* *

3 Birinci kânun 1920 yılında, G ü m r ü muahedesile, tekrar anavatana bağlanan Kars ili, barındırdığı muhtelif etnik unsurlar bakımından, oldukça zengin ağız ve folklor janrlarına maliktir. Burası, doğu sınırlarımızın sonu olması ve coğrafik durumu dolayısıyla, bir taraftan Azerbaycan'lar diğer taraftan da Ermenistan ve Gürcüstan Türklerine bir merkez vazifesini görmüştür. İlin zengin yayla ve ovaları, ötedenberi, hemsınır Türk uruklarının uğrağı olmuş, göçebe hayat yaşayan ve sürü besleyen aşiret, uruk ve boylara bazan bir geçit, bazan da dâimî bir barınma yeri vazifesini görmüştür. Bu yüzdendir ki, burası T ü r k i y e C u m h u r i y e t i sınırları içerisinde alınınca, çevresindeki bir çok Türk urukları da, ister istemez bu alanın öz ahalisi içerisinde karışmıştır.

Kars ilinin asıl öz yerli oturak ahalisi ve muhtelif Türk urukları haricinde, bir de son zamanlarda, muhtelif sebeplerle, buraya göç eden bir çok Azeri Türkleri de vardır. Bunların ekserisi bir çok köylere dağıldığı gibi, kasabalarda da bolca yerleşmişlerdir. Bu yüzdendir ki, Kars ili ağızca fevkalâde çeşitli ve aynı zamanda tasavvur edilmeyecek derecede türlü ve zengin bir halkiyata maliktir[1]. Kars ilini ağız bakımından ve sıra gözetmeden kaba bir tasnife tabi tutmak lâzım gelirse, şöyle bir plânço elde etmiş oluruz.

[1] Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Halk edebiyatı Doçenti P e r t e v B o r a t a v, bu yolda fevkalâde büyük bir faaliyet göstererek, Kars ilinin, bilhassa balk hikâye ve masallarını toplamakla meşguldür.

A. YERLEŞMİŞ TÜRK URUKLARI AĞIZLARI

1. Karakoyunlu uruğu ağızı
2. Karapapağ yahut Terekeme uruğu ağızı
3. Dünbüllü yahut Çarışçı » »
4. Kacar uruğu ağızı
5. Türkmen » »
6. Ayrım » »
7. Afşar » »
8. Bayat » »
9. Yerli öz Kars ahalisi ağızı
10. Muğan Türkleri ağızı.

B. YENİ GELME TÜRK UNSURLARI AĞIZLARI

1. Aşıska ağızı
2. Aşalkelek »
3. Kazahlı »
4. Karabağlı »
5. Erivanlı »
6. Borçalı »
7. Genceli »
8. Gökçay »
9. Makûlu »
10. Nahçıvanlı »

Son on ağız genel karakterleri bakımından, asıl, diğer Azerî ağızları ile bir kül teşkil ettiklerinden, ve bu ağızda konuşanların kendileri de muhacir mevkiinde bulduklarından, bunlara dair malzeme toplanmasına lüzum görülmemiştir. Yalnız bu ağızların, oldukça bariz bir surette, Kars ili ağızları üzerinde müessir olduğu göz önünde tutulmalıdır. Kars ilinde temelli olarak yerleşen diğer uruklarla yerli öz Kars ahalisine gelince, bunlar hakkında, daha açıkca bir fikir edinilmesi için, haklarında kısaca malûmat verilmesi istifadesiz kalmıyacaktır. Eserde, her bir uruğun ağızı hakkında muayyen kanunlar elde edilmesi için birbirinden ayırt edilmişlerdir.

KARAKOYUNLU URUĞU:

Anadolu'nun diğer illerinden hariç olan bu uruğun, Kars ilinde ancak bir kaç köyü vardır. Bunların en büyüğünü Karakoyun adlısı

teşkil etmektedir. Hasan Han Türk'den elde ettiğim malûmata göre, Kars ilindeki Karakoyunlular başlıca, şu oniki boya ayrılmaktadırlar:

1. Hacı Yağıplı (Yakuplu)
2. Tohtamışlı (kendi ifadelerine bakılırsa bu kelime top ve gamış kelimelerinden mürekkeptir).
3. Mirili
4. Musalı
5. Kolalı
6. Dodalı
7. Halaşlı (keçe atan, yani keçe yapan).
8. Rehim oğlanları
9. Balöğlannarı (Bal oğlanları)
10. Göyce Bulahlı
11. Geşimli
12. Gıraşbağlı.

Bu boylar hakkında, ayrıca, genişçe bir malûmat elde edilememiştir. Ne gibi sebeplerle ve hangi tarihte buraya gelip yerleştikleri hakkında, halk arasında dolaşan muayyen rivâyete de tesadüf edemedim.

Karakoyunluların mühim bir kısmı, İran ve Kafkasya Azerbaycanında yerleşmiştir. Bazı yerlerde, sadece, Türkmen adı altında zikredilmektedirler.

KARAPAPAĞ YAHUT TEREKEME URUĞU :

Aynı uruğa verilen çifte addır. Kars ve Ahıska yerlileri bu uruğa sadece Karapapağ adını vermişlerdir. Ekser halk ağzında bu ad, bu uruğun, yalnız, oturak kısmına verilmiş olsa gerektir. Aksine olarak bu urukun göçebe olanlarına ise, Terekeme [1] denilmiştir. Aşağı yukarı bundan yüz yıl önce, kısmen Kafkasya, kısmen de İran Azerbaycan'ından gelip Kars ili ile eski Aleksandropol, kazasının Akbaba nahyesinde ve Gürcistan'ın Ahalsık ve Ahalkelek kazalarında yerleşmişlerdir. Ruslar bunlara Karakalpak adını vermişlerse de, Kafkasya Azerbaycan'ı Türkleri arasında, daha fazla, Terekeme adile şöhret bulmuşlardır.

Hangi tarihte Azerbaycan'a gelip yerleştikleri hakkında sarih bir malûmatımız yoktur. Bunların, daha Kıpçaklar zamanında buralara gelmiş bulunmaları ihtimali ve Türkistan sahasındaki Karapapağ-

[1] Vambéry, H., yanlış olarak bu uruğu Terekeme şeklinde yazdığı gibi Karapapağ'ları da ayrı bir uruk olarak kabul etmektedir (*Das Türkenvalk*, Leipzig, 1885, S 592).

larla, eski Rus vakanüvislerinde Ç o r n i y e K l o b u k i, diye geçen kavmin aynı oldukları Zeki Validi tarafından ileri sürülmektedir (A. Zeki-Validi, *Azerbaycan Etnoğrafisine dair*, «Azerbaycan yurt bilgisi», II, 1933, s. 102). Bence mesele, ciddi bir araştırmaya muhtaçtır.

Asılları itibarile, Azerbaycan Türklerinden sayılan Terekemelerden Ermenistan'la Gürcistan'da yerleşenleri, az bir zaman sonra bu sahanın yerli Azeri muhiti içerisinde tamamiyle erimiş ve bu yüzden kendi uruk adlarını dahi muhafaza edememişlerdir. 1926 yılı Rus istatistiğine göre Akbaba nahyesinde yerleşmiş olan Karapapahların nüfusu ancak 6.311 kişiden ibarettir. Kafkasya dahilindekiler ise, yerli ahali içerisinde ithak edilmişlerdir (G. F. Lyayster, ve G. F. Çursin, *Geografiya Zakavkaz'ya = Maverayı Kafkasya Coğrafyası*, Zakiniga, 1929, s. 321-322)

Çıldır'da Karapapah yahut Terekeme olmayan Türklere, sadece, Ç i n ç a v a t denilmektedir. Bazan da sırf bir hakaret olmak üzere bunlara B e z b a ş dahi denilir ki, bu onlara, büyük bir ihtimalle, başlarına alelâde bez bağladıklarından dolayı verilmiştir. Ahıska, Ardahan ve Ahalkelek yerlilerine de, Kars ve civarındaki ahali G a g a v a n adını vermektedir. Kelimenin asıl manası, «meyvacı» demek olduğundan, bu tabir onlara, sırf meyva yetiştirmekle meşgul olduklarından dolayı verilmiş olsa gerektir. Yine bir hakaret olmak üzere, bazan yerli ahali Ç i n ç a v a t tabirini, Azerbaycan muhacirleri için de kullanmaktadır.

Göçeri Terekemeler içerisinde, ayrıca, yerli ahali tarafından M ü r i d adile adlanan bir zümre daha vardır. Bu zümreyi, esas Terekeme uruğundan ayıran başlıca hususiyet, yaptıkları dinî âyindir. Bir nevi şaman âyinini andıran bu dinî merasimde, erkeklerle kadınlar bir meclis kurarak pervane dönüp çay içerler. Ve davul yerine bir teneke parçasını çalarak, bilhassa Seyit Hamza Ni g â r i'ninin ve daha başka şairlerin çok defa manalarını bilmedikleri şiirlerini söylerler. Aralarında en büyük günah, sakal kesmek olduğundan, hep uzun sakal taşırlar. Yerli ahali bunlara çok menfi bir nazarla bakmaktadır. Bunları islâm ve Türk saymazlar. Dağlık halde muhtelif Terekeme köylerinde yerleşmişlerdir.

Bütün Kars ilindeki Terekeme köylerinin sayısı, aşağı yukarı, yüz onördü bulmaktadır. Ağızları, Azerbayca'nın G e n c e ağzına pek yakındır. Bunlar da, metinden de anlaşılacağı ve çhile, tek heceli kelime sonundaki «b» leri «v» ye ve «b» leri «f»e, gerundium eki olan «b» leri yine «f»e ve kelime ortasındaki «c» leri «j» ye çevirmektedirler [1]. Eserin metin kısmında, bu ağza ait bolca malzeme vardır.

[1] Daha fazla malûmat almak için D j a f e r o ğ l u A h m e t. 75 *Azerbajğanische Lieder «Bajaty»*, Berlin, 1930, s. 27.

Kars ili Terekemeleri, yahut Karapapahlar, aslen Türkmen olduklarını kabul etmemektedirler. Aralarında ayrıca O ğ u z boyu taksimatı dahi mevcut değildir.

Terekemeler fevkalâde zengin bir halk edebiyatına maliktirler. İçlelerinde düzgün ve olgun bir ifade ile saatlarca ve hatta günlerle masal ve hikâye söyleyenler bulunmaktadır. Eski ve yeni bir çok halk aşık ve şairleri vardır. Muhtelif zamanlarda yetişmiş ve bu ağızda şarkı ve şiirler tanzim etmiş olan bir yığın Terekeme şairi, Fahreddin Çelik tarafından tesbit edilmiştir. Dikkat nazarına alınacak olan bu Terekeme il şairlerinin belli başlıları şunlardır:

1. Bağdat (XVI. asır kadın halk şairlerindedir. Aslı itibarile Çıldırılıdır).
2. Hasta Kasım (XVIII. asırda yaşamış. Aslı itibarile Zarşatlıdır).
3. Kurbanî (XVIII. asır Kars şairlerindedir).
4. Bala bey (XIX. asırda yaşamıştır. Zarşatlıdır).
5. Hoca İrfânî (XVIII-XIX. asır il şairidir. Çıldırılıdır).
6. Sadâyî (XIX. asır Çıldır il şairidir).
7. Şenlik (XIX-XX. asır il şairidir. Çıldırılıdır, büyük bir şöhrete maliktir. Oğlu da şairdir).
8. Resûl (XIX-XX. asır Çıldır il şairlerindedir).
9. Hasta Hasan (XIX. asırda yaşamıştır).

Şimdi hayatta olan başlıca Terekeme il şairlerinden zikre değerleri: Hüseyin, Gülüsdan ve Hicrânî'dir. Gülüsdan'dan bazı parçalar metinde mevcuttur.

DÜN BÜLLÜ YAHUT ÇARIHÇI URUĞU:

Asıl adları D ü n b ü l l ü olduğu halde, Kars ahalisi bunlara, yerleştikleri köyün adı ile Ç a r ı h ç ı adını vermiştir. Dünbüllü olan Gudretullah İydirli'den elde ettiğim malûmata göre, bunlar asılları itibarile, Hoylu olup, vaktile buraya hicret etmişlerdir. Hicret tarihleri kendilerince de mâlum değildir. Bunların en ileri geleni, Ali Gızılı O ğ lu bey adında birisi olmuştur. Bunun idaresi altında Hoy'u terkle İğdir'a gelip yerleşmişlerdir. Ruslar İğdir'ı işgal edince, bunlar da yeniden diğer bir yere göçe mecbur kalmışlardır. Terkettikleri sahayı ise Ermeniler işgal etmişlerdir. Eski yerleri olan İğdir'a bir daha dönemediklerinden, Ç a r ı h ç ı köyünde yerleşmeği daha uygun bulmuşlardır. Son göçleri esnasında, İrevan İranlıların hakimiyeti altında idi. Uruk başlıları da, A h m e t H a n D ü n b ü l l ü'dür. Hakkârî ve Kars kalelerini yapan bunlardır.

Menshleri hakkında kendilerinden elde ettiğim malûmattan anlaşıla-

cağı veçhile, bu Türk uruğunun hakikî adı Dünbüllü ve aslı itibarile Hoy Türklerindedir. Bugün Kars ilinde işgal ettikleri köyler şunlardır :

1. Yuharı Çarihçı
2. Aşağı Çarihçı
3. Küllük
4. Çiti
5. Yuharı Erepgir
6. Aşağı Erepgir.

En kalabalık köyleri, Yukarı ve Aşağı Çarihçı köyleridir. Diğerleri ise pek küçüktürler.

Kars ili Dünbüllüleri başlıca beş boya ayrılmaktadırlar :

1. İğdirli boyu
2. Dedehan »
3. Sabirhan »
4. Hacı Baba »
5. Gödekler »

Nüfusları hakkında kesin bir malûmatım yoktur. Ağızlarına ait malzeme de, o kadar zengince temsil edilmemiştir.

KAÇAR URUĞU:

Anadolu'nun diğer sahalarında yerleşenlerden maada bu Türk uruğuna, Kars ilinde ancak bir köyde tesadüf edilmektedir. G a c a r T o h a n ç a l ı adını taşıyan bu köy, yüz evden ibarettir. Esas merkezlerini İran teşkil etmektedir. Bir kısmı da, Kafkasya Azerbaycan'ı ile Musul ilinde yerleşmiştir.

TÜRKMEN URUĞU:

Kars ili Türkmenlerini, başlıca iki coğrafik mıntakaya ayırmak kabildir. Bunlardan birinci mıntakaya dahil olanlara A r d a h a n, ikinci mıntakaya dahil olanlara ise Kars Türkmenleri adı verilebilir. Ardahan sahasındakiler, daha fazla göçeri olup, oldukça kaba bir ağıza maliktirler. Kars'takiler ise, aksine, oturak olup, yerli Kars ili ahalişi ağızına yakın, düzgün bir ağızla konuşmaktadırlar. Yerli ahali ile olan sıkı temasları neticesinde, öz ağız hususiyetlerini muhafaza edememişlerdir. Kendi söylediklerine bakılırsa, asılları itibarile Ç e p n i'dirler. Aralarında İğdir, B a y ı n d ı r ve İ m r e l i gibi boy bölümlerine de raslanmaktadır.

Kars ilinde yerleşen Türkmen köylerinin sayısı, kırk beşe yakındır. İçlerinde, eski öz ağız hususiyetlerini muhafaza edenler de vardır[1].

[1] Anadolu'nun cenubunda yerleşenler için bk.: A l i R ı z a, *Cenupta Türkmen Oymakları*, I, İstanbul, 1931-2; II-III, Ankara, 1933; Ankara, 1934; IV-V, Adana, 1934-9.

AYRIM URUĞU:

Hangi tarihten itibaren Kars iline geldikleri hakkında malûmatımız yoktur. Taşdıkları uruk adı üzerine, bunları «El-Rumi», yâni Rum ilinden gelme sayanlar bulunduğu gibi, yine Ayrım kelimesinin, sade iştikakı üzerine, bunların diğer Türklerden ayrılmış bir uruk olduğunu iddia edenler de vardır [1]. Selçukluların düşmesi üzerine, bu günkü Gence ve Karabağ civarında yerleştikleri söylenmektedir. Bir kısmı, XVI. asır sonlarına doğru, İrana geçerek Erdebil sahasında yerleşmiş ve «Şahsevenler» adını almıştır. Kafkasya Azerbaycan'ında yerleşenler, bir kaç kısma ayrılmışlardır.

Kars ilinde yerleşen Ayrımlar, aşağı yukarı, altmış altı köyden ibarettir. Ekserisi İğdir kazasının Duzluca sahasında yerleşmiştir. Merkezleri Pernevi'tir. Taşdıkları soy adları da, kendi uruklarının adı olan Ayrım'dan tasarlanarak, Ayrımlı olmuştur. Kendilerine mahsus ve dikkata değer bir ağıza maliktirler.

BAYAT URUĞU:

Yayılışı, Selçukluların hareketile sıkı bir surette ilgili olan Bayat uruğu, diğer Türk urukları ile beraber, Hazar denizinin cenubundan geçerek, Azerbaycan'larda, Türkiye ve Irak'ta yerleşmişlerdir. Bugün bunlara İzmir havalisinde, Adana'da Kozan dağlarında ve İslâhiye nahiyesinde rastlanmaktadır (Köprülü, F., *Oğuz etnolojisine dair tarihî notlar*, «Türkiyat mecmuası», I, s. 198-205). Musul'la Bağdad arasında yerleşen Bayat'lar, şüphesiz, bu büyük uruğun bir kolu olduğu gibi, Kars ilinin Bayat Tohançalı adlı köyünde yerleşenler de vardır. Mazenderan, Tahran ve Horasan sahalarında yerleşen Bayatlar, vaktile Kızılbaş adını almışlardır (Baharlı, *Azerbaycan*, Baku, s. 38). İrandaki yayılları hakkında daha fazla malûmata جغرافیای مفصل ایران مسعود کهن adlı eserinin 11, s. 86,276-ncı sayfalarında tesadüf edilmektedir.

AFŞAR URUĞU:

Anadolu Türkmenlerinin en büyük uruğunu, Afşarlar teşkil etmektedir. İran [2] ve Kafkasya Azerbaycan'ında da oldukça boldurlar. Anadolu'nun muhtelif yerlerindeki hariç, Kars ilinde Afşarlara pek az tesadüf edilmektedir. En çok yerleştikleri saha, Ardahan'ın Hoçuvan

[1] Oldukça dikkata değer etnoğrafik malûmat K. Karakaşlı'nın *Ob Ayrumah = Ayrımlar hakkında* adlı makalesinde bulunmaktadır. «Izvestiya o-va obale-dovaniya izuçeniya Azerbaydjana», VIII. 1929.

[2] جغرافیای مفصل ایران مسعود کهن, Tahran, II, 1311, s. 86, 92, 253 - 254.

nahyesinin merkezi olan H a s k ö y'dür. Burada 40-50 aileden fazladırlar. Bazı Afşar aileleri serpinti halinde Iğdır'ın Daşburun nahyesine dağılmıştır. Benim topladığım malzeme, bu Afşar'lara aittir.

Bunlar kendi öz varlıklarını muhafaza edememişlerdir. Bu yüzden O ğ u z Türklerinin bozuk bir uruğunu teşkil etmektedirler. Hatta Kars ilindekilerin bir kısmı ile B a d ı l l ı yani B e g d i l i uruğu, yerli Kürtlerle karışmış bir vaziyettedir. Başka başka olan bu iki uruk arasındaki evlenme neticesinde, Kürt dili Afşar uruğu ağızı üzerinde fazlasile müessir olmuştur. Benim, ağızından malzeme topladığım Afşar bu cins bir Afşar'dır. Ağızı daima Kürt Türkçesi ağızına kaçmakta olduğu halde Kürtçeyi de iyice konuşmaktadır.

Kars ili Afşarları arasında boy ayrımına tesadüf etmedim. Bunlar daha fazla, soya göre ayrılmışlardır. En esaslı soylarını, Zilli ve P i r e b â d i teşkil etmektedir. Antitoros eteklerinde yaşayan Afşarların ağızına dair şimdiye kadar neşredilen yegâne malzeme, H a m i t Z ü b e y r' i n topladığıdır [1].

YERLİ ÖZ KARS AHALİSİ :

Bu tabir altında daha eskidenberi bu alanda yerleşen Türk ahali kasedilmiştir. Filvaki bunlar da muhtelif askeri hareket dolayısıyla kısmen Anadolu içerlerine kısmen de Kafkasya Azerbaycan'ına hicret etmişlerse de, sonda tekrar bu alana gelerek yerleşmiş ve bir dereceye kadar eski ağız hususiyetlerini muhafaza edebilmişlerdir. Bunların ağızı, aşağı yukarı, Erzurum ağızının aynı olmakla beraber, ehemmiyetli bir surette muhtelif urukların ve bu meyanda gelme Azeri muhacirlerinin tesiri altında kalmışlar Bu yüzden Kars ili yerli ahali ağızını da başlıca bir çok bölümlere ayırmak mümkündür. Bunlar şöyle bir tasnife tabi tutulabilir:

1. Kars köylerinin ağızı
2. Zarşat ahali »
3. Ardahan »
4. Poshof »
5. Bardız »
6. Şüregel ağızı, ve saire

Bu küçük ağız bölümleri arasındaki ayrılıklar ahemmiyesiz olduğundan bunların tasrihine lüzum görülmemiştir.

(1) *Afşar Türk ağıtlarına dair*, «Türk yurdu» 1928, sayı 5-199, s. 21-24. Burada toplanan malzeme eski arap harflerile olduğundan, bütün ağız hususiyetleri o kadar bariz değildir. Anadolu Afşar'larının yayılımı için bk., Vambery, H., *Das Türkenvolk*, Leipzig, 1885, s. 607 ve Krayliç ve Ravliç, *Türkmen Aşiretleri*, İstanbul, 1834, s. 233, 164-172.

MUĞAN TÜRKLERİ:

Bunlar, taşıdıkları addanda anlaşılacağı veçhile, Azerbaycan'ın Muğan bozkırından gelme olup, Kars ilinin, Arpaçay kazasında, Başkedikler nahyesi dahilinde Astahana adlı bir köyde yerleşmişlerdir. 300-400 haneden ibarettirler. Ağızlarına dair malzeme toplanmamıştır. Astahana köyünde eski Muğan türkleri beylerinden bir de Şemsi adlı bir beyleri yaşamaktadır.

Bu kadar çeşitli Türk boy ve uruklarını içerisinde alan Kars ili, şüphe yoktur ki, ağızca da bir çok farklar gösterecektir. Aynı şarkının yahut masalın bir çok uruklar içerisinde söylenişi ve herbir urukca benimsenmesi, zamanla, masala yeni yeni unsurlar eklediği gibi, ağızca da eski bekâretini muhafaza edememiştir. Bu yüzdendir ki, bu ile ait toplanan malzemede aynı kelime bir kaç telâffuz şekli ile tesbit edilmiştir. Meselâ: «ev, ev, öy» yahut «çavdar, çödar»; «ovuç, oyuç, öyüç» ve başkaları gibi. Bunların tesbitine elimden geldiği kadar dikkat edilmiş ve kelimenin şu veya bu ağıza göre tashihine lüzum görülmemiştir.

*
* *

ERZURUM AĞIZI:

Eserin esas ağırlığını teşkil eden Kars ili haricinde, ayrıca buraya Erzurum ili ile Çoruh ilinin Yusufeli ağızları da idhal edilmiştir. Bu iki il ağızları, birincisine nazaran, daha tamamlanmaya muhtaçtır. Hele Çoruh ili âdeta el vurulmamış bir haldedir. İleride bu noksanın da tamamlanmasına çalışılacaktır.

Karakter itibarile Erzurum ağızı, benim topladığım malzemeye göre, aşağı yukarı, asıl öz Kars ili ahalesinin ağızına yakındır. Yalnız bu iki ağız arasında göze çarpan hususiyet, Erzurum ağızlarındaki «k» yerine «ç» ile «g» lerin «c» ile «gy» arasında telâffuz edilışıdır. Esas farki teşkil eden bu hususiyet haricinde, diğer bir çok ufak tefek noktalar da gösterilebilirdi; fakat her iki il ağızlarında kalın köklere bağlanan eklerin ince oluşu, aralarındaki sıkı yakınlığa başlıca delil teşkil edebilir. Meselâ, her iki il ağızında da hemşire manasında kullanılan bacı kelimesi mülki zamir ekile bacısı (Kars için metin s. 160; Erzurum için s. 187) yahut dolu kelimesi, her iki il ağızlarında akkuza-tif ekile doli telâffuzu iledir (metin s. 159 ve 189). Bu bakımdan ben, elimdaki malzeme üzerine, bu iki il ağızlarını, bazı farklılara rağmen bir gruptan addetmeğe mütemayilim.

Erzurum ili ağızı da, diğer iller ağızı gibi, şimdiye kadar kâfi de-

recede derlenmemiştir. Bu ağıza dair şimdiye kadar yapılan araştırmalar Dr. Sâdeddin Buluç'un *Anadolu ağızları bibliyografyası* («Türkiyat mecmuası», VI-VII s. 321-333) adlı makalesinde tesbit edilmiştir.

ÇORUH İLİ AĞIZLARI :

Topladığım malzeme, biraz yukarıda söylediğim veçhile, yalnız bu ilin Yusufeline ait olduğundan, burada bu ilin bütün ağızları hakkında herhangi bir fikrin yürütülmesine imkân yoktur. Yalnız şu kadarını söyleyebilirim ki, buranın ağızları, karakter itibarile, Kars ve Erzurum illeri ağızlarından tamamile başkadır. Burası galiba daha fazla Karadeniz sahilinin bu sahasındaki ağızlarla bir grup teşkil etmektedir. Katî bir kanâat, ancak ileride toplayacağım malzemelerle tesbit edileceğinden burada ileri sürülen fikir, ihtiyat kaydile telâkki edilebilir.

*
* *

Malzemenin toplanılmasında müracaat ettiğim metod, umumiyetle, canlı ağızların toplanışında berkesce tatbik edilenden farklı değildir. Her yerde, ağızları tesbit edilen kimselerin yerli ve aslan Türk olmalarına ehemmiyet verildiği gibi, kendi ili çevresinden harice çıkmamış olanlar tercih edilmiştir. Konuşma cihazlarının normal olması da, bu gibi toplamalarımnda esas olarak kabûl edilmiştir. Ekseriyetle ağızları toplanan kimseler, meselenin ruhuna vakıf olmadıklarından, daima ya çekingenlik veya ağızlarının tesbitine muvafakat ettiklerinde, daima edebî bir şiveye doğru kaçmak temayülünü göstermektedirler. Bundan dolayıdır ki, masalların baş kısmı, daha fazla, edebî bir şiveye, ortası hakiki yerli ağızlarına, sonu ise her iki şıkkı birleştiren bir edaya maliktir. Bir masal içeriside aynı kelimenin muhtelif telâffuzla geçmesi bundandır. Bazan süratli telâffuzla, birbirine eklenen bir kaç kelimenin tesbiti imkânsız bir hal alır. Bu gibi zorlukların bertaraf edilmesi, yerli ağızlara vakıf, münevver arkadaşların yardımile olmuştur.

Toplanan ağızların bütün inceliklerinin yazı ile ifade edilmesinin çok müşkül olduğu, herkesce malûm bir keyfiyettir. Mamafih, hiç olmasa bir çok esas hususiyetlerin tesbiti için, bazı fonetik işaretlere müracaat mecburiyeti hasıl olmuştur. Bu eserde kullanılanlar şunlardır :

İ Ş A R E T L E R

- Vokaller üzerindeki bu çizgi, vokalin uzun olduğunu göstermektedir. Ms. (gelēr, bā) kelimelerinde olduğu gibi. Bu uzatma, iki vokalin yan yana telâffuzundan farklıdır. İki vokalin telâffuzunda, sadece, iki vokal yan yana yazılmıştır. Ms. (saat) kelimesinde olduğu gibi.
- Âdi vurgu içindir. Ms. (mènnen-benimle; mennèn-benden) gibi. Vokallerin yarım uzatılması içindir.
- Vokallerin sağırлаştığını ifade etmek içindir. Ms. (bā-bana) İki ayrı kelimenin, birbirine hağlı olarak telâffuz edilmesi içindir. Ms. (dur—al, boş—geldin) kelimesinde olduğu gibi. Satır hizasının üstünde ve altında gelen küçük harfler, bunların yarım telâffuz edileceğini göstermektedir.
- Kelime içerisinde kısa bir durak yapıldığını ifade eder. Ms. (meh'-rebe) kelimesinde olduğu gibi.
- Arapçanın «ع» telâffuzundaki sesi verebilmek için kullanılmıştır.
- K,k Bizim bugünkü (kalın, kaldı) kelimelerindeki «k» yerine kullanılmıştır.
- K,k Metinde, gerek kalın gerek yumşak köklerde olsun (kesmek, kedi) kelimelerindeki «k» yi ifade etmektedir. Ms. (kör) kelimesi mukabilindeki (kor) gibi. Telâffuzca her iki kelimedeki «k» ler birdir.
- İ Kalın köklerdeki yumşak «l» i ifade etmektedir. Ms. (dal, baı) kelimelerinde olduğu gibi.
- Ğ,ğ Bugünkü (gül, geldi) kelimelerindeki «ğ» için kullanılmıştır.
- k Azerbaycan ve doğu illerimize mahsus olan ve daha fazla (yh) telâffuzuna yakın bir ses için kullanılmıştır. Karakter itibarile bu ses alamançanın (ich) kelimesindeki (ch) telâffuzundadır. Ms. (geldik, gëttik) kelimelerinde olduğu gibi.
- ŋ Sağır nun içindir.
- H,h Eski «ح» yerindedir.

K I S A L T M A L A R

Af.	Afşar uruğu ağızı
Ay.	Ayrım » »
Az.	Azerbaycan »
Bay.	Bayat uruğu »
Dün.	Dünbüllü uruğu »
Çr.	Çoruh ili »
Kar.	Kars ili »
Kak.	Karakoyunlu uruğu ağızı
Kac.	Kacar uruğu ağızı
Kag.	Kağızman ağızı
Şur.	Şuragel »
Ter.	Terekeme - Karapapağ uruğu ağızı
Tm.	Türkmen uruğu ağızı
Tar.	Tarcan »
rus.	Rusça
Ur.	Eserde adları geçen urukların geneli kastedilmiştir.
Um.	Eserde toplanan ağızların geneli.

*
* *

Yıllardanberi Türk münevverlerince ehemmiyet verilmeyen fakat gerçekte milli kültür varlığımızın en zengin kaynağını teşkil eden Anadolu ağızları ile folkloru, maattessüf, şimdiye kadar metodik bir surette toplanmamıştır. Ve ancak bazı Avrupa müsteşriklerinin tesadüfi seyahatları esnasında topladıkları çok az bir malzeme ile iktifa edilmiştir. Türk dili araştırmalarına temel olması icabeden bu sahanın ehemmiyetini takdir eden İstanbul Üniversitesi ile Maarif Vekilliği nihayet bu işin de başarılmasını kendi vazifesinden sayarak, altı yıldanberi devam eden bu yoldaki mesaimi elinden geldiği kadar himaye etmiştir. Türk Dil Kurumu'nun da, bundan böyle bu işe layıkile önem vereceğinden eminim.

Zaten 1941 yılı doğu illerimize yaptığım seyahatı, İstanbul Üniversitesi ile «Türk Dili Kurumu» na borçluyum. Burada bu iki ırfan

ocağına, mesaiime karşı gösterdikleri ilgi ve himayeden dolayı teşekkürlerimi sunmayı, kendime şerefli bir ödev sayarım.

Mamafih, bu iki ilim ocağı kadar, bana, bu çok ağır ve ifası tasavvur edilmez zorluklarla dolu çalışmalarında, istirahatını temin bakımından yardımda bulunan Erzurum lisesi Müdürü Reşat Özbayoğluna, Kars Lisesi Müdürü Semih Atademire, malzeme toplanışında mesaiime büyük bir ilgi gösteren sayın General Şahap Gürlere, mesai arkadaşlığı yapan Erzurum Lisesi tarih öğretmeni A. Şerif Beygu'ya, Fahreddin Çeliğe, Kars Halkevi reisi Hüseyin han Talınlıya, Dr. Kâmil Arrana, Kars Belediye reisi Mehmet Bağatır'a burada ayrı ayrı teşekkür etme, benim için candan gelen bir istektir.

Prof. A. Caferoğlu

1. Bölüm

KARAKOYUNLU URUĞU

Ağızı

Institut kurde de Paris

BENAMAZ

Vahdın zamanın birinde üç kişi¹ getmiş İravan terefinnèn² düyü³ pişmeye.⁴ Bu üç⁵ kişinin iki namaz gılânmış, bir dene⁶ gılmıyanmış. Bu ikisi namaz gılânda aftafa⁷ götrellemiş destamaz⁸ almağa. Sorà evdeştanye getdiyi zaman da aftafa götrellemiş.

Bu namaz gılmıyan da aftafa götrermiş. Ağalar bir gün sormuş aylesinin yanında, demiş:

— Namaz gıarmısız?

Olar da yeminnen söylemiş ki gılarıh.⁹ O namaz gılmıyannàn da sormuş:

— Sen de gıarmısan?

O da deyif ki men beş vaht¹⁰ namazımı gıaram. İşim negeder¹¹ sıhı¹² olsa ğene gıaram.

Ev sâbı¹³ demiş ki sağ ol, bavağa 1rehmet, dedeğe 1rehmet. Demiş:

— Namaz neç 1erketdi¹⁴?

— Bu demiş ğırh 1erketdi.

Bu buları ğüdüf, arhadaşları evdeştanye ğedende, aftafanın suyiyle temizlenillermiş. Bu namaz gılmıyan da aftafanı aparıf¹⁵ suyu bir yere tökermiş ki, deşinner¹⁶ bu da namaz gılır.

Ev sâbı ğedif ğöruf kü bu suyu ele¹⁷ bir yere töküdü¹⁸, ğelif deyif ki:

— Sen deyirsen¹⁹ ki men namaz gıaram be yalançı. Söyle bağalım doğrusunu namaz neç 1erketdi. Bu deyif ki:

— Bayah²⁰ da dedimki ğırh²¹ 1erketdi namas. Ele deyende ev sâbının arvadı,²² ağaş²³ götürüf üçün de gavuf.²⁴

Arvat deyif ki:

— Özüğüz²⁵ bilmirsiz²⁶, ğediğ beş ermeniden, beş musurmannàn²⁷ hver alığ. Namaz da ğırh 1erket olarmı?

1 Kişi 2 Tarafından 3 Pirinç 4-Biçmeğe 5 Üç 6 Tanesi 7 İbrik 8 Âdest 9 Kılarız 10 Vakit 11 Ne kadar 12 Sıkı 13 Sahibi 14 Rekar 15 Götürüp 16 Desinler 17 Öyle 18 Döküpdür, dökmüştür 19 Söylüyorsun 20 Demin 21 Kırk 22 Avratı 23 Ağaç 24 Kovup 25 Kendiniz 26 Bilmiyorsunuz 27 Müslümandan.

Bular düyü¹ pişdikleri² merendiyi² aldılar yola düşdüler. Yolda bu iki namaz gılan yoldaşları⁴, bu namaz gılmıyan yoldaşına dedi ki:

— İt-öğlü, dedi. Bilmirdiğ⁵ deyerdiğ⁶ on yeddi erketti, ya beş erketti, bu gırh erketi niye yalan dediğ. O namaz gılmıyan da, gılanlara dedi ki:
— İt-öğlü itder⁷, ağamız arvadı gırh erketer 'rzi⁸ olmadı, az bildi. On yeddi erkete gail⁶ olar-mıdı¹⁰, on yeddi erkete azdı¹¹. Bular¹² geliller¹³ molluya şikayed ediller.

Deyiller ki:

Bu yoldaşımız namaz az söyledi, ağamız bizim fehle¹⁴ haggımızı vermedi. Molla da deyir ki:

— Bēnamaz¹⁵ sen namazı yalan söylüyüfsen¹⁶. Orda buların haggını şerietce eviğden malığdan vereceksen.

Alır, buların haggını verir. Onünnan¹⁷ bēnamazın uşağı¹⁸ aj¹⁹ galır. Bu bēnamazın arvadı eriyen²⁰ döyşür²¹.

Deyir ki:

Seniğ eviğ yihılsın; sen o-dunya²² ne cevaf veressen²³? Seniğ tayların²⁴ namaz gılır. Sen namaz gılmadığnan uşağımızın urzasını²⁵ şeriyet²⁶ aldı verdi namaz gılanlara. Ya meni boşuyacağsağ ya namaz gılacağsağ. O da deyir ki:

— Menim saggalım²⁷ bu yere gelif örgenmemişem²⁸, tezden²⁹ men hardan³⁰ örgenecem.

Bunu oğlannarıyan arvadı evden gavullar. Ağlıyır, alla-tāla terefinnēn el götrür. Deyir ki:

— Mimari mismara³¹ dönderen³² alla^h, sayili, dilençī borşdan³³ gutaran³⁴ alla^h, āh^uyu balasına³⁵ gönderen alla^h, meçe ya bir ölüm, ya bir zehin, namaz örgenim.

Çeje yatır bir haravanın birinde, eve goymullar³⁶. Yuhsunda³⁷ görür kü, deyiller get sen Meşet³⁸ Şüküre nöker³⁹ ol. Hem haggıyı al, hem de namazı gıl allahıya şükür ele ölür⁴⁰ günün gelir.

Bu namazını, ev sâbı⁴¹ namaz gılarda bu da sejde⁴² eder gılırmış. Bu örgenif⁴³ bir senenin içinde namazı. Haggını da alif ağasının⁴⁴, evine de gelif. Gelif bir hefte namaz gılıf evinde. Bunun oğlannarı da ölüf, arvadıda ölüf. Bu geçif namaz örgetdi adamın ot-tayasına⁴⁵, od verif yandırır.

1 Pirinç 2 Biçdikleri 3 Pirinç biçmeğe mahsus tirpanın küçüğü 4 Yoldaşları, arkadaşları 5 Bilmiyordun 6 Derdin 7 İtler 8 Râzi 9 Kail 10 Olurmu idi 11 Azdır 12 Bunlar 13 Gelirler 14 Amele 15 Binamaz 16 Söylemişsin 17 Onunla 18 Çocuğu 19 Aç 20 Kocası ile 21 Dövüşür 22 O Dünyaya 25 Vereceksin 24 Eş, hem yaş 25 Rızkına 26 Şeriat 27 Sakalım 28 Öğrenmemişim 29 Yeniden 30 Nerden, nasıl 31 Çiviye 32 Çeviren 33 Borçtan 34 Kurtaran 35 Yavrusuna 36 Koymuyorlar 37 Uykusunda 38 Meşhedi 39 Hizmetçi 40 Ölecek 41 Sahibi 42 Scede 43 Öğrenip 44 Ağasından 45 Ot yığına.

Ot sābi deyiş ki:

— Menim ot tayıyı neye¹ yandırdı? Bu deyiş ki:

— Allah seniñ eviñi yıhısın. Sen meşe namaz örğetdiñ, meşe namaz düşmedi². Arvadım da öldü, üşahlarım da öldü evim de yıhıldı. Meşe namaz düşmedi.

Bu başını alır³ başga melmekete⁴ gēdir; gēdir o melmeketde, her bir terefini dolandır. Gatıñ⁵ satır, saggız satır. Bañır ki bir zengin garı var bir Şiddi koyunda⁶. Bañır ki garnın gapsında beş altı nöker çalışır. Ona deyiş ki:

— Seniñ erin⁷ yoñdu⁸ bu geder dünye malını, paranı hardan alıfsañ⁹. Bu da deyiş ki:

Men ere gētmemişem. Bu dünye malını özüm gazanmışam; Alla^h da verifdi. Heman bēnamaz, namaz örğenif. Añırında evin yıhan, buna garya, deyiş ki:

— Meşe gēlersen mi¹⁰ ?

— Deyiş: gēlmem¹¹ .

— Deyiş: Niye gēlmezsen? Seniñ goynuñ¹² ėrneni¹³ yatmañ istemir¹⁴mi?

— Deyiş: istiyir, men öz nefsiñe düşman oluramı¹⁵.

— Bu bēnamaz deñmiş ki:

— Niye öz nefsiñe düşman olıfsañ, sebebiyetini de.

Garı deyiş ki sebebi budu:

— Men ėle¹⁶ adama gēderem ki bu var imnan¹⁷ baravar, heş allahın işine garişmıya. Haman bēnamaz deyiş ki:

— Mēnnen¹⁸ allahın ne işi. Allah gēyde men yerde.

Arvat deyiş ki:

— Allahın işine garişmasansa¹⁹ men gēlerem. Bu da gol çekif²⁰ki, men allahın işine heş garişmazam²¹; Arvat gēlif bēnamazı da alıf bir zaman yeñif içif safa sürüfler. Bir müddeten sonra arvat deyiş ki:

— Menim Aladağda dedem²² evi var gēdek²³ dedem evni görme²⁴ ė Bēnamaz deyiş, gēdek.

Gēdif bir çoñ yeñif içecek, şirni²⁴ alıf gētrif, gēdifler orvadin dedesi evini gērmē, Orda yeñif içif bir zaman dedesinin evinde, arvadıyñen baravar galıflar²⁵.

Bürgün²⁶ arvadı deyiş: erim gēdek, evmiz sābsız²⁷ galıf, nöker, naif indi evmizi dağtıdı. Bu da deyiş:

1 Niçin 2 İyi gelmedi 3 Başını alıp getmek 'Yalnız başına terki diyar cettmk' 4 Memlekete 5 Yoğurt 6 Köyünde 7 Kocan 8 Yokdur 9 Almışsın 10 Vardır mısın 11 Gelmem, varmam 12 Gönün 13 Zevce 14 İstemiyor mu 15 Oluyorum 16 Öyle 17 Varımla, servetimle 18 Benimle 19 Karışmazsan 20 Kol çekmek 'İmza etmek' 21 Karışmam 22 Babamın 23 Gidelim 24 Tatlı 25 Kalmışlar 26 Bir gün 27 Sahipsiz.

— Men seçe bahıram ¹ arvat, geçirseğ geçdek.

Savañnan² bunnar atdarı³ minif⁴ yola düşüfler,⁵ üz⁶ cevürüfler evlerine doğru gelme. Az gelifler, çoğ gelifler. Bir zaman bahıflar ki yağış⁷ yağır⁸.

— Eri deyiş : arvat sür yağış yağır. Bizi isdadacağ⁹. Arvat o zaman briynen¹⁰ heş danışmıyif. Atı çapıf¹¹ evine. Geçif yetişif erinnen evvel attan düşüf¹² atı verip nökerlere.¹³ Nökerlere deyiş ki :

— Menim o bēnamaz erim gelende, heç goymayıñ yañuna¹⁴ gele. Tapançaynan¹⁵ vuruğ. Eri de gelif üş¹⁶ at¹⁷ sorâ yetirif arvadının minarasına atdan düşüf. Nökerleri sesliyif¹⁸ gelin atı tutuğ, deyiş.

Nökerler heman tapançaynan buna gülle¹⁹ atıflar. Deyişler ki:

— Arvadıñın dedi söz budu. Onnan er olmaz vuruğ ölsün, goymuyun yañuna gele.

O ağılıyif, deyiş goyuğ men bir arvadımı görüm, ağızınnan bir cavaf alım, onnan sora²⁰ğedim. Bular birañmıyıflar, deyişler olmaz.

Geçif koyluları²¹ minnetçi getirif arvada. Koyluları yolluyuf arvadın evine. Koylular bu arvada çoğ minnet eliyifler.²² Deyişler, heç olmazsa bir müddet baş yastığa goyfusuz baravarrıñda.²³ Eriñdi.

Sen onun sözünü al. o da seniñ sözünü alsın, göreğ neden oldu. Evveli özüğ getdin²⁴ indide²⁵ goymyursan.

Arvat deyiş, sabâ²⁶ gün—orta—üstü²⁷ evimi camahatnan çağracam gele. Sabâ gün—ortaya geder arvat goyun öldürüf, öküz öldürüf, düyü getiridirif, düyü pilovu²⁸ pişitdirif, çöreğ²⁹ yapıdırif, çay goyduruf gizir³⁰ bağıtadırif, deyiş, gün—ortadı Camahat uşahdan³¹ böyüğe, benim o bēnamas erimi de, götsünner,³² gelsinler.

Camahat gelif yerbeyer³³ halının halçanın³⁴ üstünde oturuflar, eri de başda. Çalışannar pilovlar çekifler nēmçelere,³⁵ çöreğleri goyuflar sinilere. Hazır oluf, bir denesi gelif deyiş ki — orda da añunt varmış — añund —emi³⁶ bir guran oñu, ertmek³⁷ getirek.

Añund guranı oñuyuf, tafşırif³⁸ o—oçhadan geçden öllere.³⁹

Gurannan sorâ, çöreğ gelif, pilov gelif añund deyiş ; pismilla ireyhmanirrehim, buyurun. O zaman her kes yemek yemē başlıyı.

1 Bakıyorum 2 Sabahlayın 3 Atları 4 Binip 5 Yola düşmek 'Hareket etmek'
6 Yüz 7 Yağmur 8 Yağıyor 9 Islatacak 10 Hiç kimse ile 11 Koşturup 12 İnip
13 Hizmetçilere 14 Yakına 15 Tabanca ile 16 Üç 17 Saat 18 Çağırıp 19 Kurşun 20 On-
dan sonra 21 Köylüleri 22 Etmişler 23 Beraberlikte 24 Getirdin 25 Şimdi de 26 Yarın
27 Öyle vakti 28 Pilavı 29 Ekmek 30 Bekçi 31 Küçükten 32 Götürsünler 33 Sıra sıra
34 Secedenin 35 Tabaklara 36 Amca 37 Yemek 38 Teslim etmek; buradaki manası
ölenlerin ruhuna ithaf etme'kdir 39 Ölülere.

Yeyif gurtulduhdan sonra çöreyi, pilovu yığışdırırdlar. Arvat girif içeri deyif camahat!

— Meni bağışlayın, büyükleriğiz dedemdi. Uşağlarığiz da gardaşımdı. Menim bu bēnamaz erimin üzünnē¹, sesimi camahat eşitdi, üzümü de camahat gördü. İndi men munu evme goymıyacağımı deyjem. Bu da gol versin² ki, benim vahtım zamanın birinde, ikimzin arasında, bir söz oldu, onu danmasın³, men deyim.

Bēnamaz gol verdi, dedi ki gulağlarım kar olsun eyer dedi⁴ im sözü dansam.

Arvat dedi :

— Camahat gulağ—asığ. Bu meni istedi, men dedim gelmenem⁴.

Bu dedi: ya sen ērnen yatmağ gōnuğ⁵ istemirmi⁶?

Men dedim: isti⁷ i; men o adama gellem⁸ ki, o Allahın işine gariş—mıya.

Bu dedi ki: Allah göyde men yerde, benim Allahın işinde ne işim var.

Bu deyif indiki—sen⁹ allahın işine garişmasan, men malım varyatım—la¹⁰ gellem. Bular genel¹¹ goyuflar, nikah kesifler, bu gelif, o—da alıf.

Deyif bu bēnamazdan hever alığ, dedem¹² evinnēn gelende, niye dedi: Arvat atı sür, yağış bizi isdadacağ¹³? Deyif camahat, hever alığ, görün o bu sözü deyif demiyif?

Hever alıflar, bēnamaz deyif ki: bēli¹⁴ doğrudu demişem.

Arvat deyif ki: bu Allahın işi dēy¹ l mi, sen garişirsan, yağış yağır yerine yurduana. O yağışın heresini¹⁵ bir maleyke¹⁶ getirif yere goyur.

Arvat deyif ki: Söz tamam. Nökerreri sesliyif hamsı¹⁷ eli gılışlı, deyif ki bunnēn sorā her kes danışsa onun boynu vurlacağ. Deyiğ aħund—emi meni boşa.

Aħunt deyif ki: gızım goy bir eriğnēn de bir hever alım.

Deyifki: güzel aħund—emi seniğ heitrine¹⁸ bir cevaf deyecek yoğ.

Aħund deyir; oğlum arvadığ boşanır, sen de boşursan mi? Şerietin işidi hever almağ.

Kşi deyif ki: aħund—emi, eye¹⁹ boşanmasa boşamanam²⁰. Aħund deyif:

— Gızım ne deyişen?

Deyif: aħund—emi, erş—ālladan cebreil yense ğene boşanajam.

1 Yüzünden 2 İmza versin, teminat versin 3 İnkār etmesin 4 Gelmem, varmam
5 Gönlün ö İstemiyor mu 7 İstiyor 8 Varırım 9 Madam ki 10 Varımla, servetimle 11 Karar
12 Babam 13 İslatacak 14 Evet 15 Her birini 16 Melaike 17 Hepsi 18 Hatırına
19 Eğer 20 Boşanmam

Bēnamaz deyiş: Aḥundemi boşa. Evvel başdan benim evmi yihan namaz oldu. Menim evim de vardı, uşağım da vardı. Atmış yaşında namaz örgendim¹ ahırım² beşe oldu³. Galhıflar hamı çıbıf eşiye⁴. Deyif camahat, size benim de bir sözüm var, halallaşah, deyim geçdim.

Deyif camahat, geçdiñ dünyada yeyiğ, içiğ, Allahın işine garişmıyın. Gördüğüz kü evvelinde benim evmi namaz yıhdı, ahırında da gulağırızla eşitdiğiz, allahın işine garişmah yıhdı, deyiş, halallaşif, geçdif.

Geçdif destemaz alif namaz gılıf, eşedēni oḥuyuf, özünü deryıya atıf. Bu da bēnamazın sonu.

Hasan Hanoğlu Türk
(İğdir: Karakoyunlu köyünden)

S Ö Z

Deyir ezizim:

İnce beşe

Su gelir ince beşe

Senek⁵ gulfun girilsin

Ne mnifsen⁶ ince beşe.

Ezizim :

O ne sedaydi gülşannan⁷ geldi serime

Deyir: bilbilnen gülün har davasıdı

Anniyannar⁸ deyiş eşg havasıdı

Annamiyannar⁹ deyiş ağılı zayıldı.

Size gurban :

Ėlemi¹⁰ sürmeli göze gurban

Çekmeli¹¹ gıza¹² gurban

Bezanmış¹³ toydan¹⁴ gelir

Terremiş¹⁵ üze¹⁶ gurban.

1 Öğrendim 2 Sonum 3 Böyle oldu 4 Dışarıya 5 Su testisi 6 Binmişsin 7 Gülşenden 8 Anlıyanlar 9 Anlamıyanlar 10 Öyle mi 11 İskarpın 12 Kıza 13 Süslenmiş, bezenmiş 14 Düyünden 15 Terlemiş 16 Yüze.

Ezzim dalda yeri
Elemi daldadı dalda yeri
Muħannet gözderim ğene aħtarır¹
Tez tapar² ğene dalda yeri.

Ezzim ğöy bağlar.
Ğöy baħçalar ğöy bağlar
Ğözellerde bu ne gaydadı³
Ağ üstünnèn ğöy bağlar.

Ezzim kes arānı⁴
Doldur ver kes arānı
Ellirsen⁵ dostluğ ele⁶
Elemirsen⁷ kes arānı.

Hasan Hanooğlu Türk
(İğdir : Karakoyunlu köyünden)

GIZLA ANASININ TÜRKÜSÜ

Gız deyir:
Savaħnan galıdım anam
Çermiye⁸ vardım anam
Çöl olacaħ çermikde
Yaylıħ⁹ itirdim¹⁰ anam.

Anası deyir:

Baħça bariydi gzım
Heyva nariydi gzım
Çöl olacaħ çermikde
Kimler vardi gzım

1 Arıyor 2 Bulur 3 Kaidedir 4 Arayır 5 Ediyorsun 6 Eyle 7 Etmiyorsun 8 Pınar, kaplıca,
ılica 9 Mendil 10 Gaybettim

Gız deyrir¹:

Bağça bariydi ana
 Heyva² nariydi ana
 Çöl olacağ çermikde
 Mahmut varıdi ana.

Anası deyrir:

Mahmudu görüm³ gzım
 Bir suval alım gzım
 Suvalım vermesə
 Evini taléyim⁴ gzım

Gız deyrir:

Mahmuddu coşar ana
 İnada düşer ana
 ir yaylığın ucunnān⁵
 Kötülük düşer ana.

Anası deyrir:

Şirindi⁶ diliğ gzım
 Fitnedi fe'lin⁷ gzım
 Gönderrem⁸ beş gardaşığ
 Gırdırram⁹ beş gzım

Gız deyrir:

İş-işden keşdi¹⁰ ana
 Garnım da şişdia na
 Gönderesen beş gardaşım.
 İcinmez bir telim ana.

1 Deyir 2 Ayva 3 Göreyim 4 Yağma edeyim 5 Dolayı 6 Şirindir, tatlıdır 7 Fi'lin
 8 Gönderirim 9 Kırdırırım, öldürtürüm 10 Geçti.

Anası deyir:

Bu gzin garsına¹ garsına
Su sepim bunun parçına
Ele² bir cinim çılır ki
Alacam tepiyin³ altına.

Gız deyir:

Ħınayı getir ana
Barmağı⁴ batır ana
Eğer çoh ciniç çılırsa
Molluyu⁵ muhtarı getir ana.

Hasan Ħanoğlu Türk

(İğdır: Karakoyunlu köyünden)

GARI TÜRKÜSÜ

Haravanın tekeri
Gönder bize şekeri
On-iki gızdan yahçidis
Dul arvadin bekari.

Kado⁷ pişer duz-ister
Menim⁸ goynum gız-ister
Gız olmasın da dul olsun.
Dünyada bol olsun.

Armit ağacı haça⁹
Elim dolaşdı saça
İyit ona demişem
Sevgisin götüre gaça.

Armit ağacı suda
Birin kes birin buda
Ele¹⁰ girim govnuğa
Ala¹¹ gözle yuhuda¹².

1 Arkadan iki omuz arası 2 Öyle 3 Tekmenin 4 Parmağın 5 Mollayı, hocayı
6 İyidir 7 Kabak 8 Benim 9 Çatal gibi 10 Öyle 11 Elâ 12 Uykuda.

Böyün ayın üçüdü
 Ğirme bostan içidi
 Dodağlarığ ğam Şeker
 Diliğ badam içidi.

Böyün ayın dördüdü
 Saray saçın hördüdü¹
 Dodağlarığ ğam Şeker
 Dilin meni öldüdü.

Ay gara gara nişannım
 Kisesi gara nişannım
 Söylediklerim ğelmedi
 Ğedirem² ere³ nişannım.

Yardan bir kağız ğelifdi⁴
 Yárım međe⁵ kem bađıfıdı⁶
 Cannı⁷ ataŐa yađıfıdı⁸
 Ğedirem ere nişannım

Hasan Ğanoğlu Türk
 (Ğdır: Karakoyunlu köyünden)

AŞIK ABBAS'TAN

Su yolun saldı bu ğermengaha⁹
 Ğorđuramı¹⁰ ğelesenğ nezere¹¹ ğelin
 Aylar iller¹² ğesretini çekdiđim¹³
 Bir eziz¹⁴ gonađım¹⁵ olasağ ğelin.

İnci sedef düğ demişem bu diŐe
 Boynü¹⁶ benzetdim ğarđı ğemiŐe¹⁷
 Őeyde¹⁸ bilbil¹⁹ kimi¹⁹ madarım düşe
 Bir eziz gonağım olasan ğelin.

1 Ördüdü 2 Gidiyorum 3 Kocaya 4 Gelmiştir 5 Bana 6 Bakmıştır 7 Canımı 8 Yakmıştır
 Harmana 10 Korkarım 11 Nazara 12 Yıllar 13 Çekdiğim 14 Aziz 15 Misafirim 16 Boyaunu
 17 KamıŐa 18 Şeyda 19 Bülbül 20 Gibi.

A. Caferoğlu

A b b a s dıyer dur glřanı¹ gezzinen²
Gelem gtr bu szleri yazđınan³
z elimnen⁴ z mazarım gazđınan⁵
Beyem⁶ goymıyassan⁷ mazara gelim.

Ahmet Karanlık

(İğdır: Karakoyunlu kynden)

KIZLAR TRKS

Gzeller yığılıf tamam pknnen³
Seneyi⁹ dolduruf asıf rknnen¹⁰
ředdiyip¹¹ gujmalı¹² gerden çeknnen
Eylençeden keçer beği gızdarın.

Ađřamnn¹³ gar yağıf çıđıfđı¹⁴ dize
Kesilif bulađdan¹⁵ yolu gızdarın
Seneyi¹⁶ dolduruf yana goyanda
şr eli barmahları¹⁷ gızdarın.

Mollalar¹⁸ yığılıf guran oğursa
Eřiyinde¹⁹ yanan yahçı²⁰ çđ²¹ sa²¹
Anası uzadıf gızı toğus
řmřet²² kimi²³ oynar eli gızdarın.

İki gzel gelir goşa
Brisine mayilem men
O çr²⁴ deşe can deyerem
Her ne deşe gayilem men.

1 Glşeni 2 Gez 3 Yaz 4 Elimle 5 Kaz 6 Meğer 7 Bırakmıyasın, koymıyasın
8 Hepsi 9 Testiyi 10 Kement 11 Sevip 12 Kucaklamalı 13 Akşamdan 14 Çıkımıştır
15 Pınardan, çeşmeden 16 Testiyi 17 Barmakları 18 Hocalar 19 Etrafında 20 yi 21 Çekise
22 şimşek 23 Gibi 24 Ktretse.

Kür¹ gırağı² ada verdi
 Sağım mene badâ verdi
 Sevdiceyim vâde³ verdi
 Dedi sen get gelirem men.

İlgarı olmaz yalanın
 Midvarı⁴ olmaz gülenin
 Abdillaya⁵ dert bilenim
 Yüz-il⁶ keşse⁷ guluyam men.

Mehmet Karanlık
 (İğdır: Karakoyunlu köyünden)

MANİLER

Bulağ⁸ başı toz olar⁹
 Üsdü dolu gız olar
 Her ne deşep gıza de
 Gelin hilebaz olar.

Bulağ başı tütündü¹⁰
 Kimin bağı pütündü¹¹
 Eyil üzünen öpüm
 Ağı¹² ölüm itimdi¹³.

Bulağa yağdı biyan
 İsdandı paltar¹⁴ yuyan¹⁵
 Mehleğe goymurduğ
 Goynuşağırdim uyan.

Hasan Hanoğlu Türk
 (İğdır: Karakoyunlu köyünden)

1. Nehir adıdır 2. Kenarı, sahili 3. Va'de 4. Hıyaneti 5. Bir saz şairidir, aşkıdır
 6. Yıl 7. Geçe 8. Pınar, çeşme 9. Olur 10. Dumandır 11. Bütündür 12. Sonu 13. İtimdir
 14. Çamaşır 15. Yıkayan.

DUA

Heý ağalar Mustafa aşmış¹ kitavı
 Sirin² vermez heş³ kimc⁴
 Sen bir gedim⁵ patşahsan
 İrêhm ele⁶ düşgüne
 Yönümüz düşdü gezáye
 Söyünür sağlar gene
 Galmıyıp ürekte⁷ yağ
 Dolanıf ağlar gene
 Biz kim⁸ Mehemmet hünbediyik⁰
 Arada yoh damımız
 Haş vere muradımız
 Hindi¹⁰ Yağmanda Al-ósmanda
 Söylenir adımız
 Ey ağalar galhdı sancağı şerif
 Yerisin¹¹ tibiler¹² gene
 Çekmiş¹³ hungar esgeri
 Getmiş káfer üsdüne
 Al yaşıl baydağ¹⁴ altda
 Döyüşür¹⁵ nerrer¹⁶ gene
 Neçe¹⁷ cannar¹⁸ şehid olmuş.

Hasan Hanoğlu Türk

(İğdır: Karakoyunlu köyünden)

AŞIK «TÜCCAR» DAN

Etrafi teyyalı desti şenalım
 Daranmış mujlarını¹⁹ gerdene düşdü
 Ateşin²⁰ cana düştü
 Can sende behişt oldu
 Mehebbet sepe²¹ düşdü.

1 Açmış 2 Sırrını 3 Hiç 4 Kimseye 5 Kadim 6 Eyle 7 Yürekte 8 Ki 9 Ümmetiyyiz
 10 Şimdi 11 Yürüsün 12 Ordu 13 Çekmiş 14 Bayrak 15 Dövüşüyor 16 Norler 17 Kaç
 18 Canlar 19 Muyların 20 Ateşin 21 Sana.

Bir don ğeyif mim-yey tasinnän
 Serhoş olduğ gözellerin sesinnän
 Müşgu enber gohur nefesinnän
 Yazılı «T ü c c a r» in eşğ-badasinnän
 Desdin muş¹ eyledi damağna düşdü.

—

Deýir² iman sende bulunmaz
 Ğuman³ sende bulunmaz
 Guran sende bulunmaz
 Hökmü handa bulunmaz
 Al-ósmada bulunmaz
 «Gürcistan» da bulunmaz
 Kessey damarımı gan da bulunmaz
 Bu boyda bu sımada her insanda
 bulunmaz
 Melekdi eennetdi desdi muş eyledi
 damağna düşdü.

Hasan Hanoğlu Türk
 (İğdir: Karakoyunlu köyünden)

II. Bölüm

KRAPPAH=TEREKEME URUĞU

Ağızı

Institut kurde de Paris

LÉTİF ŞAH VE TELLİ MEHRİBAN HİKAYESİ

Vahtı zamanında Yemende bir pātşah otururdu. Zengin bir pātşahıdı. Bu pātşah bir gün paytahtında oturē'Yrdi¹. Lelesi² veziri de baravardı. Pātşah dedi ki: Ey vezirim, ey lelem, siz ele³ bir bu şehrin içerisinde ele bir berber bilmē'Yrsizmi⁴, getitdiresiz, aylıgını⁵, gūnnūgūnū⁶ kesek de, her vaht cuma gūnneri, gelsin benim başımı ve de üzümü⁷ gırhın⁸da gētsin. Leleynen vezire bu emri verdikden soğra, vezir dedi ki:

Pātşahım, benim bildiğim ēyi bir berber var yalağuz⁹ tükende otur. Lele de men de bülürem ki, ēyi bir berberdi.

O sahatda o vahtın hükümünde hizmetçılara cellet deyellerdi¹⁰. Emir ettiler iki tene¹¹ cellet hazır oldular. Lele emir etdi ki şehrin içinde felan köşede oturan berberi tez gēdif¹² getireceksüz, tahtımlarıyan baravar getireceksüz. O sahatdan celletder, galhdılar, gētdiler, tükennēn içeri girdiler. Selam verdiler; selamnı aldıhdan soğra dediler ki: Acala¹³ seni tahtımlarıyan baravar pātşah seni istir.

Berber dedi ki: Pātşah meni neyliyejekdi¹⁴. Dediler ki: Biz bilmirik¹⁵ ne ēyliyejekdi. Berberi yerinnēn galdırdılar, gavağlarına¹⁶ gattılar, getirdiler paytahtan içeri, gōtürdüler pātşahın ileyinde¹⁷ yeddi yerde temena¹⁷ eledi sekizinci de el bağıladı, gıyam etdi, gavağında¹⁸ durdu. Emir et dedi pātşahım.

Pātşah dedi ki: Oğlum, sen tükende ki oturursan, gaç min ğuruş para gazañē'Yrsen¹⁹.

Ey şēvketlim dedi, evel allah sayasınnan²⁰ soğra senin sayağnan²¹ on—min ğuruş gazañē'Yrem.

Pekēy oğlum men seje, verēm²² onbeş min ğuruş senede, sen yalnız pıçağları kimsenin başına yahtot üzüne vurmıyajağsan; her gün cuma gūnnerinde yalnız, gelif²³ benim başımı üzümü²⁴ gırhıl²⁵, gēdejeksen; tükeni kilitdiyejeksen²⁶. Oğul uşahdan²⁷ neyin var dedi? Berber dedi ki yeddi baş gızım var, bir de arvadım var.

1 Oturuyordu 2 Lalası 3 Öyle 4 Bilmiyormusunuz 5 Maaşını 6 Gündeliğini 7 Yüzümü 8 Tıraş 9 Yalnız 10 Derlerdi 11 Tane 12 Gıdıp 13 Acele 14 Ne yapacaktır 15 Bilmiyoruz 16 Önerine 17 Önünde 18 Önünde 19 Kazanıyorsun 20 Sayesi ile 21 Sayenle 22 Vereyim 23 Gelip 24 Yüzümü 25 Tıraş edip 26 Kilitliyeceksin 27 Çocuktan 28 Nen.

Daha kimsem yoędu¹. Berber oturdu pātşahı iskeminin² üstünde, başını üzünü çoğ bir gözle gırędı, soğ ra gaędı³ gętdi. Her cuma günü geleş⁴ rdi, pātşahın başını üzünü gıręe⁵ r gęde⁶ rdi⁴.

Bir günde cuma günü gene⁵ geldi başını gıręanda, pātşah bağdı gördü kü, başınnan ağ gıllar, ilęyne tøküldü. Pātşahın gözderinnen yaşdar⁶ ağmaya başdadı⁷. Bu berber bağdı gördü kü pātşahın gözünnen yaşdar aęe⁸ r.

Berber dedi ki: Ey şevketlim, kiçikde⁸ gusur büyükde ef. Herhalda pıçahlarım sene eziyet verdi Yeddi baş gız külfetim⁹ var ve benim günahlarımı ef elleğinen¹⁰.

Pātşah dedi ki: oğlum, berber! Seniğ günahın yoğdu. Menim aęlamaęmın¹¹, gözderimnen yaş gelmeynin sebebi budu kü¹² ağ gıllar insanın başına çığanda ölümü yağın olmağ lazımdı¹³. Menim ağlamağım odur kü, men ölede, ya bir erkek züryetim ya bir gız züryetim yoğdu kü bu paytağ dımda otura. Bu ölkelermi bu haznalarımı¹⁴ bu esęerimi, ehelmi¹⁵ dolandırır¹⁶.

Berber dedi ki:

— Şevketli pātşahım, eğer izin verirseğse men de bir söz söylüm¹⁷. Pekiy söyle dedi.

— Dedi ki:

Şevketlim, keremet beni insandadı¹⁸. Heş¹⁹ kimse bilmez ki kimdedi. Tekkeler aę, aęları²⁰ doyur, çıplakları²¹ geýindir, vergilerini ef eyle inşallā cenab-alla²² bol haznasınnan bir evlet verir.

Pātşahın bu sözder, başına yerreşdi. O saatda lelesine vezirne emir elledi; ağları doýrajaęsız²² çıplakları geýireceksiz²³. Haznanın birinin ağzını ağajağsız, vergileri ef eliyejeksiniz.

O saatdan leleynen vezir, galędılar, gętdiler bir haznanın aęzın aşdılar²⁴. Aęları doýdurdular, çıplakları geýdirdiler. Vergilerin ef ellediler. Pütün orda olan halę, duva ellediler, bizim pātşahımız, her ne niyete ki yemek yeýirdise bize, üstümüzü geýindirdise vergilerimiz ef elledise, her ne dileęi varsa, ya rebbi sen dileęin gabul ele.

Millet dağılıf gędennen soğra, pātşah paytağda oturdu; günün evle vahtında bağdı gördü kü bir devrüş²⁵ içeri girdi, yeddi yerde temenna²⁶ ęledi, pātşahın gavaęında²⁶ durdu. Bu devrişin başında yeşil ehmediye,

1 Yoktur. 2 İskemle. 3 Kalktı. 4 Tıraş edip gediýordu. 5 Yine. 6 Yaşlar. 7 Başladı. 8 Küçükte. 9 Ailem. 10 Eyle. 11 Ağlamamın. 12 Budur ki. 13 Lazımdır. 14 Hazineslerimi. 15 Ahalimi. 16 İdare eęde. 17 Söyliyeým. 18 İnsanda da. 19 Hiç. 20 Aęları. 21 Çıplakları. 22 Doýuracaksız. 23 Geýdireceksiniz. 24 Aętılar. 25 Derviş. 26 Önünde.

dalında¹ yaşıl cübbe; pātşah yer gösterdi, oturdu devriş. Pātşah düşündü kü bu benim paytahtımın ilayinde nöbetçiler vardı². Bu devriş hancarı³ oldu ku içeri geldi. O vahdı pātşah annadı⁴ki bu devrüş tekin döğül⁵. Dervüş elni civine⁶ soğdu, bir gırmızı alma çıkardı. Bu kızıl almanı pātşaha verdi.

Dedi ki:

Pātşahım, bu almanı götürüsen, valde sultānna baravar bir çarşamba aḥşamı, altın sinir⁷ üstünde, almas pıçağınan orta kesersen, yarsını valde sultan yer, yarsını da sen yersen; şerehet⁸ döşeginde yatarsınız. Onnān sōra, cenab-alla^h bol haznasınnān sene bir evlet veri⁹. Eme¹⁰ men gelmemiş o şahzedenin adın goşmiyacaḥsız. Pātşah dedi ki: pekeyi dervüş bavam.¹¹

— Vehdim¹² olsun sen gelmemiş men ad goşdurmam¹³. Tek¹⁴ allah mene bir şahzede versin, sen gelmemiş ad goşdurmazam¹⁵. Pekey dedi.

Dervüş dedi ki: Pātşahım, bu sarayın bir terefi¹⁶ çoḥ eğilirdi¹⁷ Pātşah başını galdırdı baḥdı, devrüş yanınnān gayıf oldu. Ağrı¹⁸ baḥdı, beri baḥdı, gördü kü devrüş yoḥdu. Gaḥdı pātşah yerinnēn, nöbetçileri sesdedi¹⁹: Oğlum buraya kimse geldimi, gördüğümüzü? Dediler ki görmemişek pātşahım, sennēn izin olmasa, adam döğül kü, guşu da goymazıḥ.

Pātşah o vahdı düşündü kü, herhalda bu devrüş tekin döğül. Pātşah çarşamba gününü gözdemeye²⁰ başdadı, günneri saymağa. Çarşamba günü olduğu aḥşam getdi valide sultanın otağına, dedi ki altın siniyinen almas pıçağını mene geti²¹. Valide sultan bunnarın her ikisini de getidi, almanı pātşah çıkardı civinnēn²², yarı kesdi. Yarsını valide sultan yedi, yarsını pātşahın özü²³ yedi. Pātşahnan barabar, valide sultan, şerehet²⁴ döşeginde yatdılar.

Valide sultan hamle galdı. Doḥğuz²⁵ ay, doḥğuz sahat, doḥğuz daḥga²⁶ tamam oldu, valide sultan hemlini vez-çelledi, bir şahzede dünyeye geldi. Pātşaha müjdeçi getdi. Ey şevketlim, gözuḥ aydın olsun, valide sultan hemlini vez-çelledi, bir şahzede dünyeye geldi. Pātşah emir elledi, ajları²⁷ doyurdu, çılpahları geşyirdi, gurvannarı²⁸ boğazladı²⁹.

Şahzede bir yaşına getdi, bir yaşınnān iki yaşına ayaḥ basdı. Aḥırı³⁰ sekkiz yaşına çıḥdı. Sekkiz yaşına çıḥanda pātşah emir elledi³¹:

Ey lele, vezir! Menim bavam³², sekkiz yaşında meni oḥumaya verdi, eğer bir uşah sekkiz yaşını uḥarı³³ öterse³⁴, onun zehni galınnaşı³⁵, daha

1 Arkasında 2 Vardır 3 Nasıl 4 Anladı 5 Değil 6 Cebine 7 Tepsinio 7 Şeriat 9 Verir 10 Ama 11 Babam = pederim 12 Ahdim 13 Koydurmam 14 Yalnız 15 Koydurmam, koşmam 16 Tarafı 17 İğilmiştir 18 Öye 19 Sesledi, çağırdı 20 Beklemeğe, gözlemeğe 21 Getir 22 Cebinden 23 Kendisi 24 Şeriat 25 Dokuz 26 Dakika 27 Açları 28 Kürbanları 29 Boğazladı 30 Nihayet 31 Eyledi 32 Pederim 33 Yukarı 34 Geçerse 35 Kalınlaşır

oğuyabilmez. İndi bu şeherin içinde, hası¹ hoca derindise, o hocayı getirdirip bu şahzedeysi vererek² oğussun.

Leleyn vezir dediler ki: Bizim bildiyimiz, bir derin hoca var, adı Hüseyin hoca. Derin bir hocadı, o hocayı getirdirek; o sahatdan emir etdiler, iki tene cellet yolladılar bu hocanı medreseden çıkartdılar, getirdiler pātşahın pay'tahtına. Yeddi yerde temennaⁿ elledi hoca, sekkizinci el bağladı, gıyam elledi garşısında durdu Pātşah emr elledi ki hocam, sen uşah oğudursanmı³, medresen varmı?

Dedi ki var. Dedi ki neçe telebeğ var? Dedi ki iğirmi⁴ telebem var.

Pekey dedi hocam bu iğirmi telebeden neçe min guruş bir ilde⁵ alē^y r-sen⁰. Dedi ki :

Şevketlim ilde beş min guruş elē^y rem⁷. Evvel ullaⁿ, soğra seniğ sa-yànan⁸. Dedi ki men sene verēm⁹ on^{min} guruş, yalnız o iğirmi telebiye her nahartan¹⁰ ders verirsense, benim şahzedeme, onnar gatarı¹¹ ders verejksen. Çoğ güzel dedi şevketlim.

Onnan soğra pātşah emir elledi, hocanın harşdığını¹² veriğ dedi. Verdiler hocanın harşdığını, bu şahzedenin de yeyif içejeğini¹³ tamam verin dedi. Tamam verdiler, hambalların¹⁴ arhasına verdiler, hocanın otağına yolladılar. Soğra şahzedeysi hocanın arhasına gatdı¹⁵, dedi ki:

— Hocam! Eti sepe, sümükleri¹⁶ mepe, götüğünen¹⁷ oğut, bir ıayağ¹⁸ evel, medresesini tamam elletğinen¹⁹. Hoca dedi ki:

— İnşallah tezdığnen²⁰ oğuduram²¹. Pātşahnan görüşdüler, allaha^{ama} nat elledik sizi, duvadın unutmoyuğ bizi, sağ ıallıhsa²² görürük²³ birbir-mizi.

Hoca munu götürdü, medreseye, diz oturdu başdadı²⁴ ders vermeye. Günde iğirmi telebeğe beş kerlem²⁵ ders verirdise, muna günde on kerlem ders verdi. Munu beş senenin içerisinde, altı seneye goymadı, öz dersine çıkartdı. Şahzede hocaya dedi ki:

— Hocam! Mene ders ver. Hoca dedi ki, oğlum daha, sene verejek²⁶ dersim tükendi. Daha dersim yoğdu munnān ıuğarı²⁷. Dedi ki:

— İndi sen gel, götröm²⁸ bavağa verēm²⁹, daha dersin yoğdu.

Hoca şahzedenin gavağına³⁰ düşdü, getidi bavasının payitahtının içeri girdiler. Yeddi yerde temennah elledi, gavağında durdu. Pātşah dedi ki:

— Hocam! Şahzede oğumamazlık mı elledi? Yoğsa osandı mı bunu getidiğ³¹, dedi ki:

1 Hankı 2 Verelim 3 Okutyormusun 4 Yigirmi 5 Yıldı 6 Alıyorsun 7 Alıyorum
8 Sâyenle 9 Vereyim 10 Her ne kadar 11 Kadar 12 Harçlığını, cep harcı
13 Yeyip içeceğini 14 Hamalların 15 Terfik etti 16 Kemikleri 17 Götür 18 Birayak,
bir an 19 Ettir 20 Çapucak 21 Okuturum 22 Sağ kalırsak 23 Görürüz 24 Başladı 25 Defa
26 Verecek 27 Bundan yukarı 28 Götüreyim 29 Vereyim 30 Önüne 31 Getirdin.

— Yoh pātşahım. Ne oğumamazlıh  lledi ne de osandı, yalnız, benim dersime  ıhdı, daha benim artıh dersim yohdu ku şahzedeye verem. Pekey dedi hocam, bu Şeherin i erisinde, daha senn n dersi  skek¹ olan hoca yohdumu, verem onun da yanında oğusun. Hoca dedi ki:

Şevketlim, d g l² ki bu Şeherin i i, senin h k m  tdiğin melmeketlerde, menn n³  skek hoca yohdu. Başa d vellerin i ersini bilmirem⁴.

Bunn n soğra, pekey dedi, Şahzedenin oğuduğu yeter. Hocasın h rŐdđını verdi, hocayı yola saldı, hoca s y ne s y ne⁵ otađına⁶ g tdi.

P tŐah, Őahzedeğe  z lelesine⁷ emir verdi ki: lelem  ndiye en⁸ sen benim emrime ba eyrdin⁹ indi de Şahzedenin emrine ba acaŐsan. Őahzede nen¹⁰ lele ikisi birlikde geze yrlerdi hemeŐe¹¹. Lele bir g n dedi ki p tŐahım, sene bir  ricam var. Bizim bu Şahzedenin adı yohdu, ad goŐulmamıŐ, muna bir ad goŐah¹².

P tŐah dedi ki:

H e  onu ağzıyıza alıf¹³ s ylemeyiy. Menim g zduyejeđim¹⁴ var. Her ne vağıt ki gelirse¹⁴ ona ad goŐan geli¹⁵, adı goşar, o vağdı men de size diyerm.¹⁷

Lele usulca, g ri  ekildi,  ıhdı vezirin otağına g tdi. G tdi vezire selam verdi. O da selamını aldı. Vezir leliye yer g rsetdi¹⁸. Lele oturdu, dedi ki:

— Ne deyrisen lele?

Dedi ki:

— Bizim Şahzedenin adı yohdu. Men g tdim p tŐaha danıŐdım. P tŐah olmaz dedi. Pekey ne yapalıım vezirim, indi munun adı yoh. İnsanlardan  l m uzağ d g l. Bu p tŐah  ld se¹⁹, yerine bu Őahzedeni oturtmağ lazım gelir. Munun adı yoh, ne deyek ki munu payıtahta oturmağ. Dedi ki:

— Lele, onn n goloyu ne var ki,  lmi yamandı yohŐa p tŐahımı yamandı? Lele dedi ki:

—  l yamandı.

Pekey onn n goloy d nyede ne iş var ki. Bunnar, leleynen vezir p tŐah bilmemece²⁰ p t n Şeherin halhına mektuf yazdılar. Cuma g n , esnafı efendisi, beği ve bağgalı, re beri b t n toflansın payıtahtın illeyine.

Savağdan oldu, mektufları p t n Şeherin halhına dağıtdılar. P t n cuma g n  ayah tutan p tŐahın paytahtının illeyine geldiler. P tŐah pencereden bağdı ki,  le Őennik²¹ toflanif ki payıtahtın illeyne ki, iğneni atsan yere d Őmez; vezirnin lelesini sesdedi dedi ki; bu halh bu sarayımı basdılar.. N  l-

1 Y ksek 2 Değil 3 Benden 4 Bilmiyorum 5 Sevine sevine 6 Odasına 7 Lalasına 8 Şimdiye kadar 9 Bakıyordun 10 Şahzade ile 11 Hemişe 12 KoŐalıım 13 Alıp 14 Bekliyeceğim 15 Gelirse 16 Gelir 17 Derim 18 G sterdi 19  ld  ise,  lirse 20 Bilmeden 21  yle Şenlik.

du ku pütün millet gelifdi. Lele gağdı getdi sordu. Halbuku lele, evel halha tenbeh elemişdi ki şahzedeye ad goşajeyik.

Bunnar - millet dedi ki, biz şahzedemize ad goşmiye gemişik. Lele geđi¹ pātşaha havar getiri² ki, biz şahzedemize, deyller ki, ad goşajeyik³. Pātşah dedi ki olmaz. Lele dedi ki imkanı yoğdu. Emir verşen - de goşajahlar, vermesey - de goşajahlar.

Dedi ki şher halhı getmir.

Pātşah dedi ki men garışmaram⁴. Get söyle ne goşallarsa goşsunnar.

Lele çığdı şher halhına dedi ki, pātşah emir verdi, neki goşarsız goşuğ. Şher halhı da kimsi dedi Hesens⁵ olsun, kimi dedi Hüsëyin olsun, kimsi dedi Ehmed olsun. Kimsi dedi Mehemed olsun. İkininin sözü bir arya gelmedi. O handa⁶ bağdı gördüler ki devrüş⁷ bunnara selam verdi; bunnar elëykimis⁸ alam dediler. Salamını aldığdan sorá, toysa⁸ toyuğuz he⁹ irri⁹ olsun, Sünet ise, sünetiğiz müberek¹⁰ olsun. Bayramıdısa, bayramığiz müberek olsun.

— Dediler ki, devrüş bava¹¹, allah çoh sağ elesen seni; ne toymüz var, ne de sünetimiz var. Biz burya yalğız şahzedemize ad goşmağa gelmişik Dedi ki goysanız-a. Dediler ki ne goyah devrüş bava, ikimizin sözü bir arya gelmir. Devrüş dedi ki:

Eğer ırazi olusussa¹², o şahzedenin ad'nı men goyum¹³.

Bunnarın - da hamisi¹⁴ ırazi oldular, dediler ki devrüş bava, sen goyginan¹⁵, devrüş de dedi ki siz ki ırazi olduğuz, şahzedenin adını men goydum Letif şah. Hamısı muna¹⁶ ırazi oldular.

Ğeri pātşaha müjde götördüler, dediler ki, pātşahım gözün aydın olsun; bir devrüş geldi, şahzedemizin adını Letif şah goydu.

Pātşah dedi ki:

— Aman dedi, bir o devrüşü benim yanına getirin, Çığdılar eşiye¹⁷ ki devrüş nejöldü¹⁸, pātşah istër; o yana bağdılar bu yana bağdılar. O halhın içini bütün ađdardılar¹⁹. Devrüşü tapabilmediler²⁰, dediler ki devrüş nejöldü. Hamsı dedi ki, devrüşü görmedik, bilmerik²¹ ki harya getdi. Bunnar ğeri, pātşaha hever götdüler²² ki, pātşahım, devrüşü tapabilmedik. Harya²³ getdiğini heş gören yoğdu²⁴. Pātşah dedi ki:

Ğej²⁵ tafdiğ²⁶ devrüşü tez itirdik²⁷, elini dizine vurdu. Ğediğ söylöyüğ,

1 Gider 2 Getirir 3 Koşacağız 4 Karışmam 5 Hasan 6 O anda 7 Derviş 8 Dügünse
9 Hayırlı 10 Müberek 11 Baba, peder 12 Olursa 13 Koyayım 14 Hepisi 15 Koy 16 Buna
17 Dışarıya 18 Ne oldu 19 Aradılar 20 Bulamadılar 21 Bilmiyoruz 22 Götdürdüler
23 Nereye 24 Yoktur 25 Geç 26 Bulduk 27 Gaybettik.

şehir halına her-keş¹ öylerine² gessinner³. Onnar gedenen soğra, Letif şahınan lele, galhdılar, şeherin içine, bazarı⁴ gezmeğe gëtdiler. Bir-az gëzdiler bazarda, bah dıgördüler ki, oğardan⁵ bir gaç atdı gelëvler; bu atdılar gëdiler bunnarın yanınan keşdiler. Letif şah bahdı ki, bunnarın kimisinin ellerinde tülkü⁶ derisi, kimisinin elinde doyšan⁷, kimisinin elinde keklık. Dëdi ki léle, bunnar necidiler⁸, bunnar kimdiler? Dëdi ki bunnar oycudur⁹; bunnar dëdi dağdan çihallar, bu oyları¹⁰ vurallar, tutallar, gëtiriller, satallar; kimisini - de y'yceller. Onnan dolanıllar. Dëdi ki bunnarın néyi var. Dëdi ki, işte görürsen birisinin tüyengi¹¹, birisinin de elinde hepengi¹² var, birinin de iki tazısı var. Birisinin de yanında tulası¹³ var. Daha dëdi bir şeyleri var mı? Birer de attarında¹⁴ mindikleri¹⁵ at var. Olmaz-mı dëdi lele savağdan¹⁶, benim atamnän¹⁷ izin alasağ biz de gëdek o dağlarda, biz de bu oy-guşdan¹⁸ vurağ tutağ gëtirek.

Pekëy dëdi lele, yahşı-olur. Galhdılar gëri, paytağda gëtdiler. Lele y-nen Letif şah paytağdan içeri girdiler. Lele pätşaha salam vërdi. Pätşah salamını aldı, dëdi ki: Pätşahım, Letif şah buğün oycuları gërdü çoğ havasdandı¹⁹, illa¹⁷ pätşah babamnän izin alğınan, biz de gëdek, dağlarda oy-guş çliyëk, hem-de gözümüz, gonlumuz açılın.

Pätşah izin vërdi bunnara, dëdi ki: Léle, anbardan silahlar alısığız²⁰, özüg bildiğ kimin neferrerden, bir neçe²¹ adam yanığa al, toylağhanadan²² da bildiğ atdardan al, miniğ gëdiğ dağlarda oy-guş çleyiğ, vuruğ, gëtirig. Letif şahıda sağ²³ salamat, gëri gëti²⁴.

Bunnar o geje yatdılar, savağdan oldu galhdılar, gëtdiler ambarın ağzını aşdılar. Özderi istediği silağdan aldılar, gëtdiler toylağhaniya, özderi bildikleri yahşı atdardan, seşdi, çihardılar. Yahşı tanıdıkları adamlardan da, yannarına aldılar; beş on kşi yannarına aldılar. O-gün aışsamacan²⁵ dağlarda gëzdiler, beş bi-şey vurabilmediler ve-de tapabilmediler²⁶. Aışsam o-ki yahlaşdı, Letif şah bahdı gërdü-kü bir gafla²⁷-gatar yolınan gelëv r. Dëdi ki: Lele bu nedi bu gafia-gatar gelëv r. Lele dëdi ki Letif şah bu başga düvellerin adamlarıdı, bu yol taranzet yoludu. Pütün özge düvellerin bezirgenneri buradan geli²⁸ keçeller, melmeketlerine gëdeller. Dëdi ki bunnar ne gëtürüller. Dëdi ki bunnar gumaş gëtürüller, bunnarın götdüğü²⁹ gumaşdı. Gene özge mallardı. Herbir maldan gëtürüller, yerlerinde tükene³⁰ goyallar, öz içërisinin halına satallar. İşte bunnarın götdüyü budu.

1 Herkes 2 Evlerine 3 Gitsinler 4 Çarşığı 5 Yukardan 6 Tilki 7 Tavşan 8 Kimlerdir 9 Avcıdır 10 Avları 11 Tüfengi 12 Tuzağı 13 Av köpeği 14 Altlarında 15 Bindikleri 16 Yarından itibaren 17 Atamdan, babamdan 18 Av kuşu 19 Heveslendi 20 Alırsınız 21 Bir kaç 22 Tavladan 23 Sağ 24 Getir 25 Akşama kadar 26 Bulamadılar 27 Kafilé 28 Gelir 29 Götürdüğü 30 Dükkâna

Letif şah dedi ki: Lele işte bizim oyumuz¹ ayâğınnan geldi gavağımıza² çıldı. Lele dedi ki Letif şah, benim canım sene gurban³ olsun. Olumu⁴ dedi beşe şeyler? Dedi ki olar yokki, bir de o yannā keçer. Çekdiler gılıçdarını, endiler yolun üstüne, bunnarın ileyni kesdiler. Bunnarı tamamınnan⁵ soydu soyhaladılar. Bunnarı ele soydular ki, soğan gaviği⁶ kimi⁷; heş bir şeylerini goymadılar. Bunnarı elden goydular. Dihê⁸ harya⁹ gēdirsiz gēdiñ dediler. Bunnar keşdi gētdiler.

Letif şahnan lele bu soyğuntu malı, şeherin içinde, götdü bir anbara gizdin goydular; başdadılar soygunculuğa. Yólnan gelif gēdenneri, bezirgenneri pütünnü soydular. Yölladi o anbara goydurdular.

Heveri verem sene bezirgennerden.

Bunnar gētdiler öz melmeketlerine, öz hökmetlerine şikāt¹⁰ ellediler. Bu melmeketlerdeki hükümetleri, birer kağız yazdılar, Yemen pātşahına yolladılar; hey Yemen pātşahı! Seniñ oğluñ, eşgıyalığa çıldı¹¹; bizim bu gartan¹² soyğunçuluğ elleyifdi¹³ bizim bezirgenner. Ya olduğı kimin bu bezirgennerimizin malını verejeksen¹⁴ yad-odu¹⁵ ku¹⁵ biz sennen¹⁶ gavğa eliyejik. Bunnarın hamısı düvellere beşe şikāt ellediler. Bunnarın pütünnün kağızdarı Yemen pātşahına geldi. Yemen pātşahı aldı oñudu ku: Menim oğlum Letif şah, dünyeliyi bitirifdi¹⁷ galıfı¹⁸ bir aħreti O sahatda emir elledi¹⁹ dört tene cellet yolladı. Letif şahı, leleyi geñnevet²⁰ bağleyif getiresiz. Bu celletder gētdiler Letif şahı leliyi geñnevet bağladılar, gavağlarına²¹ gattılar, gētirdiler. Lētif şah yolda lēliye dedi ki:

Lele, bizi bavam bu soyduğumuz adamların sebevine²², geñneved elletdi: olmiya ki, ağzınnan bişey, boynuğa alasağ. Eğer boynuğa aldıñsa²³, boynuğa bir gılış²⁴ ataram. Lele dedi ki, meni pātşah parça parça elese heş bişey bonuma almaram; yalğız sen ağzına sahaflığ²⁵ elegeñen. Bunnar gēldiler pātşahın payitahtına çıldılar. Pātşah pütün düvellerden gelen kağızdarı²⁶, bunnarın eline verdi dedi ki oñuyuğ.

Bunnar oñudular. Dedi lele elledi²⁷ in işderi gördüğü-mü? Dedi ki pātşahım tamamıncaz²⁷ biz bu kimi işder²⁸ ellememişik. Pātşah gezeve²⁹ geldi. dedi ki: Lele, ya bu işin doğrusunu söylöyüğü, ya da ki boynuğu vurajağam.

Lētif şah dedi ki: Hökümdar bava! Lele öz başına döğül, sen leleyi neye sıhē³⁰ yrsen³⁰? Biz bu kimi bişeyler ellememişik. Hamısı munnarın³¹ yalandı. Pātşah düşündü kü, oğul bir, bava pir; gıya bilmedi, bunnarın suçunu boyunnarına goyabilmedi. Haznanın³² ağzını aşdı. Her-ne³² ki yazılmış-

1 Avımız 2 Önümüze 3 Kurban 4 Olur mu 5 Tamamile 6 Kabuğu 7 Gibi 8 Haydı 9 Nereye 10 Şikâyet 11 Çıkmıştır 12 Bu kadar 13 Eylemiştir 14 Vereceksin 15 Ya odur ki 16 Seninle 17 Bitirmiştir 18 Kalmıştır 19 Etti, eyledi 20 Kayd-i bent 21 Önlere 22 Sebebine 23 Boyuna almak 'İtiraf etmek' 24 Kılıç 25 Sahiblik 26 Mektupları, kâtları 27 Tamamile 28 İşler 29 Gazebe 30 Sıkıyorsun 31 Bunların 32 Hazinenin

dısa düvellerin bezirgenlerinin mallarının bahasını yolladı. Hamısını razı  lledi. Bunnara emir verdi ki p t şah daha Őherin i inn n heş bir yana  ıhımyajahsız dedi. L tif Şahnan lele,  ıh dılar bir-iki g n Şeherde dolaŐdılar, gezdiler.

L tif Şah dedi ki: L le!

Lele dedi ki: Buyur L tif Şahım. Bah dedi men sege deyimem :

İndi geğejeksen, benim bu Şeherde durmağa ırahatdığım¹ gelmir. Mene bir ferman yassın Yemenin dağna  ıhajam². Bu u -ay o dağda galajağam. Bir kimsenin on paralıh bi-Őeyni almyajağam. YalĐız gelif ge denneri kontrol eleyif burahacağam keŐsinner³.

Lele dedi ki : L tif Şah! Biz bir ge dik ne  z⁴ ağartdıh ki, bir de ge dem p t şahdan bir daha izin alam, ğene ge dek. Men ge debilmerem. L tif Şah dedi ki, seniğ boynuğa indi bir ğıŐ vuracağam. Mamales⁵ bandası, kimi⁶ boynuğu d Ő rd rem⁷. Lele bağdı ki olajağ d g l dedi ki: L tif Şah, ge deyim dedi. Galıhı ge tdi, p t şahın yan'na. Dedi ki: Şevketlim, L tif Şah deyir ki,  ıhıf ğene dağa ge deyem. Kimsenin on paralıh bi-Őeyni almyajağam. YalĐız, gelif ge denneri kontrol elliyejeğem, mene bir ferman yassın⁸ verisin. Verse de ge dejeğem, vermese de.

P t şah dedi ki, lele! Sen n bir imza allam.  le bir imza verejeksen-ki, bir kimsenin bir  iĐidini⁹ aldığsa, seniğ sinsileni¹⁰ keserem. Lele yanaşdı, bir imza verdi p t şaha, dedi ki p t şahım, kimsenin bir  iğidini almyajağam.

Yazı fermanı lelenin eline verdi, lele g td ¹¹ munu L tif Şaha verdi. L tif Şah o g n , yeyif i ejeklerini beş on kŐide yene arhadaŐlarını yanına aldı lelesinnen¹² baravar,  adırrar aldılar, silahlarını aldılar, ge tdiler dağa. Yolun  st nde bir bulaĐın¹³ başında,  adırrarı gurdular. Yolnan¹⁴ gelif ge denneri L tif Şah kontrol  lledi. Bunnar g n z¹⁵ yatallardı; L tif Şah yalĐız beklerdi; ge je olanda onnar beklerdi. L tif Şah yatarđı.

Bunnar orda galmağda olsun.

Heveri hardan verem¹⁶.

Hindistan Şahının bir gızı vardı. Adına Telli M hriban deyellerdi. Bu Teli M hriban bir ge je  z otağında yatdđđı yerde yatağın i inde yuhuda¹⁷ bir adam geldi elinn n¹⁸ tutdu, yerinde oturtdu. Elinde bir ivrih¹⁹, bir tenede istikan²⁰. İrvihden su t kd  istikana Telli M hribana uz atdı dedi ki, munu i ejeksen²¹. Bizi yoğdan var  lleyen allahın eŐĐina²².

1 Rahatlığım 2  ıkacağım 3 Ge sinler 4 Y z 5 Tepe tallak 6 Gibi 7 D Ő r r m
8 Yazsın 9 Pamuk  ekirdeğı 10 Silsileni 11 G t rd  12 Lalasi ile 13 Pınarın 14 Yolla
15 G nd zleri 16 Vereyim 17 Uyguda 18 Elinden 19 İbrik 20 Bardak 21 i eceksin
22 AŐkına.

Aldı bu gız, bu badanı işdi, allahın eşgına. Bir daha doldurdu. Dedi ki munu da içejksen gırhdarın¹, pırlerin, ahır zaman peyğenberinin eşgına. Aldı bu gız onu da işdi. Bir daha doldurdu. Dedi ki: Bu badanı²da içejksen Yemen pātşahının oğlu Lētif şahın eşgına. Abú keşer³ bulağın başında yatan Lētif şahın eşgına. Ele eynine⁴ Lētif şaha içirdi. Meğemse⁵ bu adam hızır aleyhissalammış. İki barbağın⁶ ayna elledi. Oğlanın camalrı gıza görsetdi⁷, gızın camalrı da oğlana görsetdi. Gızı yer ve yer⁸ yatırdı yatağının içinde. Özü gētdi. Bu gız galdı, savağ oldu. Bu gız gağdı yerinnēn. Üçüz atmış altı damarı tutuf⁹ yanmağa başdadı¹⁰.

Anası savağdan gağdı, gız'nın yanna gēldi, 'bahtı ki Telli Mēhriban, ele¹¹ bir derde giriftar oluftur ku, heş üzünde¹² renk galmıyır. Dedi gızın Telli Mēhriban! Seçe ne oluftur. Dedi ana mennen ne havar¹³ alērsen. Men bu gēje¹⁴ düşümde, gördüm kü Yemen elinde keşer bulağı var. Ora ziyaratmış. Oroyu¹⁵ gēdif ziyaret ellemesem, gırğ gün soğra ölejeğem. Oroyu ziyaret eleşem, muradıma yetejeğem. Bu söz kü dedi, anası dedi ki: gızım ondan goloy¹⁶ bi şey yoğdu. Seniğ baveyig¹⁷ paras¹⁸ımı yoğdu ku yoğsa adamımı yoğdu. Hamısı var bavağda. Gēder indi bavağa söylerim. Bugünnēn seni yollaram, bizim sennēn ayrı bir evledimiz yoğdu. Biz uğarda¹⁸ allaha bağēyrik¹⁹, yerdede sene bağıyrik. Hemen anası ordan döndü geri. Gētdi şahın yanına.

Söyledi :

Gızımız Telli Mēhriban bu gēje bir duş görüfdü. Yemende, keşer bulağı varmış: O bulağ ziyaretmiş. O bulağı ziyaret eleşemese, gırğ gün soğra ölejeyimiş. Eğer ziyaret edeşerse, her muradına yetejeğmiş.

Bavası dedi ki, gētdi Mēhribana söyle, böğünnēn yollayajağam. Gētdi anası Mēhribana söyledi. Hazır olğınan²⁰, böğün bavan seni yollıyajağdı. Bavası emir eledi. Bir keçjova²¹ gayırdılar²². Üstüne yēddi gat ferde²³ çekdiler. Bunnarın başportunu yazdı, ellerine verdi. Seksen atdıya²⁴ gattı, gızı mindirdi²⁵ keçjovoya.

Bunnarın harşdığın²⁶ verdi; bunnarı yola saldı. Bunnar düştüler yola. Bunnar gētdiler, günnerin birisinde Yemenin torpağına çıhdılar. Koylerden şeherrerden²⁷ keşdiler. Keşer bulağının yolunu havar aldılar. Gētdiler bir gün guşduğ²⁸ vahtunda, Keşer bulağına²⁹ yağlaşdılar. Lētif şah bağdı gör-

1 Kırkların 2 Şerbeti, badeyi 2 Ab-ı keşer 4 Aynen 5 Meğerse 6 Parmağın 7 Gösterdi 8 Yer be yer 9 Tutuşup 10 Başladı 11 Öyle 12 Yüzünde 13 Haber 14 Gece 15 Orayı 16 Kolay 17 Babanın 18 Yukarıda 19 Bakıyoruz 20 Ol 21 Taht-i revan 22 Yaptılar 23 Perde 24 Atlıya 25 Bindirdi 26 Harçlığını 27 Şehirlerden 28 Sabahla öğle arasındaki zaman 29 Pınarına

dü kü bir top¹ atdı gelē²r. İçinde bir ağ bişey var harava² şeklinde. Bu galhdı bavasının verdiği fermanı boynuna tahtdı. Gılcını beline bağladı. Lētif şah endi bulağın başına. Bunnar de geldi oroya. Lētif şah dedi ki:

Sizi kontrolēlliyējē³. Bunnarın oñuyannarı bahtı ki boynundaki ferma na, yazılıf⁴ki bunnar buraların kontrol memurudu. Yanaşdı, bunnarı birer birer kontrol ēllēdi. Bunnar gurtulannān sōra, kejevonun⁵ divine⁶ gētdi, dedi: Munu da kontrol ēdejē⁷. Dēdiler ki, onda zenne var, onu kontrol ēleme⁷. Herneğatan yalvardılarsa, gabul ēlemedi. Çekdi gılcını belinnen, kejevonun üstünün perdesini kesdi. Hamısın kesif gurtulannan soğra, gızın camalını gōrdü. Gız da oğlanın camalını gōrdü. Lētif şahın ahlı başnān gētdi. Düşdü özünne gēttē⁸. Bu gız dedi ki:

Geri çöyürü⁹ kejevoyu. Bunnar çöyürdüler kejevoyu, gaşdı gētdiler geri Biraz ki gētdiler, bu gızın ahlı başına geldi ki bu oğlan galhanda, nebilsin ki, men kimin gızıyam. Hardan¹⁰ gelif harya gēdirem. Meni ahtar-sın¹¹ tafsın¹². Egledi¹⁴ dedi kejevoyu. O eşgiya mıdı dedi. Ne adamıdısā o sizi kontrol ēdende, men gōrhdum. Yēddi ilin haracinnān gayrılmış bir gızıl üzüyüm vardı barbağımda¹⁴ Gōrhdum ku üzügümü soyar alı diye, üzüyümü barbağımdan çıhardım Orda düşüftü. İndi ya bir adam yolloyun, ya da men gēdim üzügümü gētirem.

Bunnarın heş biri gētmedi. Dēdiler ki ancak sen gēdersen, biz burada durur seni gözderik. O gız dedi ki: Yağşı olu¹⁵, dedi. Kejevodan indi. Gēldi Lētif şahın yanına. Gēldi ki Lētif şah bayılıf yatē¹⁶ Üzüne su vurdu. Elini çekdi, golunu çekdi. Lētif şah ayılmadı, gızın üçüz¹⁷ yetmiş iki damarı, od¹⁸ tutuf yanmağa başdadı. Aldı bahēm¹⁹ Lētif şaha Telli Mehriban ne söylüyejek ne de yazajağ:

Telli Mehriban dedi ki:

Hef²⁰ içinde yatan beyhavar²¹ oğlan

Bir ot-saldıñ şirin cana gēderem

Yağın²² bil ki kesdin sevrē²³ gerelim²⁴

Ateş alıf yana yana gēderem

Eynimnēn²² tökerem yeşili alı

Gōg giyer beklerem yolun

Yēdgār üçün yazdım bu arzu-halı

Sene verif bir nişāne gēderem.

1 Toplu 2 Araba 3 Eylliyēçēğim 4 Yazılmıştır 5 Tahti ravan 6 Dibine 7 Eyleme
8 Kendisinden geçti 9 Çevirin 10 Nereden 11 Arasın 12 Bulsun 13 Durdurun 14 Par-
mağımda 15 Olur 16 Yatıyor 17 Yüz 18 Ateş 19 Bakayım 20 Korku 21 Bihaber
22 Muhakkak 23 Sabr-i 24 Kararım 25 Üstünden.

Mehriban sultan da sene müftele¹ oldu
 Gözüm gördü, gönüm intizar galdı
 Mekende² menzirim üç aylıh yoldu
 Havar alsan şeher Hindistana geçdirem.

Bo sözderi söyledi bitirennèn sonra bir kağıza yazdı, Lētif şahın civine³ goydu. Lētif şahın barbağınnàn üzügü⁴ çıhartdı. öz barbağına taħdı. Özü-nünkünü de çıhartdı Lētif şahın barbağına taħdı. Oradan galhdı ğeri ğetdi. Kejovonun yanına ulaşdı. Kejovoya mindi, keşti melmeketine ğetmeli ol-dular.

Havarı nerden verem⁵, Lētif şahdan. Lētif şah birden bire ayıldı, aħ-lını başına derdi⁶. Bulaħda elini üzünü yahadı; elini soħdu civinnèn mah-ravasını⁷ çıhartmaya soħdu elini. Birden eline kağız ğeldi. Kağızı aşdı oħdu ku bu gız başının üsdünde duruf, mene bu kağızı yazıfı. Barbağınnàn üzügü deyişifdi. Elini başına vurufdu, benim söydüyüm⁸ gız, başımın üstünde durufdu, bu ğartan⁹ sözder söylöyüdü¹⁰, men heş duyma-mışam. Galhdı yerinnèn lelenin yanına çadırara ğetdi. Bunnarı yataħdan galdırdı. Lele Lētif şahın üzüne baħdı ki, Lētif şah ele derde ğirifdar oluf-ku, heş üzünde rengi galmeyif. Dedi Lētif şah heşir ola, ne olufdu sene, dedi ki lele: meni acala¹¹ şehre ulaşdırmağın goloyu, men hesteyem. Lele o sahat emir eledi, çadırı bozdular. Atdarına mindiler. Lētif şahı da öz atına mindirdiler. Biraz yol ğetdikcek¹² Lētif şah eycene fenaleşdi¹³. şehere ki yahlaşdırdılar, lele dedi ki; iki adam ğönderek. Arħadaşları da heg¹⁴ verdiler lelenin sözderine. Ğetsin pātşaha havar versinner, Lētif şah heste olufdu. Hastehanya mı ğötrek, yoħsana paytaħta mı ğötrek. Bu adamlar atı sürdüler ğeldi pātşaha hever verdiler. Lētif şah heste olufdu, paytaħta mı ğetirek, yoħsa hestehanya mı endirek. Pātşah emir verdi ki hestehanya endirif.

Bunnar bir dahi¹⁵ ğeri ğetdiler. Bunnara ulaşdılar. Lele dedi ki ne emr-eledi pātşah. Bunnar dedi ki hestehanya endirif. Hestehanya ğetirdiler endirdiler Lētif şahı. Pātşah galhdı yanna ğetdi. Ğetdi ki hestehanya yatı-rıflar. Lētif şahın ağı köprüftü¹⁶. Heş kimseni tanımyır¹⁷. Pātşah emir eledi-ki doħturlara: Bu oğlumun ne derdi varsa, bu oğlumun gurtarıp. Toħdurrar dedi ki, munu biz döğülkü, Loğumanı¹⁸ hekim ğelse, munu gurtarabilmez. Bu gudurufdu¹⁹. Muna illec olmaz. Pātşah dedi ki, be no olajaħ oğlumun halı. Dēdiler ki başına kül elenende ölü²⁰. Pātşah düşündü, vezirne söyle-di ki bu şehrin içinde ya bir yaşdı²¹ ihtiyar nene, ya bir ihtiyar dede. Onnar

1 Müptela 2 Mekânda 3 Cebine 4 Yüzüğü 5 Vereyim 6 Topladı 7 Havlusunu
 8 Sevdiğim 9 Bu kadar 10 Söylemiştir 11 Acele 12 Gedince 13 Fenalaştı 14 Hak
 15 Daha 16 Köpürmüştür 17 Tanımyır 18 Lokman 19 kudurmuştur 20 Ölür 21 Yaşlı.

gün görmüş olullar, belki bu hestelikden bileller¹. Eğer oğlumun derdine derman olullarsa, terezinin bir gözüne de o neneyi goyajağam. Ağırırıda altın verejeğem.

Bir adam dedi ki :

Bizim mehlede bir nene var, iki yüz elli yaşındadı. Bilse o bili². Pāt-
şah emir eledi. İki tene cellet yolladı, neneni dedi ajala³ alıf getirejeksiziz.
Bu celletder geçdiler, nenenin öyünü⁴ tafdılar⁵. Gapıdan içeri girdiler;
Neneye dediler ki seni pātşah istēr, dediler Halbukı nenenin ne gözün-
de ışık vardı, ne de gulağı eşidirdi. Nenenin gulağına eycene bağırdılar.
Nene dedi ki: Neyniyejek meni pātşah. Dediler ki oğlu hastadı sene bağ-
dıracağ Bu neneni aldılar. Sar_sarma⁶ elediler. Arhaladı⁷ geđdiler⁸, hes-
tehananın içine eñdirdiler. Lētif şahın bavası, başının üstünde dururdu. Ne
niye dediki, oğlum bir derde girifdar olufdu. Oğlumu bu dertden gurtarsan,
dünyeliyi vērif ahiretiğe garısmıyajağam. Nenenin elinnēn⁹ tutdular,
dedi ki elimi götürüğ oğlanın döşüne¹⁰ goyuğ. Göttüler¹¹ oğlanın döşüne
goydular elini. Ordan galdırdı, onnan soğra dedi üzüne¹² goyuğ. Üzüneki
goydular elini, dedi ki nene bu doğdurranın pātşahi, muna ne olduğunu
bilmedilermi? Pātşah dedi ki, bilmediler. Dedi ki munnān goloyu ne var.
Mununku sevde şeridi¹³. Sazbantdan mene bir üş tēlli saz getitdirir, indi
men munu galdırem¹⁴. Sazı geçdiler verdiler nenenin eline. Nene sazın te-
line toğundu barbağıynan. Neje¹⁵ki tēlin sesi çıhdısa, Lētif şah gözünü açdı,
dedi :

— Nene, seniğ o iman dağarjığına gurvan¹⁶ olum¹⁷. Bir o sazı mene
ver. Sazı aldı eline: Aldı bağağ bavasının gavađında¹⁸ ne söylöyejek :

Göz yaşınan¹⁹ dedi mene nemē²⁰ yazan yar

Arzılar²¹ ismiği deđer²² gelirem

Şirin canım yoluda olsa min²³ para

Bu şirin canıma gıyar gelirem.

Men de bildim ay gız tađsırır²⁴ yoğdu

Eşgiyin ataşı²⁵ hücutümü²⁶ yağdı

İhtıyar bavamın tajıla²⁷ tağdı

İhtıyar bavamı goyar gelirem.

Lētif şah değer minerem eşgin atına

Ölençen²⁸ çekerem yar gıyatını

Gözüm göre göre girerem ölüm gatına

Acal²⁹ köyneđini³⁰ giyer gelirem.

1 Bilirler 2 Bilir 3 Acele 4 Evini 5 Buldular 6 Sım sıkı 7 Arkaya alarak 8 Getirdiler
9 Elinden 10 Göğüsüne 11 Götdüler 12 Yüzüne 13 Şerididir 14 Kaldırayım 15 Nasıl
16Kurban 17 Olayım 18 Önünde 19 Yaşı ile 20 Nāme 21 Arzular 22 Der 23 Bin 24 Tak-
sirin 25 Ateşi 26 Vücutumu 27 Tac ile 28 Ölünceye kadar 29 Acele 30 Gömleğini.

Sözü tamama yetişirdi, Lâtif şah yerinnèn galhdı. Pâşah emir elledi, neneği dedi terezinin bir gözüne, altını da bir gözüne goyuş, dartsınca altın veriş. Doğdurrarın da boynunu vuruş, dedi celletdere. Lâtif şah galhdı, şeherin içinde üş¹ gün dolaşdı gezdi; üş günnèn sorâ, lelesine dedi ki, bavamdan ğedif bir bezirĝen başportu alajaşsan. Hindisdana ğedejik sennen men. Lele galhdı ğetdi Yemen pâşahının yanına, dedi ki pâşahım, bir başport versin, bezirĝen başportu, Hindisdana ğedejik. Pâşah yanaşdı bir başport yazdı Lâtif şahnan leliye. Dedi lele, Lâtif şahı sağ-salamat ğetirmeseĝ seni yer üzünnèn² sinsileĝi keserem. Lele dedi ki inşallah allahın izniyenn³ sağ selemet ğötürüf ğetirrem.

Lele aldı bu başportu⁴ eline, ğetdi Lâtif şahın yanına. Dedi ki aldım başportu. Lâtif şah dedi ki lele, indi ğederseĝ beş-üz⁵ deve kirelerseĝ⁶ doĝru Hindistana. Bir de o soyguntu mallarımızdan anbarın aĝzını açarsaĝ, beş-üz devenin ükü⁷ galdırası ey-al⁸ gımaşdardan, ükletdiresen. Doĝru Hindisdana ğedejek⁹. Lele galhdı ğetdi bazardan beş-üz deve kireledi. Deveni ğötürüf anbarın ĝapısının iléyne. Anbarın aĝzını aşdı, beş-üz devenin ükünü tamam verdi. Deveni yolcu eledi. Özü ğeldi ĝeri Lâtif şahın yanına. Lâtif şah havar aldı ki deveni yolcu elediĝ mi? Lâtif dedi ki béli¹⁰ deve ğetdi. Bunnar o-ĝünü galdılar. Ertesi gün yol haşdıĝlarını aldılar, ğetdi bavasının anasının elinnen ğördüler. Halallah aldılar, düşdüler yola. Ğetdiler deveye ulaşdılar. Lâtif şah, bir neçe¹¹ gün ğetdiler ĝeri baĝdı ki elinin ne daĝı ğörnēyr¹² ne daşı ğörenēyr, ne şehri ne de köyü.

Lâtif şahın üç-üz atmış altı damarı ot tutuf yanmaya başladı. Atının başını çekdi. Dedi ki: lele dilime bir neçe söz ğeldi söylüyeĝem

Aldı Lâtif şah:

Kesildi nişanâm yad oldu vetan
Gözden itdi¹³ bizim yerin daĝları
Leylayı indizarı çünkü var canda
Her seher firĝan eyler sünhül çağları

Yaĝın menzilimiz ehlet daşdı
Canımı yandıran eşĝ¹⁴ ataşdı
Evli ayrılıĝ haggın işidi
Felek bizden cida saldı sağları

Lâtif şah da vetaninnän cıdadı
Ömür veren allah büyük bari ĝudadı
Vurdu heçran taftaĝınnan budadı
Solufdu selmi seccerimin taĝları.

1 Üç 2 Yüzünden 3 İzni ile 4 Pasportu 5 Yüz 6 Kiralarsın 7 Yüğü 8 İyi al
9 Gideceĝiz 10 Evet 11 Kaç 12 Görünüyor 13 Gayboldu 14 Aşk.

Lele dedi ki: Lētif şah eğer peşman oldunsa geri dönek. Dedi lele sür, ne dönmeykti. Çekdiler deveyi, keçif getmede oldular. Günnerin brinde Hindisdana yetdiler. Hindisdanın gırağında¹ deveyi yıhdılar. Orda oturuf çöreklerini² yidiler. Çaylarını işdiler. Lētif şah dedi ki:

— Lele indi sen atıyı minerseñ, geçerseñ şeherin içine. Şeherin içinde geçerseñ, bir yahşı tüken taparsağ³, orda kirelerseñ. Deve galhanda doğru tükenin gap'sında yıharsan.

Lele gağhdı atını mindi, getdi şehere bir—ey tükeni kireledi, atını geri mindi, geldi Lētif şahın yanına, dedi ki:

Taftı⁴mı tüken? Lele dedi tafdım. Deveyi çatdılar, getdiler, tükenin ileyinde yıhdılar. Daşadı⁵ tükene doldurdular malı. O günü şeherin içini geçdiler. Örgendiler ki malların fietini beş—yüz ğuruşa verilen gumaşı bunnar iki—yüz elli ğuruşa verdiler. Onnân bir neçe gün soğra, Mehribanın bir ceryası⁶ bağdı ki çarşıda bir tükene şennik⁷ çoh dolar. Bu da şehir halhinnan⁸ içeri getdi, tükene ğirdi, bağdı ki orda her malı yarı bahasına sateller. Bu tükende durannardan danışdı ki haralırsız⁸ bezirgen bava. Onnar dediler ki Yemeni⁹ yik. Bu carya tükennên çıhdı yügüre yügüre⁹ Gül—bahçasına getdi. Pütün ceryalara söyledi ki biz çılpah¹⁰ gezseydik öz atamızın öz öyünde gezerdik, aj gezseydik gene oz atamızın¹¹ öyünde gezerdik. Telli Mehriban hindiyeçen¹² bize deyirdi ki pırtı¹³ bahalıdı. İndi Yemennên bir bezirgen ğelifdi. Şeherde satılan gumaşdarı hamsını¹⁴ yarı fiyatına saté⁹ r.

Ya bize paltar alsın ya da odu—ku galhah atalarımızın öyüne geçdek. Bunnar Telli Mehribanın otağna¹⁵ getdiler, bunnar söylediler ki bize ya paltar al, ya da goy biz hammız atalarımızın öyne gedejik. İndiyeçen deyirdin ki pırtı bahalıdı. İndise Yemennên bir bezirgen ğelifdi; pütün pırtıyı, ujuz¹⁶ satér. Mehriban dedi ki, munu kim ğörüfdü? Sölediler ki topal peri ğörüfdü. Periyi sesdedi, dedi ki, get söyle o bezirgene, Mehribanın ğırh ceryası var. Birer gatdan ğırh gat, ikişerden seksen gat, Mehriban bize alajahtı. Oğlanın arhasına versin, ğeti ğelğinen¹⁷, burda parasını verrem. Pırtıyı versin, parasını alsın, ğetsin.

Peri ğalğhdı yügüre yügüre getdi tükennên içeri ğirdi, dedi ki bezirgen bava¹⁸ seksen gat Telli Mehriban pırtı istedi. Oğluyuş arhasına ver, götürejem Gül—bahçasına, ordan parasını alsın dönsün ğelsin.

Peri galğhdı ğörsetdi, hā bu pırtılardan endirdeyim, gelenlerden endir-

1 Kenarında 2 Yemeklerini 3 Bulursun 4 Buldunmu 5 Taşıyıp 6 Cariyesi 7 Şenlik
8 Halkla 8 Nerelisiniz 9 Koşa koşa 10 Çıplak 11 Babamızın 12 Şimdiye kadar 13 Elbiselik
kumaş 14 Hepsini 15 Odasına 16 Uçuz 17 Getir gel 18 Faba.

di; bir denk bağladılar Lētif şahın dalına verdiler. Gız, ilēyne düştü götödü¹ Gül-bahçasının² içeri girdiler. Orda endirdiler. Mēhribana hever verdiler. Mēhriban geldi bu pırtıyı hamısın, gızlara dağıtdı. Dēdi ki her-keş götürüq, otaqlarıqızda biçiq tikiq. Men³ de götürüq bu bezirğanın parasın verēm gessin².

Bunnar gētdiler otaqlar'na, Lētif şahı da Telli Mēhriban götdü oz otağına; Lētif saha bahdı tanıyabilmedi. Ecef³ o olurmu o olmazmı, dēdi. On dört hörükden⁴ bir hörük döşünün⁵ üstüne basdı. Dēdi ki men muna bir iki mahni⁶ söylerem. Eger ódusa galhar sarılırız birbirmize. Dēdi ki:

Men seni görmüşdüm asdan⁷ donunda⁸
Fermanı vardı şah-bavēyiğ⁹ böynüde¹⁰
Çoh yalvardıq üz¹¹ sürdük hekiqe¹²
Üz-cayaya bahşıq ellemediq bir meni.

Mēhriban sultan da bahdı bir gara
Meyil verdim seni kimi¹³ hülsgere¹⁴
Biraz de gelmiyēydiq bizim diyara
Yandırēdi¹⁵ kerem kimi¹⁶ nar meni.

Sözu söyledi, birbirine serma-sar¹⁷ oldular. Onnar orda muradına yetdiler. Bir-iki sahat soqra, Lētif şah galhdı, gētdi tükene. Tükene gētdi ki müşderiler pırtı alfdılar. Lele söylüfdü kü duruq Lētif şah gelsin hēysabıqızı görsün. Bunnar Lētif şahı gözdöllē. ¹⁸Lele dēdi ki Lētif şah, harda¹⁹ gējiktiq galdıq. Dēdi lele harda galdıqımı men sâznān annadıram hindi²⁰ sene:

Lele girdim dos bağına
Meşe-geget divanı gördüm
Bir eziz möcüzat, nan
Söydüğüm²¹ cuvanı²² gördüm.
Evrişim²³ muyları sağı solda
Cığa pervaz eler telde
Hülüsi pek, canı dilde
Söydüğüm gızı gördüm.
Lētif şaham meşe-geget nazı
Başımda cığa pervazı
Hindisdan şah'ının gızı
O Telli Mēhribanı gördüm.

1 Götürdü 2 Getsin 3 Acep 4 Örgü 5 Göğüsünün 6 Şarkı 7 Aslan 8 Elbisesinde
9 Babanın 10 Böynünde 11 Yüz 12 Hâkina 13 Gibi 14 Hluskâra 15 Yandırıyordu 16 Gibi
17 Sarılmak 18 Bekliyorlar 19 Nerede 20 Şimdi 21 Sevdiğim 22 Civanı 23 İbrişim.

Lele bağı ki pütün o yanında oturannar annadılar. Lele dedi ki, al-
dıgınız pırtılar size halal olsun. Tek¹ bu sözü bir yerde söylemeyin. Hin-
disdan şahı duydusa, bizi cellet elletdirir. Onnar da dediler ki bizim ne işi-
miz var, biz söylemezik². Bunnar galıdı getdiler Lëtif şahnan lele, tüken-
de, işderine başdadılar. Meğemse³, Fes⁴ pätşahının bir şikilcisi gelif
şehere. Bir gün getdi Gül-bağçasının gavağına⁵ getdi. Bağı Telli Mëh-
ribanı gördü. Mëhribanın havarı olmayunca⁶, bu gurdu aynasını. Telli Mëh-
ribanın şikilni⁷ aldı. Sandığına goydu, keşdi geri getdi. Bir neçe gün
şeherde dolaşdı. Galıdı bir gün melmeketine getdi. Fes pätşahının me-
ğemse hanımı ölümüş⁸. Pütün elanat⁹ elleyif melmeketine ki, her keş
gızının şikilni¹⁰ çekdirsin getirsin. Kimin ki gızını beğensem alajağam.
Her keş gızdarının şikilni çekdirdiler, götüdüler özü höküm ellediği yer-
de heş bir gızın şikilni beğenmedi. Bunnar geri getdiler, her keş öyüne¹¹
dağıldı. Bu Hindisdannan gelen şikilci bunu duydu, bu Telli Mëhribanın
şikilni, götüdü, pätşahın eline verdi. Pätşah aldı, bu şikile bağı beğendi.
Dedi ki bu şikilin sahavi kimdise ve kimin gızıda, mene söyle. Dedi ki
Hindisdan şahının gızıda. Men orya getmişdim, gızın havarı olmamaca¹²,
şikilni aldım, getirdim. Dedi ki munun goloyunda ne var ki o bir şahdı,
sen bir büyük pätşahşar. Esgeriği çek getğinen gemilernen. Şeherin etre-
fine¹³ çıkarğinan¹⁴. Eğer gızı verdiyse, hoşdugunan¹⁵. Vermedise paytahtını
birha eleğinen, boğazına keçir, gızı al geti¹⁶.

Fes pätşahı emir verdi o günü. pütün esgeri tofladı paytahtın ilëyne.
Esmendiyar pelivanı, sarasger gomandar elledi. Muna annatdı ki, Hindis-
dana geğeeyik. Hazırh¹⁷ göröğ. Gılışdarını, galhannarını pütün aldılar;
özü de galıdı Fes pätşahının bu esgerin ilëyne düşdü. Gemiye doldular,
getdiler Hindisdana teref. Günnerin birinde bir geje Hindisdanın işgele-
sine yanaşdılar. Esgeri boşaltdılar. Şeherin etrefini sardırdılar. Emir ver-
diler ki pütün ataşdar yandırın. Her esger bir ataş yandırdılar. Şeherin
içinin bekcileri, polisderi ataş gördüler, ejeyil¹⁸ galdılar. Ejef bu ne ataşdı,
şeherin etrefinde yanēr¹⁹. O geje galdılar. Savağdan bağı gördüler ki
şeherin etrefi ele sarılıf ki, guş uçmağa majal²⁰ galmeyif. Bunnar getdiler
Hindisdan şahına havar verdiler ki şeherin etrefi sarılıfıdı. Hindisdan şahı
söyledi ki:

— Kim terefinnën sarılıfıdı²¹ bu şehir?

Dediler ki:

— Bilmirik²².

1 Yalnız 2 Söylemeyiz 3 Meğerse 4 Fas 5 Önüne 6 Olmayınca 7 Resmini 8 Ölmüştür
9 İlanlar 10 Resmini 11 Evine 12 Olmadan 13 Etrafına 14 Çıkart 15 Hoşluk'a 16 Getir
17 Hazırlık 18 Taaccüp ettiler 19 Yanıyor 20 Mecal, imkân 21 Sarılıştır 22 Bilmi-
yoruz.

Bir az durdular. Fes pātşahı, üç adam elçi yolladı. Dedi ki:

Geđiñ Hindisdan pātşahına söylöyüñ, Fes pā şahı bizi yolladı, ya gızı versin hoşduñnan¹ ya da odi ki payitahtını hırğa edif boğuzuna² keçirejëm, gızı götürejëm.

Elçiler ki galhdı geldiler. Hindisdan şahına söylediler. Hindisdan şahı da dedi ki: Durun gıza danışeñ³. Görek⁴ki gız ne deyr. Ona göre size söz verëm⁵. Gızına bir pusula yazdı, meseleyi annatdı. Gız pusulanın dalına yazdı ki, o bir pātşahsa, sèn de bir şahsan. Meni yeşir⁶mi verësen? Seniñ de esgeriñ var. İleyne çıhart. Ne vañıt ki esgeriñ basılırsa, o vañıt meni götürsün. Yene de getmiyejem. Zehir içif özümü öldürejejem. Bu pusulanın arhasına yazdı, Hindisdan şahına yolladı. Hindisdan şahı, emir verdi, yeddiden yetmişe esger tofladı. Meydan guruldu. O gün aħşamaçan⁷ gavğa elediler. Aħşam oldu, yerine çekildi her keş, Hindisdan şahının üzde⁸ on esgeri galmadı. Üş gün gavğa oldu. Hindisdan şahı çoñ boğaldı. Tellellara emir eledi, çarşıda bağırıñ her kim ki bu esgeri benim başınnan eğerse, her ne isterse verejëm. Tellellar galhdılar, şeherin içine düşdüler, bağırdılar; Birisi getdi Lëtif şahın tükennin ileyinde bağırdı. Lëtif şah bu sözü eşitdi, gap'dan eşiğe⁹ çıhdı, tellala dedi ki:

— Ne bağrërsen¹⁰ ?

Dedi ki:

— Fes pātşahı gelifdi, Hindisdan şahının gızı Telli Mëhribanı zornan¹¹ götürür. Her kim ki bu esgeri Hindisdan şahının başınnan def eğerse, dünyada ne isterse onu verejektir. Dedi ki:

— Dur burda men gelirem¹².

Lëtif şah tükene getdi. Lele bağdı ki Lëtif şahın halı heş hal¹³ döğül¹⁴.

Dedi ki:

— Lëtif şah ne olufdu sene?

Dedi:

— Lele, indi sene sàznan annadëyim¹⁵:

Goca lelem sene şikiyata¹⁶ gelmişem

Bögün evhalımın yaman günüdü¹⁷

Dünyenin tevdili¹⁸ tağayır olufdu

Eserri serimin dumannı¹⁹ günüdü.

Hanı han bavamın²⁰ tãc ile tağdı

Felek burdu diy ar ba diy ar burahdı

1 Hoşlukla 2 Boğazına 3 Danışalım 4 Görelim 5 Vereyim 6 Esir 7 Akşama kadar
8 Yüzde 9 Dışarıya 10 Bağıırıyorsun 11 Zoria 12 Geliyorum 13 Hâl 14 Değil 15 Anlatayım
16 Şikâyete 17 Günüdür 18 Tebdili 19 Dumaalı 20 Han babamın.

Fikirri¹ goulumuş tağayır vahdı
Eserri serimin duman günüdü.

Lētifem aşmaram gemli sinemi
Felek vurdu bozdu zavrağımı binemi
Tülek terran² cenge salıf sonamı
El elden üzüör³ allah aman günüdü.

Sözünü tamama yetirdi. Allaha amanat eledik lele sizi. Duvadan⁴ unutmayın bizi. Sağ galılışsa görürük bir birmizi.

Gahdı Lētif şah gap'ya çıhdı. Telleli saldı gavağına⁵ getdiler Hindisdan şahının üzürne⁶ çıhdılar. Tellal dedi ki:

— Şahım, bu iğit deyir ki men gēdejejem bu gavğıya.

Hindisdan şahı dedi ki:

— Oğlum ne isdiyirseq?

Dedi ki:

— Her ne istesem verirseğ mi?

Pātşah düşündükü, ne isdiyejekdi. Ya bir köy ya bir şehir, ya bir hazna isdiyejekdi. Pātşah dedi ki:

— Ne istirseğ⁷ verem⁸.

Dedi ki:

— Bir gol çek, ne istesem verdim⁹ ye.

Pātşah muna yanaşdı bir gol çekdi, her ne isterseğ verejēm, dedi. Bunun lelesi - veziri, imzaladılar. Lētif şah aldı imzayı goyunna⁹ goydu. Dedi ki: Mene bir at, bir gılış, bir de bir galhan verin. Emir oldu, tavlaya götürdüler Lētif şahı. Öz elinnen bir at seçdi, yeherni¹⁰ vurdurdu, atı eşiğe çekdirdi. Getdi anbara bir gılışnan bir de bir galhan aldı. Beline bağladı, atı mindi¹¹, getdi meydanın başına. Fes pātşahının esgeri bahdı ki böğün meydana bir tek atdı¹² geldi. Getdi Fes pātşahına havar verdiler ki: Böğün meydana bir atdı geldi. Dedi ki tek atdıya tek atdı lazım geleyr. Gediğ enişdem Esmendiyar pehlivanı çağırırğ gelsin. Getdi Esmendiyarı getidiler¹³. Dedi ki böğün, meydanımıza bir atdı gelifdi. O atdının meydanına sen çıkajıhsağ.

Esmendiyar ey olur dedi. Galhdı atını çekdirdi meydana gılıcını, galhanı bağlandı. Atına mindi. Getdi meydana. Meydanın başına endi. Bahdı ki bir güzel deliganlı meydana çıhdı. Ayın onbeşi kimi¹⁴ yaner. Buna bir gorhu verem¹⁵, meydannan gaşsın¹⁶ getsin.

1 Efkârlı, düşünceli 2 Tarlan 3 Üzüüyor 4 Duadan 5 Önüne 6 Huzuruna 7 İstiyor-sun 8 Vereyim 9 Koynuna 10 Egerini 11 Bindı 12 Atlı 13 Getirdiler 14 Gibi 15 Vereyim 16 Kaşsın.

Buna dedi ki, buna bir iki mahniyanan¹ annadēym² gaşsın ğeri ğetsin.

Aldı Esmendiyar:

Alaylar dağıdıram türkler bozaram
 Gan etmiyen günü gamgün gezerem
 Min duşmanı bir cidama³ düzerem⁴
 Men ki varam bir cançalı⁵ cellet olmuşam.

Aldı Lētif şah:

Öz eliğnen ğirme acal⁶ behrine
 İndi seni garğ çlerem ğam derĝah'na
 Sıtkınan⁷ sıĝınmışam şahlar şahına
 Cenebi⁸ hüdâma sıpar almışam.

Aldı Esmendiyar:

Esmendiyaram hışmım damlê⁹ r¹⁰
 Meydanıma ğelen sağçalmê⁹ r
 Gılcımın ujunnan¹¹ gannar damlıyê¹²
 Men ki varam bir cançalıcı azrê¹¹ olmuşam.

Aldı Lētif şah:

Men Letifem cana yağıyam¹³
 Hicri muhubbet ğem dustağıyam
 Telli Mēhribanın gurvanniğıyam
 Men heçyar yolunda ölmeye ğelmişem.

Bahdı ki Esmendiyar bu söznen gorhmur, heme¹⁴ gılcını çekdi. Oĝlan dedi sıra benimdi. Lētif şah dedi ki sıreynan mala¹⁵ goyna ğedeller. Dedi novat¹⁶ benimdi. Dedi ki novâtnan deĝirmende taħıl¹⁷ üğüdüller. Dedi ki meydan benimdi. Dedi ki buyuraçbilirseç.

Esmendiyar pehlivan, ata bir çüt¹⁸ aççüzengi vurdu. Heme Lētif şahın üstünü kesdi. Bir gılic atdı. Lētif şah atın garnının atda dolandı. Gılic boşa ğetdi. Lētif şah atın üstüne doĝruldu; indi meydan benimdi dedi. Bu da atın garnına dolandı. Lētif şah gılcı sallamadı. Bu atın üstüne doĝruldu. Lētif şah buna bir gılış salladı. Bu atdan aşıĝı düşdü. Yeçve¹⁹ yeç öldü. Lētif şah atı dönderdi esĝerin bir terefinnen ğirdi, aj²⁰ canavar goyuna ğiren kimi²¹. Bunnar ğırdıĝını ğırdı, bunnar ğaşdılar. Ğemiye doldular, ğeri melmeketderine ğetdiler. Hindisdan şahına müjde verdiler; seniç yolladıĝın pehlivan onnarın esĝerinin ğırdıĝını ğırdı, ğırmadıĝı da pütün ğemiye doldu. ğaşdı ğetdiler.

1 Şarkı ile 2 Anlatayım 3 Süngüme 4 Dizerim 5 Cam alır 6 Ecel 7 Sıtk ile 8 Cenanab-ı 9 Siper 10 Damlıyor 11 Ucundan 12 Damlıyor 13 Düşmanım 14 Hemen 15 Davara 16 Nöbet 17 Mahsul 18 Çift 19 Be 20 Aç 21 Gibi.

Hindisdan şahı emir çledi, o iğidin gëldüğü yollara atlasnan halı döşeyin. Bu iğit Lëtif şah, çeri döndü geldi payıtahdın ilëyinde atdan çndi. Bunu gırh ayağ merdivannän uharı¹ çhartdılar, pätşahın üzürne² çhartdılar. O bağıdı bavasının fermannı boynuna tağıdı. Bağıdı gördüler ki Yemen pätşahının oğludu. Hindisdan şahı dëdi ki :

— Her ne ki isti³ irseçe iste, istediğden artıh mal verejem.

Lëtif şah dëdi ki :

— Ne istesem onu verejeksiz.

Dëdi ki :

— He verejeyik.

Dëdi ki men sãznan söylerem. Dëdiler ki sãznan da annarıh sözden de.

Aldı Lëtif şah :

Deli devrişem men cünül dëli

Dünyede neşnerem³ hëyirsiz malı

Yereni⁴ yoldaşı ehlabı çli

Şah—bavamı⁵ ağlar goyuf gelmişem.

Dinne şevketdim arz eleşm⁶ halımı

Gör ne hayallara girif gelmişem

Ozüm öz canımın müftelesiyem⁷

Gızın Mehribanı deşif gelmişem.

Bu sözü—kü beşe⁸ dëdi, Hindisdan şahı, gezeve⁹ geldi dëdi ki : Bunun boyunnu vuruğ. Leleşynen vezir dëdi ki dur şahım. Eşe bir imza verişsen ki, ey ki seniğ gızını ister¹⁰. Sene deşeydi ki payıtahdan çn, men oturajağam, biz seni çndirif, bunu oturdurajağdıh,¹¹ verdi¹² in gola¹³ garşılığ.

Pätşah bağıdı ki men haşlıyam, vezirne söyledi ki. Munun burda kimsesi varsa, çetitdirin gızı verek.

Vezir sordu Lëtif şaha ki senin burda bir kimseç varmı? Dëdi ki bir goja¹³ lelem var. O sahat adam yolladılar leşeni çetitdiler. Lele oldu oğlan vekili, vezir oldu gız vekili. Orda nikahnı kesdirdi, şervetini¹⁴ işdiler. Gırh gün gırh geçe toyunu¹⁵ tuddular. Lëtif şahı götdüler, gızın yanna verdiler. Lëtif şah bir gün gağıdı dëdi ki Mehribana. Men bir böğün çedejeğem, şeherin etrefini çezejeğem. Göröm ki¹⁶ bu şehrin etrefi hancarıdı¹⁷. Bu yahın günnerde melmeketimize çedejçik.

Lëtif şah gağıdı çetdi şeherin etrefinden geze geze. Deryanın gırãğna¹⁸ çetdi, bağıdı gördü—kü ik¹—adam, gayığa minif tor töküf¹⁹ bu deryadan

1 Yukarı 2 Huzuruna 3 Ne ederim 4 Yaranı 5 Pederim şahı 6 Edeyim 7 Müptelasıyım 8 Böyle 9 Gazebe 10 İstiyor 11 Oturtacağız 12 Imzaya 13 İhtiyar 14 Şerbetini 15 Düğününü 16 Göreyim 17 Nasıldır 18 Kenarına 19 Ağ atıp.

balıh tutullar. Lâtif şah dedi ki munnara, olmazmı bu gay'ğa meni de mindirig, men de gezem deryanın üzünde¹. Olu² dediler. Lâtif şahı da mindirdiler, biraz dolandırdılar³, geri çıkartdılar gay'ğı. Gay'ğı—orda bir daşa bağladılar bunnar balıhlarını aldılar geri geldiler. Bunnar balıhlarını öyüne⁴ götürdüler. Lâtif şah da geldi Telli Mehribanın yanına, söyledi ki Telli Mehriban dünyede ele bir ey—işler varmış ki, böğün getdim, deryede gay'ğa mindim, gay'ğı sürmesini de örgendim. Savahtan gene geçid minejem gay'ğa. O geje yatdılar, savahtan öyden galhdı Lâtif şah. Gayıhcılar gelmeden bu getdi gay'ğın yanına, gay'ğı daşdan aşdı⁵. Gay'ğı suya saldı, kürey—élne aldı, dalğa vurdu munu içeri aldı. Gayıh sürmesini bilmirdi⁶. Derya munu götürdü getdi. Ö—ğün ahşamaçan⁷ götürdü. Ahşam oldu Mehriban bahdı ki, Lâtif şah gelmedi. O geje savahtan yolunu gözdedi, savaht oldu. Telli Mehribanın bir murğu guşu vardı. Murğu guşuna dedi ki:

— Murğu guşu! Lâtif şahın ya ölüsünnên ya dirisinnên bir havar getireceksen. Murğu guşunu çıkartdı sâli—verdi. Murğu guşu, getdi havada dolandı⁸, dolandı, bahdı gördü kü. Lâtif şah deryanın üzerinde⁹ bir gayıhta geçdêr. Çetdi Lâtif şahın çiyine¹⁰ gundu.

Lâtif şah bahdı ki murğu guşu melul melul, boynu buhu¹¹, Lâtif şahın üzüne bahê¹².

Aldı Lâtif şah, bahah¹³ ne söylöyejek:

Şefil murğu ne melul melul bahêrsen
Ganat çal kenare¹⁴ bir havar eyle
Gögde uçan boz guşdara rehim ele halımı
Yetiş genci o Meribana bir havar eyle.

Bu ne pehlê¹⁵ di gurdum özüm özüme
Felek kemend atdı en—gerezime
İrem atdır torcu¹⁶ saldır izime
Yetiş genci o hunkere havar eyle.

Lâtif şah da düşdüm gırdad¹⁷ behrine
Yusuf möhletine Yunus gehrine
Yetişende Hindisdan şehrine
O tutrasız leleme bir havar eyle.

Bir kağıza yazdı dediği sözleri, murğu guşu kaçardına¹⁸ aldı, götürdü, havalandı, getdi. Gül—bahçasının içeri girdi Mehriban sultanın eline verdi. Mehriban sultan aldı oğudu—ku, Lâtif şah deryaya garğ olmuş getmiş.

1 Üzerinde 2 Olur 3 Gezdirdiler 4 Evine 5 Açtı 6 Bilmiyordu 7 Akşama kadar Dolaşdı 9 Yüzünde 10 Omuzuna 11 Boynu bükük 12 Bakıyor 13 Bakalım 14 Etrafa 8 15 Felâket, pusu 16 Balıke 17 Girdâb 18 Gagasına.

Bavasına havar verdi, şehir halhını deryanın başına tökdü¹, deryanı uşarı² aşığı ahtardılar³ ne ölüsünü tafdılar⁴, ne sağını. Aşşam oldu geri geldi-ler. Şehere emir verdi ki göğ geçif gara örtejeksiz. Şeherin halhı. kentlerin⁵ halhı pütün yasa girdiler.

Gel havarı verem Lätif şahdan.

Oğün biraz ki suyun üstünde getdi, dedi ki bu deryaya da bir az yalvarram⁶, belkim⁷ merhemete gele meni bir gırağa⁸ ata.

Aman gannı derya, heş insafıq yohmudu
Gözu yolda Mehribanın galıfıdı
Bir de deysin yarın eli elime.

Gannı derya meni eyleme helek⁹
Öz başıma men gettim kelek¹⁰
Ömür istemërem möhlet ver felek
Bir de deysin yarın eli elime.

Lätifin de galmadı gaşı kemeni
Zulumlar yığılı verir ehdi amanı
Her terefdan kesdim elimi gümanı
Bir de deysin yarın eli elime.

Bunu derya vura vura götödü. Fes pätşahnın gemisine ras geldi. Gemiciler bağı ki suyun üstünde bir garaltı gele¹¹r. Gemiyi eğletdiler¹¹. Bu geminin yanna ki geldi gayıh, garmağ¹² atdılar, bunu geminin içine aldılar, dediler kimsen? Hardan¹³ gelif harya geçdirse¹²?

Dedi: dünyeden gelif ahrata geçdirem.

Dediler: inssen mi cinssen mi, nese¹³?

Dedi: insan oğlu insanam.

Dediler: sen bu suyun üste ne gezërse¹⁴?

Dedi: size söznen¹⁴ annadabilmerem¹⁵, saznan annadē¹⁵m¹⁶.

Dediler: sazdan da annarıh sözden de.

Dedi ki :

Az gala¹⁷ bir zalım ola yarı
Gırdı Hindisdanı eyledi zarı
Bir gılıca yıhdım Esmendiğarı
Fes elinnen¹⁸ gavğa etdim bir zaman.

Men Lätifem gör cehelliğimde¹⁹ neynedim²⁰
Mindim eşgin atını haramlar evgahını boyladım

1 Döktü, topladı 2 Yukarı 3 Aradılar 4 Buldular 5 Köylerin 6 Yalvarırım 7 Belki
8 Kenara, kıyıya 9 Helâk 10 Belâ, oyun 11 Durdurdular 12 Kancayı 13 Nereden 14 Sözle
15 Anlatamam 16 Anlatayım 17 Az kalsın 18 İli ile 19 Gençliğimde 20 Ne etdim.

Bezirgenner soydum, denkler payladım
Aldım al-gumaşı satdım bir zaman.

Hemen bunnar annadılar ki bizim Fes pātşahının eniştesini Esmendiyar pehlivanı vuran budu. Ğeri ğemiği çöyürdüler¹, ğeri ğetdiler, işgeliye çıhdılar, Fes pātşahna müjdecı yolladılar. Esmendiyar pehlivanı vuran pehlivanı tutuf ğetdik, emriş ne olu². Fes pātşahı emreledi ki dar-ağacı gurulsun. Bunnarı ğeri çöyürdü kü, ğedin onu ğetiriş. Bunnar ğeri ğetdi ğetimeye. Şeherin halhına élanat elledi hamısı³ toflansınar. Eniştem Esmendiyar pehlivanı vuran pehlivan tutuluf ğelir, asacağam ğelif seyr élesinner.

Şeher halhı pütün yığıldılar. Ğeldiler dar-ağacının divine⁴. Gelmeyini ğözlediler⁵. Bunnar ğedif Lētif şahı alıf ğetirdiler, Esmer hanımın otağının ileyinden keçirirdiler. Esmer hanım onu ğördu. Bağı ğördü kü éle bir de-liğannıdı ki, göydeki ildızdarın⁶ içinde ay kimi durur. Bu oğlana vurğun⁷ oldu. Bu da ğağıdı bu oğlan dalınca⁸ ğetdi. Oğlanı ğötdüler dar-ağacının divine. Eyletdiler⁹, Fes pātşahı da orda oturördu¹⁰. Oğlan dedi ki:

Pātşahım! Adam söyledi¹¹, élemi¹² asarrar¹³? Yoğsamı söyletmece¹⁴ asarrar.

Dedi ki: söyledi¹⁵ asarrar. Dedi söyle ğörüm.

Dedi: men mahnēynen¹⁶ söylerem.

Dedi ki: hancarı¹⁷ söylesen men annaram, söyle,

Aldı Lētif şah, bağah¹⁸ ne söylöyejek:

Garğ éyledi meni deryay-i umman
Duşmana tutuldum halım çok yaman
Yeriş¹⁹ imdadıma hezret-i subhan
Fağır²⁰ sinem ğör ne dara düşüfdü.

Men sene neynedim tağı zalımı
Heş havar almēyrsen vesf-i halımı
Tutdum eteyri keşdiş elimi
Asdan²¹ canım ğör ne tehre²² düşüfdü.

Lētifem ğör neler ğeldi başa
Ağ-ı zarım çıhdı dağ'nan daşa
Evel fırsant mendeydi hemeşe
İndi fırsand zulum-kara düşüfdü.

O vağıdı gız dedi ki: Şevketli ğardaşım bu benim nişannım Esmendiyar

1 Çevirdiler 2 Olur 3 Hepisi 4 Dibine 5 Beklediler 6 Yıldızların 7 Aşık 8 Peşince
9 Durdurdular 10 Oturuyordu 11 Söyleterek mi 12 Öylemi 13 Asarlar 14 Söyletmeden
15 Söyleterek 16 Şarkı ile 17 Nasıl 18 Bakalım 19 Yetiş 20 Zavallı 21 Aslan 22 Tavıra, hale.

pehlivanı öldürüdü. Bunu ver götürüm, gapmın öyünde¹ guyu var o guya salēm. Başınnan aşığı sular dökōym. Üşğün soğra getirēm. O vaḫıt asaḫ². İndi zehmet görmemece assaḫ, ölüf keçer³ geçer. Üşğün zehmet verek, onnan sorā asaḫ. Pütün nās muna haḫ verdiler. Esmer hanımın ileyne gatdılar. Götdü bunu gapsının ileyindeki guyya saldı. Dedi ki: geçdiḫ siz men özüm burda garöllub⁴ çekerem. Şeher halḫı pütün geçdiler. Aḫşam oldu, Esmer hanım geçdi onu guy^u dan çıhartdı, öz otağna aldı. Dedi ki meni al seni gurtarēm.

Dedi ki men öylüyem⁵. Seni alabilmerem. O^{ku}⁶ pütün meseleni annatdı, Lētif şah muna dedi ki: Tek⁷ meni götüğünen⁸ Mēhriban sultana, cariya olum.

Lētif şah dedi ki, iki at geti⁹, bir de bir gılış geti, men seni götrōm¹⁰. Esmer hanım geçdi iki at çıhartdı. Özü de er^{ku}şī paltarı¹¹ geyindi, bir gılış Lētif şaha getirdi, bir gılış da özü bağlandı. Ükde¹² yuḫul¹³, bahada ağır, ellerine keçeni¹⁴ de aldılar. Yola düşdüler. Şeherden gırağa¹⁵ çıhdılar. Savaḫ açıldı. Bunnarın ileyinden çobannar, yolçular iras^t geldiler. Lētif şah bunnara sordu ku, kimin adamısız? Bunnar dediler ki biz Fes pātşahının adamıyḫ. Dedi, men size bir kağız yazıf vereceyem, siz onu götürüf Fes pātşahına verin.

Kağıza yazdı ki :

Şah sene müjdeler olsun
Üreyiḫe¹⁶ vurdum düyünü¹⁷
Başıma pehle¹⁸ gururduḫ
Çördüḫ mü olmaz oyunu.

Yıḫmışam bineḫi bil ki
Vērandı ömrüyüḫ mülkü
Yiyemezseḫ kimi tülkü¹⁹
Men kimi asdanın pâyını.

Lētife atdıḫ kemendi
Esmer hanım gurdu fendi
Çeder tutaram indi
O Tēlli Mēhribanın toynu²⁰.

Bunnara bu kağızı verdi yola saldı. Bunnar götürüf Fes pātşahına verdi. Fes pātşahı aldı oḫudu ku bajımı²¹ götürüdü. Pütün emir verdi ki

1 Öaünde 2 Asalım 3 Geçer 4 Bekçilik 5 Evliyim 6 O ki 7 Yalnız 8 Götür 9 Getir
10 Götüreyim 11 Elbiseyi 12 Yükde 13 Hafif 14 Geçen 15 Kenera 16 Yüreğine 17 Dügümü
18 Pusu 19 Tilki 20 Dügün 21 Hemşiremi.

esger leşğere toflansınar. Paşalarına meseleyi annatdı. Esger olduğu kimi silah tökdü, biz getmezih¹ dedi. Biz onun zornu görmüşük Pâşah götünün üstünde geri otudu².

Ğel havarı verem Esmer hanımnan Lâif şahdan. Bunnar keşdi getdiler. Günnerin birinde Hindisdana girdiler, bağı gördüler ki, şehir halı pütün gara geşifdi. Atdarı sürdüler, lelenin otduğı³ tükenin ileyne getdiler. Leleni sordu, bağı gördü kü lele yoğdu.

Đediler ki o han-geyve işdedir çarşıda. Bunnar ğedif hanın ileyinde atdan düşdüler⁴. Atdarı tavlaya bağladılar, özderi de geylenin içine girdiler. Gördü kü Lâtif şah, lelenin ağlamadan gözderi gapanıdı. Lele Lâtif şahı tanımadı. Lâtif şah leleye dedi ki; bir ele halvat⁵ odan varmı bu arkadaşım rahat elesin?

— Var dedi.

Götdü⁶ Esmer hanımı bir otağa goydular. Lâtif şah tenbeh eledi ki men gelençen⁷ ne isdese veriş.

Lâtif şah çığı, getdi, Gül-bahçasının içeri girdi. Mehriban sultan munu⁸ gördü tanıdı. Çığı munun gavağına⁹, elne aldı bir zehir şüşsesini¹⁰. Aldı bahalım ki Lâtif şah ne deyecek;

Ğel göröm¹¹ ne hayaldasan
Meni gözden salan yarım
İhralı¹² puç¹³ beybafasan¹⁴
Ehdibarı¹⁵ yalan yarım.

Aldı Lâtif şah:

Ğel sen vesm¹⁶ eleş¹⁷ halım
Budu başa gelen yarım
Garğ oldum deryayı ummana
Meni götdü talan yarım.

Aldı Mehriban sultan:

Baş eymerem intimasa¹⁸
Dervişder elinde hasa¹⁹
Meni goydı gemli yasa
İtgin²⁰ düşüf gelen yarım.

Aldı Lâtif şah:

Terğile töhmetder vurma

1 Gitmeyiz 2 Oturdu 3 Oturduğn 4 İndiler 5 Halvet, gizli 6 Götürdü 7 Gelinceye kadar 8 Bunu 9 Önüne, karşısına 10 Şişe 11 Göreyim 12 İkrarı, kararı 13 Boş yalan 14 Bivefasın 15 İtibarı 16 Vasf 17 Edeyim 18 İltimasa 19 Asa 20 Gayıp.

Maşugana hecelet¹ verme
Gedeği destinde tutma
Sağı² kimi dolan³ yarım.

Aldı Mehriban sultan:

Mehribanam ğem sağırsı
Elimde zehir ağırsı
Daldeylerde⁴ canım yağırsı
Üze⁵ şirin gülen yarım.

Aldı Lētif şah:

Lētif şaham ğem me'deni
Bindirmeğ olmaz nadanı
Uğrunda can serf edeni
Ehtivaatsız⁶ bilen yarım.

Bunnar birbirne sarma sar oldular. Bunnar yatmada⁷ oldu. O ğeje galdı, Esmar hanım bağıdı Lētif şah gelmedi. Savahdam galğıdı Esmar hanım ğetdi lelenin yanına. Annadı ki Lētif şahın lelesi budu. Deği ki:

Men ki varam bir gan ayahlı⁸ zenneyem
Varif ğizdin⁹ sirim elde bayan olmasın
Meni öz elimnen cıda ğiryan eyliyen
Göröm¹⁰ iline ten şad oluf gülmesin.

Varmı benim kimi bir bağıtı ğara
Hardan¹¹ meyil verdim o beyli ğara
Meni goydu çığıdı kenara
Hçş kesdeler¹² benim kimi olmasın.

Esmar hanım da elinden oldu ğida
Canımı saldığ bir yanar oda¹³
Dileğim budu sene tağıdı ğuda
Göröm benim ağım Lētif şaha galmasın.

Lele o vağıdı annadı ki munu ğetiren Lētif şahdı, ağığı tutdu¹⁴. Lele deği ki, vay bağı ğeldi¹⁵ in yollara ğurvan¹⁵ olum; bu ğelen Lētif şahdı mi?

Lētif şahdı deği. Deği ki ğızım oğur yazarığın varıdı. Deği ki var. İndi bir pusla yazğınan Lētif şahı taftırır¹⁶, ğetitdirer¹⁷ m¹⁷.

Ğız pusulanı yazdı, lelenin eline verdi. Lele ğızmatçılarının birsinen yolladı. Gül bahçasında deği Lētif şahın ğizdin eline ver. Mehriban sultan ğörmesin, ğeri ğelğinen¹⁸.

1 Hecalet 2 Hayatta 3 Yaşa 4 Arkada 5 Yüze 6 İtibarsız 7 Uyumada 8 Kan ayaklı
9 Gizli 10 Göreyim 11 Nereden 12 Kimseler 13 Ateşe 14 Kızdı 15 Kurban 16 Buldurup
17 Getirtiyim 18 Gel.

Bu hizmetçi götüdü¹, Gül-bahçasının içeri girdi, Lâtif şah bunu gördü. İleyne geldi. Bu puslanı Lâtif şahın elne verdi, geri geldi. Lâtif şah puslanı açif oğuyurdu. Mehriban hanım dalinnän² geldi. Mehriban Lâtif şahdan evvel, pusulanı oğudu. Mehriban dedi ki:

— Lâtif şah o nedi ki oğuyursağ?

Dedi ki: bi-şey yoh.

Dedi: men sennèn evvel oğudum.

Dedi ki: nedise mene bayan edejekseğ.

Lâtif şah bahdı daha olajağ döğül, dedi eyleş³ gız sene saznan annatëy⁴m. Dedi annat bahëm. Dedi:

Bir mişğilin mavalına batmışam

Heş kimse derdimnen havardar⁴ döğül

Pür-han pür-han yar ataşı çakerem

Açabilmem söylenecek sir⁵ döğül.

Aldı Mehriban sultan:

Men de bildim bir mişğilin mavalına batırsağ

Tamam söyledigiğ şer döğül

Açıf gızdin sirin mene eylesen bayan

Hoş geniş dünya başıa dar döğül.

Aldı Lâtif şah:

Fes elinnèn getdim Esmer hanımı

O gutardı dar-ağacinnän canımı

Emr et bavağa⁶ tökdürmesin ganımı

El götümem⁷ ehtivarsız⁸ yar döğül.

Aldı Mehriban hanım:

İndi men bavama bir nemë⁹ yazaram

İrca¹⁰ minnet eler mavëyniğ düzerem

Esmer hanımnan gulluğuda gezerem

İki şikar bir iğide ar döğül.

Aldı Lâtif şah:

Lâtif şah da arzımı¹¹ yetirdi deme

Şükür olsun Esmer hanımnän geldi nemë

İndiyeçen¹² men batmışdım bu ğeme

İnnèn ğeri benim derdim bir döğül.

Aldı Mehriban sultan:

1 Götürdü 2 Arkasından 3 Otur 4 Haberdar 5 Sır 6 Babana 7 Götürmem 8 İtibarsız 9 Nâme, mektup 10 Rica 11 Arzunu 12 Şimdiye kadar.

Mehriban sultan da diyer yerde goymam deyini
 Allah güldürmesin gevli ha^{yını}¹
 Mennèn² evel tutağ onun toyunu
 O ğerifdi³ me: im halim zar dögül.

O vağdı Mehriban bavasına bir nemè yazdı, Lëtif şah ğelifdi, bir de bir gız ğetirifdi. Pütün olduğu kimi meseleni annatdı. Bavası emir verdi, Şehir halhı yasdan çığdı. Esmer hanımı da ğetirdi. Ğırğ gün ğırğ ğeje öz gızınan daha ey onun toynu tuttu. Bir neçe⁴ gün galdığdan sonra, Lëtif şahın ana-bavası ahlına ğeldi, Telli Mehriban Esmer hanım, lele, Lëtif şah dördü birrikte⁵ oturollardı⁶. Lëtif şah dedi ki :

Lele, indi bize ğetmek ferz-oldu. İndi size sâznan annadacağam:
 Lele dedi ki: annat baħım Lëtif şah.

Lëtif şah dedi ki :

Ğonul guşu vetanımı arzılar⁷
 Yadıma düşüf sila söydüğüm
 Gurovet ğehri kar⁸ elledi canıma
 Yana yana döndüm küle söydüğüm.
 Han-bavamdı bu dizimin direği
 Cesetde titrer cismim üreği⁹
 Bu yerlerin¹⁰ duz etmeği çöreği¹¹
 Haram olsun innenbele¹² söydüğüm
 Letifim de deyir bir bu arzımnan gan
 Mansır tekin¹³ darlığ görüftü bu Şirin can
 Bir sen, bir men, goca¹⁴ lelem, Esmer hanım
 Tertif görüğ düzek düzek yola söydüğüm.

Söz tamama yeşişdi, Mehriban sultan, yerinnèn galhıdı bavasının yanna ğetdi dedi ki: İzin ver Lëtif şah durmör¹⁵, bizi ğötürecek öz anasının bavasının yanna. Mehribanın bavası izin verdi, her ne gadar öz gızına ele-mişdise de çehiz, Esmer hanıma onnan artığ elledi.

Ğırğ deve yükledi, bunnarı yola saldı. Munnar ğetdiler.

Ğünnerin birisinde Yemen torpağına¹⁶ çığdılar. Lëtif şah ana bavasına müjdeçi yolladı. Ğetdi müjde verdiler ana bavasına. Ana bavası esğernen munnarı ğarşılادılar. Onnar orda birbirinnen ğörüşdü. Döndüler ğeldiler, payıtahtın ileğinde endiler. Bavası da ğırğ gün ğırğ ğeje toy tutdu. Onnar orada muradına yeşti. Cümle hesretder de muradına yeştin.

Kiraz Maçavel

(Ahıska : Koyun-Dere köyünden)

1 Hayini 2 Benden 3 Gariptir 4 Kaç 5 Birlikte 6 Oturuyorlardı 7 Vatanını arzular
 8 Kâr. tesir 9 Yüreği 10 Yerlerin 11 Ekmeği 12 Bundan sonra 13 Gibi 14 İhtiyar
 15 Durmuyor 16 Toprağına.

AŞIK GARİP'TEN

Gurvet' elde baş yadığa gelende
Gayet yaman olur işi gerivin²
Gelen olmaz ğeden olmaz yanına
Bir ağrıyanda başı gerivin.

Neglet³ ohun gurvet elin adına
Yeťemedim lezzetine dadına
Haçan⁴ goyum⁵ ğardaş düşende yadına
Açar gözderinnèn gan yaşı gerivin.

Anam yoğdu yađa⁶ yırtta saç töke
Bajım⁷ yoğdu ala gözden yaş töke
Gardaş yoğdu gavrım⁸ üste daş tike
Bir çalıdı mezar daşı gerivin.

Kiraz Maçavel

(Ahıska : Koyun-Dere köyünden)

KARAPAPAĞ TÜRKÜSÜ

Ay dolanêr⁹ batmağa
Yuđum¹⁰ ğelmêr yatmağa
Ellerim alışıf şöđ¹¹ memeni oynatmağa

Ölmöydüm¹² allah ölmöydüm
Bir dağı o yarı ğöröydüm
Ğörüf de soğrâ ölöydüm

Eşdiyanın üzünde
Çeyran otdar düzündêⁿ
Mên yarıımı tanıram
Goşa¹³ hal var ğözündeⁿ.

1 Gurbet 2 Garibin 3 La'net 4 Ne vakit 5 Akraba, kavim 6 Yaka 7 Hemşirem
8 Kabrim 9 Dolanıyor 10 Uykum 11 Şuh 12 Ölmüyeydim 13 Cifte.

Ölmöydüm allah ölmöydüm
 Bir dağıⁿ o yarı göröydüm
 Görüf de soğrâ olöydüm.

Heyvâ¹ atdım nar geldi
 Keten köynek² dar geldiⁿ
 Gün³ bajadan düşüfdü
 Eyle bildim ki yar geldiⁿ

Ölmöydüm allah ölmöydüm
 Bir dağıⁿ o yarı göröydüm
 Görüf de soğrâ ölöydüm.

Kiraz Maçavel
 (Ahıska : Koyun - Dere köyünden)

AŞIH ŞENİĞİN TÜRKÜSÜ

Ëy felek sen bir adamı yâra möhtec eyleme
 Bülbülü gülden ayrıl hâra möhtec eyleme
 Yüz yirmi dört peyğenber mustafanın üzü⁴ hürmeti için yâ allah
 Sen bir adamı hesde⁵ düşürüf terè möhtec eylemeⁿ.

Biz gün olur bu fanî dünyeden süreller köçüm benim
 Deng olur turâb içine tükülür saçım benim
 Sen de birⁿ edil⁶ pâdîşahlar pâdîşahısan aff⁷ ele suçum benim
 Öldürsen özüg öldür zalım gula möhtec eylemeⁿ.

Değer Şenniğim haggın divânında üzüm garadı
 Eyip peyğenber kimi⁷ var cesetim başdan başa yaradı
 Gula gizdin⁸ sirim⁹ yâ hudam seneⁿ eşgeredi¹⁰
 Derde dermen veren sensen tohtorlar möhtec eylemeⁿ.

Kiraz Maçavel
 (Ahıska : Koyun - Dere köyünden)

1 Ayva 2 Gömlek 3 Güneş 4 Yüzü 5 Hasta 6 Âdil 7 Gibi 8 Gizli 9 Sırrımı
 10 Aşıkârdır.

ARDAHAN DÖĞÜŞMESİ

Diğle beğim bu gavğanın işini
 Şadıvanda¹ bir eceyif² hal oldu
 Dağlar sedelendi³ toplar açıldı
 Nas ağlaşdı didam⁴ yaşı sel oldu.
 Ağlama gözderim ahı-zâr indi
 İmdada yetişen mevla var indi
 Yalağuz çamın gediğinnèn göründü
 Mizam⁵ tekbir aldı gel-he-gel oldu.
 Gel-he-gel olanda yürüdü esger
 Dört bin goşun⁶ idi tamam hülüsger
 İbrahim paşaydı onnara seresger
 Eski gazah⁷ tamam müşgül hal oldu.
 Müşgül hal olanda paşa çekdi goşunu
 Diz-üstünde endi dağın döşünü⁸
 Her-keş goltuğuna aldı başını
 O-ğün ahşamaçan çal-ha-çal oldu.
 Çal ha-çal olanda esger puzuldu
 Gaçağ verdi şoş⁹ yoluna düzöldü
 O sıreydi her terefe gazet yazıldı
 Alındı Ardahan gızıl gül oldu.
 Gızıl gül olanda şirin söhbet açıldı
 Tifil olannar çiçek gimi¹⁰ biçildi
 Yaralı sağ birbirinnèn seçildi
 Ahtı¹¹ goç-igidin gülgez¹² ganı gol oldu.
 Seyredifnen gülgez gana bahmasın
 Analar ağlaşır ki heş vaynà¹³ çıhmasın
 El talanı Ardahanın yağması
 İğirmi dört sāt al-ha-al oldu.
 Al-ha-al olsada gelmedi imdat
 O sahat arayı kesdi kafır saldat¹⁴
 Sarf-oldu biri-birine goptu giyamât
 Çoğ kimselerin mezer yeri çöl oldu.
 O çöller garaldı topun nârından
 Urum da gorhdu nasın tarımarından

1 Ardahan civarında bir köyün adıdır 2 Acayip 3 Sedlendi 4 Didem 5 Nizamlı asker
 6 Asker, ordu 7 Kazak 8 Yamacını 9 Şose 10 Gibi 11 Aktı 12 Temiz 13 Feryadına
 14 Rus askeri, neferi.

Galhdı Heneklerden¹ köşdü² yerinnèn
 Ülkü³ aldı öz başına del-oldu.
 O ülküydü Orağazi⁴ gırdılar
 Ne dindirdi ne de möhür verdiler
 Çünkü bu işleri beşe gördüler
 El kaçanda her terefe yol oldu.
 Yol geldi Meyreme⁵ görüm bu işi
 Yan-yana düzdüler beş-yüz elli gişi
 Birden eylediler tavor ateşi
 Onnar o mekende sini-sal⁶ oldu.
 Sini-sal ettiler dünya üzünnèn
 Gan töklüdü Ölçeklinin⁷ gözünnèn
 Geldi geçdi Beyre-hatın⁸ düzünnèn
 Şoş-ètrefi tirpan devmiş⁹ cel¹⁰ oldu.
 Cel kimi töküldü insanın leşi
 İrabatta daha galmadı er gişi
 Zen-ehlinin dadı nereye yetişi
 Çoh gözelin kirşani¹¹ kül oldu.
 Yandı fânı dünya kül oldu pütün
 Haş yardım eylesin bu işder çetin
 Daha kimse bulabilmez lezzetin
 Yemeğ için yetişmiş kal¹² oldu.
 Lezzetine olur kalı yiyende
 Sadıh gullar gem donunu¹³ giyende
 Emeği puç¹⁴ dizi sıyrıh deyende
 Eyce yağın biliğ Kenarbəl¹⁵ oldu.
 Kenarbəlin ağayānı gezeni
 Galmadı daha içinde oğur-yazanı
 Elden getti tamam saltanatı düzeni
 Eyce salamatu goyünna¹⁶ mal¹⁷ oldu.
 Devriş ağa da yandı baş gomandatın¹⁸ elinden
 Meni de vurğunan gendi dilinnèn
 Saldatın gurğuşunu sökdü belinnèn
 Ne-acıba garşı gelen pul¹⁹ oldu.
 Pul dedi neçedi²⁰ saldatın biri

1 Köy adıdır 2 Göçtü 3 Ürperme, ürkmek 4 Bir köy adıdır 5 Çıldırda bir köy-
 dür 6 Şehid oldu 7 Ardahan'da bir köydür 8 Bir köy adıdır 9 Olmuş, yetişmiş 10 Ekin
 biçilirken yanlara dökülmesi 11 Pudrası 12 Olmamış 13 Elbisesini 14 Helâk, mahv 15 Bir
 köydür 16 Koyunla 17 Davar 18 Komandanın 19 Para 20 Kaçtır.

Meremi¹ İsayı goymadı diri
 Gorhmadı ölümnen dönmedi ğeri
 Aslı şehid deşeler resül oldu.
 Çoğ vardı para başın malı metehi²
 Kenmeken galdı elven odası otahı
 Dohsan beş gat duvarda sahlamışdı yatağı
 Üzü gumaş çarşafınan şal oldu.

Kiraz Maçavel

(Ahışka : Koyun - Dere köyünden)

GARAPAPAĞ AĞITI

- 1 Yaza ne galdı
 Ğetti gış yaza ne galdı
 Divit gelemin ne suçu var
 Mürvet yazana galdı.
- 2 Gargamışa
 Gar yağar gargamışa
 Yüz bin alhış neynesin
 Bir allah gargamışa³.
- 3 Sarı yardan
 Su gelir sarı yardan
 Feleğin öz gaydasıdı⁴
 Ayri⁵ yarı yaradan.
- 4 Feleğ sen ne feleksen
 Başıma ğettin kelek⁶ sen
 Dar günümde imdad elemesen
 Ğen günümde neyme ğereksen.
- 5 Bir ğün aş
 Hava bin buluttu bir ğüneş
 Atım cansız hüçüdüm⁷ yara
 Bene deşler bin dağları bir ğün aş.
- 6 Merd oynar
 İgit barmağı merd oynar

1 Meryem'i 2 Matağı 3 Bed dua etmişe 4 Kaidesidir 5 Ayırır 6 Hile 7 Vüçudum.

Dindirmiyin men fağırı¹
Üreğimde büyük derd oynar.

7 Bu dağa dolu düşer
At geçer nalı düşer
Sen dertdi men yaralı
Görek² hangımızın yolu düşer.

8 Çen³ ayrı
Duman ayrı çen ayrı
Eşinnèn ayrı düşen
Gezer bir zaman ayrı.

9 Bu dert meni nayif⁴ eyler
Öldürmez zayıf eyler
Duşman görse şad olur
Dos görse hayf⁴ eyler.

10 Ordubada
Yol geçer Ordü-bada
Goşunda serker layıh
Ver niye orduyu bada.

11 Bu dağlar Keremi dağlar
Gülün yoğ ki derem⁵ dağlar
Ülüzgar beşe esse
Üreğim verem bağlar.

12 Çedirem Gazah⁶ sennèn
Almadım mazağ⁷ sennèn
Bileydim ayrı düşdüğüm
Heş getmezdim uzağ sennèn.

13 Bu yoi Pásene geçer
Döner tersine geçer
Duysalar ki bir gerif ölüftü
Herkeş onun yasına geçer.

Kiraz Maçavel

(Ahıska : Köyun - Dere köyünden)

1 Zavallıyı 2 Bakalım 3 Sis 4 Nahif 5 Toplamak, koparmak 6 Gence vilâyetindeki
«Kazak» şehiri 7 İntikam.

ATLA DEYİŞME

Ardahannan gelërdim, geldim Narmanda Necif beğın çiftli¹ne; Bir zeyif atım vardı. Samannan arpa paraynan istedim. Dëdiler ki arpa yohdu, bir küçük çepikde¹ çavdar² samanı getti verdiler atımın öğüne. Atım yidi. Onun da ham'sını³ yimedi, yar'sın yidi. Ordan mindim atımı. Sürdüm geldim çıddım Karşemin üstünde yohuş dağa. At altımda durdu. Atı endim, ilëy⁴me gattım. At getmedi.

Her neçeledimse at getmir. Bahdım ki olacağ döyül. At ta souhdan ölejek, men de. Dëdim ki heş olmasa, bir iki mahnı⁴ söylüm⁵ belke bu at gëde.

Dëdim:

Eyleş⁶ köhlen eyleş derdiğnën ganēm
Laylığ görermisen neçe bir baş ucunda souhdan ölēm
Gedek⁷ Ezrümē⁸ sene çul alēm
Vurum, dalıpa⁹ minē¹⁰ m her yana.

At dëdiki, dur bir de men söylejēm :

Yalançının olmaz dëdi imanı
Öyünde yohdu bir öyüç¹⁰ arpa¹¹ya gümeni
Leyime tökdüğ Necif beğın çifliğine bir övüç çavdar samanı
Bir su da vermedin ki içēm gana gana.

Sóra başladım men:

Gelejeye tederiğın görmüşem
Behle düzünde goca gordu¹¹ gurmuşam
Güz olanda harmanığı dövmüşem
Gödünan arpanı devrēm sene.

At dëdi ki :

Yeniye eylediğ meti¹²
Onnan da el çekdirdiğ zatı
İirtif, Ketüfan, Tortan, Kürtlerin atı
Ordada den goymaz gandırēm sene.

Kiraz Maçavel

(Ahıska : Koyun - Dere köyünden)

1 Kaptı 2 Çavdar 3 Hepisini 4 Şarkı 5 Söylüyeyim 6 Dur 7 Gedelim 8 Erzuruma
9 Arkana 10 Avuç 11 Tarla 12 Meth.

DEYİŞME

Gız:

Men bir ala ceyran¹ olsam, dağlara düşsem neynersen, çöllere düşsem neynersen?

Oğlan:

Gız yavaş, sen bir ala ceyran olsan, çöllere düşecek olsan, men bir nüsübet² oycu³ ollam⁴, ceyranı vursam neynersen?

Gız:

Sen bir nüsübet oycu olsan oğlan, ceyranı vurajah olsan, men bir guş olsam, havada uşsam neynersen?

Oğlan:

Sen bir guş olsan ay—gız, havada uçajah olsan, men bir doğan ollam, guşuğu tutsam neynersen?

Gız:

Sen bir doğan olsan oğlan, guşu tutajah olsan, men bir nar ağacı ollam, bağlarda pitsem neynersen?

Oğlan:

Sen bir nar ağacı olsan ay—gız, bağlarda pitejek olsan, men o bağa bağmançı⁵ ollam, narıyı yisem neynersen?

Gız:

Sen o bağa bağmançı olsan, narımı yiyejek olsan, men bir ağılı şahmar ollam, eliği çalsam neynersen?

Oğlan:

Sen bir ağılı şahmar olsan, elimi çalajah olsan, men bir haji—leyley ollam, şahmarı vursam neynersen?

Gız :

Sen bir haji—leyley olsan, şahmarı vurajah olsan, men bir oyuç⁶ darı ollam, yere sepilsem neynersen?

Oğlan:

Sen bir oyuç darı olsan ay—gız, yere sepilejek olsan, men bir gırh⁷ cüceli⁸ tούğ⁹ ollam darıyı yeşem neynersen?

Gız:

Sen bir cüceli tούğ olsan, darıyı yeşem neynersen, men bir gojur gözdü tülkü ollam, cüceği gırsam neynersen?

1 Ceylan 2 Müsibet 3 Avcı 4 Olurum 5 Bahçıvan 6 Avuç 7 Yumurtasına oturan tavuk 8 Piliçli 9 Tavuk.

Oğlan:

Sen bir goğur gzd tlk olsan ay-gız, men bir alaca tazı ollam,
tlky boğsam neynersen?

Gız:

Sen bir alaca tazı olsan, tlky boğacağ olsan, men bir gızıl alma
ollam, sandığa ğirsem neynersen?

Oğlan:

Sen bir gızıl alma olsan ay-gız, sandığa ğirejek olsan, men o sandığa
kilid ollam, almayı yisem neynersen?

Gız:

Sen o sandığa kilid olsan, almeyi yiyejek olsan, men o yde¹ bir
ğelin ollam, sallanıf ğezsem neynersen?

Oğlan:

Sen o yde ğelin olsan ay-gız, sallanıf ğezejek olsan, men bir gos-
godur² oğlan ollam, beliji sarsam neynersen?

Kiraz Maçavel

(Ahıska : Koyun - Dere kynden)

GIZIN YAŞ DESDANI

Ana-iry hminnn dnyeye ğelende

Yeğgi tifilleni teze³ gız olu⁴

ş yaşınnan drt yaşına varanda

Goyma gmşulara o bir sz-olu.

Gzel-ossa beş yaşında yl⁵

Yeğdisinde gonca ğlden tez⁶-olu

Sekkizinde hilal ğaşdar eyili⁷

Vecf⁸ bedirreni⁹ ğumar ğz-olu.

Doğguzunda terif ğeler mtine

On-yaşında miner eşıgin tina

On-birinde dolar şısey¹⁰ tine

Cismi bilorlanı emlig guz-olu¹¹.

1 Evde 2 Koskoca 3 Taze 4 Olur 5 vlr 6 Tze 7 İçilir 8 Veğhi 9 Bedirlenir
10 Balık eti 11 Kuzu olur.

Onıkide ğerden gırar sallanı
 Onüçünde ğüneş üzü' allanı³
 Ondördünde cıđaları³ telleni
 Herbir ezesinde⁴ yüzmin nazolu.

Onbeşinde ligâbatda⁵ besdeni⁶
 Onaltıda ádı şanı sesdeni⁷
 Onyedde elçi ğeli isdeni
 Fi'et vuru müşterisi yüzolu.

Onsekkizde ğirer ğelin çağına
 Ondokuzunda ğeder yarotağına
 İyirmisinde bilbil gonar bağına
 Açılı gülleri bahar yazolu.

İyirmiüçünde sucalanı⁸ camalı
 İyirmibeşinde bular herbir kamalı
 Otduzunda⁹ ketüdadı¹⁰ demeli
 Fehmi ehelleni¹¹ hoşmicaz¹² olu.

Otdüzüşde doğru söyler lisanı
 Otdüzbeşde heş osandırmaz insanı
 Ğırh yaşında her şevdeden osanı
 Zayıflar derisi eti azolu.

Ğırhüçünde söyler gizdin sirini
 Ğırhbeşinde ğözden salar erini¹³
 Ellisinde nene deyer torunu
 Toylar mütbağında hep aşbazolu.

1 Yüzü 2 Allanı 3 Durna teli, sorgucu 4 Ázasında 5 Altıda 6 Beslenir 7 Seslenir
 Açılmak, dolgun olmak 9 Otduzunda 10 Köy muhtarı 11 Ehillenir 12 Mizac 13 Kocasını.

Elli-beşde gözden düşer emeyi
 Altmışında heş yälmez¹ yemeyi
 Atmış-beşde giyer keten-köyneyi²
 Donu çitden³ enterisi bez-olu.

Yetmişinde var-aşılını itiri⁴
 Seyseninde azıları batırı
 Dohsanında bilmez göğul hetri⁵
 Söyer gomşulara küsa-küs olu.

Şennik dohsan beşde söyler işderi
 Yüz yaşında çihar guzu dişderi
 Baş yasdığı olu ojağ daşdarı
 Tüsdü⁶ vurur var-endémi his-olu.⁷

Gülüsdan Çobannar
 (Zarşat : Goş köyünden)

DAŞDAMA

Şennik Zinzalda⁸ köylerine geçerken bağı ki, üş garı garşidan gelir. Garının biri güldü, birsi dedi ki ayıdı⁹. Gavağdan¹⁰ kşi gelir. O birsi de dedi ki, cehenneme gelsin, gara yola gelsin. Beşe¹¹ Şennik bunnara yañın gelerken bunun elinde bir el-ağacı vardı. Beyle gösgüne¹² basdı, eyleşin bajı dedi, deyende aldı Şennik :

Böyün gözellere gel-ha-gel oldu
 Bir gelin de men fağıra¹³ söyüfdü¹⁴
 Gevli hayın üzü-gara urusbu
 Demediği mi eşidiller ayıdı.

Ğendine bahmér lağ¹⁵ edér bize
 Boynu armıd sapağı memesi küze¹⁶
 Sirkeli saçını pükmüş ağ-beze
 Dazalağ¹⁷ başına dingé¹⁸ goyufdu.

1 Yenmez 2 Gömleği 3 Basma 4 Gaybediyor 5 Hatırı 6 Duman, tütsü 7 İs olur
 8 Çıldırda bir köydür 9 Ayıptır 10 Karşidan, önden 11 Böyle 12 Gösgüne 13 Zavallıya
 14 Küfretmiştir 15 İstihza 16 Tahtadan su kabı 17 Kel 18 Baş ortüsünün kalıbı.

Süysününde¹ leylek yuva gayırı²
 Goltuğunun tükü bir comuş doyuru
 İrsiz³ irsiz güler ağzın ayrı
 Gazma kimi dişderini eyifdi.

Gözderi göz irengi sarı
 Üzünde yoğdu Mehemmet nuru
 Özinnèn beyhever nursuzun biri
 Gül Şenniyin hetirne deyifdi⁴.

1 Ele mi yatan garı
 Dağların yatan garı
 Kşinin öynü⁵ yıhar
 Ahşamnan yatan garı.

DÖNDERME

Ele döy⁶ ay aşış:

2 Ele mi yatan garı
 Dağların yatan garı
 Kşinin öynü yıhar
 Çuvaldan un satan garı.

3 Ele mi daş daşı
 Kesek daşı daş daşı
 Çirkinnen⁶ bal yeme
 Gözèlne⁷ daş daşı.

4 Ele mi güzel alma
 Yemeye güzel alma
 Esilli çirkini al
 Bedesil güzel alma.

1 Ensesinde 2 Yapıyor 3 Arsız 4 Kırmıştır, dokunmuştur 5 Evini 6 Çirkine
 7 Güzelle.

- 5 Her kimin yarı güzel
Hem öper bem gucar¹
Her kimin yarı çirkin
Herşinnèn² tütün içer
Her kiminki de yoğdu
Ah vahnann günü keçer.
-

- 6 Elemi teze garı
Dağların teze garı
Yarı çirkin olanın
Sakğalı tez ağarı.
-

- 7 Elemi alma meni
Oğlan hublara salma meni
Gel geğek zerraf³ yanına
Gelbolsam alma meni.

DÖNDERMF

Ele döy⁴ ay aşık :

- 8 Alma meni
Oğlan hublara salma meni
Soyun gel gir goynuma
Eliğe almeni.
-

- 9 Elemi balığ üzdü
Deryada balığ üzdü⁴
YeYir malığı güzel yeşin
Yemesin çarığ üzdü⁵

Gülüsdan Çobannar
(Zarşat : Goş köyünden)

AŞIH GÜLÜSDAN'DAN

Senem sallandı geldi gârşına
 Galdırı başını düzü¹ nü¹ gözder²
 Gaymağ dodahlar terpeni dil danışanda
 Söhbət eler şirin sözünü gözder.

Sürmeli gözderi süzdürüf bir gıya baharsaq
 Şirin canım eşg³ oduna yaharsaq
 Tek de bir sallanı garşıya çiharsaq
 Gerden gırar cilve nazığı gözder.

Aşih G⁴ulustan gēne söhbət⁵ elerseñ
 Şirin canıñ eşg³ oduna teylerseñ³
 Girer bir tükene bazar eylemseñ
 Kanarnā bahar beşini gözder.

Gülüsdan Çobannar

(Zarşat : Goş köyünden)

VAGUF'UN⁴ SÖZDERİ

Dedim can⁶ al mēni cannān eyleme
 Göründü gözüme şuş memeleriñ
 Geçenin yarısı şirin y⁷huda⁵
 Beşgafil⁶ üsdüme yış memeleriñ.

Gözellik çetindi sen özüş⁷ öyme⁷
 Gaşdarın garadı neşirseñ sürmē
 Altdan keten köynek⁸ üstünnēn düyme
 Al sineğ üsdüne sıñ memelerin.

1 Düzlük 2 Bekler 3 Dağların 4 Meşhur Azeri şairi Molla Penah Vakıf 5 Uykuda
 6 Ansızın 7 Övme 8 Gömlek.

Hudam seçe gelem verif gaş verif
 İnci mercan dürdeneden diş verif
 Yumrulanıf köyneyatdan baş verif
 Baḥanda ganēyler gız memeleriḡ.

Hamayıl taḥıfısaḡ sağı soluḡa
 Cilve vermiş sanā deymes telıḡe
 Bēyle¹ müşderi düşmez eliḡe
 Satēyla² Vaguva kar memeleriḡ.

Gülüsdan Çobannar
 (Zarşat : Goş köyünden)

MERDAN DAĞIYNAN MEYDAN DAGI

Varıdı yoḡıdı allahdan ayrı kimse yoḡıdı
 Zirza söken
 Düyme töken
 Aḫurluḡ gopardan
 Cin üzli
 Cinevre çehreli
 Oso toso
 Fısdan gâşli
 Mercimek gözli
 Yanmış çöreḡüzli
 Öle hepisi burdeydi.

Bir gün günnerin bir gününde, şahzade tudti lalenin yaḥasını ki, lālem altın nedir, gümüş nedir, paḫır nedir? Deği ki bülmem.

Deği ki boynuḡ vur^{urum}. Lāle başladı : Ben beḫeliḡnen³ vuramam. Behēn şahzadem gırgün izin ver. Gezdi, dolandı⁴, dünyayı geşdi güdar⁵ etdi, buna heş kimse cevap vermedi. Soḫaḫdan geli^{rdi}, bir süpürgeci süpürge baḡlır ki sata. Baḫdı ki yanında da bir gıznan, süpürgecinin garısı da yanında durir.

Lāle deği ki bir su veriḡ icek. Suyi gız getdi getirdi de, lāle baḫdı bu çle bir terbiyeli uşah⁶ki, gızın anası sordı ki:

Siz ne^{ārirsiz}⁷ki beḫe susamışız⁸?

1 Böyle 2 Et, eyle 3 Böylelikle 4 Dolaşdı 5 Geşdi güzar 6 Çocuk 7 Ne artıyorsunuz 8 Susamışsınız.

Lâle dedi ki: O ki derdime illâc edemesin. Ordan gızı dedi ki: Hele¹ dedi ki baħaħ senin derdin nedir. Dedi ki böğün girħ gündür ben dolanırım.

Şahzade dīyir ki: Altın nedir, gümüş nedir, paħır nedir.

Gız dīyir ki onnan golay söz ne var ki, lâlem sağ olsun. Altın şahzadenin ğendidir. Gümüş de sissiz. Ahân² baħır da bizik, ğelir şahzadeye söyler ki, ahan filan yerde bir süpürģecinin gızı buldi, daha bumudur bu deĝilmidir bülmirim.

Şahzade dīyir ki budur bulmuş, ğet bu gızı allahın emriyнен behen iste.

Bavasına verir bin aħca alır bu gızı. Sonra dīyir ki ben düğün edecem. Sorâ gız dīyir ki benim eğer ibriğimi doldurir, nallınarımı çevürürse benim odama ğelsin.

Sorâ üş kerlem³ adam yollir, üş kerle de ele dīyir.

Sorâ da teğini verir de, adam yollir ki benim çamaşırımı hazırlasın, Meydan daĝına ğidirim seyrana. Bu gız eşidir, onnan evvel ğötirir çadiri vurir Meydan daĝına.

Ertesi günü de şahzade Meydan daĝına ğedir, çadiri vurir Meydan daĝına. Bir ğün ava ğuşa çihir daĝda şahzade. Baħır ki, benim çadırımdan evel bir çadır var, ama ki, heş bu çadırın gapusunda heç erkek yoh. Sorâ buni küşetli⁴, pusir⁵ baħır ki, ele bir nazenim gız var ki ğörmeye mehsüs.

Oyânni buyânni⁶ bu gıznan alışir, ğidir ğelir, artıħ hıngılım, şıngılım, bir girħ ğün bu daĝın başında be⁷ bu gıznan galillar. Sorâ artıħ çadırları alillar aşşaĝı. Ama orda sağ ğolunun bezvandını da gıza yâdiğar verir. Sorâ eniller ki aşşaĝıya bir daha adam yollir ki ben düğün edecem, süpürģeci gızı hazır olsun. O da ğene dīyir ki benim nallınarımı çevürür, ibriğimi doldurursa, ben onu odama goyarım.

Ĝene dīyir ki yoh, ben ne nallınarımı dönderirim nede ibriğini doldururum.

Baħır ki şahzade olmir. Bu heş düğini yaħın goymir. Ĝene adam yollir ki benim çamaşırılarımı hazırlasın ki, ben ğidirim Meydan daĝına seyrana. Bu gız çamaşırıları yollir şahzadenin, ğendi ğidir çadiri vurir andan evel Merdan daĝa. Amma evelki daĝdan ki endi-ya, dogguz ay sorâ bir oğlan çocuĝı oldi. Adını goydi Meydan daĝı. Sorâ ki ğetdi çadiri vurdi Merdan daĝına, ondan sorâ de ğene şahzade ğötirdi vurdi çadiri Merdan daĝına.

Şahzade bir ğün ğene çıħdi ava ğuşa baħdi ki ğene bir çadır var

1 Daha 2 İşte 3 Defa 4 Gözetliyor 5 Takip ediyor 6 İçli dışı 7 Böyle.

orda. Gene bu çadırın yannarında dolandı, baħdı ki gene bu gız. Ğetdi ğörüşdüler, buluşdular, ğene gırh-ğün galdılar Merdan dağında. O dağda da bir ğümüş gemeri varıdı onu da gıza yadığar verdi. Çadırları ğene aldılar aşşağı.

Bir zaman ğene durdular aşşahda. Ğene doħguz ay doħguz ğün, doħguz sahat, doħguz deħge tamam oldi, bunun ğene bir oğlan çocuğu oldi.

Bir ğün şahzade heber yolladı ki hen düğün edecem. Gız da ğene dedi ki, nalınnarımı dönderürse, irbığımı doldurursa, ben onu odama goyarım.

Oda başladı ki ğene behen bir gat çamaşır ğene hazırlasın, ben ğidecem İnci dağına seyrana.

Sora ğene don kömneği¹ yolladıħdan sora, evel ğötürdi, çadırni vurdi İnci dağına. Sora da şahzade ğötürdi, ğendi çadırni vurdi. Ğene bir ğün şahzade başladı ava-ğuşa ğetmiye. Baħdı ki ğene bir çadır var bu İnci dağına. O çadırın yannarını ğene dolandı da, dedi ki yā rebbi yā resulallah bu ne ola bu çadırı benden evel ğetirir vurir bu dağa. Bu şahzade bahir ki ğene bu gız. Bunnān ğene ğörüşir, ğene gırh-ğün galillar bu İnci dağında. Ğene çadırları alillar aşşağı.

Daha bu şahzadenin canına yetir. Adam yollir ki, sözün sonudur, daha düğün edecem, yeter beni oynadır. Ama bu İnci dağında bir ipek mendil verdi gıza yadığar.

Gız dedi ki, benim nalınnarımı dönderirse, irbığımı doldurursa, ben onu odama goyarım. Ama ğene gızın doħuz ay sora bir gız çocuğu oldi.

Bizim uşahlar yılınan, aynan böyir. Bu hekat uşahı ğün'nen böydi. Bu heberi aldı süpürgeci gızından ki, bu behen ğelmiyecek.

Ğetdi bir lalenin gızını aldı, buna düğün başladı, düğün edirdi. Süpürgeci baħdı ki bu şahzade evlendi, ğendine düğün edir. Ğetirdi bu uşahları ğeydirdi, bezetdi, el-ele tutdurdi; Merdan dağının goluna bağladı bezvandı; Meydan dağının beline bağlanı gemeyi; İnci hanımın başına bağladı mendil. Bunnarı düğüne yollırdı². Amma orda düğün ki olırdı, şahzade de salamlıħda ğezinirdi. Baħdı ki uş tane çocuğ düğün gapusuna doğri ğidir.

Dedi ki lāle!

Benim bu çocuħlara benim ele ganım gaynadi ki, hele sesle bu çocuħları bahah nere ğediller.

Lāle ğetdi bu çocuħları ğetirdi. Şahzade bu çocuħlardan sordi ki, çocuğum siz nere ğedirsiz?

Meydan dağında olan çocuğ böyüğüdi, dedi ki:

Meydan ğardaş, Merdan ğardaş, İnci bacımızın elinnen tutmuşuħ, bey-bavamızın düğünne ğidirik.

1 Gömleyi 2 Yolluyordu.

Şahzade bahdi ki bu çocuklara, bu Meydan dağında verdiğim bezvant, büyük çocuğun golunda, Meydan dağında verdiğim gеме de küçüg - oğlanın belinde, onun adı da Merdan dağı. İnci dağında verdiği mendil de bu gızın başında. Herhal diyor bu benim verdiğim yādigerler, bu çocuklar da benim olur. Onuçun da ben beşe sevdüm bu çocukları.

Läleye söyledi ki läle! O lälenin gızını daha ben almırım. Her neçeder mesrefim varısa ona ossun. Daha ben almırım.

Lälenin gızının düğününü dağıtdı. Terkelden, gırg - gün gırg - geçe toy düğün etdi süpürgecinin gızına, sorâ çocuklara sahab oldu. Onnar yedi işdi yere geçdi.

Göyden üç alma düşdi:

İkisi hekât söyliyene biri de cemahete.

Ezze Duman

(Kars : Gala içi)

GARAPAPAĞ'LARIN GELİN TEBRİKİ

Gelin diyer yoğdur anam
Başımdan aldılar valam
Gaynanam da senin anan
Gelin hoş - geldin hoş - geldin.

Gelin diyer yoğdur atam
Goyunum yoh goça¹ gatam
Gaynatam da senin atan
Gelin hoş - geldin hoş - geldin.

Gelin diyer yoğdur gardaşım
Garlı dağlar nasıl aşım
Gaynıg da senin gardaşın
Gelin hoş - geldin hoş - geldin.

Gelin diyer yoğdur bacım
Başımdan aldılar tacım
Görümü²de senin bacın
Gelin hoş - gedin hoş - geldin .

Ezze Duman

(Kars : Gala içi)

1 Koça 2 Görümce.

NANAY

- 1 Galadan endim garsa hezeller, gözeller
Gavurma basdım tasa gözeller
Benim yarım çoğ güzel
Azacığ boydan gıssa diğgel yar.

- 2 Galadan endim ancağ hezeller
Başımda yeşil sancağ gözeller
Ne gız oldum ne gelin
Odlara yandım ancağ diğgel yar.

- 3 Galanın burcumiyim hezeller
Dilbülmez gürcümiyim gözeller
Eller ne derse desin
Ben onun harcımıyım diğgel yar.

- 4 Galadan galaya ben gördümöni
Maudur şalvari bayazdır dönü
El bülür alem bülür
Ben sevdümöni diğgel yar.

- 5 Gıratın boylamasi
Çek dizgin oynamasin
Gidersin geçeden get
Sabağa galıp üreğim oynamasin.

- 6 Gırat binerim seni
İlğar sürerim seni
Beni yara gavuşdur
Zerbap çullarım seni.

- 7 Gıratın boynu gara
Binim gidim ilğara
Ya gelim ya gelmiyim
Galasın beğti gara.

8 Gır-at bazara ğeldi
Tuyi gızara ğeldi
Benim yarım çoğ ğözel
Belke nazara ğeldi.

9 Gır-at bağçada otlar
Elim geceri¹ gatlar
Deşeler yar evlenir
Ğestinen bağrım çatlar.

10 Gır-atım boza boza
Çiyinde² gızıl goza³
Yavaş yeri çer⁴ deymiş
Yarı buladın toza.

Ezze Duman
(Kars : Gala içi)

ÜŞÜDÜM

Üşüdüm üşüdüm
Dağdan-alma döşüdüüm
Almacığım aldılar
Beni yola saldılar
Yolda ğidirken bir darah¹ buldum
Daraği neniye verdim
Nene be^hen, bir kete⁵ verdi
Keteyi çobana verdim
Çoban be^hen bir goyun verdi
Goyunu beğe verdim
Beğ be^hen bir at verdi
Ati bindim ğetdim gara-suya
Gara-sudan gannar ábir
İki dilber be^hen báhir
Böyüğüne selam verdim
Küçüğünü aldım ğaşdım.

Ezze duman
(Kars : Gala içi)

1 İpekli at çulu 2 Omuzunda 3 Tüfenk 4 Beddua mukabilinde kullanılır 5 Bir nevi börek.

GARAPAPAĞ TEKERLEMELERİ

1

Bir iki
 Blbl teki
 Tahan otu
 Tendir poğu
 Daş atar
 Dşan¹ tutar
 Camiya ğeder
 Ceminin ğapısı kitli
 merin başı pitdi.

2

Alı bava² dum dum
 Saggalina ğondum
 Beş para tafdım³
 Çarşıya ğetdim
 İsti pişdi
 Ğaşıh yoğu
 kz ğeldi
 Otduğu yoğu.

Berat Glen
 (Arpaçay)

3

Çocuğdum, faciğdım
 Top oynadım aciğdım
 Yolda buldum bir erik
 Ğapdı bir ala ğeyik
 Ğeyik yolu şasırdı
 Ğafdağını aşırđı
 Atđi meni bir ğle
 Ğlde buldum izini
 Ğaşđım tutdum dizini
 Ğeyik dedı neynersen
 Vurdum seni lersen.

Ali Sultan

(Ardahan: Dikan kynden)

1 Tavşan 2 Baba 3 Buldum.

MANİLER

- 1 Gara goyuş gadimi
Sultan goyuş adimi
Ele çihēm¹ içjizden
Un^udasıyız adimi.
- 2 Tüfengim allı pullu
Neşnerem dulu mulu
Alırsam gız alıram
Etekleri cin pullu.
- 3 Su gelir ata ata
Elinde gümüş balta
Ağrıyēr gemiklerim
Yalağız yata yata.
- 4 Su gelir lülle~lülle
Yar gelir güle~güle
Elinde ipek mendil
Terini sile~sile.
- 5 Al~alma dörd~olaydı
Dördü de merd~olaydı
Yarımın datlı sözü
Gablimde derd~olaydı.
- 6 Garèⁿfil dal yuğarı
Dalları baş yuğarı
Men geçdim² yar gap'sınnan
Deşmedi gel yuğarı.

Ali Sultan

(Ardahan: Dikan köyünden)

NAĞIL

Vahdin da brinde bir er¹ varmış bir de arvadı². Bu arvadın eri galhēyr
ğedēyr bir uzak yerrere alışveriş elemeye. Bu arvadını goyor gaynının
yanında. Goyor ğedēyr. Gel vahit ğet vahit gaynı bu arvada dēyr ki
gel mēnnen³ oynaş ol dēyr. Amba arvat dēyr ki: men erimin irzine⁴
haram bahmaram. Gaynı dēyr yoħ olar. Arvat dēyr yoħ olamaz.

Sogra bu arvadı ğötrör gaynı bir yolun gırağında⁵ munu daşgalah⁶
edē. Günnerin brinde burdan bir karvan bezirgen gelēyr yoldan keçir.
Bahēr ki bir daşın içinde bir arvat zarıya zarıya durur. Sogra bu bezir-
gen o arvadı ordan çıhardēyr o daşın içinnēn ğötrör öz öyne⁷.

Bir allah bir oğlu varmış beşikde o bezirğanın. O arvadı bu oğluna
gulluħçu⁸ garavaş⁹ edēyr. Bu bezirğanın da öyde bir araf nökeri¹⁰ varmış.
Sogra bu araf bu arvada dēyr ki ğel sen mēnnen oynaş ol, aĝamız
bilmesin.

Arvat dēyr yoħ olmaz. Men erimin irzine haram bahmaram.

Sogra bu araf gelēyr bu bezirğanın oğlunu puçahnan boĝazdēyr. Puçaĝı
ğetirir gannı gannı bu arvadın yattığı yerde civine¹¹ goyor.

Bezirğanın arvadı galhır ki, oğlu boĝazdanıf beşiyin içinde. Sogra bu
arvat aĝlēyr, sızillēyr; onnan bezirğan gelēyr. Kim eledi munu, kim eledi
munu. Araf ordan galhēyr ki, herkesin üstünü arēyn, ğezēyn dēyr. Kimin
üsten¹² gannı puçah çıhdısa o boĝazdamış dedı.

Bu bezirğanın arvadı dēyr ki bu arvadı illahım öldürĝinen; bu oğlanı
boĝazdıyan budu. Sogra bezirğan dēyr ki, yoħ bu oğlanı boĝazdıyan bu
arvat döyü¹³. Sogra bezirgen bu arvadı apardı¹⁴ bir şehrin gıraĝna goydu
ĝeldi.

Ahırda¹⁵ bu arvat ğeze ğeze ğetdi deryanın gıraĝna çıhdı. Bu arvat
sogra ğetdi ğemiye mindi¹⁶. Bu ğemide neki kşiler vardı neki adamlar
vardı, hamsı ğene bu arvada dediler ki, ğel sen biznen oyna. Bu arvat
ğene irazı olmadı.

Sogra bu arvat dedı ki goyoĝ¹⁷ avdas alēm, ilkindi namazını ğilēyim
dedi. Onnan sogra ne elērsiz elēyin dedi.

Namazını ğıllannān sogra bir pırtına galhdı, bu ğemideki pütün adamları
batırdı, bir arvat ğaldı ğeminin içinde. Ğemi ğede ğede ğetdi bir şehrin

1 Koca 2 Karısı 3 Benimle 4 Irzına 5 Kenarında 6 Üzerine taş yığmak 7 Evine
8 Hizmetçi 9 Kadın hizmetçi 10 Erkek hizmetçi 11 Cebine 12 Üstünden 13 Deĝil
14 Götürdü 15 Nihayet 16 Bindi 17 Bırakın..

gırağna çıldı. Bahdı ki burada bır büyük şennik yığılıf, gatmagarışlı¹. Dêvir bu nedî?

Dêdiler ki burda bir büyük adam ziyaret vardı, o öldü. İndi bir guş var dêdiler. Bu guşu uçuruf bahacağlar bu guş kimin başına gonarsa onu ziyaret yapacağlar. Guş bu arvadın başına gondu, onu ziyaret yafdılar. Kor, şil², total gëdif ona ziyaret êtdiyinen gurtuldular.

Sogra arvadın gaynı kor oldu. Arafın³da iki elleri, iki ayahları total, küt oldu. Sogra o gemide bir kşî galmışdı, onun da iki gözleri kor oldu. Söylejiler ki filan yerde bir beşe⁴ ziyaret var. Kor⁵ gëden gurtuluf gële⁶yr; şil gëden gurtuluf gële⁶yr.

Arvadın gaynı, arvadın gardaşına dëdi ki, meni götrög o ziyarata gözderim gurtulsun. Onun gardaşı aldı gëldi o arafın yanna. Araf da bunnara goşuldu, dëdi ki, meni de götrög. Belke benim de gözüm gurtula.

Sogra gëdëller o gemidekine. Gemideki gene yalvarê⁷yr ki meni de baravar götrög, belke men de gurtulam. Arvadın eri bunnarın üçünü de götrög o ziyarata, arvadın yanna. Yolda arvadın gaynı erine dêvir, seniğ de arvadığ bu yola gëdif, men onu götdüm daşgalah eledim. Sogra munnar gëdëller arvadı ziyarata.

Sogra bu ziyaratda arvada dëyëller ki, seni dörd adam gelmiş ziyarata. Gelsinner dördü de birden içerye, dêvir.

Girëller içeri, görende arvat tanıyer, dêvir ki bu benim erimdi, bu benim gaynımdı.

Gaynına dêvir ki : sene ne oldu ku gözün kor oldu, eliğ de total oldu? Bu söylemiyor.

Dêvir yoh, söylemesëğ gurtulmıyacağsağ.

Hanı bu gardaşınnan utanır ki söyliyë. Sogra başdêvir ki söylemiyë. Dêvir ki : Gardaşımın arvadına beşe êtdim, şer eledim. Onnan gözüm kor oldu, ellerim de çolağ oldu. Sonra arava⁸ dëdi:

— Seniğ gözün niye kor oldu, elleriğ niye total oldu?

O da söylör ki :

— Menim ağam bir arvat gëtdi, men de ona şer eledim, oğlumu da men boğazdadım.

Sogra o gemiciyë söyledir. Sen niye beşe zelil olduğ?

O da söylör ki, bir arvat gëldi bizim gemimize. Gemideki kşiler istedi ki beşe yapa, arvad izin vermedi. O ki⁷ gemidekiler gırdı⁸, men de arvadı deryadan gırağ⁹ çıhartdım. Sogra men bu arvada dëdim ki gel mennen¹⁰ ol. O da irazı olmadı. Onnan sorâ mende beşe kor oldum.

1 Karmakarışık 2 Sakat 3 Arabın 4 Böyle 5 Kör 6 Araba 7 Şöyle ki 8 Mahvoldu 9 Kenara, sahile 10 Benimle.

Aryadın megsedi buduku erine dinnetsin. Erine de tanışdih verir ve ırzlı olduğunu gösterir.

Burada arvat öz tacını goyur erinin başına özü de itir¹ geçdir. İyilerden olduğu için geçdir ve gurtulur.

Henife Özer
(Ahısakalı : Zarşat)

GARAPAPAĞ TAPBACALARI

1 Bu dağda lāle gezer
Elinde p'yala gezer
Ne gıgıllar² ne de yumurtar³
DalıncaĖ⁴ lāle gezer.

[Ay, Yıldız]

2 Çig-çiga aman⁵
Gubbesi tamam
Bir Ėelin⁶ aldım
Bavası⁶ imam.

[Saat]

3 Dağda düleymen⁷ Ėördüm [Deleme = peynir]
Suda süleymen Ėördüm [Balık]
Duzsuz pişen aş Ėördüm [Helva]
Yatar Ėöyşer⁸ daş Ėördüm. [Değirmen]

4 Guranda mimsiz [İnnadeyna süresi]
Heyvannarda dilsiz [aık]
Meyvelerde⁹ Ėülsüz. [İncir]

5 Daşdandı kömürdendi
Keçen¹⁰ Ėün ömürdendi
Lāle bir yemiş yedi
Ağacı demirdendi. [Şiş, kavaf¹¹]

6 Hacılar haca Ėeder
Ceht eder gece Ėeder
Bir yumurtanın içinde
GırĖelli cüce¹² Ėeder.

[Nar]

1 Gaybolur 2 Gıdaklar 3 Yumurtlar 4 Arkasınca 5 Zaman 6 Babası 7 Peynir, mayalı süt 8 Geveler 9 Meyva 10 Geçen 11 Kebap 12 Piliç, civciv.

7 Ne verdedi ne göydedi
Gendiledi gendilde.

[Baca]

8 Ayım ayım ayamat
İçi dolu g'iyamat
Yaş verdim guru çıhdı
Mehemmede salavat.

[Fırın, eppek¹]

9 Bu dün'ye geldi cansız
O dün'ye getdi cansız
Cennete ğirdi ğümansız².

[Peygenberin hasası³]

10 Abdas almaz namaz gılmaz
Camahetden de ğeri galmaz.

[Kölge⁴]

11 Bizde bir ç'şi⁵ var
Atta⁶ üş t'şi⁷ var.

[Sac-ayağı]

12 Bizde bir ç'şi var
Köndelen⁸ yat'şı var.

[Mütekke]

13 Düzüm⁹ düzüm nar
Düzüme tek gar'
Eslî sedef
Gondı dilbar.

[Hamır tahtası]

14 Tatoğlu tatdadı
Ecem sıfatdadı
rmi¹⁰ dört yıldız
Dört ayın attadı¹¹.

[Nal, Mih]

Ele mi bu suda
Halları bu suda
Yeddisi göye çekildi
Üçü galdı bu suda.

[Comuş]

1 Ekmek 2 Ümitsiz 3 Asa, el ağacı 4 Gölge 5 Kişi 6 Altta 7 Dişi 8 Yan 9 Hamur tahtası 10 Yirmi 11 Altındadır.

16 Dağdan gelir araplar
Eyağında¹ çoraplar.

[Arı]

17 Menim atam² atdı men yayan
Elimde demirden dayah dizine tek çamur
Gurşağına geçer su
İşderken gene toz gopar.

[Değirmen, un]

Hidayet Özer

(Ahalketek: Sağamon köyünden)

MESEL

Elimi çideri³
Çideriden çideri
Aşılı⁴ bir nesne gördi
Üzi⁴ et içi deri

[Taşılı⁵]

Ezze Duman

(Kars: Galâ içi)

DĖYİŐME

Ağdaşdan
Yendim⁶ geldim Ağdaşdan⁷
Ağ liçek düşdü başdan
Sepe terzi deyeller
Don⁸ piç mepe daşdan.

Diğer bir şair:

Elimi⁹ Ağdaşdan
Yendiğ geldiğ Ağdaşdan
Ağ liçek düşdü başdan
Mepe terzi deyeller
Gumdan hayatı¹⁰ eş
Men de don piçim sepe daşdan.

Hidayet Özer

(Ahalketek: Sağamon köyünden)

1 Ayağında 2 Babam 3 At kösteyi 4 Yüzü 5 Tavuğun kursağının aşağısındaki sert mahel 6 İndim 7 Köy adı 8 Entari 9 Öyle mi 10 İpekten iplik.

BAĐLAMA¹

- 1 Aş²ađdan bir ay doğdu
 Aş²ıđ aş²ıđı boğdu
 Anası beşikde³ken
 Gızı bir oğlan dođdu⁴.

Hidayet Özer

(Ahalkerek : Sağamon köyünden)

- 2 Elemi gan⁵ayađı
 Gan tutmuş gan ayağı
 Böğün men bir nesne gördüm
 Üş başı var on⁵ayađı³.

Ezze Duman

(Kars : Gala içi)

NORUZ TÜRKÜLERİ

İlin ahır⁴ çerçenbesi⁵ geçesinde üzüh salırdık, niyet tuturduğ. Onnàn
 sorà da her çıhan üzüh için bir mahni⁶ çağrē⁷ırdık :

Üzük atdığ çayra
 Soyđu⁷ düşdü bayra
 Yığılığ goyum gardaş
 İşimiz döndü be⁸re.

Elehler⁸ elehler
 Çermenif⁹ ağ bilekler
 Havar geçsin o yarà
 Hasıl oldu dilekler.

1 İki şair arasında vaki olan deyişmelerde, birisinin diğerini bağlaması
 2 Şairin deyişmede arkadaşını bağlaması üzerine dışarıya çıkıp ayın doğduğunu ve
 eve dönerek bir çocuğun dünyaya geldiğini haber vermesiif ifade etmektedir. Buradaki
 beşik kelimesi bir köyün adıdır 3 Kapuda inek sağan kadın ki, üç baş teşkil etmektedirler.
 Bunlardan : 1 - Kadının kendisi 2 - Sağdığı inek 3 - İneğin yavrusudur ki, bunların
 bağlamada işaret edilen on ayakları vardır 4 Son 5 Çarşamba 6 Türkü, mani 7 Işık
 8 Elekler 9 Sıvanıp :

Keher atın kekili
 Təl təl olu tükülü
 Gurvan olum o gardaşa
 Bir böyük öyn¹ vekili.

NORUZ BAYRAMI TÜRKÜSÜ*

Bu geje noruz gejesidi
 Döyletdiler² bajasıdı
 Verenin oğl³ olsun
 Vermiyenin gız⁴ olsun
 Bir gözü de kor olsun
 Tendire düşsun
 Gırmızı bişsin.

Henife Özer
 (Zarfat)

DİL

- 1 Garşıda dağ gar buram buram
 Üreyim³ bağlar derd⁵ le verem
 Orada yohmu bir gurguşun⁴ gelem
 Yaza gönderem bir guru salam.
- 2 Gaşdarın⁵ gara neynim⁶
 Çekilmiş dara neynim
 Elim yetmez ünüm⁷ çatmaz
 Uzağ düşmüş ara neynim.
- 3 Gaşdariyin garasına
 Hal goyum arasına
 Aç bağ üreymin yarasına

1 Evin 2 Zenginler 3 Yüreyim 4 Kurşun 5 Kaşların 6 Ne edeyim 7 Sesim.

* Nevruz gecesi bir araya toplanan mahalle çocukları ve delikanlıları, damların üzerinde gezerek evlerin bacalarından torla, sepet sallamak suretile yumurta, çorap, elma, üzüm ve saire gibi muhtelif eşya toplarlar ve bu münasebetle bu şarkıyı söylerler.

- 4 Üstünnen al yorğanı¹
 Etfefi halhal yorğanı
 Ezreil gelmiş can bazarıdı
 Üstünnen al yorğanı
- 5 Bu dağda maral azdı
 Oyçu çoğ maral azdı
 Ağlama ah!—ğözdü
 Ölmerem yaram azdı.
- 6 Bu ne havardır
 Yaralarım gavar² gavardır
 Köşmüş³ ğetmiş bir yanıp
 Bir yanıp niye bényeverdir.
- 7 Araza⁴ ğemi ğeldi
 Ğemiyen hamı⁵ ğeldi
 Ağla gözderim
 İndi ayrılığ demi ğeldi.
- 8 Bu dağlar ulu dağlar
 Çeşmeli dağlar ulu dağlar
 Meni bu—ğünde ğören
 Ğöy⁶ çişner⁷ bulud ağlar.
- 9 Ele sepe dağlar
 Ğöy ğeymiş sepe dağlar
 Tutaydım eşğ—elinnèn
 Ğeleydim ğene sepe dağlar.
- 10 Gülēm⁸ barı
 Gül ekdim⁹ ğülēm barı
 Gannı felek ne goyur ağlıyam
 Ne de goyur ğülēm barı.
- 11 Maralım ele düşdü
 Tezdi¹⁰ çölden çöle¹¹ düşdü

1 Yorganını 2 Kabarık 3 Göçmüş 4 Aras nehri 5 Herkes 6 Gök 7 Kişner 8 Güleyim
 9 Diktım 10 Kaçtı 11 Ovaya.

Goşuniydik¹ başgın tafdıh²
Sevdelim ele düşdü.

Hidayet Özer

(Ahalkelik: Sağamon köyünden)

ÇOVANNAN AĞASININ DEYİŞİ

Çovan:

Eylen³ eylen oğlan
Çekim zoğal⁴ deyeneyin
Atđan yere salēm oğlan.

Ağa:

Gelirdim misir⁵ elinnēn
Duman aldı yolum çovan
Sonalar sağı soldadı
Tutulmaz gılış⁶ beldedir.

Çovan:

Çovan odu ala gapa
Gızıl gannān geype yapa
Üş ay burda sürek⁷ sapa
Payız yola selēm oğlan.

Ağa:

Sonalar sağı soldadı
Tutulmaz gılış beldedi
Bavamın gözü yoldadı
Üç ay burda neje galēm çovan.

Çovan:

Şel teki aħaram
Al yanağa gızıl gül taħaram
Üçünnēn birini sege pay çıħaram
Gayıt⁸ burdan geri oğlan.

Ağa:

Çovan odu sine dağlıyam
Derdimi kime ağlıyam
Kerim paşanın oğluyam
Diyar'bekirdi elim çovan.

1 Asker idik 2 Bulduk, uğradık 3 Dur 4 Kızılçık 5 Mısır 6 Kılıç 7 Durak 8 Dön.

Çovan:

Çovan gurvandı dilige
Kem bahmaz bülbül gülüne
Canım fiyaz'da yoluğa
Etme mege zulum ağa.

Çovan:

Men oğuyurdum ezelinnèn
Bağlar tökdü hezelinnèn²
Misrin üç gözelinnèn
Ağam Noyruz beyim geldi
Paşam Noyruz beyim geldi
Ossun ossun saralsın
Duşmannarığ solsun
Müjdeler Zeynef hanımın ossun.
Henife Özer
(Ahalkelek : Sağamon köyünden)

MAHNI

Yayla yayla yaylaları gezmeli
Gelem alıf gaş—gözünü yazmalı
Topuğu halhal³ burnu hızmalı⁴
Bir zaman da bele⁵ bekar gezmeli
Ağam hardan⁶ aşar yolu yaylanın
Hanım hardan aşar yolu yaylanın
Mehmet Altınçabah
(Kars : Hınzirik)

DAŞDAMA'LAR

1

Ey yaşah⁷ düşün sözüğü seni müşgül hal eylerem
Gurudu nıtgı nefesiğ elfazığı lal eylerem
Min⁸ tümennik fiētiği endiri bir pul eylerem
Çeh⁹ gurar gurar imtihan olu ezim galmagal eylerem

1 Kurban 2 Kuru yaprak 3 Bilezik 4 Burun küpeşi 5 Böyle 6 Nereden 7 Serseri,
küstah 8 Bin 9 Cehd.

El içinnèn itigin salı mesğanı çöl eylerem
 Kafdar¹ küsdü siğirriseğ gışdarı² şil³ eylerem
 Ormanda meşe samsarı⁴ çingıl⁵ çagğal eylerem
 Ters pelek yapılı gaban⁶ ağzı bağı mal eylerem
 Geh atar sahrayı düze geh naırda kal⁷ eylerem
 Geh diyer torvakeş deve ğah galtavan fil eylerem
 Gatar heyvan zümresine ğar himara döl eylerem
 Cismige vurar palanı endemiği çul eylerem
 Bendeder tablağan'ya yem suyuğu bol eylerem
 Boynuğa tağar yurarı⁸ çalbadara⁹ gul eylerem
 Enter¹⁰ meymun, şebek¹¹, zozo¹² çarpanağı¹³ zil eylerem
 Erölmiş arvat miselli¹⁴ döydürürem¹⁵ dizderiğe
 Beykar goca garı kimi mehlil¹⁶ goyar dul eylerem.

2

Çünkünkü diliğ balmış neüçün alıfsağ¹⁷ sazi
 Derünüğda derc eyliyif tüşünüf deşeydiğ sözü
 Ğendiği bilmez beğasıl cismime salıfsağ közü
 Ustasına tehnedenin ağıbet korolur gözü
 Ham tay kimi çifte atıf dumana gatērdiğ tozu
 Alağarğa kor yapalağ¹⁸ berrana¹⁹ keçel²⁰ kerkezi
 Civilletin²¹ fitnekardı nesliğ gelleş²² ğendiğ cazı²³
 Meydanda zenne zanallar sen teki²⁴ nānecif gızı
 Aşma hicap perdesini ligabatda şağla üzü²⁵
 Olusan cilvelü gadın başığa dolasağ bezi
 Summatın guzoy tülküsi cesaretin aran²⁶ gazi²⁷
 Hozannarda sıçan eşif tozağda surēyirseğ izi
 Ne çaposaağ²⁸ ne de zağar²⁹ ne gırıhsan³⁰ ne de tazı
 Baharda tuyuğ³¹ tökülü onçün hoşdamērseğ yazı
 Gesepħanda çoğ olu kelbi mel'un salağana
 Seni gatar o tayfıya nafagağı yal³² eylerem.

1 Sırtlan 2 Ayaklarını, bacaklarını 3 Sakat 4 Sansar 5 Küçük taş 6 Yaban domuzu
 7 Erkek camız 8 Yuları 9 At ve katır kârvanının başçısı 10, 11, 12 Maymun cinsleri
 13 Tef zili 14 Misilli 15 Dövdürürüm 16 Melül 17 Almışsın 18 Baykuş 19 Yabanî 20 Kel
 21 Cibilliyetin 22 Kalleş 23 Cadı 24 Gibi 25 Yüzü 26 Yayla 27 Kaz 28, 29, 30 Köpek
 cinsleri 31 Tüyün 32 Hayvanlara verilen sulu un.

3

dreki kem hayal elfazın yetmez imlaya
 Fāni dünyeye ehdacınınan yohsul hizmet eder baya¹
 Beşüzmin ildiz cemolsa beşendirir bir tek aya
 Māhiken hecelet çeker şemside görende ziya
 Perli peykam tergi töhmet oğ kimi enifdi yaya
 Tohunuf delse cismiği ecef halığ varar neye
 Sağa sükül durmağ yarar zeyhatıñ varıfıdı zaya
 Zıfaf olmuş kedi kimi çığırır düşme vayvaya
 Beli gırır şahmar kimi indi sallam hakiypaya
 Bir hoyrat² gurbağa deqli sende yohdu abır haya
 Ona genetü deyyende atılęr düşür çaya
 Verānada nepek bayğuş mağallahda³ yersiz goya
 Uçursam onğün geçerseñ çingillara deye deye
 Baharda tüyüğ tökülür benziyērseñ gırır taya
 Eħreb ossan esme oħur dönderirem toşbağaya
 Gul Şenni yin bu töhmeti toħunsa dağı eridi
 Arıħ kestenkale kimi süksüğü gıl eylerem.

Gülüsdan Çobannar

(Zarşat : Goş köyünden)

SAYACI TÜRKÜSÜNDEN

Saya sayadan
 Damazlığı mayadan...

Inek deyer:

Mérmer melerem
 Dağı daşı delerem
 Geýran çeyran balalarım⁴ var benim
 Sarı sarı kerelerim var benim.

Comuş deyer:

Merekleri dolduruğ
 Boyundruğumu yanduruğ
 Kotana getmesem

1 Zengine 2 Hoyrat 3 Takla atmak 4 Yavrularım.

Vuruğ meni öldürüğ
 Hündür¹ hündür tayalarım² var benim
 Gırmızı gırmızı buğdalarım var benim.

Eşşek değer :

Men hamıdan fađıram³
 Batdađa⁴ batında dağ dağdan ağıram
 Gurtguş görende yiyemi⁵ çağırırım
 Zurnadan artığ sesim var benim.

Ökü z değer :

Üç ay gış bekarım
 Üç ay yiyeme nökerem⁶
 Çayır çimen men sökerem
 Hündür hündür tayalarım var benim
 Eşref eşref buğdalarım var benim.

Canım gerner goyun
 Balası emer goyun
 Yiyer seniğ ujuđnân⁷
 Belne bağlar kemer goyun.

Canım saçağ goyun
 Bereden gaçağ goyun
 Sana göz yetirenin
 Gözüne puçağ goyun.

Canım şışek goyun
 Yunu bir döşek goyun
 Bulamanı tez yetir
 Gırıldı uşah goyun.

1 Yüksek 2 Ot yuğını 3 Mazlumum, zavallıyım 4 Bataklığa 5 Sahibimi 6 Erkek hizmetçi 7 Yüzünnen.

Canım bozala goyun
 Yolda yozala goyun
 Yiyey seniğ ujuđnñn
 Bir alağgöz gız ala goyun.

Canım ala teke
 Başıma bala¹ teke
 Gezeyen arvatdarın
 Surfasını yala teke.

Goyunun yüzü geldi
 Dolandı düzü geldi
 Çovanın gucağında
 Bir güzel guzu geldi.

Henife Özer
 (Zarşat)

TÜRKÜLER

Çetme getme dur dağlar
 Sağa yağsın nur dağlar
 Köşdü² eller yurdağlar.

Ulu dağlar çeşmeli dağlar
 Divinnñn³ köşdü yaşıl başdı sonalar
 Göyüğ iğler bulud ağlar.

Henife Özer
 (Zarşat)

ATASOZÜ

1 Eşşek apar küllükde
 Neçe bełe tünnükde⁴

1 Bela 2 Göçdü 3 Dibinden 4 Kalabalık.

- 2 Eken de yoğ piğen de yoğ;
Yemeye ortağ osmannı.
 - 3 Papah namıs üçündü.
 - 4 Leçek namıs üçündü.
 - 5 Sayılı goyunu gurt yimez.
 - 6 Üzüğ ağolsun galaycı panbığı kimi.
-

Institut kurde de Paris

III. Bölüm

DÜNBÜLLÜ=ÇARIHÇI URUĞU

Ağızı

Institut kurde de Paris

DÜNBÜLLÜ'LERİN KÖTÜYÜ

Bizim kötü babalarımızın babası Eli Gızılı Nağı bey idi. O Hoydan İydire gelip, Urus gelennən sorà biz ordan gışmış, ermeni gelip bizim yerrere dolmuş. Ermeniden geri alabilmemişik; gelip Çarışçıda¹ yer tutmuşuh. Biz bura gelende İnan İrevanda idi.

DESTAN

Marantsov² samavar zarnışın çaynik³
İçim gız elinnən deyim bir de tük
Kutavva dōş⁵ ekler yastıhları tük⁴
Sarılıp yatmağın bir lezeti var.

Bir otağ tiydirip İvde kolunnən⁵
Üstüne töytürüp durna telinnən
Bir güzel söymüşem⁶ İydir elinnən
Tek tek öpüşmenin ne lezeti var.

Dizadan⁷ çıhanda Elican⁸ yolunda
Bir gızın adına Leylan dediler
Dindirdim oğuyunan vurdu sineme
Memetin yarama derman dediler.

Portağın memesi mermerdi dōşü
Etlazdı¹⁰ yanağı incidi dişi
Şirin olur ağ buhofun¹¹ öpüşü
Telinnən öppeyin ne lezeti var.

Bazarcan¹² dütünü Ananof¹³ kağız
Paprozı¹⁴ bükeydi bir növrete gız
Bir men olum bir gız bir otağ yalğuz
Sarılıp yatmağın bir lezeti var.*

1 Dünbüllü uruğunun yerleştiği köyün adıdır 2 Semaveri imâl eden fabrikatörün adıdır 3 Çaydan 4 Tüy 5 Fundadan 6 Sevmişim 7 İğdir'ın bir köyü 8 Bir köy adıdır 9 Portakal 10 Atlas 11 Gerdanın 12 Has ad 13 Has ad 14 Sığara.

* Dünbüllü = Çarışçı Uruğuna ait bütün malzeme Gudretullah İydirli'den derlenmiştir.

YAYCI¹ GÖZELLEME'Sİ

Yā¹ycının üs²yanı duman
 Göynuma salıpsağ güman
 Bayaz toppuğ çarhı tuman
 Men Yā¹ycıdan övlenececece.

Yā¹ycının üs²yanı bulah
 Sular gelir zolağ zolağ²
 Gızdar var ki lala dodağ
 Ana vallah men Yā¹ycıdan övlenececece.

Yā¹ycının üs²yanı arpa
 allar³ gelir gırpa gırpa
 Menim yarım hamıdan hırda⁴
 Men Yā¹ycıdan övlenececece.

Yā¹ycının üs²yanı taya⁵
 Tayadan bahıllar aya
 Gelinner ağca maya
 Men Yā¹ycıdan övlenececece.

KÜLLÜK GÖZELLEME'Sİ

Hayatda⁶ sağır camışı
 Eşiye⁷ gelir fış⁸a⁸fışı⁸
 Meherlemin gırtdamışı⁹
 Bize bir daş tulazdadı¹⁰
 Tutsaydı öldürüdü
 Helem yavaş tulazdadı.

1 Bir köyün adıdır 2 Yol yol, çizgili 3 Büyük baş hayvan 4 Küçük 5 Ot yığını
 6 Avlu 7 Dışarıya 8 Pıslığı 9 Kartlaşmışı 10 Fırlatdı.

Hayatda sağır góy¹nu
 Bize görseğer bóynu
 Meherlemin ağırtoru
 Bize bir daş tulazdadı
 Tutsâydı öldürüdü
 Helem yavaş tulazdadı.

Hayatda sağır ineyi
 Bize görseğer bileyi
 Meherlemin ağ mineyi
 Bize bir daş tulazdadı
 Tutsâydı öldürüdü
 Helem yavaş tulazdadı.

Bu pay kimin pâyıdı
 Eşitse yoldan gâyıdı
 Tumanı¹ merfeş² tayıdı³
 Bağı kendirden artıdı
 Deyirmen üstü goruğ
 Arvatdar yığır boruğ
 Arvat söze bağmasa
 Ağzına bir yumruğ.

HACI İMRAN'IN DESTANI

Gılış deyer men gındayam
 Yar^ocan
 Kimse bilmez ne dindeyem
 Hacı İmranın⁴ belindeyem
 Yar^ocan
 El desdeye⁵ yetinçedi.

Geme deyer men nökerem
 Yar^ocan
 Demir gapılar sökerem
 Lağda lağda gan tökerem
 Yar^ocan
 El desdeye yetinçedi.

1 Eteklik 2 Denk yapmak için kullanılan dört köşeli kap 3 Dengidir 4 Dünbül-
 lülerin meşhur eşkıyasıdır 5 Kabze.

EŞGİYA DERViŞ DESTANI

Şeker değer Derviş¹ ağa
 Yenme dağdan girme bağa
 Gazzahlar doldu otağa
 Öldürdüler Derviş beyi.

Şir²eli³ goşar harabanı³
 Sedat⁴ bağliyar garanı
 Gözüğ çıhsın Heyrabanı⁵
 Ere verdiler Lalanı⁶.

Dervişin anası paşa
 Atını bağladı daşa
 Aynalı⁷ goşa goşa
 Öldürdüler Derviş beyi.

Bazara getdiler guzu
 Sineme goydular közü
 Bu gelen Dervişin gızı
 Öldürdüler Derviş beyi.

TÜRKÜLER

Ele⁸mi⁸ geçdi⁹ mennèn
 At⁹oğun geçdi mennèn
 Daryaya körpü oldum
 Gör neler geçdi mennèn ey ala göz.

1 Aslı itibarile «Küllüklü» olup meşhur Hacı İmran'ın arkadaşıdır 2 Dervişin amcasının oğlu 3 Arabayı 4 Derviş'in annesi 5 Derviş'in hemşiresi 6 Derviş'in karısı 7 Bir nevi tüfenk 8 Öylemi 9 Geçti.

Ezzim sarı yardan
 Su ğelir sarı yardan
 Feleyn gaydasıdı
 Ayrır yarı yardan ey ala ğöz.

Ezzim o da meni
 Al ħencil¹ budâ meni
 Zilfin ejdaha olmuş
 Gorħuram uda meni ey ala ğöz.

Garabağda talan var
 Meni derde salan var
 Ağla ğözderim ağla
 Ğözü yolda galan var.

Bayazıda vardım ğöründü dağlar
 İydire varmadan açılmış bağlar
 Ħem'sirem silada ah çeker ağlar
 Yol ver Arđı² yol ver men de çəkayım
 Melmeket suyunnân men de içayım.

Bayazıdın suyu durudur aħmaz
 Askerin yüzüne kimseler baħmaz
 Postayı yoħladım mektubun çıħmaz
 Mektubum atılmır posta neynasın.

Arđı dedikleri bir ulu dağdı
 Üstümüze yağan yağmurnan gardı
 Anneler bilir ki yavrular sağdı
 Ne yaman arâyi uzatdığ felek
 Pedere yolları ğözetdiğ felek.

Arğı cephesinde atılan toplar
 Kasildi¹ kelleler gövdeler hoplar
 Firga gomandanı fırgayı toplar
 Ne yaman arāyi uzatdıq felek
 Yarıma yolları² gözetdiq felek.

Arğı cephesinde oldum onbaşı
 Sol böyrümnèn çıhdı süngünün başı
 Yanıma gelmir tohtur minbaşı
 Ne yaman arāyi uzatdıq felek
 Pedere yolları gözetdiq felek.

DEYİŞME

(Pamıh Nanayı)

Aldı hanım:

Çedirdim yolca yolca
 Yolu ırağı² yonca
 İyid ölmüş gan gusmuş
 Aldığıq varmı mence.

Aldı erkek:

Çedirdim Orğuncuya³
 Atım düşdü yoncuya
 Allah yazımı yazmış
 Bir nuranı gocuya.

Aldı hanım:

Çedeler gelir cütten⁴
 Gızlar çıhır meçitden
 Bir çele yar sévmişem
 Köyneyi ağı⁵ çitden⁶.

Aldı erkek:

Elinde günüy⁷ olaydım
 Çebinde minniy⁸ olaydım
 Bir güzel önnüy olaydım
 Döşünde⁹ Leylan hanımın.

1 Kesildi 2 Kenarı 3 Köy adıdır 4 Ekinden, çiften 5 Beyazlı 6 Basma 7 Şemsiye
 8 Binlik 9 Göğsünde.

İYDİR TÜRKÜSÜ (Ağlama)

Ağalma allanıpdı
 Putağdan sallanıptı
 Onbeş yaşında bir gız
 Kafdara¹ allanıpdı
 Al ver sarı gız
 Bağçaların barı gız
 Goyma meni yalğuz.

Alalmanın dördünü
 Söv gözelin merdini
 Sövürsen gözelin söv
 Çekme çirkin derdini
 Al ver sarı gız
 Bağçaların barı gız
 Goyma meni yalğuz.

Çıdërdim dur diyen yoh
 Kebab oldum y'lyen yoh
 Ayrılığ çöynëni²
 Mennën başga gıyen yoh
 Al ver sarı gız
 Bağçaların barı gız
 Goyma meni yalğuz.

DÜNBÜLLÜ TÜRKÜSÜ

Gedir allah budu sennën dilayim
 Artığ ola namısıımız ārımız
 Bir atadan atmış oğul törüye
 El uzadağ bir surfuya³ hamımız.

İhtiyara 2 Gömleyini 3 Sofrıya.

On-beşimiz yaylarda¹ yaylıyağ
 On-beşimiz ekin-tikin eyliyek
 On-beşimiz ağayani söyliyek
 On-beşimiz guran kitab oğuyah
 Ortalıhda sultan olağ b'rimiz.

Atmış toy eyliyek atmış oğlana
 Atmış erkek pilav üste buğlana
 Atmış kehlan ser töyliye bağlana
 Haydiye²de düşman üste ham'mız.

EMRAH³

Durnam geçersen neyiye
 Dönüp bahmassan geriye
 Sövdicağım han periye
 Durnam yara salam söyle.

Durna gelir düzüm düzüm
 Boynu ganadınnan uzun
 Durna benim iki gözüm
 Durnam yara salam söyle.

Durnam geçersen Keşana
 Guma döşene⁴ döşene
 Sövdicağım per nişana
 Verdim bir nişana geldim.

Durnam geçer olsan bizim ellere
 Gatı⁵ söyle, gaymağ söyle, yağ söyle
 Erzu-halım beyan eyle anama
 Boynum armut sapı, canımı sağ söyle.

Gudretullah İydirli

(İğdir : Yukarı Çarışçı köyünden)

1 Yazılarda 2 Teşvikle saldırtmak 3 Gemerli'den Dübür Ahmet oğlu Emrah'dır
 4 Yere kapanarak 5 Yoğurt.

IV. Bölüm

KACAR URUĞU

Ağızı

Institut kurde de Paris

EHMET VEZİR

Günnerin bir gününde, bir dene¹ Ehmet vezir vardı. Bu Ehmet vezir-
nen bunnar iki gardaşıdı. Bunnarın heresinin bir gızı bir oğlu vardı. Bir
gün Ehmet vezir gardaşına dedi ki :

— Gardaş, gel men gızımı verim senin oğluğa.

Bunnar o zaman oldu ku, ehd²etdiler bu gız da bu oğlan da yekeldi³.
İkisi de yekeldiler, bunnar övlenmeli vâhdında gıznan oğlan, her iki birbirne
aşşığ⁴oldular.

Ehmet gızını gardaşının oğluna vermedi. Gardaşı o zaman oldu ku,
buna elçi yolladı, bu dedi ki pekey gelsin gızımı ver⁵im. Bu da aışam⁶-ile-
yin, elçilerini yığışdırdı bunun otağına g⁷etdi. Deme, bu gızını vermemey
istiyir. Gapının dalına⁸ para gücüne bir dene cellet goydu. Bunun gırh
dene, adamlarını gardaşıyle hep barabar öldürdü.

Bu gardaşının oğlunun arhasıcağ iki dene atdı⁴ gönderdi. Haradadısa⁵
onu tapı⁶ğ⁷ getirip. Onu da öldürecem.

Bu iki atdı, g⁷etdiler bu oğlanı g⁷etirdiler. Yolun bir yerinde, atdının
birisi brine dedi ki, gel bunu öldürmüyek. Bunun köyneyni⁷ alağ bir dene
guş vurağ guşun ganıynan bunun köyneyni gana bulyağ, aparağ⁸ deyek ki
gannı köyneyni g⁷etirdik.

Bu oğlanın gannı köyneyni g⁷ötürdüler ağalarına verdiler.

Oğlanı diri b⁴urağdılar. Bu oğlan yolda g⁷ederken, buna yolda iki molla
rast⁹oldu. Bunu tanıdılar. D⁷ediler ki :

— Hara⁹ g⁷edirsen? Bu dedi ki :

— Emicem gezebe gelmiş, benim gırh dene babamnan barabar, ağa-
yanımı öldürdü. Bunnar bunnân sordı ki :

— Nıye öldürdi ?

Bu da dedi ki :

Babam g⁷etdi, emicemin gızını mağa ala. Onda gapının dalına cellet
goydu, öldürdüler, iki dene de atdı gönderdi meni öldürmeye. Menim de
gannı köyneyni aldılar, bir guş vurdular, guşun ganna buladılar, meni
ötürdüler¹⁰.

Bunnar munu g⁷ötürdüler, bunun emsinin yanna. Emsine¹¹ minnet eledi-
ler, emsi munu öldürmesin. Emsi munnarın minnetini gabul eledi, dedi ki :

— Menim gızımı bir de dilne almyacağ. Buna bunnar sövlediler ki,
gızını dilige alma.

Bu dedi ki :

— Peki, men munun gızını dilime almyacağam.

1 Tane 2 Büyüdü 3 Arkasına 4 Atlı 5 Neredese 6 Bulun 7 Gömleyini 8 Götürelim
9 Nereye 10 Geçirdiler, bıraktılar 11 Amcasına.

Emsi dedi ki :

— Bir neçe dene söz deşin. Menim gızımı dilne almadı munu öldürmiyecem. Yoğ aldısa öldüreecem.

Bu sözü sövledi. Ğetdi gızını da bağladı. Bu Ğedeni¹ öldürmey istedi. Mollalar muna minnet elediler, elinnèn aldılar. Dედiler ki, munu sürgün elegeoy Ğessin.

Bu sürgün eledi, Ğetdi bu. Yolda bir tüccara rast oldu. Tüccar muna dedi ki : Oğlum hara² Ğedirseğ?

Dedi ki emim meni öldürürdü, men elinnèn Ğaşdım.

Bu dedi ki Ğedek benim yan'ma, men seni özme³ oğul eliyim. Menim bir gızım var onu da sege verim.

Bunu bu apardı, év'ne, gızına dedi ki :

— Gızım sen munu yağçı sađla⁴, bu filan tüccarın oğludu. Seni vercem muna.

Zaman oldu ku, bu Ğetdi tüccarığa. Munun Ğırğ dene bağı vardı. Bu gızına dedi ki : men Ğelincek, bir Ğırğ gün seferne Ğedirem. Günde bir bağı buna Ğezdiresen. Ğırğ güne geder⁵de men özümü yetirerem, seni buna verip toy çaldıracam. Otuz doğguzunu vererseğ, Ğırğını vermezseğ.

Babası Ğetdi tüccarığa. Gız bu oğlannan günde bir bağ Ğezirdiler. Ğırğ gün doldu. Babası Ğelmedi. Bu gız Ğırğincının açarnı⁶ istedi, gız vermedi. Oğlanın belinde kemendi vardı. Aşdı⁷, atdı tufara. Tufardan Ğeşdi, bağda Ğezirdi bağdı Ğördükü bir dene bilbil bir Ğlün üstünde, çağ çağ eliyif Ğezir. Bu bilbilin ganatı, deydi bu Ğüle, bu Ğlün bir yarpağı düşdü.

Bilbil özünü vurdu Ğüle ki, bu Ğülü Ğötürsün. Üreyinnèn⁸ çalısu bilbilin batdı küreyinnèn çığdı. Bu beçara bilbil, sürüne sürüne başını goydu bu Ğülün üstüne canın tafşırđı⁹.

Oğlan dedi ki : hāy hāy, dedi. Bir bilbil bir Ğülden öterin¹⁰, özünü çalıya vuranda men burda durmam. Orada bir neçe söz¹¹ dedi. Bilbili kefin defin eledi, goydu haggına. Çığdı gıznan halal hümbet eledi, dedi ki : men Ğedirem.

Gız dedi ki : yoğ goymam seni. Seni mağa babam tafşırđıdı. Babam Ğelsin de Ğet.

Oğlan dedi ki : yoğ men Ğedecem.

Oğlan Ğedirdi, yolda babası Ğeldi. Oğlana dedi ki : oğlum hara Ğedirseğ. Dedi ki yoğ emi meğ Ğedecem.

Emisi muna dedi ki : oğul, sen Ğetme. Men, Ğedek babañan gızı alıf verecem. Bunnarın ikisi de gayıtdılar¹², eve doğru Ğetdiler, yemek yediler. Üş gün orda durdular. Üş günñen söra, emsiyen Ğetdiler bu oğlanın emsinin yanına. Emsine minnet elediler, gızı aldılar verdiler oğlana.

1 Delikanlıyı 2 Nereye 3 Kendime 4 İyi muamele et 5 Kadar 6 Anahtarını 7 Açtı 8 Yüreyinden 9 Teslim etdi 10 İçin, ötürü 11 Şarkı 12 Döndüler.

Toy çaldırdılar, şirinniyi işdiler. Nüberek¹ olsun dediler. Halal hümbet
elediler. Bu emsi geldi, oğlan galdı oz yerinde, mirazına² çatdı³.

Hacı, Söyün oğlu Aras
(İğdır : Gacar - Tohaçalı köyünden)

SÖZ

I

Ey feley seniğ eliğnen
Avadolan görmedim
Ciynağğa⁴ geçennerden
Çeri dönen görmedim.

Çoğ süleymannar gördüm
Hökm eyledi gafdan gafdan
Öz yerinde genel⁵ tutuf
B'na salan görmedim.

Benki Helebe varanda
El atdığ tutduğ meni
Sen ki giymetimi bilmezdiğ
Ne ucuz satdığ meni.

Çoğ havalanma deli gönul
Çel danış her gedaynan
Bir gün olur sindiğ⁶ döner
Dörvan⁷ var elden geçer.

Aşna yarığ terğın gılıf
Yada bel bağlama
Yad gelip aşna oluncağ
Aşna yar elden geçer.

II

Dağılır fikir hıyalım
Urgaşır⁸ naraynan
Tebipsiz dertçekirem
Mehlemsiz yaraynan.

1 Mübarek 2 Muradına 3 İrişti 4 Pençesine 5 Karar 6 Vaktin 7 Devran 8 Sızlıyor.

Deli gönul arzılıyar gēdek vetene
 Vetene be vetenim
 Üç aylıq yoldur
 Tükenmez bir aynan.

Letif şah da vatenninèn cıdadı
 Üstümüzde duran gedir hıdadı
 Gephe felek yēksanyınan budadı
 Vurdu cıda saldı dağlara meni.

Garg eledim deryaya umane seni
 Buyursa cellata gurdular darı
 Hücran yēksanı get tarımarı
 Geherri canımı gem buduyufdu.

Dindirmeynen oğul yanar ağılaram
 Zalim felek hetrime deyifdi
 Bir terlanın ganatıynan uçurdum
 İtgin gētmiş meni meril goyufdu.

Görmedim heş dünyada
 Senin kimi hoş gubarsızı
 Sen de gözden saldı tutarsızı
 Bēle iş de elden ayıfıdı.

Hacı, Söyün oğlu Aras

(İğdır : Kacar - Tohanaçalı köyünden)

GACAR HAYATI

Biz şergi bilmezih. Ben reçberrik yapardım. Her gün sabēte cifte gēdirdim. Terlada çift sürerdim. Terlaya qarım, çocuğum bahām² gēdirik. Terlada arabaynan tel daşırılı.

Öyle olursa biz de yemeye otururuq, yemekde yuğurt, ertmek, bozbaş, yumurta, pilav yiyerik. Bunun üstünnèn su içerik.

İki saat uyduhdan söra galgıp çalışmağa başlarım. Gadınnar uyumazdar, onnar çalışallar, aşışama geder.

Terlada oturup çay goyarılı, hepimiz birrikde çay içerik. Aramızda birisi şergi söyler. Biz de bunu dinnerik.

1 Düşkünlük 2 Hep beraber.

Ahşamda arabani goşariş koa¹ dönerik. Koy çocuhları elleriyen gova su daşıyılar. Koymuzun pungarı² yoğdur. Biz Aras suyu içerik.

Bizim koyun çoh zengini var. Koyun içerisinde beş on dene odası olan da var, fugaranın de yalnız bir odası var.

Odanın içerisinde heli helçe, yemeni var. Bunnarı yere sererik.

Her zenginın evinde bir gonağ odası var. Gonağ geldiği zaman onu oduya alırış. Ahşam olarkan gonağa yemek getirrik³. Yemeklerimizin en çeyisi pilavdır.

Ben koydaydım. Bekçi geldi hever verdi yarın İydire geçeceksen. İydirden şöybiye esgerriye geçeceksen. Ben de arabıya mindim İydire getdim. Şöybiye getdim, şöybe de beni sahat beşde makiniye mindirdi Garsa yolçardı. Yanımda başga otuz beş kşı vardı. Öyle vahdi geldik Garsa çatdı.

Burda bizi inzibat dayresine burdan da mevgiye götürdüler. Sora ordan da Erep tabıyye götürdüler. Şimdi heyvana bahıram.

Heş kimsem yoğ. Annem babam befat olmuş. Ben işgi işmem. Gurguşunnan⁴ beni vursağ ben işmem.

On dağar yerim var. Pambuğ ekerem. Terlanı ciftnen sürerem, pambuğ ekerem, sora altı yedi defa suvarram.

Mehmet Aras

(İğdır : Gacar - Tohaçalı köyünden)

TÜRKÜ

Zilfim buyu galdı sende nişanâ
Ayrılığ ataş kar eyler cenê⁵
Layig deyil yahçi geçe yamanâ
Yahçisan yahçi söv yamanâ.

Gün ortaynan⁶ ilkintinin arası
Gadir mevlam nedir bunun çarası
Hançel⁷ deyil kame deyil yarası
Bir kız yaraliyip yaram var benim.

Gurban Akyol

(İğdır : Gacar - Tohaçalı köyünden)

1 Köye 2 Pınarı 3 Getiririz 4 Kurşunla 5 Cana 6 Öğlende 7 Hancer.

ARAZ TÜRKSÜ

Arazın kırađları¹
 Dolu gelir arđları
 Şeh düşmüş güle benzer
 O kızın yanadıları.

Araz üste büz-üste
 Kebap bişer köz-üste
 Goy meni öldürsünner
 Bir ala göz kız-üste.

Ağ gülü atdım çaya
 Camalin benzer aya
 Cavan ömrüm çürüdü
 Günneri saya saya.

Hemze Hakverdigil Dönmez

(İğdır : Gacar - Tohañalı köyünden)

TÜRKSÜ

Aman lele şikayete gelmişem
 Bugün evhalımın yaman günüdür
 Feleğin teybiri tegayıl olsun
 El-elden üzüldü aman günüdür.

Çıgdım² havuz başına
 Bir kız çıgdi karşıma
 Sevda nedir bilmezdim
 Sen getirdiğ başıma.

Cigaram yana yana
 Od düşdü şirin cana
 Neçesin koyam gidem
 Kalasın yana yana.

Ahmet Aslan

(İğdır : Gacar - Tohañalı köyünden)

1 Sahilieri 2 Çıktım.

V. Bölüm

TÜRKMEN URUĞU

Ağızı

Institut kurde de Paris

SERENCE

Zamanın birinde bir deyrmançı vardı. Onun da bir tene oğlu vardı. Dedi ki :

— Oğlum, sen meşiye¹ get bir gaç² dene odun getir dedi.

Bu oğlanı meşiye yolladı, oğlan getdi meşiye, arhadaşlariyinen barabar. Oğlan bir çamın dibinde yatdı. Yatarken bir düş gördü. Ben dedi bu ağaçları kessem bir ğan etmiş olurum dedi.

Arhadaşları geldiler yanına. Oğlan boş deyrmana getdi. Babası önüne çıhdı. Bahdı ki, her keş odun getirmiş, oğlan boş gelmiş. Dedi ki :

— Oğlum, niye boş geldin dedi?

— Dedi : baba ben bir düş gördüm dedi. Söylemeden oğlanın gafasına vurdu. Dedi : ben düşümü geçer anama söylerim dedi. Anası getdi ki ekmek bişiriyordu. Ana ben bir düş gördüm dedi, o da oğlanın gafasına vurdu.

Oğlan dedi ki :

— Bunnar dedi ahlını şaşırmiş dedi, yeni deli olmuş dedi. Ben başımı alı³m da diyâr diyâr gideyim.

Oğlan yola ravan oldu, epeyce bir yol getdi. Uyhusu geldi. Oğlan daşın üzerinde uyudu. Hind padişahın oğlu, avda guşdaydı. Gördü ki bir gızartı var.

Oğlannardan birine dedi ki : get bah gör ne var. Geldiler bahdılar ki bir baba yit,

Ahşam oldu, oğlanı aldı, getdiler. Gider getmez, zindana atdılar. Yemen padişahı dedi ki Hind padişahına ki :

— Benim sende yeddi senenin haracım vardır, bene verisin. Benim sende üç tene gavlüm³ vardır.

Dedi : gavlüğ nedir?

Şimdi bu burda dursun, oğlannan haber verək:

Onun bir tene gızı vardı. Gırh tene de çeyrası vardı. Bir gün seyahata çıhdılar, geri gelirken babasının, zindanından geçerken, oğlanı gördü. Gızın göynü⁴ düşdü.

Çeyrasının birisine dedi ki :

— Çet bene üç tene lağımçı getir. Lağımçıları getirdi padişahın gızı dedi ki :

— Ne verelim, benim saçahlığmın altında babamın zindanına ayah üstü gedem gelem dedi.

1 Orman 2 Kaç 3 Kavlim 4 Gönlü.

Farazın dedi ki ne-gaten¹ altın istiyor, dedi. Dedi ki: on tene altın ver dedi. Yirmi tene altın verdi, sekiz günün içersinde, ayağ-üstü gedem gelēm dedi. Sekiz günün içersinde tamam etti.

Bir-gün gız sini donaltdı² oğlanın yanına geldi. Dedi ki:

— Beni, almazmısın?

O da dedi ki:

— Sen bir padişah gızısın, ben deyirmançının oğluyum, ben seni, nasıl alayım dedi.

Ğız dedi ki:

— Deyirmançı orda dursun. Padişah da orda dursun, sen beni al dedi.

Bunnar birbirine gavi-gerer gurdular. Ğız, oğlanın yanına her sabahları gelir geçderdi. Bir-gün gızın çehresi eşgi geldi. Dedi: canım sã³ gurban olsun, niye çehren tökükdü, dedi.

Dedi: ben tökdürmüyüm de kim tökdürsün; Babamın, yeddi senenin haracı geçiyor. Dedi ki:

— Nedir ki bir söylesen.

Üş tene ara-bistan atı yollamış. Anası hangisi, ortancıl tayı hangisi?

Dedi ki:

— Sen şimdi onnarı üç-gün ve arpa ve yonca ve suya goyurmazsınız. Onnardan en ileri anaları gider. Onun peşine büyük ortancıl tayı gider. Şimdi onnar, kole gide bir çüt⁴ cevap söylesin.

Babası da deyer ki, söyle gızım. Onnarı da suya goyur, en ileren anaları gidermiş, aynı resmince yaza yollıyasın. Onu yolladılar. Soğra dedi ki: iki tene daha gavlim galdı. Gavlin nēymiş: Gırh hayatılıh⁵ boncuğ. İpēn⁶ teli boncuğa taħa da yollıyasız.

Oğlan gızın yanına geldi. Çehren niye tökük dedi. Dedi ben tökmüyüm kim tüksün. Atlarda ne varımış ki dedi, gırh arşınılıh boncuğa ipēn telini taħa da yollıyasız.

Dedi: canım sã gurban olsun, Gülēmden. Bir Ğarıncanın bacağına, ipēn telini bağlayın öbür başına da yağ⁷ vurun dedi.

O dedi onu gohusuna çeker dedi, gider baş-yuharı. Aynı taħar yollarsın dedi.

Onu da ele yaptılar, gönderdiler. Dedi ki: gavlimizin ikisi yer'ni aldı, brisi galdı. Dedi ki: gavlin biri nēymiş dedi.

Dedi ki: polat galhanna polat çıbığı geçecek. Tellallar çığırdı ki polat galhanna polat çıbığı geçecek. Oğlan her brisi geldi de heç brisi yapamadı.

Gız oğlanın yan'na derhal da geldi dedi ki: atdan ne-olurmuş gi boncuğ ne-olurmuş gi, polat çıbığı polat galhanna geçecek.

1 Nekadar-2 Donattı 3 Sana 4 Çift, iki 5 İpek sap 6 İpeyn 7 Sarı yağ.

Dedi ki: canım sâ ğurban olsun, Gülēmden, babā de ki heş mi zindanın-
da, heşmi kismeleri¹ yoħdur. Onnar da heş birisi yoħmudur. Evel allah,
ben ğelsem, o gavli de yerine aldırırım.

Babası derhal, zindana adam ğönderdi. Oğlanı ğendi gonağna ğötür-
dü. Oğlum sen bu polat galħanı polat çıbığna geçirebilirmisin? Evel allah,
sorā sizin rusğatınıznan² geçirrim dedi. Oğlan derhal ayağa ğaħdı. Polat
galħanı derhal eline aldı, oradaki olan meħlugat, dedi ki ne ğürbüz
baba-yit. Derhal oğlan geçirdi onu da ğönderdi. Gavillerim yerini aldı.

Hink pādīşahı, dedi ki: oğlum sâ esğer, leşğer barabar ğöndereyim.

Oğlan dedi ki: ben esğer leşğer istemem, benim dedi, bir tene dey-
neğim vardır. Deyneğimi alır yola ravan olurum. ğönderirsen beğe, yoħ
ğönderemezsen ğidemem.

Haydi oğlum allah salamatlıħ veysin, ğit.

Allaha ismarladıħ. Burdak galannar doadan unutmayın bizi. Sağa ğa-
lırsah ğene ğörrük birbirmizi, dedi yola ravan oldu oğlan.

Epeyce yol ğetdi. Ğetdi bir çobana ras-ğeldi. Bir bayas-sürü, bir de
gara sürü. Bir yolun altında otluyur, bir de yolun üstünde otluyur. Çoban
ıslığı vurdu. Bayas-sürü yolun üstüne çıħdı, biri yolun altına endi. Dedi
bu heħmet neki dedi, bayas-sürüyü yoldan yuħarı, gara süryü yoldan
endirdin?

Dedi : ben bu heħmete heħmet demem. Felan yerde bir Memmet var-
mış dedi. O Memmet dedi benim.

Nere ğidersin dedi?

Dedi: ben yeddi senenin ğaracına ğidiyorum. Ben de sâ arħadaşım,
dedi çoban. Bu davarıħ bir tarafa ğider. Dedi ğitmez, dedi.

Bunnar yola ravan oldu.

Ğetdiler bir yere baħdılar ki bir değirman var. Yeddi tene daş do-
lanyor. Baħdılar ki bir tene içinde adam var. Yeddi tene daşın ununu da,
yeddi defe: öf acımdan öldüm dedi. Bu dedi ki, ne heħmetdir. Bu heħmete
heħmet demem dedi. Felan yerde bir Memmet varmış, polat galħanna polat
çıbığını geçirmiş dedi. O Memmet benim dedi.

Dedi nere ğidersin? Yeddi senenin ğaracına ğiderim dedi. Ben de sâ
arħadaşım, dedi. Bunnar yola ravan oldular. Bir yere ğitdiler ki bir tenesi-
de, bir daşı galdırmış da diği-diñiyor³. Dedi ben nemniyim, maarıptan
maşrıfa döğşüyorlar, ben onnarı diñiyorum dedi. Bu ne heħmet ki. Felan
yerde bir Memmet varmış da o polat çıbığı polat galħanna geçirmiş, ona
heħmet derim dedi.

1 Kimseleri 2 Ruhsatınızla 3 Dikkatle dinlemek.

Ben de sâ arhadaşım, dedi. Onnar yola ravan oldular. Bir yere gene gıtdiler de bir tene adam gördüler, ağızından burnundan buz töküliyor. Bu ne hekmet dedi. Felan yerde bir Memmet varmış da o polat çıbığını polat galhanna geçirmiş, ona hekmet derim dedi.

Bunnar padişaha haber gönderdiler ki yeddi senenin haracına geliyollar. Padişah dedi ki: ben, bu haracı versem, heznem¹ hep boşalır. Yeddi tene camış yollarım dedi. Eyer ki yerseler ben onnara yeddi senenin haracını verecem. Diği—diğneyen dedi ki: padişah ne söyledi Dediler ki: ne söyledi. Yeddi tene camış gönderiyollar da, biz onnarın etini yemek şertile.

O degirmanın unnu yeyen dedi ki: siz heş gayıt çekmeyin, ben yalnız yerim dedi.

Yeddi tene camışı getirdiler, kesdiler o bir tenesi yalnız yedi. Padişaha haber saldılar ki bir tenesini yedi Ğelsin haracını verelim dedi.

Bunnarı gonağna getirdi, bunnara zehirli yemek verelim dedi. O diğ—diğneyen dedi ki: arhadaşlar, padişah bizi zehirliyecek.

O çoban dedi ki:

Bizim, zehirli yemeyimiz onnarın öğüne gider onnarın zehirsiz yemekleri bizim öğümüze gelir. Düdüyü vurmazsam, elinizi uzatmayın.

Bunnar zehiri tökdüler, yemeyi aldı geldiler. Lā¹lesi, veziri, bir tarafta otudular. Onnar da hep bir araya oturdular. Çoban düdüyü çıhartdı, düdüyü vurdu. Onnar yemeye başladılar. Padişahın bir tene adamı beyfat etdi.

Bunnarı dedi yaħalım. O buz tökülen dedi ki: ben burnumdan üfürüm, söner.

Velhasılım ki bunnarın haracını vedriler. Gırh deve yükü lira dutdu, Bunnar yola ravan oldular. Onnarın arhadaşları Ezrail, Mikail, Cebrail, İrafil idi. Ğeldi padişaha haber gönderdi, onun yanına geldi, müjdeler ossun. Memmet¹haracı getirir.

Padişah da garşı geldi oğlana. Dedi ki: oğlum, gözderiyi bir ver öpüyim. Derhal oğlanı içeri götürdüler. Aahadaşları kimdir? Dedi ki: ben, Ezrail, Mikail, Cebrail, İrafil.

Bu sırada dedi ki: ben bir düş gördüm.

Dedi: heyr—ossun.

Anımdan dedi, bir ay doğdu. Omuzumdan da bir zöhre yıldızı doğdu.

Ğel oğlum gızımı sene verelim dedi. Ğel dedi, al.

Gırh gün gırh geçce toy—düyün etdi. Bir gün, eziz cuma aħşamı, elele verdi de, onnar yedi işdi muradına nail oldu. Biz de bu yanniya geldik.

Mahmut Kütüger

(Poshof : Söyütveren köyünden)

1 Hazine.

KEREM'DEN

I

Muħannedin sözü yiğide oħdur
Sağ ğözün sol ğöze faydası yoħdur
Ğardaşı ğardaşı möhtac eyleme.

Eğer ğardaşı ğardaşı möhtac eylesen
Gara torpağlara garđ eyle beni,
Bu dünyada üş nesneden gorħaram
Bir ayrılıħ bir yoħsulluħ bir ölüm.

Neçe süleymannar tahtan endirir
Neçesinin ğülbenzini soldurur
Neçesini gelmez yola gönderir
Bir ayrılıħ bir yoħsulluħ bir ölüm.

Dertli Kerem diyer gonduħ köçülmez
Acıdır şerbetini ecel içilmez
Üş derdim var birbirinden seçilmez
Bir ayrılıħ bir yoħsulluħ bir ölüm.

II

Yarın efkarından yarın gaminden
Bene böğün bir ecayip hal oldi
Benim derdimi bine yetirdi
Yandı ciğercigim kül oldi böğün.

Durnamın ganadı bir garış tełden
Çekerem ayrılıħ ne gelir elden
Garip bülbül kibi ayrıldım ğülден
Bilbilin ğülüne duruldu böğün.

Ahđı çeşmin yaşı oldı bir irmağ
 Bene heram olsun bu yerde durmağ
 Ne müşgülmüş yardan ayrıлмаđ
 Geçemnen gündüzüm bir oldı böğün.

Dertli Kerem diyer ya—ben neğeyim
 Eşime dostuma haber eğeyim
 Başım alim da diyar diyar gideyim
 Bilmediğim dağlar yol aldı böğün.

Mahmut Kütüger

(Poshof : Söyütveren köyünden)

TÜRKMEN TÜRKÜSÜ

Su gelir daşa değer
 Kirpikler gaşa değer
 Etme gönül kötülük
 Bir gün baş—başa değer.

Mendilimde ğara var
 Yüregimde yara var
 Ne sen öldüğ ğurtulduğ
 Ne derdime çare var.

Çarşıda ğoyun ğ^uzu
 Çırılmışdır buynuzu
 Benim bir sevdüyüm var
 İstanbulun yıldızı.

Mendilim benek benek
 Ortası çarđı felek
 Yazı beraber yazladığ
 Güzün ayırdı felek.

Halil Erdoğan

(Ardahan : Saskara köyünden)

ÜŞ ĞİZ TÜRKÜSÜ

Havada ğar sesi var
Başında mor fesi var
Yıharım yayla seni
İçinde yar sesi var
 Üş ğız bir ana
 Dolmuş bir dama
 Ağlıyır yana-yana.

Çetme ğedenim eylen
Boyu fidanım eylen
Ellerim beş-on tene
Benim bir tenem eylen
 Üş ğız bir ana
 Dolmuş bir dama
 Ağlıyır yana-yana

Halil Erdoğan

(Ardahan : Saskara köyünden)

KARACA OĞLAN'DAN

Şefil bayguş ne ğezersin bu yerde
Yohmudur vatanın ellerin hanı
Küsmüşmüsün selamım almadın
Şi-yda bülbül şirin dillerin hanı.

Gara yerde mor menefşe bitermi
Bağçada alışan çölde yatarmı
Azat eşleseler uçamazmısın
Gırışmı gandın şalların hanı.

Emim gızı aş gapıyı ğeleyim
Hestemisin hal-hetirin sorayım
Susuz değilmüsün bir su vereyim
Çaylarda çalhanan seşlerin hanı.

Heste başın daş yastığa goyarmı
Ergen gıza beyaz bezler uyarmı
Her gelip geçtikçe selam vereyim
Mezerin daşına yüzüm süreyim.

Göyde ne gezersin aynan yıldız
Endim seyrçeledim ovayı dümdüz
Ne geçem geçedi ne günüm gündüz
Hep senin cerbinden¹ çekerem gönül.

Gara bulut kibi dağa çökersin
Sulu yağmur kibi bağa tökersin
Nerde güzel görseñ boynun bükersin
Sanarsın yetimdir divanâ gönül.

Gara cōğlan deyer ögüt kar² etmes
Güzeller etdiğin kafirler etmes
Firengi bağlasan zencir zaptçetmes
Demir gasefleri³ delersin gönül.

Mahmut Kütüger
(Poshof : Söyütveren köyünden)

ERMENİ GIZI

İstanbuldan çıhdım dere yüzüne
Rasçgeldim bir ermeni gızına
Yeme işme bağ gözelin yüzüne
Dönmez misin gara gözdi⁴ dinime.

İstanbulda padişahan fermanı
Dönüyor da mızrağın yalmanı
Gel gız müslüman ol galma ermeni
Dönmez misin gara gözdi dinime.

1 Cebrinden 2 Tesir 3 Kafesleri 4 Gözli.

Hacılar da haca geçer hac olur¹
 Demirçiler ellerinde tunc olur²
 Ermeniye döndermesi güc olur³
 Dönmez misin gara gözdi dinime.

Yaylıya giderken yoluş olayım,
 Açılmış bahçada gülüş olayım
 Dönmez misin gara gözdi dinime.

Doldur puvar³ doldur bir tas içeyim
 İçip içip al gerdana saçayım
 Sen teki⁴ gözelden nasıl geçeyim
 Dönmez misin gara gözdi dinime.

Gız:

Yaylıya giderken yol eksik değül
 Sen kimi yiğite yar eksik değül
 Var get oğlan var get girmen diniğe.

Oğlan:

İsmimi sorarsan ismim Alidir
 Bizim din de cümle dinden uludur
 Gel gız müslüman ol galma ermeni
 Dönmez misin gara gözdi dinime.

Gız:

İsmin Alîyse girdim diniğe
 Golları sıgatla⁵ da dola boynuma
 Sizin din de cümle dinden uluymuş
 Girdim diniğe.

Mahmut Kütüger

(Poshof : Söyütveren köyünden)

1 Hacı olur 2 Tunç 3 Pınar 4 Gibi 5 Sıva.

TÜRKÜ

Ana ben bir güzel gördüm
 Bahar cennet sarayından
 Gamaşdı gözümün nuru
 Onun hüsnü camalından.

Bahçanın gapısını aşdım
 Sanarsın cennete düşdüm
 Hem öpdüm hem hallaşdım
 Lebi şekerden ayrıldım.

Sallandı girdi bahçiya
 Mor menefşe boynun burdu
 Ağışlar¹ salama durdu
 Gül utandı hecabından.

Bahçanın gapısı güldür
 İçinde öten bülbüldür
 Sefil Emrah sene guldur
 Yaş yerine gannar² töker.

Gel gönül getme ğurbete
 Ya gelinir ya gelinmez
 Her gözele meyl verme
 Ya sevülür ya sevülmez.

Gönül sen yüce bir dağsın
 Goy gözeller başa çıhsın
 Gönüllükde bir sen ossan³
 Anda turab olacağsın.

1 Ağaçlar 2 Kanlar 3 Olsan.

Söylerim sözüme gelmez
 Yuğular¹ gözüme görünmez
 Şam memen yüzüme deymez
 Bir oyandan bir buyandan.

Pencer:den melül mesül bağan yar
 Cıgerimi eşğ-ataşına yağan yar
 Beni goymuş yad ellere bağan yar
 Gahıc² edem gülmiyesen sevdğüm.

Tafşırma'sı:

Çıhaydım Arlı dağına
 Seyredehydim cennet bağına
 İmam Rızanın torpağına
 Düşe de ele öleydim.

Mahmut Kütüger

(Poshof : Söyütveren köyünden)

HAYATIM

Ben evümden gardeşlerimden suyum sarmadı. Babama da ede derim. Söra arada cahallıh varıdı. Bunu annam edeme duyuruyur. Ekmek yediyimiz yerde edem dedi : oğlum İmam uşahların içinde minnetli ekmek yeme. Senin adda oğlum yoh, dedi.

Ben de düşündüm t̄abi edem bu meseleyi söyledikten bu ev baa haram oldu. Ben de üç-ay söylemedim. T̄abi evde bulunan yemeglerden, allahın verđi'inden, beşe de birağıllardı. Ben de yemezdim. Babam d̄azemin oğluna söylüyor ki, ben oğlum İmamı darıtdım. Bu meseleleri de söyledim. Söyledim zamann̄an beri, gızlarımızı, aylamıza, gelinnerimize, gardaşlarına da söylemiyor.

Altı sene gurbet geçdim, altı seneden söra eve geldim. Ve ireçberlik kıotan³ zamanında geldim, kıotan dutdum.

Kıotadaki benim işim majgalıdır. Kıotanı açdığdan çayır, tarla, tırp̄an nan biçdik. Şimdi de esgerim.

İmam Kıt

(Poshof : Sors köyünden)

1 Uyku 2 Kakinç 3 Sapan.

DESDENE

Ben de bu düýne geldim geleli
 Feleg bizi daşdan daşa çalıyor
 Verdi ecel köynānı¹ taħdım ānime²
 Atıyor yüzümüze guliyor şu ğaype felek.

Zengin diyerke³ maldan edeller
 Yit yit diyerke³ candan edeller
 Irzğın çoħ diyi ğüyenme malua³
 Ömür telef edip odlara yanarsın.

Sen de bü düynede⁴ galırım zanma
 Yit ölüyor ğelin yarda ğalıyor
 Düýne sekiz gundur⁵ doğuz ğicedir
 Felayin malı çoħ diy ağır hocadır.
 Eşine ğelen hemen alıyor.

İmam Kıt

(Poshof: Sors köyünden)

HACI BEY DESDANI

Hacı beyin yazıları
 Da^vuşan goyman tazıları
 Öldürdüler Hacı beyi
 Yetim galdı ğzuları.

Yan veriyor yan veriyor
 Enterisi mor veriyor
 Öldürdüler Hacı beyi
 Hayvalıħda can veriyor.

1 Gömleyini 2 Eynime 3 Malına 4 Dünyada 5 Gündür.

ĖayvalıĖda galĖdım yayan
 Dayan o dizlerim dayan
 İstanbuldan toğdor Ėelmiř
 Uyan Ėacı beyim uyan.

Atım oynar at içinde
 Gümüş Ėostek var gıında
 Ėıller düğünde bayramda
 Ėacı bey yoğ içinde.

Hazerne hazerne
 Guşlar gonmuş mezarne
 Ėacı beyin gır-atnı
 Ėekin sultan bazarna.

Az Ėederim çok Ėederim
 Dere tepe düz Ėederim
 Uyar Ėacı beyim uyan
 Ėelin Ėeldim gız Ėederim.

İmam Kıt

(Poşhof : Sors köyünden)

TÜRKÜ

Ėöy bulut damar damar
 Yāmur yoğdur nerden damlar
 Ėiderim yönüm dāđdır
 Bu ne meyvalı bāđdır
 Neçe ki canım sāđdır
 Ben gazanīym yār yeşin.

Yeşenim turannıdır
 Sevdigüm buralıdır
 Mendilimin cicigi¹
 Edirehū² boncū.

1 Nakışı, süsü 2 Etrafı.

Ay bendi bendi güzel
 Yıkma bu ğendi¹ güzel²
 Bir öpdüm beş dişledim
 Yardan aldım acığı³.

İlengerin paşırı
 Budur bunun aşırı.

İmam Kıt

(Poşhof : Sorş köyünden)

TÜRKÜ

(Bar tutularak oynandığı zaman söylenir).

1

Çıldım anbar goluna
 Bahdım yarın yoluna
 Bir incecik gar yağmış
 Yarın tozlu yoluna

2

Çıldım aya bahmıya
 Çif⁴ zırzalar⁵ tahmıya
 Ne paşıl⁶ şenniği var
 Goymaz yara bahmıya.

3

Çıbıļ kesdim meşeden
 Dibi mor menefşeden
 Çoh da güzel değülsün
 Ğendiyi dolandırma.

4

Yüce dağ başında mâziya mazı
 Ayaĥlar turâbı yolların tozu
 İnanma sevdüğüm yad eļin sozü
 Yara deyen sözü ben dememişem.

1 Köy, kend 2 Güzel 3 İntikam 4 Çift 5 Süs 6 Kıskaç.

5

Yüce dağ başında fener mi yanar
Her yiğit başına döylet mi gonar
Yeşiliđi¹ dürüyüm² aş goynua ğireyim
Yara deyen sözü men dememişem.

6

Yüce dağ başında gar geter geter³
Arının verdiği bal bene yeter
Arının verdiği balı neynerem
Yarnan yatdığım kar⁴ bene yeter.

7

Bülbül ne yatarsan dalın başında
Gelem oynar kirpiyinde ğaşında
Silada sevdüğüm on beş yaşında
Ötme garip bülbül ğönüm⁵ şen değül.

Mahmut Kütüğer

(Poshof : Söyütveren köyünden)

ĞELİN TÜRKÜSÜ

Narmandan ğelirken Gorucuğ yolunda
Terlemiş memeler orağ elinde
Hate⁶ yohdur bu ğelinin dilinde
Yolçuyu yolunda eyler⁷ bu ğelin.

Gurban oliyim⁸ başındaki valiya⁹
Nası¹⁰ ğıymış yollamışlar tarliya
Yolçuyu yolundan eyler bu ğelin.

Ğaşlar boyunduruk memeler ganter
Hirslense bu ğelin Narmanı satar
Bütün Erzürü nü¹¹ değer bu ğelin.

1 Yeşil renkte elbise 2 Toplayayım 3 Katar 4 Kâr 5 Gönlüm 6 Hata 7 Durdurur

8 Olayım 9 Örtü 10 Nasıl 11 Erzuruma.

Ğelinin Ğeydiği allı galata¹
 Ğelin de Ğelir bağ saltanata
 Ağ buvađ² altına Ğallar³ tükülür
 İđralanma⁴ Ğelin belim Ğıarsın.

Mahmut Kütüğer

(Poshof : Söyütveren köyünden)

TÜRKÜLER

1

Ben böy⁴n pirime vardım
 Pir divanı Ğüldür-ğül
 Oturmuş masa başına
 Tahti-ravan Ğüldür-ğül.

Ale-ğül yeşili Ğül
 Ğas-bağçanın kenarında
 Sevlü⁵ ağacı Ğüldür-ğül.

Ğülü Ğülünen üyüdürler
 Ğülden deyirman yeridiller
 Açar Ğargı⁶ döner çarđı
 Bendi puvar⁷ Ğüldür-ğül.

Ağ nesimi can nesimi
 Aşığın nefesi Ğül
 Oturan međman⁸ Ğardaşımın
 Demi meğman Ğüldür-ğül.

2

Ğy hebibim sen varken
 Ya ben kime yavralayım⁹
 Sen bir gani setderken
 Ya ben kime yavralayım.

1 Ruba 2 Gerden 3 Benler 4 Sallanma 5 Selvi 6 Arık, çay 7 Pınar 8 Misafir
 9 Yalvarayım.

Orocum¹ meħracım hacım
 enin başındaki tacım
 Mahbaramdan² gaħ deymende
 Al defdere baħ deymende
 Ya ben kime yavralayım.

Arşda yalın oynuyanda
 Başda beyin gaynıyanda
 Ehsan sende olmuyanda
 Ya ben kime yavralayım.

Nesimim sultanım ħanıım
 Comartsın benim efendim
 Ya ben kime yavralayım.

3

Aşığ ol sadığ ol ħey adam oğlu
 Ėendiyin³ her yere atmalı deymil
 Ėüfereyin⁴ Ėedrinı bilirsın
 Her yere satmalı deymil.

şahlar şahından da tutdum demanı
 Behüda dolanma dağı ormanı
 Her boyraza savurmazı ħarmanı
 ħag elinden esen yeł Ėözlerik.

şükür sıdđı seyr eylerik cahanı
 Yusuf Mısre Ėeldi Yusufu sanı.

4

Bilmem ħayal yoħsa ħelfete⁵ daldım
 Yol bilmez iz bilmez serĖanda galdım
 Gavundan⁶ Ėardařdan yarımından oldım
 Yadıma düşüptür ellerim benim.

1 Orucum 2 Mahpäre 3 Kendin 4 Cevher, para 5 Halvete 6 Kavimden, akrabadan.

Ben İbrahim mat olmuşam özüme
 Ateşimden uyhu girmez gözüme
 Vurulmuşdum o aslanın kızına
 O da güllerimi soldurdu benim

5

Ezeli bahar yaz ayları gelende
 Galdır o lelenin¹ yarpağından öp
 Bir yar sennen² can ha can olsa
 Çenesini ğaldır bufağından³ öp.

Guranda ohunan surre yahşıdır
 Nemerdin ğerdeni sina⁴ yahşıdır
 Öpmiye gujmiye sina⁵ yahşıdır
 Gönül yavralır⁶ki yanağından öp.

6

Dosdun bahçasında üç gül açılmış
 Göz ğezdirdim gülün bri düzgündür
 Çohdan berli⁷ ben o yarı ğörmedim
 Saatim ğün ğeçer ğünüm yüz ğündür.

Bu dünya doludur hubları çohdur
 Benim sevdüğümün menendi yoħdur
 Yahşiyi yamanı yerden⁸ haħdır
 Zilifi seşğin⁹ boy enbere düzgündür.

7

Çıhdım seyreyledim dumannı dağlar
 Duman bu dağlara ne ğözel uymuş
 Haggın birliğine şükür eyledim
 İman mö'münlere ne ğüzel uymuş.

Düyünde bayramda edeller zinet
 Peyğenberden ğalmış farzla sünnet
 Münküre cehennem, mü'mine cennet
 Nalèt şeytana ne ğüzel uymuş.

1 Lâle 2 Seninle 3 Gerdanından 4 Kırıla 5 Sine 6 Yalvarır 7 Beri 8 Yaradan 9 Seçgin.

İbraham der incil indesaya¹
 Dil verildi elindeki asaya
 Tevretde Dağ o da zabır Musaya
 Guran Muhammede ne güzel uymuş.

8

AŞIK ABBAS'TAN

Deli gönül gene sultan olmuşsun
 Özbaşına sultan olmağ yāni ne
 Bir kisme²ki sennen galgıp oturmaz
 Ona haçan haçan demek yāni ne.

Barar suyu gözesinden bağlallar
 Ciyer'ne eşğoduna dağlallar
 Yaman işe ezel başdan ağıllar
 Geri dönüp pişman olmağ yāni ne.

Çağır aşığ Abbas ol şahlar şahı
 Üstümüzde hazır o gıblağaha
 Ya bir pek devruş ol ya da isbaha³
 Ara yerde sergan galmağ yāni ne.

9

BAR TÜRKÜSÜ

Aşığ der harayından
 Guş uşmas⁴ sarayından
 Günde bir kerpiş düşer
 Ömrümün sarayından.

Aşığ der nice yānim⁵
 Mum olim geçe yānim
 Bene yanmiyan yara
 Ben ona nice yānim

1 Endi İsa'ya 2 Kimse 3 Doğru 4 Uçmaz 5 Yanayım.

Aşlı der yandı canım
 İrhara¹ galdı canım
 Deşem el beni kınar
 Deşemsem yandı canım.

Hey puşular puşular
 El deymeden hışlar
 Yedi yıldır şeverim
 Yeni duydu komşular.

Gavañ gazeli yarım
 Dünya gözeli yarım
 Anam babam beşlesin
 İle gezelim yarın.

Gavañdan gazel' indi
 Dibine güzel indi
 Bir öpdüm bir dişledim
 Dişime nazar'indi.

Bacada yatan oğlan
 Kömleyi keten oğlan
 Babam senë gız vermez
 Hebersiz yatan oğlan.

Hala² yben³ varmıdı
 İçi dolu narmıdı
 Bene beş yüz veriller
 Heş heberin varmıdı.

Üzüm'üzüm'üzümsün
 Benim iki gozümsün
 Sen'etme ki untdum
 Gece gündüz sözümsün.

1 İkrar 2 Hala 3 Heybe.

Sarı kavun dilimi
İtirdim bülbülümü
Çiğem yüskek yerlere
Arıyın sevgülümü.

Belinde kemermiyim
Dilinden emeriyim
Bir köy bir yana olsa
Yar senden döneriyim.

Ata vurdum gantarma¹
Çek bağıcamı otarma²
Sen benimsin ben senin
Çir göynuma utanma.

Ėelin Ėızlar sudan Ėeçek
Su bulanığ nerden içek
Bebek öldü kefin³ biçek.

Alma atdım yuvarlandı
Ėetdi beşige dayandı
Ben sandım yavrum uyandı.

Mauludan çığdım yaya
Dayan ey dizlerim dayan
Gardaş atlı bacı yayan.

Gaynatamdan hecab etdim
Galdırdım yavrumu atdım
Dayan dizlerim dayan.

İbrahim Yavuz

(Sarıkamış : Boyalı köyünden)

MENİLER

Körpüden geçdi gelin
 Saş¹bağı düşdü gelin
 Bu gelin haralıdır²
 Hınısın maralıdı
 Bú gelinin üzünnèn
 Yüz yit yaralıdır
 Gümrünün paytonnarı paytonnarı
 İpekdir kıytannarı kıytannarı
 Goymayın mehelleye
 Üş tene şeytannarı şeytannarı.

Olān ey çavuş bir bebe bah
 Çavuş ey dadaş dön geri bah
 Gendili gendili yar
 Sallama dadaş mendili yar.

Böyn ben geldim Gölenin ayını gördüm
 Otuz gırğ gelinin boyunu gördüm
 Gede tutma golumu
 Sıharsın gol bağımı
 Tökersin gül yağımı.
 Gümrünün paytonnarı paytonnarı
 İpekdir kıytannarı kıytannarı
İbrahim Yavuz
 (Sarıkamış : Boyalı köyünden)

1 Saç 2 Nerelidir.

VI. Bölüm

**AYRIM, AFŞAR VE BAYAT
URUĞLARI**

Ağızı

Institut kurde de Paris

I. AYRIM URUĞU AĞIZI

MOLLA NESREDİN NAĞILI

Bir gün Behli danende oğluna dedi ki: oğlum dedi, bir ineyimiz var apar¹ bunu sat. Oğlu bu ineyi götürür çarşıya geçdir. Çarşıda üç lotuya³ iras gelir.

Enevelde lotunun birisine iras gelir, çarşının başında, deyir ki: oğlum bu geçiyi harya³ götürürsen? Soğra bu tüşündü kü, dedem⁴ maa deyirdi ki bu inekdi. İndi bu deyir ki geçi. Götürüm deyir başga yerde satım.

Bu geçdir lotunun birisine iras gelir, bu lotu deyir ki : bu çep¹şi maa satarmısan? Oğlan deyir ki : canım orda iras geldim dediler ki : geçi; burya geldim dediler ki : çepiş.

Oradan da geçip getdi. Gurtulacağdaki lotuya iras gelir. Lutu deyir ki: bu oğlağı satarmısan? Oğlan tüşünür kü dedem dedi ki: bu inekdi; indi de oğlağı dedi. Yahçisi odiki götürüm geçi deyene verim. Menim dedem yanlış olmuş bu geçiymiş. Bu götürür ineyi, geçi deyene lotuya verir. Üş püçüñ lire para alır. Parç¹ı goyur çebine, tşüne tşüne gedē¹r, eceba deme ne deyeceğim? Bu geçdir evine çatır. Bahır ki dedesi oturmuş.

Dedesi buna deyir ki : oğul ineyi satdığ mı?

Bu deyir, dede, sen maa inek vermişdiñ, men götürdüm çarşıya, her kes maa iras geldise, geçi dedi. Ordan geçdim birisine iras geldim, o da dedi ki: bu çep¹şi satarsan? Men de dedim ki : sataram. Ordan da geçdim; gene bir adama iras geldim. O adam maa dedi ki, bu oğlağı satarsan alam? Men dedim: canım, oğlağı adına satdığıma, götürüm barım, geçi adına satım. Men götürdüm geçi adına satdım.

Molla Nesredin dedi ki:

Ëyvağ, lotulara iras geldiñ oğul, zere⁵yoğ dedi. Molla Nesredin geçce yatıp sabağnan galhdı.

Bunun bir eşşeyi vardı. Palannıyıp mindi. Bu sürüp çarşıya yetiş ha yetişde, eşşeyini eyledi. Bir neçe⁶ dene altın çağardı, bu eşşeyin ağzına doldurdu. Sürüp lotulara iras geldi. Lotular bağdı ki Molla Nesredin gelir. Adam ağıllı bir eşşek minmiş. Bu bir biz eşşeyin boynuna batırınca, haman hamana altınları tökdü. Bunnar bir birreriynen danışdılar ki, biz bu eşşeyi Molla Nesredinden alağ.

Bunnar gelip Molla Nesredinin yanına çıhdılar: Molla Nesredin bu

1 Götür 2 Lúti, külhanbeyi 3 Nereye 4 Babam 5 Zarar 6 Kaç.

eşseyi satarmışağ? Molla Nesredin de dedi ki : sataram; emme fietini veremessiz. Bunnar dediler ki, fieti neyse değinen.

Molla Nesredin dedi ki: benim bu heyvanmın fieti beş-yüz liredir, özügüz gördüğüz, bu eşşek bunnân aşağı verilmaz.

Bunnar dedi: olsun verək. Bunnar parəyi verip eşseyi aldılar. Bunnar aldılar Molla Nesredin dedi ki:

Bu eşseyi götürceksiniz bir samandığa bağıyacahsınız. Suyunu da arpasını da yanında goyacahsınız. Bir helfeden soğra gedip, paralarınızı getirip, böleceksiniz.

Molla Nesredin oradan goyup getdi.

Lotular da bu eşseyi götürüp bir samandığa goydular. Otunu, samannı, demək hamsını¹ goydular yanna, gapsını kilitdiyip, getdiler.

Eşşek yeyip içip, şişip öldü.

Bunnar hefte tamam olup, gedip samannığın gapsını açıp, bahıplar ki, eşşek geberip. Bunnar tüşünüller, Molla Nesredin bu ineyin feleketini bizim başımıza getirdi. Gedek Molla Nesredini öldürek. Molla Nesredin de bunnarın geldiyini özü bilirdi. Bu iki davşan balası² tutup eve getirdi.

Bu Molla Nesredin davşanın birni götürüp çüte³ gedir. Gedip bu çüt sürür, bahır görür ki lotular geliller. Lotular buna çatır. Molla Nesredin allah, guvat versin. Molla Nesredin deyir ki: hoş geldik.

Molla Nesredin çepik⁴ gelir, davşanı açır, deyir ki: gedip eve deyersen ki, gonağımız gelip, yahçi pişmişder elesin Bu davşanı birağır.

Davşan gedir—ama lotular metel⁵ galır. Deyir: Molla Nesredin bu ne oyundu tutmuş bu davşan ne yahçi ki sizin eve gedir, itden gorhmur. Molla Nesredin gaydır deyir ki: gardaşım, bu davşanı men uşahken tutdum, örgetdim, her zaman geçer evden ne lazımsa getirir.

Bunnar birbiriynen gene teybirleşiller. Deyir ki:

Bu davşanı alağ. Biz gezerği bir adamığ Her vëde göndererik evden arvatdarımız bize lazım olanı göndereller.

Bunnar davşanı Molla Nesredinden istiyiller.

Molla Nesredin deyir ki: bu davşana siziz gücünüz çatmaz.

Bunnar deyir ki: niye gardaşım, fieti neyse değinen.

Bu deyir ki: gardaş üç-üz lire verirseniz verrem.

Bunnar parəyi verir, Molla Nesredin de çütü açır, doğruğu⁶ eve geliller.

Amma ki Molla Nesredinin eve gönderdiyi davşan gelmemişdi. Evde bir denesi de vardı. Bunnar gelip eve çatıllar, bu deyir, arvat paltar⁷ goyğinen gonağımız⁸ gelif otursunnar.

1 Hepsini 2 Yavrusu 3 Çifte, ekine 4 Çabuk 5 Şaşırıp 6 Dosdoğru 7 Elbise demekse de, burda asıl manası üzerinde oturulacak ev eşyasıdır 8 Misafirimiz.

Arvat getirip paltar goyur. Bunnar oturullar. Oturduhdan soğra, bunnara yahçı çörek, yahçı yemek getirir. Bunnarı yedikden soğra Molla Nesredin deyir ki:

Arvat davşanı satdım, getir ver gonağlar aparsınnar¹. Arvat davşanı getirir, bunnara verir, bunnar ordan goyup, gediller.

Bunnar getdikden soğra, aparıllar davşanı, evlerini örgediller, davşanı götürüp çarşıya gediller. Çarşıya gediller, gün-orta² olur, bunnar, deyir: arhadaş, açıldık, davşanı gönderek, biraz pişmiş pişirsinner, gedek yeyek.

Bunnar davşanı otürüller. Davşan eve getmezdi, başını alıp bir terefe gedeyr

Bunnar gün-orta olur eve geliller. Ne arvat pişmiş eliyip, ne de bir şey, heş bir şey yoğdu. Bunnar, deyiller:

Canım, biz davşanı gönderdik, sâa heber vere. Bize pişmiş eleyeseğ biz de gelek yeyek. Arvat dedi:

Ne davşan gördüm ne de bir şey.

Arvat bunnara deyince, bunnar tüşündüler; herhalde, Molla Nesredin gene bize fırıllağ³ eledi. Dedi: gardaş gedeyin, bu sefer Molla Nesredini öldüreyin. Bunnar ordan durup, yola tüşdüler. Molla Nesredin de bir goyun bağarsağı alıp gesseplerden, gannan doldurdu. Getirip evde bir yere goydu. Bunnar gelip lotular Molla Nesredinin evine çatdılar⁴. Bu dedi ki: arvat dur, gonağımız gelip, biraz pişmiş eleğinen. Arvat geş galhıp, eme Molla Nesredin de, bağarsağı arvadın boğazına bağlamışdı. Bunnar da oturup tamaş-çeliyirdiler.

Arvat geş galhınca Molla Nesredin çekik galhıp arvadı yığdı. Cibinden pıçağı çıhardıp, arvadın boğazna çekdi.

Bunnar bahdılar, Molla Nesredin arvadı öldürdü, boğazınan adam ağıllı gan ahır. Bunnar tüşündüler, biz gaçağ, bunun şeri bizi tutacağ.

Bunnar beşe tüşününce, Molla Nesredin gayıtdı ki: gardaşım gaçmayıp, beşe olmasa arvat söze bahmaz. Siz duruğ men onu dirildecem, deyip durup bir gemiş getirdi. Getirip bunun ağzına goydu, dur diril, deyince, arvat haman ayağa galhıdı.

Bunnar öz özderine tüşündüler. Eyvah bu Molla Nesredinin ne felleri varmış, deyince birbirlerine teybirreşdiler.

Arhadaş biz bu gemişi alab, bizim arvatlarımız heş-vaht bizim sözü-müze bahmıllar, biz bunu aparab, arvatdarımızı öldürek, istediylimiz zamanda, dur-diril deyerik, dirililler.

Bunnar alıp gemişi gediller. Gediller bu büyük yoldaşları deyir ki: gardaş bugün sıra menimdi; gemişi men aparacam. Bunnar deyir: canım

1 Götürsüler 2 Öğle 3 Oyun oynadı 4 Vardılar.

bu bizim böyüğümüzdü, aparacak goy aparsın. Bu gemişi götürüp eve geçdir. Bahır görür kü arvat oturup, ahsam olur. Ahsam olduğdan sonra bu arvadnan sözü çepleşdirir, çepleşdirince bu galır, cibinnèn pıçağı çıkar-
dır arvadı kesir. Arvadı kesdikden sonra, çepik deyir: oğlan men arvadı kesdim, geçdin getirin bu Molla Nesredinin feli görüm arvadı diriltir, diriltmir.

Gemişi getirir goyur arvadın ağzına: dur-diril, dur-diril deyir. Bahır görür canım, arvat dirilmedi. Vay deyir bunun ocağı da bassın¹, arvat da geçti.

Bu deyir canım arvat öldü arhadaşlara heş demiyim. Bu sabağ olur, gemişi da götürür çarsıya geçdir. Çatır arhadaşlarının yanna, deyir: arhadaş neylediğ?

Deyir: neylecem, kesdim diriltim. Her defe Molla Nesredin allatdı², bu sefer de biz Molla Nesredini allatdığ, deyince, arhadaşlar dedi ki: yağçı oldu. En nehéti³ bunnar üçü de arvatdarı öldürdü.

Bunnar dedi ki: biriğiz öldürdüğüz, deyeydiğiz öbirmiz öldürmiyeydik. Bu dedi ki: ele olmasaydı, siz mennen barabar, getmezdiğiz Molla Nesredini öldürmeye, deyince, bunnar: gardaş geçdeyin, Molla Nesredine ne oyun getirse öldüreyin. Bunnar burdan yola tüşdüler.

Molla Nesredin de, bunnar gelmeyini bilirdi. Dedi: arvat, men dedi özüm özüme, bir gebir gazdım. Men oruya girecem. Sen de lotular gelen-
de başıña, gözüğe döy⁴ ağla. Gebrin de üstünnèn bir epeyce açığ goy. Yanıma da bir kömür tenekenin içine doldur goy yansın. Arvat bunnan barabar, gebirsenniye⁵ geldiler. Molla Nesredin gebre girip uzandı.

Arvada dedi: benim üstümü basır. Arvat bunun, yanına kömürü goydu, kömür yandı. Bu da başdıyıp gebrin üstünü torpağladı. Bir yerden açığ goydu.

Bu gaydıp gelip şehre, bir epeyce kişmiş⁶ alıp, goyup hırcuna, atıp çiyinine⁷, geçti gebirsenniye. Koyde desinner ki, Molla Nesredin ölüp.

Bunnar, herkes gelirdise bacı bu nedi dağıdırsan? O da deyirdi ki: Molla Nesredin ölüp, onun ehsanıdı. Bu dağdıp evine geldi. Evine geldik-
den sonra lotular da eve geldi.

Arvat bir fugannan ağlıyır ki sorma. Lotular dedi ki:

Bacı niye ağlıyırsan?

Bu dedi ki: Niye ağlamayım. Molla Nesredin kimin eslan erim ölüp. Men ağlamıyacam kim ağlıyacak. Bunnar tüşündüler. Oğlan, Molla Nesredin öldü, bizim bu geden paramız geçti, hemi de arvatdarımız geçti, beşe olur-
mu? Biz geçdeyin bunun gebrini heber alağın.

1 Batsın 2 Aldattı 3 Nihayet 4 Vur 5 Mezarlığa 6 Kuru üzüm 7 Omuzuna.

Bunnar gelip arvada dediler ki: geçdek Molla Nesredinin gebrini, bize görset. Arvat dedi gârdaş, geçdeyin. Ordan gelip gebirsenniye çıktılar. Bunnar dediler ki: bacı, gel yavuğa¹ Molla Nesredinin gebrini bize görset. Arvat dedi ki:

Gârdaş, Molla Nesredini çok istiyirem² üreyim yaralıdı. Teze gazılan gebir Molla Nesredinindir. Görsedip, arvat geri döndü.

Ne yapah Molla Nesredine? Geldiler bahdılar ki bunun gebrinde bir az delik var. Bunnar dediler ki, Molla Nesredin bizi yahdı. Buna ne yapah lazım.

Bunnarın böyüğü gayıtdı ki:

Madamsa Molla Nesredin bizi yahdı, biz de abrez³ deye bunun gebrine oturah. Bunnar başdıyır oturmağa. Molla Nesredin neyliyr: cibinde öz ismine bir möhür vardı. Bu möhrü gızardır, bunların oturduğu zaman, bunnara möhür basır.

Bunnarın üçünü de möhürüyür. Bunnar kiçiyi tutup galhdığında, deyir gârdaş sizi bilmedim, amma meni bu Molla Nesredinin ölüsü de yandırdı dirisi de yandırdı.

Bunun böyüğü gayıtdı ki:

Argadaş, bunun ölüsü de bir poğ dévil dirisi de.

Ordan goyup geçdiler. Arvat bunnarın getdiyini duyur. Geçdir gebri açır Molla Nesredini çağardır. Molla Nesredin gelir, ganun bilen bir adama bir istida yazdırır.

Menim üç dağmalı⁴ gulum seniğ şehrinde gezir. Fagat buçeder men özüm bunnara emek verdim, benim neçeder de paramı götürüp burya geldiler, deyip yazdırıp, götürüp dorğu muahkemeye verdi.

Bunnar muahkemede. Molla Nesredine dediler ki: seniğ gullarığ dağması harasındadı. Bu dedi ki men şer demem. Men arhasına möhür basmışam.

Lotular geliller, bunnarı soyundurup bahdılar ki Nesredin hocanın dediyi dorğudur.

Bunnarı tutup Molla Nesredine gul deye verdiler. Bunnar eşiyе çıkıp Molla Nesredine yalvardılar. Amandı biz sepe bir şey elededik, her ne eledijse siz bize eledijiz.

Molla Nesredin dedi ki:

İnek, geçi adına alınır mı? Siz meni heş bilmedijiz?

Siz bunnân soğre andıçiy ineyi geçi yerine almalıyacı ve bu lotuluğdan vaz geçeciyyik. Oçaman sizi burahacam.

1 Yakına 2 Severim 3 Abdest 4 Damgalı.

Bunnar metel galdılar. Bizim bir senetimiz yoh; birisi gayıtdı ki: Molla Nesredinnèn yağa gutarammiyacih. Yağçisi budu ki andıçek yahıyı kuta-rah Bunnar Molla Nesredine andıçipler inandırılar.

Molla Nesredin bunnarı burahır. Eğer bir de sizi beşe yerde görersem, bunnàn daha beşer yapacam. Bunnarı burahıp gėtdi.

Bizim de nağıl tükendi.

Mesim İldogguz

(Duzluca : Sarıabdal)

AYRIM TÜRKÜLERİ

1

Kesildi nişanàm yadı oldu veten
Gözden itdi¹ bizim yerin dağları
Leyli nahar intizarı var canda
Figan eyler seher sübhün çağları.

Hanıki babamın teccare teğdi
Felek meni gurbet eše birađdı
Ezzelki sinemin elavlı² vahdı
Yeňgise serimin çen³ dumanı.

Malı mülkü götdük burya geder
Derdim biridise binnere yeşer
Hinnèn⁴ beşe sağlığınan galasız.

Letif şah oğluydum bir boyu besde
Toyum yasa döndü deryanın üste
Sığa peşcereden gon dizi üste
Beçare leleme bir heber eyle.

Letif şah oğluydum terlan elimde
Her vahıt gezdirdirdim şayın⁵ golumda
Men de gorhmazdım beşe ölümden
Beçare leleme bir heber eyle.

1 Gayboldu 2 Alevli 3 Sis 4 Şimdiden 5 Şahin.

Letif şah oğluydum deryåde galdım
İmdadı çağırđım imdat bilirdim
Tahdânın üstünde yalğuz öldüğüm
Mehruban sultana bir heber eyle.

Uçan guşdar genetiynen uçarmış
Uş bizim diyâra bir heber eyle.

Hündüsdan elinde gurdurdum darı
Öldürme lelemi yazışdı barı
Bir gılışda saldım Esendiyarı
şad oldum miraza¹ yetdim bir zaman.

Seni tek² şahları piyandaz etdim
Öz ĥaki pây'ma ġetdim bir zaman
Hündüsdan elinde eylendim durdum
Donnân dona ġeydim bezirġan oldum.

Mehruban sultanı bahçada buldum
şad oldum mirâza yetdim bir zaman
Seni tek şahları piyandaz etdim
Öz ĥaki pây'ma ġetdim bir zaman.

2

Ĥab-içinde yatan bēyheber Seyyat
Uyan seyyat uyan al vaĥdı ġeldi
Eġer baġmanısan³ dur-al barııı
ġerdan sarıp gujmaĥ⁴ bel vaĥdı ġeldi.

Ģel ikimiz ġirek bir aġotaġa
Danışanda dodaĥ deysin dodaġa
Boyup benzer selb⁵ üstünde p^utaġa
Eġer baġmanısan bar vaĥdı ġeldi.

1 Murada 2 Gibi 3 Bahçivan 4 Kucaklamak 5 Selvi.

Beçare gülşeyem dillere destan
 Ağ sinem getirmiş bağ'nan bosdan
 Eğer bağmanısan bar vahdı geldi
 Çeyerem garalar beklerem yolu.

Neçe min seneler ola ömrüm
 Seyyat men senin beklerem yolın.

Eliqnèn gelmişem men de amana
 Uca dağlar garğolupdu dumana
 Üzüm sürtem, men de gelem veten imana
 Uyan sövdiceğim al vahdı geldi.

3

Anamnan dedem meni döydüler
 Dannanmamış¹ üzümüne çoğlu söydüler
 Çelerken yolumu azıtdım orda
 Mövlam mirat verse görerem bir de.

Anam dedem² ağlamağdan koroldu
 Gerip gurbet hindi bize yol oldu
 Daha bizde yoğdu güman hey.

Bir güzel sövmüşdüm on yeddi yaşında
 Cığa pervazında meme tuşunda
 Zilflerin darıyıp gara gaşında
 Gara gıynağında inci dişinde.

Men yarı görmüşdüm bağda çok güzel
 Gardaşımnan anam yoluma baħar
 Yarın eşgi hindi ciyarım yaħar
 Dedem çıħar yolüste yoluma baħar
 Yarı gördüm bağda men de güzel hey

Men ordan geleli yarım yahçıydi
 Gıynağları hırda³ özu yahçıydi

1 Tekdir görmemiş 2 Babam 3 Küçük.

4

Aramızı garrı dağlar alıpdı
 Görünmez gözüme oralar hindi
 Sel Yađubu¹ yar koyunnàn gavalara²
 Görünmez gözüme oralar hindi³.

Ara yerde söhpet oldu dem oldu
 Yardan ayrılmağımız ne möykem oldu
 Şükür üzün gördüm gönul şad oldu
 Yanağa düzdürüp lalalar hindi.

Bülbül kimin çoğ cafağı çekmişem
 Yarpağ kimin gurbet ele düşmüşem
 Yar seniğ eliğnen men de bişmişem
 Görünmez gözüme oralar hindi.

Ağlıya ağlıya gözüm kor oldu
 Saraldı gül renđim soldu
 Neçe aynan neçe il oldu
 Görünmez gözüme oralar hindi.

Üşeynem geldi zarà zinarà
 Guralar ağacı çekeler dara
 Görünmez gözüme oralar hindi.

5

Oğünükü aşdım siziğ gapını
 Yapığızı gördüm çamurdan hēy
 İstedim gapını açam içeri gelem
 Yar elini hamırda gördüm bir hēy.

Yarım daramış zilfini tökmüş beline
 Gıyamatta galan gelmez diline
 Şefil Üşeynem geçem eliğe
 Sende görmemişem ahırı iman hēy.

1 Yakub'u 2 Kovalar 3 Şimdi.

6

Peyeden¹ çihir bir cüt² camışı
 Yahçi olur yarın helvet gonuşu
 Dalda³da öpüşü bir tek görüşü
 Yahçi olur dodağ dodağa deyende.

Üşeynin sözderi dedim men yazdım
 Ne cevır⁴ eylediğ derdiğe dözdüm⁵
 Üş-beş sene men de gehriğe dözdüm
 Hindi men gezerem seni tapınca⁶.

Hüseyin Buğa

(Duzluca : Demirsıhan köyünden)

DEYİŞME

Abbasın üstünde sevgisinin demeyine bah. Bir gelinnen bir ey gızın behsidir:

Aldı gız:

Gız da d'yer böyün dövran mendedi
 Açılmamış bahça derilmemiş gül
 El deymemiş bağı bostan mendedi.

Aldı gelin:

Gelin d'yer ördeyim var gazım var
 Üste hırdabatdı sedef sazım var
 Yeridikce dokguz gızca nazım var
 Gızdan artıh eşgu savda mendedi.

Aldı gız:

Gızda d'yer gel ikimiz durağ durağ bir goşa
 Uzağdan bahannar etsin tamaşa
 Ömür serf-eyledim getirdim başa
 El deymemiş gül 'reyhan mendedi.

1 Ahur 2 Çift 3 Arkada, gizlice 4 Cebr 5 Tahammül etdim 6 Bulunca.

Aldı oğlan:

Bir terlânnan bir şıkarın behsidi
Sizden artıh eşgi savda mendedi
Can gurban eylerem her ikisine de
Sizden artıh eşgi savda mendedi.

Hüseyin Buğa

(Duzluca : Demirsıhan köyünden)

İT TÜRKÜSÜ

Tökeller çobanllar südü itdere
Gıyametde goyun vermezder yaddara
İtimiz yahçıdı goyunda yatar
Gurt menzili olsa yoluna tutar
Bir sert itim olsa min gurda yeter
Sëvgilidi bizim itler çoğ orda.

Yaylanın etrafını daşdan höreller¹
Gurtdar gelse yolda göreller
Gava gava² çoğ uzağa gedeller
Min düşman olsa batmaz bir ite.

Hüseyin Buğa

(Duzluca : Demirsıhan köyünden)

II. AFŞAR URUĞU AĞIZI

AFŞAR TÜRKÜLERİ

1

Türkin yeni dağleri var
Ne güzeldi şimdi bağler
Mor sünbüllü güller sönmiş
Bülbül süsmiş heçranner var.

1 Öreller 2 Kova kova.

Ağlama sen nazli vetan
 Yetişiris sene inan
 Her terefim kan içinde
 Má^hf oldık biz yetişiriz.

Coruh neheri gan fışgırıp aqıyor
 Yetim Bayırbut boyni büküp baqıyor
 Bu ve^hşetler ciğermi türbeleri yıqıyor.

Trabzon Trabzon bu Tateşe dürma yan
 Gere deniz başdan başa gızıl gan
 Aman Allah ne din galdi ne iman
 Orman kibi doğranıyor yetiman.

2

İsvicreye bedel Bingol dağleri
 Muş ovasi Vanin şanlı bağleri
 Tortum bahçeleri dumlu dağleri
 Yâd eder ağlariz eşgi çağleri.

Elajğertle Ezürümün ovasi
 Goyun guzzi yetiştirir yaylasi
 Bu yayleler Türküstanın ovasi.

Bayazit altinde Zengezur bağı
 Türküstan elidir arslan yatağı
 Effela¹ ser çekmişler Ağrı dağı
 Türk elinin öz yatağı.

İzmir ovasinde hendeg eşildi
 Üç^çüzü bin islamin başi kesildi
 Gebe gadinlerin garni deşildi
 Gız gelin galmâyup bekar bozildi.

1 Eflâka.

Şipgi aşar Yavuz gahreman
İsmet paşadır yiğitdir bir arslan
Görmedi mislini bu kēni cihan
Verirdi düşmanlere nece bin ziyan.

Fevzi paşadır ālidir şāni
Nece metçetmiyem o handani
Türkler üzge ayani
Misafirperveridir elül¹ve'deni².

Salēh paşa der açēm meydāni
Türklerin arslāni
Merdçe gurban olēm vetaēne.

3

Uyan alım sabah oldi
Bağrım yanıp kebab oldi
Yanan ciğer küle döndi
Evler öni fındıg
Fındıgın dāline gondug
Biz de yeni gelin oldıg
Uyan alım sabah oldi.

Evler öni harman
Harmande ohunir ferman
Bekar gızler cane derman
Uyan alım sabah oldi
Bağrım yanıp kebab oldı
Yanan ciğer küle döndi
Gün toğmezden neler oldi.

1 Aliyyül 2 Va'de.

Evler öni gavaḥ
Elim ḳene yüzüm tabaḥ
Yarım ölmüşdir bayah¹.

[Nakarat]

Evler öni çiçek
Gızlar gelin keten piçek
Alim ölmüş oldi gerçek.

[Nakarat]

Evler öni ḥorma^{h2}
Ḥormanın talları bürma
Gönderdiler gelecek davul zurna.

[Nakarat]

Evler öni merzel³
Merzelden ḥócaler gezer
Anam babam hille sezer.

[Nakarat]

4

Havada büüt yoḥ bu ne dumandır
Mehlede eli yoḥ bu ne şivandır
Anam yemendir güli çimendir
Çedan gelmiyor acep nedendir.

Gışlenin öni sıra söğütler
Önünde yürüyan aşger yitler
Binbâşi gelir ögüt eder
Önünde yürüyan baba-yitler.

Bürasi Müşdür havasi ḥoşdür
Çedan gelmiyor acap ne işdir.

Dorğut Auşar

(Ardahan - Hasköy: Hoçuvan nahiyesi)

III. BAYAT URUĞU AĞIZI

AŞIK ABBAS'TAN

Abbas deyer müselliye varmadan
El uzadıp gonça glün dermeden
Birsi yarap benem birsi kim ola.

Şah İsmail da atasına guzudu
Deyilenner bütün ara sözüdü
İyidin şöhreti iki gözüdü
Amandı şah baba öldürme beni.

Abbas deyer yollar üste duraram
Ėah ağlaram Ėah boynumu buraram
Ėeden karvan seÇe bir oh vuraram
Yeñdir keğcavanı goy yarı Ėörüm.

TÜRKÜ

Ėapılarında var bir tut ağacı
Bir tamı¹ şirindi bir tamı acı
SeÇe gurban olum Sehme² galmacı³
Ya benim sevdiğim ya da bir gerel⁴.

Uca dağlar uca sağlar garını
Bilbil Ėeker Ėülün ahı zarını
Ne müdetdi Ėörmemişdim yarımı
Ėörennen Ėören can gurban dedim.

1 Tadı 2 Sekire 3 Gelin bacı 4 Karar.

Ben ğedirem seni kime tafşırım¹
Deryalar mirekkep meşeler gelem
Yazdıra galinnènbele.

Derya gırağında² verdim sepe nesihat oğul
Ğöze goruğ yoğdur dil başa bela
Dolandır³ başıyı selamet oğul.

Cabbar Şan

(İğdir: Bayat köyünden)

1 Teslim etmek 2 Kenarında 3 İdare et.

VII. Bölüm

YERLİ KARS

Ağızı

Institut kurde de Paris

DARAHLI GUŞ

Bu bir gelinimiş. Başına su alirmiş. Elinde darah başını darırken, gay-nâtası¹ gelir, deyir ki:

Allah, ben nası² gaynatamın üzüne çıhım³. Deyir: Allah ya beni bir guş et, ya beni öldür, beni gaynatam görmesin. Bir darahlı guş oldu çıhdi getdi dağlara.

Zöhre Kemenç

(Kars : Gala içi)

HALVACI GÖZEL

Vahtın birisinde bir zengin adam varıdı. Bir de bir gızı varıdı. Bu adam mehle⁴ imamini çağırđı, dedi ki: ben tüccarığa gidiyim. Benim evüme neki lâzım olursa sen al hoca getir ben senin hesabıñ veririm. Evelde evelki tüccarrar, gaffe-gatırnan ükünü⁵ tutardı, tüccarığa geçderdi. Sorâ hangi şehere geçerse, o tüccar geçderdi, o şeherden büyüğinden ruh-sâtye alırdı, sorâ gelirdi, malını satardı.

İşte imama tenbêh etdi ki, benim evümün esğigini alâsin. Ben gelir senin hesabıñ veririm.

Sabağdan galhdi, tüccar getdi, galdı hoca. Hoca da günde bir defen gelirdi o tüccarın evüne, deyirdi:

Gızım neyin esğigü senin? Neyin esğigü ise, behen de getiririm. Bu da söylerdi, hoca de geçer getirirdi.

Bir-gün sabağnan, gız hamır yoğurirdi. O sıra hoca gâpiyi vurdi. Ne getirmise gız, bilehleri çermehli⁶, hocanın garşısına getdi. Çedende, hocanın getirdiğini aldı. Alannân sorâ hoca hunun bilehleri ele bir havaslandı ki, hocanın üreği bozuldi. Sorâ getdi bir goca-gari buldi. Sen bü-lürsün bu gızı gandır da bennen baş bir eşsin.

Goca-gari getdi gızın avüne, dedi ki:

Gızım, işte felan ağa, felan ağa beş-altı ağa adını saydı, onnarın garıları selam etdiler, biz hamama gidirik, o da gelsin.

Gız da gahdi, üstünü geydi, bezendı getdi hamama bu gariyanan barabar. Bu gari dedi ki: gızım, soyun, sen hamama gir, onnar da gelir.

Gız da soyundu içeri girdi. Bir de bahdı ki hoca da, soyunmuş içeri girdi.

1 Kayın pederi 2 Nasıl 3 Çıkayım 4 Mahelle 5 Yükünü 6 Sıvanmış.

Hoca dedi ki: Ben sennèn ötürî olırım.

Gız düşündi ki, daha hocadan gurtuluş yoḥ. Hocaya dedi ki:

Hoca mâdem ki sen benimsin, ben de senün, şindi dur hoca, seni bir elüminen çimdirim¹, sorâ sen benimsin ben de senin.

Gız başladı hocayı çimdirmiyê. Bir galıp sabını ezdi, bütün hocanın canına sürtdi. Sorâ tasi, gız, goydi peştamalın içine; geçdi hocanın yamacına, öggaden vurdi hociya, hoca upp—uzun galdî.

Gız orda biraḥdi hocayı, çıḥdi üstünü geçdi. Gız şeherden dişeri çıḥdi, yola düşdi getdi. Bir başğa şeherin gırâğna². Bir daşın dibinde oturdi. Oturduḥdan sorâ, o şeherin pâdişahnın oğliyan lâlê, av—guşa getmişdiler. Dedi ki:

Lâlê, böğün her ne av—guş ederseḥ benimdir.

Getdiler av—guş vuramadılar, döndüler, geliller şehre; geldiler bu gıza ras—geldiler. İşte dedi lâlem bu gızı ben alacâm, ve de gızı aldı, terkisine, getirdi év³ne. Aldi gızı.

Bu gızdan iki oğlan oldi. Bir de bir gız oldi. Bir gün, bu gız, geçe er³ne dedi ki:

Beni babamgile yolla. Bu da pekêy dedi, sabaḥdan lâleye dedi ki:

Bir tabur esger al, sen de barabar, benim garımı götir babasıgile, göster getir. Lâlê de esgeri aldı, erzağını aldı, gızı da mafaya bindirdiler, çocuhlarıyan barabar yola düşdüler. O—ğünü getdiler aḥşame geden, aḥşame yaḥın yıḥdılar ükü bir yere ki, o geçe orda—galalar. Lâlê de gızın çadırına gidir gelirdi. Aḥşam namazınnân sora esger yatdi. Lâlê gaḥdi gızın çadırına getdi. Dedi ki: gel sennèn baş—bir edek.

Gız dedi ki: olamaz.

Olamaz deyende, oğlanın birinin golunnân dutdi, dedi: bunu öldürürüm.

Dedi ki: öldür.

Öldürdi lâlê, sabaḥdan esger gaḥdi, dediler ki: lâlê hazıranaḥ? Dedi ki şaḥzedenin bir oğli mehrim olmiş, onu def¹ni edek de sorâ yola düşek-

Oğlani guy⁴ladılar⁴, yola düşdüler. Aḥşame geden gene yol getdiler. Gene bir yerde yıḥdılar üklerini, o geçe orda galalar.

Aḥşam namazi geçdi, lâlê gene getdi bu gızın çadırına. Gene dedi ki: gel sennèn baş—bir edek.

Olmaz dedi.

Olmasa dedi böğloğon⁵da öldürürüm.

Dedi öldür. Öldürdi.

1 Yıkayayım 2 Kenarına 3 Kocasına 4 Gömdüler 5 Bu oğlanını.

Sabağnan gene çavuş gağdi, getdi ki lālem gağah' mi? Lale dedi ki şahzedinin o bir oğulda mahrim olmiş. Onuda galdırağ da sorà gidek. Galdırdılar, gıyladılar çocuğı, haydin yola ravan olağ, gidek.

Oğün de getdiler. Aşşame geden gene yol getdiler. Aşşam oldi gene burda rahatlığ edek, dedi. Gene yediler, işdiler, aşşam oldi, aşşam namazınnan sorà, lāle gene çadıra getdi, dedi ki:

Bağ oğlannarān yazıgın gelmedi, şimdi gızı da öldürecem.

Dedi ki: o ki oğlannari öldürdün, gızı da öldür.

Gızı da öldürdi. Sabağ oldi, çavuş geldi gene lālenin çadırna, dedi ki: lālem, gededek mi?

Dedi gene getmēyn. Dedi ki şahzedinin gız çocuğı da vıar idi, onda mehrim oldi. Onu da gıyladılar. Gağdılar üklediler, gene yola düşdiler. Gene getdiler aşşame geden. Aşşam yağın idi gen bir sul yerde gondular. Gene aşşam namazınnan sorà, gene getdi lāle gızın çadırna dedi ki:

Bağ çocuğların öldürdüm, seni de öldürecem.

Sóra dedi ki, beni goy gidim ahānele³ gidim, abdes alim gelim dedi.

Lāle inanmadi ki gelmesin, dedi.

Dedi ki, gelirim dedi. Eger inanmirsen bir ip bağla belime dedi. İpi bağladi, lāle bir ucunnān tutdi.

Gız getdi ipin menziline, ipi belinden aşdi bir uzun daşa bağladi, gız gaşdi. Lāle ipi çekir ele bülir ki gız gene oradadır. Halbuki gız gaşdi.

Bir menzil behledi, behledi, bağdi ki, bu heş gelmir, gağdi gendi getdi. Getdi ki ipi daşa bağlamış, gendi yoğ. Lāle geldi çadırna yattı. Sabahdan gağdılar, çavuş gene getdi lālenin çadırna, dedi lālem gidek mi?

Dedi geri gidek.

Niye dedi, geri niye gidek.

Dedi ki çocuğlar öldi, garı da gaşmış. Geri geldiler, geldiler şahzede-
deye dediler ki, çocuğlar öldi, garın de gece gaşdi, biz de geri geldik.

Şahzade bu işe çoğ meraklandı, çoğ düşüncehliğ aldı. Bu beşe düşünirken gel gelelim şimdi gıza:

Gız geldi bir çobanın yanna, dedi ki:

Çoban bu asbablarımı séhen³ verim, sen béhen⁴ goyun kes, garnını béhen ver, eti meti séhen. Çoban kesdi goyuni, garınıni çıkartdı gıza verdi. Gız da garını yehadi, saşlarını topladı, başına geçirdi. Oldi bir kel oğlan.

Bu gız gele gele, babasının melmeketine geldi. Getdi bu bir halvacının yanna şegird oldi. Bu halvacının gün be gün müşterisi arttı. Neden

1 Kalkalım 2 İşte öyle 3 Sana 4 Bana.

ardı, bu gız temiz halva bişirirdi. Adını goydılar, «Halvacı güzel». Gelen geçden yerişen¹ dedi ki, gidek «Halvacı gözelin» tüken'ne, halva yiyek. Bele adlandı bir vahıt, söylendi getdi.

Şahzade dedi:

Haydi lāle sennen gurbete gidek. Atları bindiler, gele gele o şehere geldiler. Dədiler ki: burda temiz geyfe kimin var dədiler. Dədiler «Halvacı gözelin» geyfesinnen temiz geyfe yoğdur.

Ġeldiler atdan endiler, hızmeciler atları aħora çekdiler. Ġendileri geyfye getdiler. Aħşam oldi, bir adam Ġeldi ki «Halvacı güzel» e dedi, seni felan ağa çağırı, seni davet edir.

Buyur gidek dedi. Dedi ki gider selam edersin felan ağ'ya ben gele-mem misefirlerim var gelemem. Amma, gız bu misefirleri tanıdı.

Bu Ġetdi dedi ki: «Halvacı gözeli» Ġelmir. Niye Ġelmir. Dedi ki misefirlerim var. Dedi ki: Ġet de ki misefirleri de al Ġel. Aldi misefirleri o gonağa o mezlişe Ġeldi. Safa hoş etdikden sora, gız bahdı ki, babam dörda, molla dörda. Dədiler ki: bişe söyle diyniyek. Hep dədiler ki bülmirik biz söyleyemezik. Yá kim söyleyin?

Hepsi genel² goydi ki «Halvacı güzel» söyleyin.

Halvacı güzel dedi ki, ben söylerim, béhen bir gaz getirin. Gazi getirdiler, bir ocağ yahdı, şişe tahdi, nası ki gars³ kababi. Sorâ dedi ki:

Burya bir nöbetci goyarséz, kimse girip çıhm'yacağ. Bele yaparsáz ben söylerim.

Gız başgasının adıyanan, başına geçenleri cema'hata söyledi. Söyliyen-de gız tez tez dedi «dönderin gaz yanmasın, sözler hilaf olmasın, ne içerden dışarı, ne dışardan içeri gidip Ġelen olmasın» dedi. Hikâta sıra mollaya ki Ġeldi, molla sancılandı. Molla dedi ki: ben bir dışarı çıhm. Şahzade dedi ki: olmaz, otur. Hikâti şahzade annadi. Lālenin de, mollanın da şahzade boynuni vurdi. Ġene gızı aldı Ġeldi Ġendi evüne.

Ustamızın adı hıdēvr
Elimizden gelen budur
Ġöyden üç alma düşdi
İkisi diyniyene
Biri de söyleyene.

Åşir Sarbaşoğlu
(Kars : Gala içi)

1 Herkes 2 Karar 3 Kars.

HORAVEL = KOTAN TÜRKÜ¹Majgal²:

Elinde süt küleği³
Sütten beyaz bileği.

odağlar:

Hodé—hodağ hō—hō
Dördüne vurmıyanın
Halassının ardına
Hō—hō.

Majgal⁴:

Bu gelen haşılımdır
Ortası yeşilmidir.

Hodağlar:

Hodé—hodağ hō—hō.

Hodağ:

Horik⁵ horik beğler yeri
Küçük göbek onnan geri
Gara gayış ayran aşi
Harazan kertik başı
Majgala verim yaşı
Hodé—hodağ—hō—hō.

Majgal⁶:

Gırmızı tuman⁷ ağ baldır
İçindeki ne maldır.

Kadın:

Ay hepüre hepüre
Hodağların ağzına ossurēm
Majgalın ağzı köpüre.

Aşir Sarbaşoğlu

(Kars : Gala içi)

1 Temmuz ayında kotan sürülürken, öküzlerin boyunduruğu üzerine oturup «ho, ho» diyerek öküzleri süren gençlerin söyledikleri «Türkü»dür 2 Kotanın arkasındaki majdan tutarak oku tarlaya basdıran kimse 3 Kova 4 Kotana yemek getirilirken söylenir 5 En öndeki bir çift öküz 6 Bu esnada kotanın yanından bir kadının geçmesi üzerine majgal kadına hitab ediyor 7 Eteklik.

NENNİ

Nenni deyim yatâsın
 Gızıl güle batâsın
 Gızıl gül senin olsun
 Kölgesinde yatâsın.

Atim dutım ben seni
 Şekere gatım seni
 Haviya bulut gelende
 Bèylere gatım ben seni.

Eledim eledim höllüg eledim
 Büyütdim becerdim esger eyledim.

Ellerin balası külden torpağdan
 Benim balam gülden yarpağdan
 Nenni de balam à nenni
 Nenni de yavrum à nenni.

Gızım gızım gızāna
 Gızını verin hıza
 Hızānāhça gazana
 Sèlmem geşe beşene.

Gızdır nazdır
 Bin guruşazdır
 Bin daha getir
 Gel Sèlmemi götür
 Nenni de balam à nenni
 Nenni de yavrum à nenni.

Meydanda atlar
Yan-yana otlar
Balama gurban olsun
Goş-goş iğitler.

Günnaz

(Kars : Aynalı köyünden)

MENİLER

1

Sarıgamışın yolları
Eyri büyri golları
Mendil-alım süpürim
Balam gelen yolları.

2

Ben bir ördeğ-olaydım
Yol üstüne gonaydım
Gedip gelen yoleıdan
Ben balamı soraydım.

3

Pencereden guş-uşdı
Mendilim suya düşdı
Ağla gözlerim ağla
Ayrılığ bize düşdı.

4

Yazı yazdım garadan
Dağlar gağsın aradan
Yā rebbim sen gavuşdur
Yeri gögi yar-eden.

5

Mektip yazdım bülésin
Oğuyasın gülésin
Bu mehtibim üstüne
Durmıyesin gelésin.

6

Bu dağın ardı hış-haş
 Heberin âlim gârdaş
 Mektip yazdım yolladım
 Geldi deydi mi gârdaş.

7

Gardaş benim neliğim
 Yaşamda iğneliğim
 Köçende köçün gârdaş
 Gonanda kölgeliğim.

Günnaz

(Kars : Aynalı köyünden)

EMRAH'IN' TÜRKÜŞÜ

Hondğer efendime terif eylayım
 Sahat çuhurnun² nuvar çağları
 Yaz açılcağ onnar çihar yaylağa
 Gezer geşt eeller gözeli dağları.

Bahar olcağ olar çeltik ekeller
 Yük tutuban şeherrere tökeller
 Seherden beylere honça tutallar
 Galın gaymağları kere yağları.

Yağcı olu İrevanın gözeli
 Sevdiceyim seşdiceyin teş-âlı
 Altı beđō³ atdı garğı nizalı
 Meydana girende bey-oğlannarı.

Bu sözderi deyende Em'rā¹, Hondğer paşa deyir ki: oğlum Em'rā¹, heş diğeri melmeketder yoğdumu? Sen ağzını aşcağın İrevanın «Sahat çuhurnu» metettiğ. Emrah gayıtdı⁴ dedi ki: paşam sağ-ossun. Eyer iziniğ ossa, diğeri melmeketderi de met-eliyim. Bundan sorà Emirah deyir ki:

1 Erivanlı bir aşıktır. Sevgilisi Selbi hanımdır. Söylendiğine göre XVI - XVII asırda yaşamıştır 2 Mahal adıdır 3 Cins 4 Döndü.

Üçüz atmış altı günde on iki ayda
Baharın eyli vesli çağı yahçıdı
Adamın isminde Mehmemmet, Eli
Hesen, Hüseyin, Zeynal, Tağı yahçıdı.

Ağ lala¹ irengiğ gızıl gül muyuğ
Heşderin çöreyi Yederin huyu
Merendin penderi Serhendin suyu
Erdövül yaylağı dağı yahçıdı.

Gızıl gümüş ahar çayların şeli
Alemin muradı verer mehçeyeli
Gürcüstan vâlisi urumun eli
Hindin gelemkarı ağı yahçıdı.

Erebistan iyidi Türkmânın atı
Düşmanın üstüne varallar gatı
İran bereketi şahın dövleti
İspafan bahçası bağı yahçıdı.

Garadağ gırğısı Garabağ ovu
Gencenin boyacağı ipeyi govu²
Tebrizin gutnusu Şamagğı movu³
Marāğa düyüsü⁴ yağı yaçıdı.

Emrah deyer can da yarın havası
Loristan iyidi hurşud devesi
İmamçirze deyeler onda bu besi
Meşedin saygısı sağı yahçıdı.

II

Emrah İstanbula geçirken, Sahat çuhurnun tükeneceyinde, geriye donup deyr:

1 Lâle 2 Koza 3 Mavi 4 Pirinci.

Uçá uçá gelir Bağdat elinnèn
 Köçüñ bölük bölük bölündü durna
 Seni meni yaradanın eşğına
 Eylen gara barıgım¹ delindi durna.

Evlerimiz Garangunun² başında.
 Sular ahar han—Arğının³ tuşunda⁴
 Ceyenni cengelli göller başında
 Menim erzem⁵ yará verildi durna.

Dar yerde galanda çağır allahı
 O seni damanda goğmaz billahı
 Han Selbiye müjde götür Emrahı
 Bir itğince⁶ gulum bulundu durna.

Ali Işık

(Kars - Şüregel : Külveren köyünden)

BEHBUDUVON⁷ VAHTINDA

Çoñ da at oynatma ey dinî batıl
 Dayanğinen üstüğe al—osman gelir
 Seysen min atdıdı seysen min yayan
 Seysen min de serheng balaman gelir.

Sipgız ilan kimi elatımız var
 Nızalı cidalı hep kehlán suvar
 Seysen min atdıdı elinde tevvar
 Şikâr etmiş gaynağında⁸ gan gelir.

Gulu⁹ deyer bada işdim pirimnen
 Horasanda gurşanmışam belimnen
 Neçe şahzadalar durup yerinnèn
 Geçipdi bağdattan küllü—Van gelir.

Ali Işık

(Kars - Şüregel : Külveren köyünden)

1 Bağrım 2 Bir mahalle adıdır 3. Ağrı dağı 4 Sırasında, karşısında 5 İstidam
 6 Gaybolmuş 7 Rus ceneralı Behbudof'un zamanında, Kırım harbi esnasında söylenmiş
 bir Türkü ki, 1855 harbına aittir 8 Pençesinde 9 Kulu o devri Şüregel'in bir şairidir.

MEN'LER

1

Garşıda almalıhlar
Suda oynar balıhlar
Ne be1e¹ sevdâ gördük
Ne be1e ayrılıhlar.

2

Bağçıya bar bulunur
Hayv'ya² nar bulunur
Ağlarsan balan ağla
Yarına yar bulunur.

3

Havalar bulutlandı
Bulutlar kilitlendi
Yükleyin gâtir deve
Berhanam³ şiritlendi⁴

4

Havada bulut benem
Dolanır bulut benem
Dilimden unutsan
Gebilden⁵ unutmamam.

5

Ėtme Ėtme eylen—dur
Halım sene ayandır
El benim etek senin
Ėtme Ėtme dayan dur.

6

Gaynar puğar olaydım
Leblerine dolaydım
Bu Ėçe balamın
Yanında ben olaydım.

1 Böyle 2 Ayva 3 Kârvañcının ev eşyası 4 Şeritlendi 5 Kalpten.

7

Dağlar garala galdi
 Otlar sarala galdi
 Oda yaptı dam tikdi
 O—dâ veranâ galdi.

8

Yük dibinde beş alma
 Beş'ni al beşini alma
 Ezraila çoğ minnet etdim
 Canım al eşim alma.

9

Elimi yarım alma
 Yemedim yarım alma
 Feleğe çoğ minnet etdim
 Canım al yarım alma.

Zöhre Kemence

(Kars : Gala içi)

YAĞIŞ DUASI

Kepçe gelin ne ister
 Gaşlı gaşlı yağ ister
 Allahdan suli yağmır ister
 Ver allahım ver bir suli yağmır.

Zöhre Kemence

MESEL

1. Dili yoh, bilbili çoğ, rehani çoğ, gohusi yoh, günde gırh—sekkiz
 gılış değer, ganı yoh, o nedir?

[Kilim]

2. Ağır halıy çırpamadım, ufağ daşı tökemedim, bu nedir?

[Gök - Yıldız]

3. Hamam hamam, gubbesi tamam, bir gelin aldım, babası imam.

[Saat]

4. Bir küçücük odacık içi doli yongacık. [Ağız - dış]
 5. Bir küçücük mil dâşi, dolandır dağı dâşi. [Göz]
 6. Dağdan gelir dâh kimin, golları budah kimin, eğilir su işmiye,
 bağırır oğlah kimin. [Türk Arabası]
 7. Burdan vurdum gılcı Helebde oynar uci. [Şimşek]
 8. Atdım atána, deydi kıotána, suda balığa, düzde ceyrana. [Yıldırım]
 Zöhre Kemenc
 (Kars : Gala içi)

AHGON'UN TÜRKÜSÜ

Sa^vuğ suların başında
 Bir hêt çekilmiş daşında
 Gazah gelir savaşında
 Dağıtdılar daşın Ahgon
 Ne belalı başın var Ahgon.

Elvan elvan çiçeklerin
 Gezer idi göyçeklerin
 Dersefilin goçağların
 Dağıtdılar daşın Ahgon
 Ne belalı başın var Ahgon.

Camısı benzer cennete
 Bağ içindeki zinnete
 Şennigin düşdi gurbete
 Dağıtdılar daşın Ahgon
 Ne belalı başın var Ahgon.

Goşa dilbar goşa dilbar
 Ben may'lam gaşa dilbar
 Mevlam ayrılığ vermesin
 Göyde uçan guşa dilbar.

Âşir Sarbaşoğlu
 (Kars : Gala içi)

NECİBİN TÜRKÜSÜ

Zamanın birinde bir Necib varmış. Sarıgamışın Divit köyünde. Bu çoh vahıtlı adammış. Ve gendisi, ayiləsi köyçek' adamlarmış. Feğet bunun bir arhadaşı varmış Köse—Ahmet isminde. Buna da Ahmet bek dellermiş. Necibinen gardaşlığ olmuşlar. Necib asgere gëtdikden sorá, bu Necibin garısına göz goymuş. Fağet bir imkanını bulamamış. Bu dutmuş bir meytip yazmış Necibe göndermiş, gardaşım acele bu garının boş kağidini gönderesin. Fena yola çıhmışdır. Şindi ise bene tohınir. Babasıgile gëssin, desinner ki filankesin gızı sevilir. Demesinner Necibin garisi sevilir.

Bu Köse—Ahmet meytip gönderdikden sonra günnerin birinde gëdir meytip Necibe degir². Necip alır gözden geçirir. Bahır ki benim garım beke kötü yola çıhmãzdi. Feğet Ahmedinen bunnar çoh sevümlü bir arhadaşdılar. Bu doğri sandi bunun sözünü, yazdı bir meytip gönderdi melmekete. Tëlli bennën üşden dohuza boş olsun.

Bir gün meytip geldi köye. Köse—Ahmet aldı oğudi, köyün heyetini sesledi.

İşte Necib Tëlliye boşamış, gelin bunu babasının evine yollayın gëtsin. Heyet acele, seni Necib boşamış, baban evine gët dedi. Tëllise feryadı figan çtdi, ben ölene geden evümnën çıhmam, Köse—Ahmed ise oranın derebeği idi. Galdırdı golunnën atdılar zorluğınan babasının evüne gönderdiler. Üş—beş gün sorá tekral³ Tëlliye gëdine istedi. Feğet babası gorhusinden vërdi. Tëlliye Köse—Ahmede, çümki⁴ Köse—Ahmet oranın derebeği idi.

Bir kaç gün aradan geçdikden sorá, bu Necib tşündi, saralıp solmaya başladı. Bu iş nëydi ben işledim. Feğet onun bir gumandani var idi çoh Necibi severdi. Bir gün Necibi yanına çağırđı nōldi sene yavrım nōldi, dedi ve sordı.

Necip buna işin neticesini annatdı. Eski zamanda vesait felan yoğidi. Buna tutdı bir bolük asger gatdı. Haydi oğlum evüni yoğla da gel.

Bunnar⁵ günnerin birinde yola revan oldular, Anadoluye gëldiler, Necib-gilin köyne yaklaşdılar. Necib orda bir çobana bir kaç lire vërdi, gët benim bacima⁵ müjde vë, gardaşın gelir. Bacisi derhal duyar duymaz, başına torpahlar saçdı, gardaşına garşı gëtdi.

Gardaşı bu hali görür—görmez, baci hëyir ola dedi.

Bacisi dedi: gardaşım bu iş ne işidi bize işledin, Tëllinin boş kağidini gönderdin. Şimdise Tëllini de Köse—Amed aldı. Necip bunu duyar

1 Güzel 2 Vasıl olur 3 Tekrar 4 Çün ki 5 Hemşireme.

duymaz, atdan tepesinin üstüne yığıldı. Bunu seçe¹ eve getirdiler. Feğət Köse—Ahmet gurnaz idi, asgerlerin herbirini bir eve misafir verdi.

Ğel haberi Necibden verelim. Gözünü açdı ki ğendi evünde yatahta yatir. Yanında Telli yoğ. Söyledi ki bene Telliyi bir sesleyin yanıma ğelsin.

Feğət bacisi dedi: Köse almışdır, Telliyi nerden getirim, dedi. Gomşular, ğetdi yalvardılar Köseye: şu Telliyi bir ğönder Necibin yanına. Zatèn Necibden daha fayda yoğ. Ğine evüne dönsün ğelsin.

Telliise Köse ğönderdi. Ecele ğet ğeri ğel. Telli bürünceğinen² Necibin yan'na ğirdi. Aldı Necib: bağ Telliye ne deyecek:

Telli bürünceğın çalmış beline
Telli neçün ğelmirsin yanıma
Sen ezelden ğıydın benim canıma
Telli sene ğurban derim söyleme.

Aldı Telli:

Buyurun ağalar sedire ğeçin
Derdimin üstüne teze dert biçin
Necibden boş kağıt ğeldiğ—üçün
Necib sene ğurban küsdüm söylemem.

Aldı Necip:

Eşildi mezerim tezdedit canım
Yalvar yâredene almasın canım
Hemd—olsun Mevlâye yanımda yarım
Telli sene ğurban derim söyleme.

Aldı Telli:

İstanbul yollari cızıdır cızı
Aşdılar yâremi basdılar duzi
Necip dedikleri bir körpe guzi
Necip sene ğurban küsdüm söylemem.

Aldı Necip:

Eşildi mezerim gebrim gazındı
Gonu—gomşi sizden elim üzüldi
Yazığ yazığ yazım beğle yazıldı
Telli sene ğurban derim söyleme.

1 Sediye ile 2 Büründüğü örtüsile.

Aldı Telli:

Sen ğeetmiş gıdeli serayımnan çıkmadım
Ağellere alıgınalar yaħmadım
Alem ğözelıdi dönüp baħmadım
Necip sene ğurban küsdüm söylemem.

Aldı Necip:

Yüklendi barħanam ğidiyor köçüm
Necibi ğörmeĝe ĝelmirsen neçün
Düşmandan meytubum ĝeldiĝi için
Telli sene ğurban derim söyleme.

Aldı Telli:

Telli bu derdinen yansın aĝlasın
Sitam yaşile ciĝer daĝlasın
Etrafım ĝan deryası baĝlasın
Necip sene ğurban küsdüm söylemem.

Aldı Necip:

Aş Telli bürünceĝin ĝörëim seni
Sil ĝözün yaşını aĝlatma beni
Telli sene ğurban derim söyleme.

Aldı Telli:

Suş benim deĝildir seni sevdüğüm
Daha söylemem sennën küsdüğüm
Atadan anadan candan bezdüğim
Necip sehe ğurban küsdüm söylemem.

Aldı Necip:

Yüklendi barħanam ğidiyor köçüm
Yanıma ĝel Telli efëdim suçun
Telli sene ğurban derim söyleme.

Aldı Telli:

Garşiki daĝların ĝarları yaĝmıř
Lâlesi sünbüli altında ĝalmıř
Necipin ĝözleri üzümde ĝalmıř
Necip sene ğurban küsdüm söylemem.

Dedi söz tamame yetdi. Necip yerbe yer ruh teslimetdi. Telli de Allaha niyazetdi benim de canimi Necibin üzerinde al odōrada ruh teslimetdi.

Akif Doğan

(Kars - Sarıkamış : Gara Urđanı nahiyesinden)

MENİ'LER

1

Meniden mesdim oğlan
Kücükden dosdum oğlan
Duydum ki evlenmişsin
Ben sennen oğlan.

2

Meni demeye ğeldim
Gaymağ yemeye ğeldim
Meremim¹ gaymağ değil
Yarı ğörmē^{ve} ğeldim.

3

Yazıya yaban deller
Ökçeye daban deller
Gız hetirin galmasın
Nişannān² çoban deller.

4

Yazı yabansız olamaz
Öyçe dabansız olmaz
Oğlan niye hetrim galsın
Sürü çobansız olmaz.

5

Havar³ kekliyim havar
Tazım da^vuşani govar
Gara kelle cağ^ossun
Binbeş lirada ne var.

1 Meramım 2 Nişannına 3 Haber, acele birisini seslemek.

6

Bacada yatan oğlan
 Köyneği keten oğlan
 Beni sene vermezler
 Beyheber yatan oğlan.

7

Baba ben devrüşmiyem
 Garalar geymişmiyem
 Yarımı eller aldı
 Niye ben ölmüşmiyem.

8

Biçinciler biçinde
 Benim yârim içinde
 Terlik tohîm gönderim
 Yanmış terin içinde.

9

Evleri yahin yarın
 Çıh bayan bahîm yarım
 Orta boyan göz değer
 Hemayil tahîm yarım.

10

Sabahdan dudi geçdi
 Elini yudi geçdi
 Gurban olum sohağlar
 Yarım ne dedi geçdi.

11

Sabağın dar sesine
 Uyandım yar sesine
 Yarım keylik ben doğan
 Düşéydim arhasına.

12

Gapıları ganatli
 Geldi geçdi onatli
 Ben yarimi tanıram
 Orta boylu gıratli.

13

Keten köynek milmili
Ėel oğu bizim dili
Ben buralı değilem
Mısırın gonca Ėüli.

14

Keten köynek milinen
İşlemişem Ėülinen
Edirem yara yollım
Atmış iki gulinen

15

Evleri köşdü böğün
Körpiyi Ėeşdi böğün
Künde selamli yàrim
Selamsız Ėeşdi böğün.

16

Gırat biçine Ėeder
Nalı gıçında Ėeder
Gurban olim o yara
Beyler içine Ėeder.

17

Alat binim alışım
Ala kürde garişim
Küsdürdüm nazli yàri
Nerde bulum barişim.

18

Küp dibinde Ėendime¹
Mayilem efendime
Ben küçük yàrim küçük
Uydurmuşam Ėendime.

19

Küp dibinde kömeler
 Titrer ağ memeler
 Yar gedri ne bilsün
 Gız seni kimi semeler.

20

Meni¹ meni has meni
 Top zilifden as beni
 Ya bacada gul eyle
 Ya gapıda kes beni.

21

Meni meniye eyler
 Meniden gelen beyler
 Meni yari getirmez
 Bir ezim gönül eyler.

22

Çetdim arpa pişmeye
 Eğildim su işmiye
 Dədiler yarim gelir
 Çanatlandım uçmiya.

23

Arpa pişdim az galdi
 Gamiş pişdim saz galdi
 Çilen ördeğim çilen²
 Gavuşmiye az galdi.

24

Meniye merez deller
 Çil ördeğe gaz deller
 İtirmişem araram
 Abdal ol da gez deller.

25

Cil ördek göle döndi
 Gözlerim şele döndi
 Yar mehleden gədeli
 Mehlemiz çöle döndi.

26

Mendili garan¹ olim
 Dört yani paran² olim
 Nazlı hardan bir heber
 Gör ki sene ne verim.

27

Keşke çolağ olaydım
 Yara gonağ olaydım
 Yar peşine gidence
 Soyulmuş sular olaydım.

28

Erzürüm bacaları
 Mısırın hocaları
 Yarebbi sen gavuşdur
 Arafa³ geçeleri.

29

Garşıda gıza gurban
 Gaşgara göze gurban
 Bezenmiş toydan gelir
 Terlemiş üze gurban.

30

Garşıda gız galası
 Gız itirmiş valası
 Gızın göyni⁴ bendedir
 Goymaz cazi anası.

31

Al işliğin⁵ ekleme
 Ufağdan ilikleme
 Babam sene gız vermez
 Boş burayı bekleme.

1 Kara 2 Para 3 Arife 4 Göaülü 5 İçten geyilen kadın elbisesi.

32

Al işliğim eklerem
 Ufağdan iliklerem
 Neçe¹ can bu candaysa
 Ben burayı beklerem.

33

Küp dibinde periza²
 Heber verin horoza
 Bu geçeler ötmesin
 Yar gelmiş mehlemize³.

34

Gız gapıda dur bāri
 Hırma verim ye bāri
 Anan gelir görürse
 İnnem⁴ itdi de bāri.

35

Gaşların garasına
 Kar çekim arasına
 Dutim senin elinnēn
 Çekim yar yarasına.

Akif Doğan
 (Kars - Sarıkamış)

Müdâmî'nin Türküleri

1

MÜDÂMÎ BİR YAZ ĞNÜNE SÖYLEMİŞ

Açıldı ufuglar gar libasından
 Geldi rûzi hızır yaz eyyamıdır
 Sathi arz ğeyindi nur libasından
 Gül bülbüle garşı naz eyyamıdır.

1 Ne kadar 2 Pâluze 3 Mahallemize 4 İğnem.

 yyami  erhi d n ne deyin olup
C mle aŐđ ehline ğem tayin olup
Mesudlar yaril gol-boyun olup
Sallanıp bah ede ğez  yyamıdır.

B lb l n feryadı bağlara d Ő p
L le kemendile bağlara d Ő p
AŐđ-ile mecnunlar dağlara d Ő p
 alar tanburasın saz  yyamıdır.

Cem olmuş bir yere erbabı diller
Derdi-ğem sahibi h li m Őkiler
Yeşil baş  rdekle  alġanır ğ ller
 ter dudi gumru gaz  yyamıdır.

M d mi hayalın d Őd  engine
Ermedin saadetin dengine
Şimdi rağbet ğ zel ile zengine
Cilveli gızların naz  yyamıdır.

II

Feleġnen d Őd k meydan engine
DutuŐdum feleġe ei  aramadım¹
 stedim ki o em² bendinn n halas
Vel kin bir yana yol  aramadım.

MaŐsude  rmeden y rıda ġaldım
EŐhin temranını baġırma  aldım
Dosedun bah asında baġmancı³ oldum
Y z-bin meġnet  ekdim ġ l  aramadım.

1  ıkaramadım 2 Olayım 3 Bah ivan.

Mü d â mi bahtin saadete ermemiş
 Nuhset burcundan yana durmamış
 Heç san'at galmadı başım vurmamış
 On para ferinnên pul çaramadım.

Sabit Yalçın Müdâmi

(Kars - Poshof : Varzına köyünden)

MÜŞÜR'ÜN TÜRKÜLERİ

I

Gene bahar oldu coşdi yüregim
 Açar boz bulanık şelli dereler
 Sila derdi vatan derdi yar derdi
 İflah etmes bu dert bizi päreler

Ehtibar olmazmış yüze gülene
 Canım gurban olsun gedir bileme
 Kefin¹ yetişmezmiş gerib ölene
 Belki yarın çevresine saralar.

Hayal oldi bu Müşürün sözler
 Deyin yarâ gözlemesin yollari
 Herkesin sévdüğü geçmiş allari
 Goy benim sévdüğüm geçsin gareler.

II

Yüzbin mehletile bir bağ besledim
 Yemedim meyvasını el aldı getdi
 Açar göz yaşimi çeyhun eyledim
 Çalkandı dünyayı sel aldı getdi.

Yüzbin dert çekmişem bin daha gerek
 Çogömür ister ki bir dahi görek
 Yarım elden aldı o zalim felek
 Hoyrat dos bağından gül aldı getdi.

1 Kefen.

Nazlı yarım kem hebari gelipdür
 Dos'lar ağlar düşmanlarım gülüpdür
 Dédiler ki sefil Müşür ölüpdür
 Kimi gazma kürek bel aldı getdi.

III

Eğlen Mahmud eğlen intimasın var
 Bizden yada düşdi yoli Gencenin
 Ahtaryor gözüm gezdüğüm yerler
 Eşi dosti hem yarani Gencenin.

Genceden geliyor şeydalın sesi
 Gencede giyallar valayı hasi
 Pederin vardür ağır haznesi
 İncisi mercani lali Gencenin

Gencenin etrefi türlü bağolsa
 İçindeki bülbülleri çoğolsa
 Dahı erzimani çekmem yoli Gencenin.

Müşür derki didelerim çoğoldi
 Felek ayrılığı şimdi verildi
 Erzincan yollari şimdi çoğoldi
 Felek erzumanım galdi neydin.

IV

Gızlar benim hetamemi getirün
 Gannı derya Behteheri neyledin
 Biz mürseluh mürsellere yeteriz
 Gannı derya Behteheri neyledin.

Duman gelsin bu dağlari bürüsün
 Ferman gelsin ellerini kürüsün
 Amin deyin meleksima deryalarda gurusun
 Gannı derya Behteheri neyledin.

Ben Zöhreyem neğem neğem neyliyim
 Hañçar¹ alēm bu sinamı teyliyim²
 Olene gader Tahir diyem ağliyim
 Gannı derya Behteheri neynedin.

Ben Müşürüm neçe yildür çekéydim
 Merbut olan Gurannâri düzeydim
 Allaha yavralum mejbür olup galaydım
 Bu aşgın gönülden son oldi böğün.

V

DEYİŞME

Aldı Müşür:

Alçağdan üskekten uçan durnalar
 Durna yarâ selam söyle
 Dere ve tepe dümdüz gidersin
 Durna yarâ selam söyle.

Aldı durna:

Neçe bin sorarsın divanâ gönül
 Bizden sene bir gafadar bulunmas
 Eğer bizi sorarsan Tiflis elinden
 Sizin ellerde derilmemiş güller var.

Aldı Müşür:

Durnamın ganadı sari
 Ben ağlarım zari zari
 Sevdüğümün erkek oğli
 Durna oğluma selam söyle.

Aldı durna:

Civanmisin yiğit sen seni düşün
 Lugman hekim gibi cevherler daşın
 Ezreil gönülden misafir taşın
 Zevgun yogise Ezreil taşın.

1 Hancer 2 Batırmak, vurmak.

Aldı Müşür:

Durnamın başı yeşildür
 Selam istiyan hemşiremdür
 Müşür gârip düşgündür
 Durnam hemşireme selam söyle.

Müşür Öcel

(Kars - Poshof : Popola köyünden).

NANAY TÜRKÜSÜ

Eleyezli gız:

Eleyez elemnidi¹
 Dört yanı gelemnidi
 Eleyezden gız seven
 Üreyi² veremnidi.

Eleyez³ başı haça⁴
 Elim dolaşdı saça
 İyid ona demişem
 Sevdiyim ala~gaça.

Eşnekli gız:

Çıhdım Talın⁵ göründü
 Talın galın göründü
 Talının gız gelini
 Ayah~yalın göründü.

Talınlı gız:

Çıhdım Eşnek⁶ göründü
 Eşnek eşsek göründü
 Eşneyin gız gël'ni
 Tamam eşsek göründü.

Gız:

Çıhdım aya bahmağa
 Gapiya kilit tahmağa
 Oğlan hena getirig
 Gız elne yahmağa.

1 Elemlidir 2 Yüreyi 3 Dağ adıdır 4 Çatal 5 Kasaba adıdır 6 Köy adıdır.

Erkek:

Durma gapı dalında
Gözüm galdı halıgda
Anagnan izin alım
Gelım galım yanıgda.

Gız:

Keher at nalı neyner
Gözeller halı neyner
Bir beşe yarı olan
Dünyada malı neyner.

Erkek:

Ay gabağınca yıldız
Ağlaram geçe gündüz.
Meni bu derde salan
İki gelindi bir gız.

Eli Işık

(Kars - Şüregel : Külveren köyünden)

ÇOCUĞ TEKERLEMELERİ

1

Üşüdümüşüdüm
Dağdan alma döşürdüm¹
Almalarımıaldılar
Beni yola saldılar
Yolda bir darağ buldum
Darağı verdim nen'ye
Nene behen² bir kete³ verdi
Keteyi verdim çobana
Çoban behen bir goyun verdi
Goynu verdim bir beşe
Bey behen bir at verdi
Atı bindim getdim garaşuya
Garaşudan gannar ahar

1 Topladım 2 Bana 3 Bir nevi börek.

İki dilbar behen bağar
 B y  g ne salam verdim
 K c g ne aşığ oldum.

Fahreddin  elik

(Kars)

2

İyne, iyne
 Ucu d yme
 Şam ağacı
 Çatır keçi
 Goz ağacı
 Gotur keçi
 Haflan, huflan
 Yırıl yırtıl
 Su iç
 Gağ gurtul.

3

Bir iki
 B lb l teki
 Daş atar
 Davşan tutar
 Cam'ya geçer
 Caminin gapısı kitdi
 O  g'zın başı pitdi.

4

Fındığ, fıstığ
 Gedife yastığ
 Vallaha yeņge
 Ben yapmadım
 Horoz yapdı
 Gız sen  ığ.

5

Tağdalarda tağda
 Biz geğerik bu hefte
 İneyimiz doğurdu
 İsmi olsun Fatma

Aman taraleylim
 Canım taraleylim
 İbe ile bülbül
 Saşları sünbül
 Gız sen çıhacagsan
 Çelik, cubuñ cıñ.

6

O lise
 Leblebise
 Davul kepçe zardalo
 Etmey'se metmeyise
 Zardalo.

7

Çıhdım erik dalına
 On deve gelir
 Brisine bindim
 Ablama getdim
 Ablam pilav pişirmiş
 İçine sıçan tüşürmüş
 Vallaha yemem
 Billaha yemem
 Şu dolaptan ne çıhar
 Alıyanahlı gız çıhar
 Gızın adı Hañbe
 Babasının adı gahbe
 Mendili ipek
 Ğendisi köpek.

Osman Çetin

(Kars - Arpaçay : Küçük-

Kımlı köyünden)

8

Bacadan bañdım pitne¹ göz
 Birin şahan² birin boz
 Bindim bozun boynuna
 Endim Helep yoluna
 Helep yoli cın³ bazar
 İçinde avi⁴ gezer

1 Fitne 2 Siyah 3 Cin 4 Ayı.

Avi beni gorđutdi
Gulağlarını sarđıtdı
Happar hoppar
Yarı yırtıl
Su iç gurtul.

Alaidin Ulavur

(Kars - Poshof : Diğur köyünde)

9

Ağan bağan bekrıbo
Çemdan ğüli hala katzo ho.

Şükrü Dursun

(Kars - Artvin : Ilice)

10

Endek mendek
Seđsan ełek
Dün-bełek
Al sana
Bir bebek

İskender Balci

(Kars - Artvin : Şavşat)

11

İbeni
İbdim seni
Goş-goyan
Alış-veriş
Bene bir eş ğeliş.

Celal Özdemir

(Sarıkamış : Karağrgan köyünden)

ZAFER OYNU

Ğümrinin paytonnari paytonnari
İpekdir gaytannari gaytannari
Ğiderim bu düznen
Bir sarı yıldıznan

Beni mezere goyun
Bir gınalı gıznan
Ğetdi ğedenim ğetdi
Boyu fidanın ğetdi

Gümrinin paytonnari paytonnari
İpekdir gaytannari gaytannari.

Sultan Çançır
(Sarıkamış : Bardız)

MEKTİP MENİSİ

1

Gara ğazan daşmaz mi
Yol ğedikden aşmaz mi
Telesme¹ deli göyül²
Ayrılan gavuşmaz mi.

2

Mektip yazdım garadan
Dağlar ğahsın aradan
Sen bizi gavuşdur
Yeri ğögi yaradan.

3

Bu dağlar olmasaydi
Saralıp solmasaydi
Bir ayrılığ bir ölüm
İkisi olmasaydi.

4

Mendilim pek beyaz
Ayrı düştük biz bu yaz
Ayrılığ bir şey deyl
Mektibēn tez tez yaz.

İnsaf hanım
(Kars : Bayram paşa)

BAYATILAR

1

Elemi deyrir garga var
Dağbaşında garga var
Men gördüyüm terlânın
Yuvasında garga var.

2

Sarı gavın dilimi
 Uçurdum bilbilimi
 Gelğinen tufar¹ dalına²
 Deyim derdi dilimi.

3

Elemi mináye deyer
 Halıq min áye deyer
 Ay var ki güne deymeş
 Gün var min áye deyer.

4

Elemi gara bağı
 Gencenin gara bağı
 Sevdim goşur gözdü yarı
 Boynunda gara bağı.

5

Elemi gencelidi
 Bir gülü goncalıdı
 Harda bir gerif görseş
 Ele bil gencelidi.

6

Elemi gencede galdı
 Gülü goncada galdı
 Harada bir güzel görseş
 Bil ki gencede galdı.

İRAVANIN TÜRKÜSÜ

1

İravan tağda gapı
 Bala bala bala halaylay
 Oynar firengin sapı
 Gel guzum gēl, gel
 Gözüm gēl, gel imanım gēl
 Yarı yardan eliyen

1 Divar 2 Arkasına.

Bala
 Dilensin gapı-gapı
 Gel

Ay gız adıñ selvidi
 Tumanıñ gülbenğidi
 Açar ğeti ğel açah
 Sandıñ fireñgidi.

İravan çarsı bazar
 İçinde bir gız ğezer
 Elinde davut¹ gelem²
 Dertdiye derman yazar.

2

İravanda bir guyu var
 Ay zübeyde
 Şekerden şirin suyu var
 Ay zübeyde
 Her gözelin bir huyu var
 Ay zübeyde
 İravannı benim yarım
 Genfit³ müsellim Zübeyde
 Keklik müsellim İreyze.

İravanda men işderem⁴
 Hençelimi ğümüşderem
 Ğeh öperem ğeh dişderem
 İravannı benim yarım.

[Nakarar]

İravanın ağ yohuşu
 Ğeder yazı geler ğışı
 Gözel ğızdarın öpüşü
 İravannı benim yarım.

[Nakarar]

1 Divit 2 Kalem 3 Bonbon 4 İşlerim.

VIII. Bölüm

ERZURUM VİLİYETİ

Ağızı

Institut kurde de Paris

EHMET BEZİRCAN

Vahtı zamanında bir Ehmets bezircan vardı. Bu Ehmets bezircan gâyet ağır tüccar idi. Bunun bir mağazası vardı çİ, üç dört tene helebici¹ vardı, üç dört tene de yazıcısı vardı. Bir cün mağazada otururçen mâli satdıhdan sora, yazıcılar dedi çİ: bu sat'lan mâlin hesabına bah. Gelemi eline aldı, hesap etdi çİ, tükânın bir terafi yenmiş, o bir terafi ölecemen² durir. Par'ya bahdi çİ beke bir tükân mâl doldirir. Orda ahline bir guruntu cetirdi. Cetirdiği kimin³ ahilnen dev⁴let bir birine iddahalâşdılar. Dev⁴let dedi çİ:

Ben buçgeden mâl gazandım. Bu gazandığım mâl daha tüşenmez. Ahil dedi çİ:

O mâli ben gazandım sen gazanmadın. Ecer ben olmasam, sen bu mali bir cünde yiyer içinden çıkarırsan. Dev⁴let dedi çİ:

Ben bu mali boğozumdan çesdim artırdım.

Ahil dedi çİ:

Ben olmasam sen bu mâli mihâniye, kerhâniya verirsen. Ondan sora aj⁴ galırsan.

Dev⁴let dedi çİ:

Cel ayrılâh. Ahil vurdi bir yana çetdi, dev⁴let yerinde galdi.

Eh ahil çıhdıhdan sora, dev⁴letin ne emliyeti⁵ clajâh. Bu mali ele yidi çİ bu dev⁴let daha biçşeyi galmadı. Garisi dedi çİ:

Herif dedi, buçgeden malimiz çetdi. Heş değıl bu elimizdeçi olan parâynan bir boyun öçüz al. Bir gaş god da tohum al. Reşberlik yapalim. Bu bir boyun öçüz aldı, bir gaş god da tohum aldı. Başladı reşberliğini yapmiya. Bu reşberlig tohumunu eçerkan, çiftin peşine ciderkan, bahdi çİ, hagosdan⁶ bir parlah daş çıhdı. Bu daş oçgeden güzel parlah daş çİ, olmaz derecelerde. Hama⁷ ahil yoğ. Bülmir çİ bu daş ne daş.

Ahşam oldi bu evüne daşı aldı celdi. Gârıya dedi çİ: bu daşı buldum. Bu daşı ver çocuhlara oynasin. Gari daşa bahdi çİ, daş bir güzel daş. Çocuhların elne verdi. Gari bahdi çİ, çocuhlar bu daşı g'racahlar. Ellerinden aldı terege goydu⁸. Goyduhdan sorâ, bunnar yatdılar. Bir de ayıldı çİ gari, evün içersinde bir işiğ yanir. Gari bahdi çİ, lamba yoğ, ay işiği de değıl, bahdi çİ terekte daşın şahısi⁹. O sahat gocasini sesledi. Dedi çİ:

Herif gağ hele. Senin bu cetirdiğın, daş ne şölveli daş. Bu nedir? Gocasi dedi çİ:

1 Arşınla mal ölçen tezgâhdar 2 Öylece, olduğı gibi 3 Gibi 4 Aç 5 Ehemmiyeti 6 Çiftin tarlada vücuda getirdiğı iz 7 Ama 8 Evlerin içersizdeki eşya koymaya mahsus raf 9 Işık, şua.

Ben bilmem dedi. Sabahdan cötür bu dâşi sat. Çocuğlara bi-parça nafağa al cel.

Sabahdan oldi bu herif çifdine çetdi. Gari da dâşi aldı şeherin içeri-
sine cötürdi. Bir böyüç tüccara cösterdi, dedi çi :

Bu dâşi al da bir gaş guruş bene para ver. Tüccar baħdi çi daşın gıy-
meti bulunacaħ iş decil. Ğendi Ğendine bir mütala yapıdi. Dedi çi :

Bu benim selvetimi versem bu dâşi alamam.

E bu garinin elinden gandırısam alsam, bunun gocası vardır tabi ve
bu daşın sahabi bir böyüç adamdır. Olur çi, ne olur ne olmaz. Garya
dedi çi :

Bacım, dedi, ben bu daşa cücüm çatmaz. Bu daş padişaha meħsusdur.
Ordan gari aldı evüne celdi. Aħşam gocası da tarladan evüne celdi. Gari
dedi çi :

Herif senin bu cetirdiğın daş, padişaha meħsus daşımış.

Buni dedikden sorâ, yatdılar. Hama herif içerde alır verirdi. Sabah-
leyin erçenden gaħdi çi, gapılarının önünde bir bezircan çedir. Bezircana
sesledi, dedi çi :

Bu çev^uran neriye çedir?

Bezircan dedi çi :

Bu çev^uran İsdanbula çedir. Dedi çi : eylen. Bir armağanım var. Oni
verim de, Osmanni padişahına cötür.

Bezircan dedi çi, cet cet cetir. Çetdi dâşi aldı celdi. Bezircana ver-
dikden sorâ, sormadı çi, siz nerelisisiz.

Bunnar dâşi aldı çetdiler. Bir ez çi ireli çetdikden sorâ, bezircanın
çatibi vardı. Dedi çi : sen bu dâşi aldın. Sormadin çi senin ismin nedir?

Ahan¹ bu dâşi cötürdük Osmanni padişahına. O da bizden sordi çi bu
dâşi çim yolladı ve ismi neydi, ne cuğap² verah³. Bezircan baħdi çi, çati-
bin sözi doğrudur.

Ordan çerisin çeriye döndü. Celdi bu adama gapısının ve meh'lesinin⁴
nümeresini aldı. İsmi ni örgendi. Ordan çıħdı çetdiler.

Cünnerin birisinde, İstanbula çıħdılar. Bezircan cötürdi, dâşi padişaha
teslim etti. Padişah daşa baħdi çi, daş gıymetli daş. Lâlesini, vezirini top-
ladı dedi çi : Evzürümde⁵ Ehmed beg isminde bir adam bu dâşi bize heda-
ya cöndermiş. Siz buna ne cuğap verirsiz. Ve buna garşılıħ biz o adama
ne hediye edek. Dediler çi :

Biz bu daşa garşılıħ, biz de ona para cönderek. Bunnar bir kasa lire
olarak bezircana teslim etti, dedi çi : benden de çoħ selam cötür. Bezir-
can da aldı, İsdanbuldan çıħdılar.

1 İşte 2 Çevap 3 Verelim 4 Mahalle 5 Erzurumda.

Bir günnerin birisinde Evzürüme celdiler. Cötürdi şahasını teslim e-de. Ehmet bezircani sesledi, dedi çi : Osmanni padişahi, sene, hedaya cönder-di. Çoğ da selam etti. O adam da o nedir dedi hedayasi. Dedi çi lirâ. Bu adam cendi cendine bir mütala yaptı. Dedi çi : bu parayı ben alsam duyar benim boynumi vururlar.

Bezircana dedi çi : bu parayı alır cötürürsen. Benden Ecem şahına hedaya e-dersen.

Bezircan bağıdı çi, e-le ben götü-ürem. Ordan da peşceğimi¹ alıram. Or-dan parayı aldı yola revan oldular.

Bir cünnerin birisinde Ecem şahına cettidiler. Cötürdi parayı teslim etdiler. Parayı teslim ettikten sora Ecem şahı bunnardan sordi. Bu parayı bene çim cönderdi. Bezircan da dedi çi : Osmanni ölçesinde Ehmet beg isminde bir bezircan cönderdi seni hedaya olarağ. Ordan Ecem şahı, be-zircanın peşceğini verdi, dedi çi : sen cett daha.

Bezircan cettikten sorâ, bu da lâlesini, vezirini topladı, dedi çi : Os-manni ölçesinden bene bu geden bir para hedaya celmıştır. Biz buna gar-şılığ ne cönderek.

Lâleynen vezir dedi çi : şahım sağ olsan bu geden parası olan ada-ma biz ne hedaya cönderağ. Veziri dedi çi : Osmanni ölçesinde Ecem şahisi çoğ menşurdur². Biz de ona bir şey hali cönderağ.

Lâlesi dedi çi : bu paranın sahibinde, halya, çilime, cöre ne var?

Ecem şahı dedi çi : ya ne yapalım. Lâlesi dedi çi :

Bir şey vardır; şah dedi çi :

Nedir?

Lâla dedi çi :

Şahım sağ olsun. Bizim cendi ölçemizde ve düveli ejnebilerde, be-le bir zencin tüccar yoğdur. Ancağ bizim hediye e-decemiz, senin bacini bu adama verağ. Başga golayı yoğdur.

Şah da bağıdı çi, minasibli bir iş. Şah dedi çi : e nasıl yapağ çi? Lâlesi dedi çi :

O adamı esgerinen cider, alır, buraya cetirir. Ordan esger leşger aldılar, Osmanni ölçesine hareket etdiler.

Bür günnerin birisinde, Evzürüme, celdiler. Lâlesi Evzürüm ahalisin-den sordi çi, Ehmet bezircanın gonağları nerededir?

Ehmet bezircan da evvelde zengin idi. Şimdi fiğere olduğı halde, çimse tanimdir. Her çime sordiyse, çimse taniyamadi. Cebinden numeresini cığartdı gapının numeresini cösterdi çi, an, bu numerenin sahibinin evi nerededir? O adamlar da, bağıdılar çi, de³ esgi Ehmet bezircangi soriller. Deditler çi :

Evet, o adam evvelden zencin adam idi. Ağılnı gayib ettikten sorâ,

1 Hediye 2 Menşur, meşhur 3 Tâ.

malini, hepsini yedi. Şimdi fişeredir. Gapının yolunu gösterdiler. Getdiler bahdılar çi, bir fişere adam. Lâlesi dedi çi:

Haydi seni Ecem şahi istir. Bu başladı çi, beni Ecem şahi ne edecek? Deditler çi:

Sen Ecem şahına bir kasa lira cönderdin mi? Dedi çi, evet cönderdim. Eyleyse dedi haydi, seni şaha götrecây. Ordan aldılar yola revan oldular.

Bür günnerin birisinde, Ecem torpağına ayak basdılar. Şaha heber verdiler çi Ehmet bezircanı getiririh. Şah ordan bunnari garşılamağa çıhdi. Celdi sordi çi, Ehmed bezircan dîlen adam hancısıdır.

Lâlesi gösterdi çi, işde á o adamdır.

Şah bahdi çi, üsti yırtih, cendi perişan bir adam. Lâliye dedi çi, lâle dedi, bu adam yanışdır. O paranın sahibi beşe niye perişan ola?

Lâlesi dedi çi:

Şahım sağolsun, biz bu adamı gapısının nümeresiynen suval etdih. Bundan başga, daha kimseyi bulamadih. Veziri dedi çi:

Osmanni siyasetçidir. Bu adam olur çi, bizi sınar. Ordan bu adamı hamama cönderdiler. Temiz bir gat elbise kesdirdiler. Bunun üzerine çeydirdikten sorâ, buni payitahtına cötürdüler. Çay, geyfe işdikden sorâ, şah dedi çi: biz bacımızın meselesini nasıl açah?

Lâle dedi çi:

Şevçetim sağolsun. Sen burdan çıkarsan biz o adaman gonuşuruğ. Şah ordan çıhdi. Lâlesi, veziri, Ehmet bezircan orda galdılar. Galdıhdan sorâ, lâlesi dedi çi:

Ehmet beg, seni buraya cetirmemizin esbabini bülirmisen? Oda dedi çi, ben ne bülüm. Siz cetirdiz ben de celdim. Lâle de dedi çi:

Yoh elece¹ deyil².

Sen şaha bir kasa lira cöndermişdin. Şah da seni ona garşılığ bacisini sene verecek. Sen buna ne deyişen? Ehmet bezircan da dedi çi:

Şah bacisini bene verende ben de alıram.

Orda gevri genel³ gıldılar. Gevri gereli gıldıhdan sorâ bir cüma ahşami zifafa verdiler. Gizi yanına cetirdikleri çimin, ahil yoh, gizi gördüğü çimin, cendini şaşırđı. Bir müddet orda oturduhdan sorâ, giz da duvağın altında beklir. Ehmet bezircan bahdi çi, gapının yoli açıhdır. Ordan gâhdi ibriği eline aldı. Dışariya çıhdi. İbriği gapının önüne goydi. Ordan savuşđı.

Geçenin bir fasli idi. İran dedigin goca bir şehir. Oyana vurdi, buya vurdi, bir yol çıkardamadi. Bahdi çi, sabah açıldı. Ola ben neyedim. Şah şimdi gaharsa, benim boynumi vurur.

Bahdi çi, bir yerde büyük büyük bir fışgı⁴ yiğili. Çetdi, o fışgının içine

1 Öylece 2 Değil 3 Kavli karar 4 Gübre.

cirdi. O gece de yağmır yağardı. O fısgılıh da şahın tavlahanasının fısgılı-
ğiymiş, daima ordan atların altına fısgı cötürürlermiş. Sabahdan oldı bir
adam cönderdiler hele bahın, damadımız gahmısmı? Çetdiler çi giz orda
durir, yatahlar serili, damat yōh. Giza sordular çi, damat beg nec oldu.
Giz da dedi çi: gece ibriği eline aldı dışarya çıhdi. Daha gelmedi. nec ol-
duğuni bülmirem. Ordan şaha heber verdiler çi, bu gece damat beg gayib
olmuş. Şah tellallara emretdi çi, damadı itmiş, her çimçi ölüsünden ve diri-
sinde heber getirirse dünyalığını verip ahiretine garışmıyacam.

Tellallar nida etmiye başladı. Ahilli başlı olan adam hep içeri gaşdı-
lar. Deditler çi, bunun ölüsünü de cörsek zeral' celir, dirisine cörsek zeral
celir. Onnar orda galsın biz gelek tavlacılara.

Tavlacılar atlarının altına fısgı cetirirçen bahdılar çi fısgının içerisinde
bir adam. Çıgartdılar çi Ecem şahının damadı. O saat şaha heber cötürdü-
ler. Deditler çi:

Şahım senin damat begin, bizim atların fısgısının içinden çıhdi. Şah
gezzebe celdi, emretdi çi dar ağaçlar gurulsun. Buni dar ağaca götürürkan
ahil orda yetişdi. Ahil beynine cirdiği zamen, ahli başına celdi.

O sahat barmağını galdırdı. Şah bahti çi barmağını galdırdı dedi çi:
sorun bahın ne deyir?

Lālesi cetdi sordi çi, neçün barmağın galdırdın, bir deyeceğin mi var.
O da dedi çi:

Benim deyeceğim budur çi, benim ne günahım var. Siz beni sorği su-
alsız dar ağacına asirsiz. Lāle cetdi şaha söyledi. Şah da ordan celdi
yanına. Dedi çi oğlum benim asmamın esbabi budur çi, sen benim tahtımanmi
becenmedin, yoħsa bacımamı becenmedin veya adeletimemi becenmedin.

Damadi dedi çi, ben senin tahtan da becendim ve adaletin de becendim,
bacan becendim. Yaliniz benim bir ehdim vardır. Ehd dedicin bir adamın
üzer'ne borşmudur, borş decilmidir? Şah dedi çi:

Evet oğlum dedi, borşdur. Fağet senin ahdin ne idi?

Damadi dedi çi benim ahdim buydi çi: ben dedim çi, Ecem şahanın
baxisini Allahın emriylen peyğenberin goyduği şerşerētnen alursam içirmi
dört sahat fısgılıhda galacağam. Şimdi ise ahdim yerine celdi. Onun üçün
icirmi dört sahat fısgıların içerisinde galdım - a.

Benim ahdim buyudi.

Şah bahdi çi bu adamın sözleri doğrudur. Ordan beratini istedi. Ehmet
beg muradına irdi.

Gaya Gılıç

(Erzurum - Pasın : Surbahan köyünden)

MESEL

1

Garadır gatran decil
 Sarıdır zarfa¹ decil
 Ganatlıdır guş decil
 Buynuzludur goş decil: [Çeçirce]

2

Elemes melemez
 Tandır başına celemes
 Gelsede çeriye dönemez: [Yağ]

3

Hêr¹ye hêr¹ye
 Davarı vurdum gêr¹ye
 O nasıl guşdur çi
 Arha üsti yer¹ye: [Ölü]

4

Yol üstinde çitli sandı: [Mezer]

5

Yol üzerinde yağlı gayış: [İlan]

6

Gara tazî nalladım İsdanbula yolladım: [Mektip]

7

Burdan vurdum gilinci² Helepde oynadı uci: [Şimşek]

8

Garannıh yerde gan uyuşur: [Yoğurt]

9

Uzun uzun urğannar ucunda demir kınnar: [Tilifon]

10

Bir çüçücük mil daşi dolandır daği—daşi: [Cöz]

1 Safran 2 Kılıç.

11

Oturdum öğüne uydurdum deliğine: [Sandıklınan anahtar]

12

Bir dere de bir değirman, galdıramam, yendiremem, çarha vurup dönderemem; ustası gelsin galdırsın da yendirsın de çarha vursun dündersin de: [Sahat]

13

Ay yurtlar yurtlar
Yusufi yiyen gurtlar
Dırnağinden su içer
Tepesinden yumurtlar: [Eçin]

14

Gara tavuğ gaggılar ganatları şaggılar: [Cöy]

15

Dam ardında teke bağı, buynuzları çoçe bağı: [Gabağ]

16

Bu damın altı himdir¹
Himin altında çimdir²
Çimin altında bir cami
Caminin imami çimdir³:
[Bilâlihebbeş]

17

Derindir guyi günbüler suyi: [Tüvek]

18

Bir guş celir Vandan
İçi doli andan
Gırh gün gırh geçe namaz gıdı
Bülmedi çi giblesi niyanda⁴:
[Yunus peygenber]

Gaya Gılıç

(Pasın: Surbahan köyünden)

1 Temel 2 Çayır otu 3 Kimdir 4 Hangi tarafta.

DESTAN

Dineyin ehbaplar benim halimi
 Felek ganat vurdi girdi dalimi
 Çimsem yoħ çi beklesinner yolimi
 Yalan dünya zindan oldi ben için.

Ne anam vardır ne de pederim
 Başdan yetim goydi gederim
 Çeçe cündüz buni merak ederem
 Heram oldi yalan dünya ben için.

Bu yalan dünyada bir cün cülmedim
 Ben de bilmem çimden intizar yedim
 Cünden cüne artar gem ile derdim
 Çeçilmez bir hala celdi ben için.

Felek ganat vurdi yihildi evüm
 İstemezdi bene bu gara sevüm
 Ne ahrabam vardır ne de bir gevüm
 Yanacak bir çimsem yoħdur ben için.

Artıh böyümüşdüm olmuşdum civan
 Bir yarın bağına cirdim bağcivan
 Nihayet orda da erişdi fiğan
 Metem artıdi gara yaslar ben için.

İcirmi beş de bir temel atdım
 İcirmi altıda belaya çatdım
 Yar senin yüzünden zindanda yatdım
 Işık dünya zindan oldi ben için.

Sevdik biri biri birmizi gurduh temeli
 Gabahat bendedir çime demeli
 Eller gımalı gözler sürmeli
 Sürmedim sefani geçdi ben için.

Gaya Gılıç

(Pasin : Surbahan köyünden)

TÜRKÜ

Ne ola halıma merhemet eyle
 Nedir hu cefalar cana zindancı
 Çeçe cündüz hesretliğim çekerem
 Beni hes'ret goyma yara zindancı.

Felek benden aldı içi golimi
 Cidin diyin o yara cözlemesin yolumi
 Cöyde uçan guşlar ağlar halimi
 Heyvah hes'ret galdım yara zindancı.

G a y a der çi içi didam yaş olur
 Münçürlerin gara bağri daş olur
 Vağıt olur çi ğem cünler cine hoş olur
 İtdiğin yanına galmaz zindancı.

Gaya Gılıç

(Pasin : Surbahan köyünden)

AŞIŞ KEREM¹

Ğide ğide ğitdik Narmana
 Nalbandın bıyıkları bülendi² alğana
 Çekin arhadaşlar çekin atları hârmana
 Dağdın lezđi canalan Kerem.

1 Eşkiyadır. Erzurum'un Almalar deresindedir. Aslı Çerkes olup, İran'da, Türkiye'de ve Rusya'da eşkiyalığı ile şöhrat bulmuştur 2 Bulaştı.

Keremin atına ala d̄eyeller
 Belinde galhana gala d̄eyeller
 Kerem öldücen yalan d̄eyeller
 Dağdın lezgî canalan Kerem.

Kereme goçağ' d̄eyeller
 Üstünün çuluna saçağ d̄eyeller
 Keremi Kor-óğlundan goçağ d̄eyeller
 Dağdın lezgî canalan Kerem.

Şükrü Alguş
 (Erzurum)

ÇOBANNAR DESTANI

Ehbab hatiri-çin yadığarın var
 Annasınnar bu maali çobannar
 Bâzi ekis döner rüzügarım var
 Annasınnar bu ehvali çobannar.

Begendim onnarın ben tebdirin
 Müttefig tutmuşlar hep bir-birini
 Hegigette tanısalar pirini
 Galmaz keremelten hâli çobannar.

Memur olmuşlardı cevrü cezayâ
 Heş râzı olmazlar heggü rizayâ
 Hükm-çedeller otuz altı gezayâ
 Dağların serdâri vâli çobannar.

Mektep mezhep nedir bilmez aynini
 Orman kebayiri² millet hâini
 Gurda guşa tegsim eğer pâyini
 Arar bulur gerip mâli çobannar.

Sırım¹ çekemediz bıyılki göni
 Bahah neye varir bu işin soni
 Sabah hangi malın tükendi günü
 Ahşamdan açallar fâli çobannar.

Gehrimandır er meydana çihallar
 Cansız malın nefesini tihallar
 Bir zoppâda üç beş dâne yihallar
 Geçmişdir Rüstemi Zâli çobannar.

Elinde hazırlamış keskin piçâğın
 Nece fıkarenin yihar ocağın
 Dögüşdürür mâli gırar bacağın
 Çayet sever galmâgali çobannar.

Kör² olmuş onnarın merhemet gözi
 Bir çift çarık üçün keser öküzi
 Heş biri sahlamaz goyunna guzi
 Teze geçyer çuha şali çobannar.

Ğendi gebehemiz ele devürme
 Dağda gemiklerden gurdüz çevirme
 Ahşam yahni yiyin sabah gavurma
 İstemesiz yâği bâli çobannar.

Mala möhtac—ettiz kesdiz köküni
 Bir topal danam var yiyin küküni³
 Ahirette çekin mabal yüküni
 Goca şaşgın el hammâli çobannar.

1 Çarık dikmek için kullanılan ince deriden teller 2 Kör 3 Aletini.

Ne çifti sağ goyduz ne de enegi¹
 Si . . . haşa burdan böyle heneği²
 Başgıçnan yediz bir çift ineği
 Dolaşsınız laubali çobannar.

Gözünüz görmezden garnınız şişe
 Yorğansız köyneksiz çıhasız gışa
 Sonunda Meherremi çıharttı işe
 Boynunuza öz mabalın çobannar.

Meherrem Gorhmaz
 (Erzurum : Tortum kazasından)

ERZÜRÜM

Barékallah deyelim nâzi hoş Erzurumun
 Açıldı hep çiçekler yâzi hoş Erzurumun
 Millet sây're yürüdi çayır çiman b^uridi
 İgid oynar ciridi düzü hoş Erzurumun.

Pehluvannar yağlanır nam âleme çağlanır
 Düşman bağı dağların şazi³ hoş Erzurumun
 Davul zurna çalınır mârifetli bilinir
 Dadaş⁴ barda salınır⁵ sözü hoş Erzurumun.

Gehrimanlı burdadır bütün şeref bardadır
 Düşman ahu zardadır buzi hoş Erzurumun
 Guşlar yapar yuvayi çoğeyleriz devay⁶
 Heş olmayız mirayi izi hoş Erzurumun.

1 Sabanın demire geçen yeri 2 Şakay 3 Keyfi 4 Bar oynayan delikanlı 5 Neşeli hareket yapmak 6 Kavga.

Biz Őairiz atarız bali yağa gatarız
 Düşmannara çatarız sazi hoş Erzurumun
 Her saltanat burdadır bütün gönül kardadır
 Bu de eğtidardadır yozi¹ hoş Erzurumun.

Ėhsā ni muhabbeti almış başdan himmeti
 Őeviyor Őecaeti güzü hoş Erzurumun.

Mevlut Ehsāni

(Erzurum : Ali paşa mahallesi)

SERENCEM

Vağti zamanında bizim sultan Süleyman hazretleri varıdi. Bu tağtin-
 de oturduğı zaman ağlına bir guruntu geldi. Bu dedi çi : ben atmış yetmiş
 yaşındayam. Bir züriyetim olmadı çi, gađa²da bu mağlugatıma saⁿab ola.
 Bu zözi be³le³ derçen bir fik're daldı. O dalmada olsun lalesi içeri ğirdi.
 Selam verdi padişahına. Bu selami verdi amma çi, almadi. Lale ğetti cendi
 işgemlesine oturdu. Oturduğı zaman, bir selam daha verdi. Sultan hazret-
 leri başını galdırdı giyam etti. Lale dedi çi :

Padişahım sağolsun. Neçeder fikre dalmışan.

Dedi çi :

Neçün fiçre daldım ben?

Dedi çi :

Őevketim sağolsun, içeriye ğirdiğim zaman, selam verdim, sela-
 mimi tebliğ etmedin. Onunüçün bildim çi sen fikre dalmışan, dedi çi :

Lale, söziün doğrudu, içerimde bir galyan varıdi. Lale dedi çi :

Söyle bene, içimizde birbirimizin sırina vađıb⁴ olağ. Değvir çi : benim
 düşüncem o⁵dur çi, ben ahan⁵ atmış yetmiş yaşına ğirdim. Bu zamane
 ğelinciye geden bir züriyetim olmadı. Lale dedi çi :

Őevketim sağolsun. Allah büyühtür. Onı da vermiye ğadirdir. Buni
 dedi, lale çığdı dışari. Ğetti dolandı, ğezdikden sorā, cine celdi yan'na.

Bağti çi padişah, eycemen fikre dalmış. Dedi çi :

Őevketim sağolsun. Sen ğetbeğet gelyeyi artrirsen. Dedi çi :

Lale, benim böğün ağlım dalgali.

Lale dedi çi :

Padişahım sağolsun, bizim de cendimize ğöre düşmanımız var. Dü-

1 Sığır hayvan 2 Kalka, büyüğe 3 Böyle 4 Vakif 5 İşte.

şünceden cendi hüçüdün mēf¹ edersen. Mēf¹ettikden sorâ, bu millêtin haggi bizden sorulur. Bu milleti gaħıp b'r²ez gezmeli. Halini ehvalini an-namâli. Yēvmil³giyamette b'ze devaçi olmasınnar.

Pâdişah dēdi çî :

Sözün doğrudu lāle. Biz bu milletin hagginden anıameli. Baħalım çî feħir fiħere ne haldadır. Dēdi çî :

Lāle, sen b'r²er tene, devruşan elbisesi yaptır b'ze, çıħıp cezelim.

Lale b'r²er tene devruşan elbisesi yaptırdı. Ordan saraydan hereçet ettiler, bir günnerin b'risinde, bir beri² yaban düzünde bir dağın kellesine çıhdılar. O dağın kellesinde bir cöze ras⁴geldi, dēdi çî :

Lāle, bu cözenin başı ey⁵serin yer. Burada bir geyfe bişir de, içelim de, ondan sóra, gaħıp cezmeli. Bunnar gayfeyi bişirmede olsun, oyandan bir devruşan elbiseli ras⁴celdi.

Selamün⁶aleyçum, şevçetüm sađ⁷olsun. Onu dēdiđi zaman pâdişah aldı saħalini ağzine. Bir düşünciye daldı. Devruş dēdi çî :

Pâdişahım sađ⁷olsun, neçün düşünciye daldın? Dēdi çî :

Devruş baba, sen benim pâdişâ olduğimi ne büldün? Devruş dēdi çî :

Bu geden dünyayı ceziren, sen pâdişâ olduğin annamasam, ben bu dünyayı cezmem.

Bu sözün üzere, lāliye dēdi çî :

Lāle geyfelerimizi ğetir içelim. Geyfelerini işdikten sorâ, devruş baba cibinden çıhardı bir tene alma verdi, dēdi çî : bu almâyı sultan hanımna⁸ cuma aħşâmi, zıfaf olduğuz cüni bu almâyı ortadan bölersen yarisini cendin yersen, yarisini da sultan hanıma yedirirsen. Bunu dēdikden sorâ, devruş dēdi çî : bene bir ibriħ ver. Lale de bunun eline bir ibriħ verdi. Bu gaħdı tenfüse çetdi. Laleynen pâdişah gözlediler, baħtılar çî bu adam celmedi. Lāliye dēdi çî :

Lāle hele baħ çî bu nic⁹öldi. Lāle çetdi çî ibriğ ele doli durir. Devruşe baħdı çî, devruş yoħdur. Celdi dēdi çî : şevketüm sađ⁷olsun, ibriħ doli durir, devruş yoħdur, pâdişah dēdi çî :

Gej bulduħ, amma tez yitirdiħ; bu adam tehe³ adam dē¹⁰ldi. O çî elimizden çetdi. Vaħıt da dar vaħıt oldı aħşamın. Eħ çececek yerrlerini bül-müller. Laleynen ordan gaħdılar. Lāle dēdi: burasi bir issiz dağdır. Çeçenin bir fasli öldi, şimdi çöy⁴ yoħ çî çöye çecek. Bu dağın başında sen bir gulaħ ver, yaħut bir ses yoħut da bir çöpek sesi, hele baħ çî duya bülür-misen? Lāle ecildi gulağını yere verdi. Baħti çî, derindēn bir çöpek sesi celir. Dēdi çî : pâdişahım sađ⁷olsun, bu terafdan bir çöpek sesi celir. Dēdi çî :

1 Mahv 2 Bozkır, ıssız yer 3 Kötü, fena 4 Köy.

Lâle, o terafi burahma. O terafa cidelim. Ya bir çöydür, ya da çoban mobandır. Bir müddet bunnar çettikden sóra, çoban ışığı cöründi. Bir eski çobanın ateşine yablaşdılar, bağıdılar çi çöpeklerin sesi eycemen guvetleşdi. Dedi çi: lâle, burda oturalım, olur çi bu çöpekler bizim üzerimize celir.

Onnar orda oturdular. Biz haberi verék¹ çobandan. Meğer ise çobanın davarna gurtlar dadanmış. Bir gurt çi bir davara alişdimi, o davarin terginini vermez. Bu çobanın da iki tene çöpeği var imiş. Biri büyük, bir de çüçüg. Bunnarin içisi de gurtçul. Büyük çöpek megemse, hâvın imiş. Çüçüg çöpeyin ahlı oğeden çesmir². Bu gurt o esnada davara vurdi³. Vurduğı zamanda goyunun brini aldi çetdi. Çoban bu itleri halaladi⁴. Halaladiğı zaman bu itler gurdun üstüne hücum etdiler. Böyüg it çeriden yetişdi. Nasi çi gurdu cördiyse, çerisin çeri döndi. Çüçük çöpek de ona bağıdi, o da çeriye döndi. Çoban bunnarin çeri döndüğünü cördüğü çimin⁵, çoban eline aldi degenegini, bu böyüg çöpeye oğeden vurdi çi, yeter deyene gede⁶.

Hem vurir, hem de diyir çi, sultan Miradin hâvın vezirleri çimin. Hâvın-nik yapmasa ne olir. Bu sözi söyleriçen, pâdişahnan lâle de orda dinnirdi. Pâdişah dedi çi:

Lâle bu sözi yaz. Bunnar burda olsunlar, davara bir daha gurt vurdi. Bu böyüg çöpecin canına çar etmişdi. Nası çi halaladi ise böyüg çöpek yetişdiğı çimin gurda, vurduğıyinen alt etdi. Goyni de gurdun elinden burahdirdi. Haman çoban orda yetişdi, goynu aldi el'ne, goyni çesdi, goyni içi parça etdi, yarisini böyüg çöpege, yarisini de çüçük çöpege verdi.

Dedi çi: her dâvım sultan Miradin, hâvın vezirleri çimin, hâvınnıh etmesez de, gısmetinizi ona buna yedirmesez. Pâdişahnan lâle da orda cine diynirdi. Dedi çi:

Lâle bu cuğabi⁷de yaz. Buni yazdıhdan sorâ, ordan gağıdılar, gağıdıh-ları çimin, çobana bağırdılar, dediler çi: çoban baba, çöpeklerin öğüne⁸ cel, çoban ordan öğüne celdi, bunnar yanına çetdiler, çobana selam verdiler, çoban bunnarin selamini tebliğ etdi. Bağıdi çi bunnar bir sinne⁹ adamlar. Çoban bunnara gıyam etdi, yer cösterdi. Çeçesini yere serdi, bunnar oturdular. Pâdişah dedi çi:

Çoban baba, bizim ahlığımız var. Çoban gağıdi birez davardan süt sağdi, cetirdi temiz bişirdi. Davarcıgınnan bir gaş tene eymeğ çıhartdi. Bunnarin önüne goydi yip işdikden sorâ dedi çi: çoban baba biz yorğunuğ. Bize bir yer sar da yatalım. Çoban baba yerini sardi, bunnar rahat etdiler. Pâdişah dedi çi: çoban baba bu davari sen şimdi nerye galdırıp götrecek-sen. Çoban dedi çi:

1 Verelim 2 Akılı o kadar ermiyor 3 Saldırdı 4 Hücum etmek 5 Gibi 6 Kadar 7 Cevabı 8 Önüne 9 Sinli, yaşlı.

Buralarda dolandırır, cine cetiriren yanıza. Siz rahatıza bahın.

Çoban birez davari dolandırdığdan sorâ, guşluğ oldu sabağın, bir da^{na} davari cetirdi yan'na bunnarın. Bunnar da gâhdılar. Çoban bunnara temiz-caman¹ bir daha süd sağdı, yıp işdikden sorâ, pâdişah dedi çi :

İstanbulin yoli buradan hanci terafdan çeder? Çoban baba dedi çi :

Devruş baba, dedi, ben sene cösterirem dedi. Gâhdi çoban bunnarın önüne düşdi, bunnara yollari bir bir tarif etti. Tarif etdikden sorâ sultan Mirad hazretleri dedi çi :

Çoban baba, bu davar, çöylük davarimi, yoğsam satılış celep davarimi? Çoban baba dedi çi :

Bu davar celep davaridir.

Sultan Mirad hazretleri dedi çi :

Bu davari nêrde satarsiz? Çoban dedi çi :

İstanbulda satarılış.

Sultan Mirad dedi çi :

Çoban baba, ben sene bir imza verim, bu davari sattığın zaman, sultan Miradın gonağı yıldız deye celesin. Buna bir imza verdi bu da imzayi aldı sehratlığına² goydi. Ordan tohalaşdılar, her biri savuşdi çetdiler. Sultan Mirad ordan paytahtına celdi çoban da ordan daverinin yanına çetdi. Cüz esnasi olduği zaman, bu davari İstanbula çekdiler. İstanbulda davari satdığdan sorâ, bu adamın ağlına celdi : bene Mirad ağa beşe demişdi çi, davari satdığın zaman yanına cel. Bu gâhdi aryarağ çedir. Ey İstanbul dediğin yer de bir büyük şeherdir. Bir tenesi önüne celdi, çoban baba dedi çi :

Burda, dedi, Mirad ağanın gonağlari nêredir?

O adam da dedi çi :

Hanci Mirad ağanın?

Dedi çi :

Onun büyük gonağlari vardır.

O adam da dedi çi :

Böyüh gonağli Mirad ağa, bennem çimdir. İstanbulda böyüh gonağ, oğeden var ki, ben bilmem dedi.

Onnan sorâ savuşdi çığdi çetdiler. Çoban babanın önüne bir tene sinni bir adam rasçeldi. Çoban baba dedi çi : Mirad ağanın gonağlari nêrededir?

O adam da dedi çi : hanci Mirad ağa?

Çoban baba dedi çi : böyüh gonağlari var.

Dedi çi, ben bilmem, dedi.

1 Temizce 2 Omuzdan asılan kayışlı çanta.

Azıcık ireliye ayrıldıkları çimin birbrinnen bu sinni adam çeriye döndü seslendi çi, çoban baba o Mırad ağa dediğin adam, sene heş bir şey vermedimi?

Çoban da dedi çi :

Ahan efendi, vallah verdi.

Haniya olur dedi, bahém. Çoban çentesinden kağıdi çıkartdı. Bu adamın eline verdi çi, o adam da kağıdi eline aldı bahdı çi, sultan Mırad hazretlerinin imzası.

Dedi çi çoban baba, bu Mırad ağa dēyildir. Bu sultan Mırad hazretleri derler. Bunun yıldızı felanca yerdedir. Bu kağıdi elen alırsan sora sora, çeder yıldızı bulursan.

Çoban baba da kağıdini elne aldı, sora sora yıldızın önüne dayandı. Yıldızın önün de garagollar beklerdi. Bu garagollardan sormadan içeri hōladı¹. Garagollar bahdı çi, cendisi bir çoban, içi tene de çöpek yanusıra vardır. Garagollar dedi çi :

Ëy çoban burası camuş ahırı dēvil. Neriye çedirsən? Çoban baba dedi çi:

Ben Mırad ağayı cörmiye geçirem.

Garagollar dedi çi : sen Mırad ağayı ne tanırsən?

Dedi çi bene imza vermişdir. İmzayı elinden aldılar, sultan Mırad hazretlerinin yan'na cötü-diler, dediler çi :

Anadoluli, bir tene çoban sennen cörüşmeğ-istir. Senin de onda imzan vardır. Sultan Mırad hazretleri, dedi bahim imzaya. Aldı bahdı çi, cendi verdiği imza. Hama heş hetirliyemir çi ben bu imzeyi nerde verdim. İzin verdi, çoban baba bunun yanına celdi. Celdikden sorâ, birbirlerine selam verdiler. Sultan Mırad hazretleri dedi çi :

Çoban baba, sen nerelisin? Çoban dedi çi :

Ben Anadoluliyem.

Dedi çi : coban baba, ben bu imzayı, ben sene nerde verdim. Çoban dedi çi :

Gavur dağında sen bene verdin. Davarın yanına celdi'vin zaman. Sultan Mırad dedi çi :

Çoban baba sen ómusan.

Çoban baba dedi çi : evet Mırad ağa.

Ëy dedi çoban baba, sen benim eziz misafirimsen, burda bir hefte gal bir hefte galdıhdan sorâ, dedi çi : çoban baba şindiye geden, misafir idin şindiden sorâ, misefirlihdan çıhdin. Şindi benim sene içi cuğabım var. Bunnarı senden isterim.

Çoban baba dedi çi nedir? Dedi çi :

1 Girdi.

Çoban baba biz çi, çece celdiñ o dağın başındaçi sen davar otarirdin, davari yatirdiğin zaman senin çi davarına gurt vurdi, çöpeklerinçi çetdi gurdun üstüne, gurdi çi alamadilar, o çöpekleri neçün döydün, ve esbabi neydi çi, sen dedin çi sultan Miradın ha^Yın vezirleri çimin ha^Yınnıñ edersen ve onnân sorâ çi gurt vurdi; çöpek çi çetdi gurdu alt etdi, o sıra neçün yarısını çestin ona verdin, yarısını da ona verdin, ve esbabı neydi çi, sultan Miradın vezirleri çimin ha^Yınnıñ yapmasaz da, gısmetinizi ona buna yedirmez. Bunin esbabin sennên sorirem.

Çoban baba dedi çi :

Mirad ağa, dedi, buni mi bennên sorirsen?

Evet dedi bu sözi sennên sorirem.

Çoban baba dedi çi :

İğirmi dört sa^Hat emri benim elme ver. Ben senin vezirlerin hayınnıñ olduğunu, meydana çuğardıram. İğirmi dört sa^Hat emri çoban babıya verdi. Çoban baba, paytahtın bir gapisi var idi. Bu tehraldan sökdürdi, paytahtın bir tarafını. İçi gapi yapırdı. Gapılar dolaşık düşdi, içi gapıya nöbetçi tikdi. Tellal bağtırdı, yediden yetmişe geden bir fert kimse galmiyecak, hepsi payitahtın önüne cem etdi, dedi çi, nöbetçilere çi, bu gapidan teçer teçer alırsız, o gapidan da birer tene çıkar. Öteki gapidan çıkan herkes evüne çeder, bu başladı şenniği teçer teçer maayene etmiye. Hepisini etti sıra celdi sultan Miradın vezirlerine. Vezirleri teçer teçer içeri aldı, cötürdi odanın birine mayene yapıdı çi, bağıdı çi bu adamlar gabiñli. İçisini de aldı çi, içisi de ele bunnarın boynünü orda yer be yer vurdi.

Sultan Miradi seslediler, dedi çi Mirad ağa işte senin ha^Yın vezirlerin bunnardır.

Dedi çi : neden mälum.

Dedi çi : mayene edebilirsen. Mayene etdi bağıdı çi ikisi de kuf var. Orda annadı çi ha^Yındırlar. Aferin dedi çoban sözün doğrudur. Ordan çoban babayı cetirdi, paytahtına, çoban babayı etdi baş vezir. Çoban babayı baş vezir etdikden sorâ, buna bir oda tayin etdi. Çoban baba da cendi odasına celdi, o çoban elbiselerini çıkardı, çeçesini duvarın bir tarafından asdı, esci çarığlarını da duvarın bir tarafından asdı. Küllahını de bir tarafından asdı. Degeneğini de bir duvardan asdı. Bunnarı asdıñdan sorâ, pâdişah dedi çi : läle, çet bağı çi vezir gahmışı? Läle çetdi bağıdı çi, çoban elbiselerini, herbirisini bir duvardan asmış. Celdi pâdişaha dedi çi :

Pâdişahım sağ olsun, senin vezir etdiğin adam, çobannıñdan, cine doymamış. Ve o elbiselerden havasi çetmemiş. Buni sen dedin vezir etdin?

Pâdişah dedi çi :

Läle sesle gelsin bağıım hele. Buni sesleyip yannarine celdikden sorâ, yip işdikden sorâ, dedi çi :

Çoban baba, benim sene bir cuğabım var, dedi çi söyle bām¹.

Padişah başladı çi, ben seni o çobannıhdan gultardım ve seni baş vezir etdim. Senin bu çobannıhdan, havasın daha çetmemiş.

Çoban baba başladı çi: havasım çetmediğini, sen ne büldün.

Padişah dedi çi:

Benim oğdem büldüğim o çi, esci çoban elbiselerini, cötürmüş başınnan asmıssan. Bunun esbabi nedir? Dedi çi:

Padişahım sağolsun, o elbiseleri asmamın sebebi budur çi, ben evel-den bir çoban parçasıydım, şimdi ise, cenabı allaⁿ bene bir nemet verdi. Şimdi cendim bir parça böyüdüm, elim nemete yetdi diyin o elbiseleri baş ucumdan asmışam. Asmışam çi, göynüme bir mağlubiyet eelmesin. Benim elbiseleri asmamın sebebi budur.

Göynüme meğlubiyet celdiği zaman, cenabı allaⁿ beni gulluğundan rededer, ve verdiğin nemeti de elimden alır. Esbabi budur.

Bu sözi tamamladıhdan sorâ, Urus düveli, sultan Miradınan harb istedi, dedi çi: bene ya felan yerleri verirsen ver, vermezsen herbim herbirdir. Sultan Mirad de lâlesini, vezirini topladı, dedi çi: lâlem, vezirim.

Urus düveli, bizim felanca vilayetlerimizi istir, ve vermesek de, herbim herp deyir. Siz buna ne cuğap verirsiniz. Lâlesi dedi çi:

Biz Urus düveliyle herb edemeziz, istediği yerleri verelim ve şennigi. mizi gırdırmıyalım, baş vezire sordi çi sen ne deyirsen? Baş vezir de dedi çi:

Urus düveli olan hükumata bir ayahlıh yer vermem. Yaliniz, sen ondan bir hefte mehel al. Sultan Mirad Urus düvelinden bir hefte emir aldı. Baş vezir gâhdi, esgeri yediden yetmiş geden, payitahtın önüne topladı, dedi çi: oğlum Urus düveli, bizden yer istir. Vermesek de biznen herb edecek. Şimdi ise herçim çi gönüllü herbe istiraç ederse, ayrilsin bir terafa, bunda cebri suratılıh yoh ve bunda gorhi yoh. Bu cuğablari dedikden sorâ, gönüllü seçildi esger, bir alay mevcüdi oldi, gönüllü seçilenin. Obür esgeri tehris etdi. Haydin oğlum dedi, siz de cedin evünize barhınize saⁿab olun bunnari dağıtdıhdan sorâ, bir alay esgerini Urusun üzerne çekdi heber etdi çi Urus düveline, hazırlansın, herbim herpdır. Urus düveli hazırlandı içi düvel birbirine cenge başladılar. Sultan Miradın baş vezirinin esgeri Urus düvelinin esgerini ele girdi çi, heber götüreni galmadı. Sultan Mirada haber etdiler çi, Urusun payitehdi alindi. Urusi fetetdikden sorâ, esgerini çeri çekdi. Çeri çekdikden sorâ, esgeri saydi çi. Osmanni esgerinden içi tene şehit çetmiş. Baş vezir başladı ağlamiya. Sultan Mirad baş vezire dedi çi: vezirim neçün ağlırsan. Baş vezir dedi çi:

Ben ağlamıyım çim ağlasın, içi tene şehid verdin. Bunun üçün ağlırem.

1 Bakayım.

Dediçi canım vezirim, Urus düveli çimin hükumatda, içi tene şchid vermissen de, çolmiçi: dediçi pâdişahim sağolsun:

Onnari de vermemin esbabi de budurçi ben onnari cötürdügüm zaman ben o adamlara sormadımçi vetaninden ve çoluğ çocuğundan hasret olan, ayrılın. Bu cuğabi sormadığım için bu adamlarda birisi vetaninden hesret imiş birisinde de çoluğ çocuğ hesretliği var imiş. Onun için bunnarin gözderi çeride imiş. Çeride olduklarına da'ir şehid ettiiler. Egerçi onuda sorsaydım, onnari de şehid vermezdim.

Gaya Gılıç

(Erzurum - Pasın : Surhahan köyünden)

DEĞİRMANCIDAN ŞİKAYET

Diyneyin efendim vesfi halimi
Dağa¹ galmadı gıllı gal
Zay eğermiş mişterinin malini
Evinde ölmıyesen Tikine² Memmet.

Ustalıhda görmedim şerefi şanı
Allah alsın senin datlı canın
Yırtılsın köyneyin çürüsün donun
Yeddi sene çamaşırsız galasan Tikine Memmet.

Sabahdan erken gağar deyirmen gapusunu açar
Gelir oturur datlı çay içer
Evi yıhılsın çah-çah³ Çögendere⁴ gaçar
Gaçırıtıh çah-çağı Tikine Memmet.

Bir tahım fugarenin nöbetini sallar sorıya
İlikde damarda ganın gurıya

1 Daha 2 Kabadayı, dik gezen kimse, burada lakaptır 3 Buğdayların yavaş yavaş değirmen taşının içerisine dökülmesini temin için, tahtadan yapılmış ve üzerine nal çakılmış bir alet. Bu nal taş döndükçe ses çıkarır 4 Bir köy adıdır.

Unumun yarisini verdim y6reye¹
Bu da helal oldimi Tikine Memmet.

Pasında g6rd6m Şerefi Őani
Ovaya da dağılsın Şerefi namın
Tikine Memmet alsın allah o datlı canın
Bu duvaya nail olasan Tikine Memmet.
(Erzurum : Sivişli k6y6nden)

PİRE DESTANI

Pire gelir tabbur tubbur
Pire değil nallı gatır
Ev sah6bi balta getir
Bir budini size g6t6r.

Dutdum p'renin ağını
Annına vurdum dağını
On beş batman iē yağını
Mumculara sattım g6ldim.

Dutdum p'renin uēini
Arhadaş dutdi gıēini
Boynuna goydum suēini
Gas^saba verdim iēini.

SIēAN DESTANI

Siēanımın sırtı sarı
AŞ bardağı oldi yarı
AŞi biŐiren gari
Ecep kimin yarı
Dıngır dıngır dıngır siēan.

1 Unu savuran değirmen taşının ēevresi ki oraya toplanan unlar deđirmenēiye kalır.
Sırf bir hileden ibarettir.

Sıçanım h armada¹ gezer
 Tekneye galemfir² d zer³
 Kedilerden hille sezer
 Dıngır dıngır dıngır sıçan.

Bizim sıçan evlenecek
 Gomu gızından alacağ
 Sivrisineg saz çalacağ
 Parası yoğ dilenecek

Dıngır dıngır dıngır sıçan.
 (Hasankale : Emrekon k y nden)

ERZ R M HAKKINDA BİR AŞIĞIN DESTANI

Erz r mden çıhan nerler mayalar
 On m sor  gider gullar tayalar
 Size gurban olim laçın gayalar
 Laçın gaya giden yardan bir heber, heber.

B lmem Hinde varim yoğsa HebeŐe
 Bir suvalım var dağlara daşa
 Dağlar daŐlar giden yardan bir heber, haber.

AŞığ olan deryalara dalayor
 İcit olan g n n geçip solayor
 Yol  st nden elvan çiçeğ gohayor
 Elvan çiçeğ giden yardan bir heber, heber.

Ő kri Alguş
 (Erzurum)

1 Evlerde divarların i erisine konulan direk 2 Kalenfir 3 Dizer.

AŞIŞ KEREMİN PASIN KÖYLERİNİ DOLAŞMASI

Ahadir köylerin hâsi
Bal'nan doldurir tâsi
Yıhılacağ Galbulasi
Önnar adam mı doyurur.

Vardıh Alvara
Hepsi dolar bir şalvara
Öldük yalvara yalvara
Önnar adam mı doyurur.

Vardıh geldik Sivişliye
Önnara baba¹ işliye
İtleri adam dişliye
Önnar adam mı doyurur.

Gene geldik güzel Yağan
Yol üstünde petek sağan
Sağ-olasın güzel Yağan
Yanında çifte doğan
Ecep aslım urğadı mı².

Vara vara vardıh Gorucuğ
Dedi üş cünden orucuğ
Yersez guri bir sucuğ
Önnar adam mı doyurur.

Şükri Alguş
(Erzurum)

DELİGANLI DESTANISI

Gönül havalandı buludi³ evkar
Dedim gönül gağ gêt çarşı bazara
Çarş'ya varmadan bir şuhi canan

1 Veba 2 Oğradı mı 3 Kalktı.

Orda galdırdıh namusi ari
 Dudu burni hottuz¹ gaşlari gare
 Gırmızı boyali gefesi yeni
 Bene söyledi sa²at üşden sorâ beklerem seni
 Elime aldım bir orgun² fener
 Arhama düzüldi epeyce nefer
 Edetidi çöşe başında söner
 Yarin gapısında gıldıh gerali
 Bir fişge daşini attıgım zaman
 Meğer beklerimiş verdüğüm canan
 Aşdı gapıyı yar heman heman
 Lap lup nerdivandan çıhdım yuhari
 Eveli tağam³ sorası cunbuş
 Tele⁴tor⁴ pıçahlar ağ nazik⁴eller
 Başladı soymiye yarım hıyari
 İnkâr etmem yar⁴nan çoğ sürdüm sefa
 Öyle derinnen geldi birince sede
 Ne yaman şiddet imiş o kafir gari
 Mehle⁵ imamına dedi gel beri beri
 Yığıldılar bir ariya geldiler
 Vurdi yarin gapusini gırdılar
 Beni tavan arasında buldılar
 Emir beley¹miş aldım fermani
 Çeydirdiler nazli yarinan beni
 Bizi etdiler ordan dışari
 Yar önüm sorâ ben arhası sorâ
 Ah topuğa tökmüş penpe şelvari
 Kim ola gapmiya bu şifekari
 Götürdüler bızı keh⁶ebecin⁶ yanina
 Keh⁶ebey dedi çeçersen benden ziyân
 Götürüp bizi ol domruğa⁷ vurdular
 Orda benim yaman halüm büldüler
 Beni sene öldürüz dediler
 O zaman ağladım pek zari zari
 Kimseler etmesin beşe bir kari
 Düzüüm düzüüm oldi durna gatari.

Şükri Alguş

1 Baştaki topuz 2 Gizli 3 Taam, yemek 4 Oldukça keskin bir bıçak nevi 5 Mahalle
 Kehya bey 7 Kelepçe.

AğIT

Esmeye hey badi zabah bir dahi canan eline
 Dağudup deste zulfun duşme rağubun diline
 Coğ da uz¹ verme gonul vahti seherđah eline
 Aliben şanı migrasini berber eline
 Umarım berber elin tah temelinden girila
 Nasır² gyıdın yarimin zulfunun bir teline
 Bir teli mecin hindile Yemeni değer
 Bir teli Bağdadi Masran³ oni de bulsem eğer
 Girila iki destin ah edesen arşa gader
 Kor ola didaların görmiyesin nurden eser
 Neçe Mansur çibi can asmışam ben bu teli
 Ne reva zulfi siyahın ah docüle belden bele
 Seni řeyfa⁴ gılam ol hıdayi lemyezele.

şukri Alguş

FARE TÜRKSÜ SÜMMANİ'DEN

Böğün niyet edib işe gelmişem
 İstmanın ateşina yanmışam
 Yedin fesçitimi gülersin fare.

Dizim tutmir ardı sora varayım
 Bir daş alıp gara bağrın çalayım
 Burda bazer yoğ çı fesçit alayım
 Yedin fesçitimi gülersin fare.

Kediler gelbünden dilek dileller
 Seni yerler ağzın burnun sileller
 Çöve getse yüstümüze güleller
 Yedin fesçitimi gülersin fare.

Zalım sen bu daği nereden aşdın
 Sen de benim çimiⁿ badem işdin
 Deçare S ü m m a n e hesim mi düştün
 Yedin fesçitimi gülersin fare.
 Şükri Alguş

HÜDÂYİ'DEN

Bögün ben bir güzel gördüm
 Ne öpüp ne guca büldüm
 Ne badesin içe**ç** büldüm
 Ne mezlişinde bulundum.

Sahın eşga havaslanma
 Nāra yanmağ ey**ç** degildir
 Girifdar olursan derde
 Mağzun olmağ ey**ç** degildir.

Şevda götürür laçına
 Ecel goşulmuş köçüne
 Gam yığ'nağının içine
 Girmiş olmağ**ç** ey**ç** degildir.

Hüdāy i der benzer aya
 Ağ etdim çışın semāya
 Gadir bilmez bir sonāya
 Gönül vermeg**ç** ey degildir.

(Hasankale : Emrekon köyünde)

YANIĞ KEREM

Ele¹ bir yar isterim yanağı gülden
 Gışın² zehmeride³ solmamış ola
 Ne dosti tan'ya ne düşmani büle⁴
 Yad**ç** el yanağına deymemiş ola.

Aslı hürî periden azma
 Misli bu cih^ana gelmemiş ola
 Biray doğdı semaya garşı
 Güneş ne yaharsin pervane yahşı.

Onüç ondördünde az olsun yaşı
 Da^hi cendi cendini bilmemiş ole^y.

Şükri Alguş

GOŞMA

Gönül ister vara yar^ıdiyarına
 Ezel bahar gelsin öyle cideyim
 Havalar bozuktur dağlar yol vermez
 Yollar çamur gurusun da cideyim.

Çoğ öğelle¹ gahramanın elini
 Körpüsü yoğ geçemedim selini
 Hanım yaylasini perçem telini
 Çayır^çimen bürüsün²de cideyim.

Felek beğenmedim senin tutumun
 Annına gün calmazmış yetimin
 Arşa direğ oldi çığar tütünüm
 Urđadıđım şeherleri yahıb ciderim.

Nazli yar gelirdi haftada^ıayda
 Bundan sorâ³ celse da^ha ne fayda^v
 Bu ayda değil şu celen ayda
 Ağistosun onbeşinde cideyim.

Şükri Alguş

1 Metheder 2 Bitsin, kapasın 3 Sonra.

GOŞMA

Çekmenem bu dünyanın nazını
 Bizler de severiz yar beyazını
 Beyler de vermir bize gızını
 Şimdi bize lazım dul yavaş yavaş.

Bir dilber ki cirse mehbub çağına
 Açılır veçhinde cül yavaş yavaş
 Gedem bassa on üç on dört çağına
 Misli şeyde olir dil yavaş yavaş.

Havay havasa cannar yağanın
 Menzilsiz megsude her dem bağanın
 Gendin bülmeznen düşüp gağanın
 Altının adi olur pul yavaş yavaş.

E r b ā b i¹ gazandi helal kar'ni
 Dolanmış dünyanın dört envarını
 Bir iğit bulmassa öz emsalini
 Arade emsalin bul yavaş yavaş.
 Şükri Alguş

YÜZÜK OYUNU ŞARKISI

1

Yüri talihimi yüri
 Galmâyalım eñrani emsaldan çeri
 Sayımız da buldi biri.
 Bülür oynar bülmez oynar
 Tordır² zevallî zevallî.

1 Meşhur Erzurum halk şairidir 2 Acemî.

2

Beçaredir yükl nmiş y ki
 S z m z n vardır teki
 Sayımız da buldi iki.
 Bilir oynar b lmez oynar
 Tordır zevallı zevallı.

3

Emekler ğeťmesin heęe
 Devranımız orğadi¹ bir k e
 Sayımız ıhmışdır  e.

[Nakarat]

4

Bu şeri d man b ridi
 Damarda ğani gurudi
 Sayımız de buldi d rdi.

[Nakarat]

5

şaşgın kibi beçare d şe
 Ne yapsin beçare ğelmiş başa
 Bizim s yi ıhdı beşe.

[Nakarat]

6

Aılmaz ğişinin ğati
 Beçare bulmadin feti
 Sayımız de oldi alti.

[Nakarat]

7

Aldın mi cibandan d di
 Neťmeli yahu bu feryadi
 Sayımız de oldi yeğdi.

[Nakarat]

1 Uğradı.

8

Aramızda var mi deniz
Sözü söhbetimiz rumuz
Sayı de olmuşdur sekiz.

[Nakarat]

9

Nedir bu ágide haggız
Mehebbeti bir birine gattiz
Sayımız de oldi dogguz.

[Nakarat]

10

Bu eş bu eserden döne
Sanma ki helvet söne
Sayımız de çıhdı ona.

[Nakarat]

11

Bu ehbabı mehebbête buyura
Duyup duymâyane duyura
Sayımız de çıhdı on bire.

[Nakarat]

12

Mehebbetin oldi tâki
Müşerref bulmuşdur sánki
Sayımız da oldi on iki.

[Nakarat]

13

Efkârim yükledim bir goça
Emeklerim getdi heçe
Sayımız çıhmış on üçe.

[Nakarat]

14

Bayguş gonmuş verane yurda
Orğâdim bulunmez derde
Sayımız çıhdı on dörde.

[Nakarat]

15

Mehebbet buldi mi neş'e
Beçare fakir düşe
Sayımız çıkmış on-beşe.

[Nakarat]

16

Baggallar dartallar darti
Cengi eden gılar fêti
Sayımız oldi on-alti.

[Nakarat]

17

Gefeslerde öter dudi
Ne-üçün gilar feryâdi
Sayımız oldi on-yeddi.

(Nakarat)

18

Aramızda varmi deniz
Sanma bu hallâri bilmeyiz
Sayımız oldi on-sekkiz.

[Nakarat]

19

Dubarâyi darda gurdüz
Ne-üçün boşa yürüdüz
Sayımız oldi on-dogguz.

[Nakarat]

20

Bu eşg eserinde var mi
Ülüzgar tersine eser mi
Sayımız de oldi igirmi.

[Nakarat]

21

Nolâ bir beçaren nola
 Düşgünnügün dağıldı her gola
 Sayı de çıhdi iğirmi - bire.

[Nakarat]

22

Oyuni oynadıh sánki
 Dëdim başa - çıharsan belki
 Sayımız oldi iğirmi - iki.

[Nakarat]

23

Mezete çıhardah goçi
 Giymeti neçedir gâçi
 Sayı da buldi iğirmi - üçü.

[Nakarat]

24

Orgâdim bir befasız yurde
 Beni orgâtdım bulunmaz derde
 Sayımız çıhdi iğirmi dörde.

[Nakarat]

Fazıl Saray

(Erzurum : Sivişli)

PEŞRÜV (TEKERLEME)

1

Var varanın
 Sür sürenin
 Destursuz bağa girenin
 Zopadandır ölümü.

2

Gara galhan dağım olsa
 Gocor - üsti terekeme
 Mal getirir dene - dene
 Erebistan lezgi geme

Golçağı çeksem goluma
 At binsem getsem yoluma
 Gocà Tiflis yarımá
 Ah ğidi ğünner
 Tehne doli nānıdi
 Külek doli ayrānıdi
 Rehmetlik Fatti de sāğıdi
 Devran da o devran idi
 Ülüzġar bineġim
 Gasırġa yeġeġim
 Mercimek galhanım
 Dari topbuzım
 Gındıra¹ gılıcım
 Daġlarda brov brov² ettiġim ġün-
 ner olaydı

Alaca garġaynan ġüleŝ duttuh
 Çırtma³ vurdi bene
 Alta⁴ galdıġım ġünner olaydı.

Fazıl Seray

3

O, mo, garado
 Sime, sime do
 Bir man do
 Lapa tike tike
 Va vi vo.

4

Çit, pıt
 Nerden ġeldin
 Ordan çıh.

5

Eveleme develeme
 Deve ġuŝ
 Govalama, lastik, lembor
 Tāzi tūzi
 Glici, bezi, kesdi, biŝdi
 Billor.

1 Bir nevi ot yahut sazdır, keskin olduġu için kılıca benzetilir 2 Yiġitlik 3 Çelme
4 Alta.

HAYVAN ÇAĞIRMA NİDALARI

Tavukları çağırmaq için		Cū cū cū
Köpekleri » »		Uş uş uş
» » »		Kuçi kuçi kuçi
Kediyi » »		Piş piş piş
Kazları » »		Bılı bılı bılı
Atı » »		Kuri kuri kuri
Koyunu sağmaq için kuzuyu ayırmak kasdile böyle çağırırlar		Hoğ hoğ hoğ
Eşegi yakalamak için		Çişo çişo çişo
Öküzü, mandayı ve ineği durdurmaq için		Èho èho èho
Bu hayvanları sürmek için		Ho ho
Mandayı durdurmaq için		Oduvo
Tarcan tarafında (burada bu adda bir eşek cinsi de vardır)		Gölük, gölük
Tavukları kovmaq için		Kışe kışe k'şe
Köpeyi kovmaq için		Ost
Öküzleri gütmek için		Oha
Öküzleri durdurmaq için		Ōhá

IX. Bölüm

ÇORUH VİLÂYETİ

Ağızı

Institut kurde de Paris

HAYATIM

Avazannan çıhdum sahat biridi. Neñema tel vurun Osman dutuldi. Aynali martinum Bayrama galdi. Eñrefima bañdum garagol, Osman dutuldi. O kuçuk meşada tabağam galdi; yarı yola vardum aklıma galdi.

Qoydan şehera geliyerken bir arhadaşma rasğaldum. Sordum şeherde nevar neyoñ. O da dedi bişey yoñdur, dedi.

Sora sordum, meyva naliyet ediyer. Oni gaturdum, sattum, hesabuni aldum gettum tahil aldum. Atima yukladum. Chhdum arhadaşinan getdum. Gonah yerunda galduñ. Oradan gahduñ yolumuza getduñ.

Zamanun brinda evumuza getduñ. Anamuz babamuz sordi. Ne yapduz? dedi.

Biz de dedoñ ne yapah, dedoñ. Sañ salameñ getduñ, dedoñ. Fietini dedi, gaça getdi, dedi.

Zamanun birunda koya getdum. Orda duguna rasğaldum. Orada arhadaşnan seyrettdum. Altı gün duginü seyrettdum. Orda sordilar, neralisun, dedi Yusufeli dedum. Sordi:

— Hangi koydan, dedi.

— Oğdar koyi, dedim.

Dedi:

— Gaç gunnoñ yoldur?

— Beş gunnoñ yoldur dedum.

— Sizda ne edarsuz, dedi?

Dedum:

— Lençberloñ, dedum.

Ne leçberloğı edarsuz, dedi.

Hasan Cengiz
(Yusufeli: Oğdar köyünden)

DESTAN¹

Düman dere yuhari
Çirdi daşın altına
Gız oğlana varincāz
Bir bayılması vardır.

¹ Bu kabil türkülere buraca verilen addır.

Gı̄senün yosma dilun
 Bir söz alması vardur
 Nedir bu senun nazlarun
 Vañıt galdı azlarum¹.

Saⁿat vardur üşden-beşa
 Ğelin ğelur civte-yenğa
 Yeter oldi bu sozlerun
 Gara-bağım² duzlerum.

Çoğ-çekecem nazlarun
 Sabağ oldi azlarum.

Osman Çifci

(Yusufeli: Zığlisibir köyünden)

HUZURİ'NİN ŞİİRLERİ

I

Ğüş verin ehibba bu destanıma
 Heyelat bahsinde neğrifetim³ var
 Sozlarım mehsusdur ehli irfana
 İrfan olannara riayetum var.

Riayetle yád eylerim furganı
 Alimim fergında lefzu me'ani
 Menguş zemirima seb'el mesani
 Tam yedi ayetden nesihetum var.

Nesihetum evsafımdan artıdır
 Beni vesf etmeyen âlemde yogdur
 Nufusu âlemden esgerim çoğdur
 Tábiri nágabil saltanatı var.

1 Azarlarım 2 Bağım 3 Marifetim.

A. Caferoğlu

Saltanatum t̄abir olunmaz dildan
Boyle imiş tagdirimiz ezelden
Alırım ĥaraci yeği duvalden
Umum Avrupada hem şohretum var.

şohretum dagilmiş bāyu ġedaya
Gorĥumdan velvele dūřmiř dūnyaya
Her nefesim benzar demi isaya
Munkir olannara mū'cizatun var.

Mū'cizatiledir bunca yeřim var
Hindu yeşmen ġibi ġezam sed bezar
Kōylarimdir Ezrum ile Uşgudar
Bir İstanbol ġibi vilayetun var.

Vilāyet sayarım ben İstanbōli
Cebrila almişim şevastopoli
Elaltında hazır butun Rumeli
Erabistanda da ġođ milletun var.

Milletunun yotgur heddu ĥesabi
Kim saymaga ġadir ketreği ābi
İnglis elimnēn ġekar ezābi
şimdi Firansāya 'ezimetun var.

'Ezimetun Firansadan Yonana
Milletini mohtac eğayim nāna
Almaniya elin eğem veřāna
Bana yetasiya memleketun var.

Memleketun alıp eşliyem esir
Neşsanın elini dağitmag yesir
İrān olsun ayagaltında hesir
Heş haġan ki Rusa heşaketun var.

Heraketum görüp heyretde gala
Gars, Tiflis, Batuma, milletum dola
Velhasil varmalı ta Patrabola
Eşidannar desün çoğ guvvetum var.

Guvetila Rus ki çihar aradan
Durmamali Çin de çihşın sirâdan
Esgerum leşgerum doysin paradan
Ordan geri donem beraetum var.

Beraetum vardır donem geriyâ
Gayırmasi gücdür verem yarıyâ
Bunca esger için yuz bin suriyâ
Doşsan bin itimnen bir tegitim var.

İtlerim hizeder bunca davari
Zayi olan davar çobanın kâri
Luzum görülursa binsun suvâri
Elli bin milyon hazır atım var.

Atlarum beslanur hazır tavlada
Yalan değil dedugumdan ziyada
Pasin yetmazisa arpaya sâde
Çolada her evda binbağotum var.

Otum yetasiya olur her guni
Bir esgere kesem bir tek goyuni
Pirinç ekdurmuşim Kiskimi Vâni
Burgul uçun guzel Bayzêtim var.

Rayazetdan esgerumun burguli
Tutunekdim Ardanuçi Murğuli
Lehana bostani hep Anadolu
Hesabet ne denlu m'ekulatam var.

M'ekulatam değiğumdan ziyada
Elaltında olan zevgu safada
Gabag ekdum Uşşum ila Kortada
Homhaldada patatis külliyetum var.

Külliyetum patatisden Homhaldur
Binatıla Meğo havasi çoldur
Nigzuvan Nusuncur şelđamı boldur
Orda yetmassa danaletum var.

Danaletdan bir ferg yogtur T^soybara
Arcivan deresi boyanmış gara
Utavdan adlıyup varəm Zapora
Zapor imamila mehebbetum var.

Mehebbetum vardır annamaz goşa
Babasi çingane kendisi poşa
Orada ki tuulursam bir gişa
Eneğ çayaşığı Vecan ketim var.

Vecan ketdan Ahalt yahşidir hâlâ
Deği ğonul istar orada gala
Oradan Oğđema eğer yol ola
Sağ'lar Ahmet çavuş ne miñnetum var.

Miñnetum yog Oğđem veğgili yerdir
Şedudun odami ğayet hıncırdır
Ahot ehalisi er oğli erdir
Ordan zora ğeğem iradetum var.

İradetum ğundan ğuna artırdım
Ara ya soz ğeşdi beni itirdum
Bitun tuccarlari borca batırdum
Nemloğlunda yuz yuk metlubatum var.

Metlubatum tutmuş dünyayı tamam
 Pirü civan eyler bana çhtiram
 Boynumi kessaler doğru söylemam
 Yalan söylemagda meharetum var.

Meharetum var doğrisi yalana
 Neyim gider dünya gêtse talana
 Medh etmekle nólur beni bilana
 Taniyanlar bilir ne gudretum var.

Gudretum yog vareşm giden bir nāna
 Zugurtlüğum gelmaz vasfu beyana
 Muğlus olduğumuz çığdı ayana
 Şımdan gèri kima ne minnetum var.

Minnetum kimsaya olsa nareva
 Yamali tencere yağışir eva
 İki kütus sahan bir golsuz tava
 Bir esgi şekila şerafetum var.

Şerafet yetmazmi oleyim meğrur
 Adımız söylanır ālemda meşhur
 Borçlıdan galmadi gapıda çamur
 Ayaglar sesindan çoğ zehmetum var.

Zehmetum var gurutdilar hākimi
 Yüklensam bir batman olmaz yükumi
 Haşa sizden borçlı alsın
 Èvun takımından bir sepetum var.

Sepetum ergidir bir yēna alsam
 Gurtulup mihnatdan şād olup gūlsam
 Şuğr-çederim alt'çaya bir bulsam
 Arpa çtmeğina ganaetum var.

Ganaetum vardır gatıgsız nāna
 Anıçun düşmazin ğemü hicrana
 Dēli gönül borcun nedir yalana
 Yalan ila omrin verdin talana.

Huzūri çođ yalvar nebiçizışana
 Şefaet eylesin ben nātuvana
 Çoğ ğunah eyledum hecaletum var.

II

İmanıma garşı aldı yetişir
 Ne dimak eceba bogun ğit yarın
 Tekrâr eyladıkçe beynim garışir
 Soğuk cumle zira boğun ğit yarın.

Uşutur insani beņzeri buzdur
 Bitmasi yog ne eņişdir ne duzdur
 Dēvri istibdaddan galma bir sozdur
 Ne ğeziyor hālâ boğun ğit yarın.

Sōđmanın tahgirin muadildir
 Ruħtaal bilreda mumasilidir
 Ruslarda zaftira mukabilidir
 Miri mali heca boğun ğit yarın.

Usanmış cahili ogur yazâri
 Bir birine gatar çârşi bazâri
 Her kim tutulursa boylar mezâri
 Lekeli bir humma boğun ğit yarın.

Benzamiyor maydanosa tereye
 Bâzen dērtliları duzar s'raya
 Migrop kimi ğirmiş her dairaye
 Tehlukeli boğun ğit yarın.

Bilmam ki yareya merhemmidir bu
 Her kesa her şeye elzemmidir bu
 Beşeriyet ile tev'emmidir bu
 Guruluşdan dünya boğun git yarın.

Çekilmaz başında olursa haydi
 Şianu şöhretini her yere yaydı
 Eğdam etselerde cânı olaydı
 Vururdum mutlaga boğun git yarın.

Herkes bu cümladan osandı bıgdi
 Ben değil çoğların cânını sıgdi
 Nice fugaranın ocagın yigdi
 Ederekden yağma boğun git yarın.

Aman yāreb nedir bunun ilâci
 Togi acıgdırır doyurmaz âci
 Nişadırdan keskin zehirden âci
 Yaman bir beddua boğun git yarın.

Kim dinnar bir sozi hiç seva seva
 Tüylari urpurtur benziyor devâ
 Galanıgda yatar sokmazım eva
 Olsa keskin ziya boğun git yarın.

Ayvana anbara dolsa istemam
 Lugman ilaç diye bolsâ istemam
 Ayva gadar almas olsa istemam
 Gelse badi hava boğun git yarın.

Furun'cinin dahilini doldurur
 Gahveci^{yi} otelci^{yi} guldürür
 Fakirleri uç dört günde oldurur
 Bu igrenç macera boğun ğit yarın.

Bozar meğdeları garartır yuzi
 Boş bir sozdur ne tadi var ne tuzi
 Uzursuz d'iyenin kor olsun gözi
 Goparır vaveyla boğun ğit yarın.

İdarecilerin gezer peşında
 Zehrî her yerında deyil dişında
 Peg çoğ gullanilir tãpu işında
 Bu mefhumsuz me'na boğun ğit yarın.

Ne tarazu çeker ne gantar tartar
 Dunyayı zaptetdi ğetdiğçe artar
 Ağzi buruşdurur buğazi yırtar
 Yutulmeyan halva boğun ğit yarın.

Hastaları dayandırır esaya
 Sebr eylese tuy bitirir kosaya
 Baş ağirtir cive eker keşaya
 Biçimsiz bir bela boğun ğit yarın.

Bayaza bir bagsa eder simsiyahⁿ
 Ağze alınması en boyuğ ğünaⁿ
 Cumlei şerrinnân hıfz eğe allaⁿ
 Biçimsiz boş hulya boğun ğit yarın.

Sairleri sevar uzağa getmaz
 Toprağa bir çul ekilsa bitmaz
 Yuzi bir arada beş para etmaz
 Neticesiz dalğa boğun git yarın.

Ekseri zengina olur musafir
 Méhkemelerde de yog değil vafir
 Helg evelerina de girdi bu kafir
 Utanmaz biheya boğun git yarın.

Huzûri bu sozi sena eyleyim
 Dertsiz zamanımda deva eyleyim
 Geçsin yeraltına dua eyleyim
 Çıgmasın bir daha boğun git yarın.

III

GOŞMA

Eksinadir bu deranın sular
 Yaz oldi kesilir giş oldi çoşar
 Leke her ne gadar getse ileri
 Duşmanın altına hırgasin döşer.

Câhil olan cesur olur eksari
 Hasudda görölmez rahat eseri
 Sivri akillidir bazi serseri
 Gızınnan darılır garısın boşar.

Huzûri olmalı gelendar meşreb
 Divanêi agla getirmaz mekteb
 Çıgdi zamanede yeni bir mezheb
 Remezan dutmeyan bayrama goşar.

Ali Zuhûri Coşgun
 (Yusufeli : Zor köyünden)

X. Bölüm

S Ö Z L Ü K

Institut Kurde de Paris

Institut kurde de Paris

A

ahrel (Kar)

Nisan ayı.

ahrez (Ay)

Abdesthane

acala (Ter.)

Acele, çabuk.

acal (Ter.)

Acel.

acap (Af.)

Acep.

acığ (Tm.)

İtikam.

açar (Kac., Kar.)

Anahtar.

ağ (Kar)

1. *Bıpatiska.*

2. *P.*

ağistos

Ağistos.

ağı (Teh)

Zehir.

ağılı (Ter)

Zehirli.

ağış (Tm.)

Ağaç.

ağuz (Ter)

*Hayvanların ilk doğduğu
svadaki südü ve bundan
yapılan katı yoğurt gibi
yemek.*

alafa (Kak.)

İbrik.

ahan (Er., Kar., Ter.)

İşte, şimdi, şimdice.

ahān = ahan

aħır (Ur., Kar.)

1. *Son, nihayet, akibet, netice.*

2. *Aħır.*

aħırda (Ur., Kar.)

Sonda, neticede, nihayet.

aħor (Kar.)

Aħır.

aħşam (Um.)

Akşam.

aħtarmaħ (Ur., Kar.)

Aramak, araştırmak.

aħunt (Ur., Kar.)

Aħond, hoca.

aj (Um)

Aç.

ajala (Ter.) = acala

ajığı tutmaħ (Ter.)

Kızmak, hiddetlenmek.

ajıħ (Ter.)

Hiddet, kızgınlık.

ajıħlanmaħ (Ter.)

*Birisine bağırmak, çağır-
mak, hiddetlenmek, kızmak.*

ajmaħ (Um.)

Acıkmak.

ala (Ter.)

Elâ.

alacalıħ (Ter.)

*Ė t m e k'le beraber, Müzevir-
lik etmek.*

alaf (Kar.)

Ot.

- alafdar (Er.)
Ekin mahsulü satan kimse.
- ale (Tm.)
Elâ.
- alhış (Ter.)
Takdis, takdir.
- allanmağ (Dün., Ur., Kar.)
1. (Dün.) *Al rengini almak, al renginde olmak.*
2. *Aldanmak.*
- allatmağ (Ur., Kar.)
Aldatmak.
- amba (Ter.)
Ama.
- anamın aşi tandırın başı (Er.)
Hasret ifadesi mukabilinde ve başka birisinin fitine karşı söylenen bir tabir.
- ander galası (Er.)
Yapılması arzu edilen bir şeyin o anda mevcut olması, yapılamaması, ve arzusunun hilafına zuhur etmesi.
- anığ (Kar.)
Aşa ve ete konulan kokulu bahar.
- ana (Ur.)
Anne.
- anna (Tm.)
Anne.
- antiğ (Kar.)
Kül içerisinde saklanan köz, ateş.
- anur (Er.)
Onur [kelime eskidenberi bu sahada kullanılmıştır].
- ağrı (Ter.)
O taraf.
- aparmağ (Ur.)
Götürmek.
- araf (Ter.)
Arap.
- arafa (Kar.)
Arife.
- aran (Ter.)
Yayla.
- Araz (Ter.)
Aras nehri.
- Arğı (Um.)
Ağrı dağı.
- arh (Um.)
Arık.
- arhaç (Ter.)
Yazın sürünün istirahat ettiği yer.
- arhalamağ (Ter.)
Bir şeyi arkaya almak.
- Arlı (Tm.)
Ağrı dağı.
- armıd (Ter.)
Armut.
- arvat (Ur., Kar.)
Kadın, zevce, umumiyetle kadın.
- arız (Ter.)
Arzu.
- arzılamağ (Kac., Ter.)
Arzulamak.
- asdan (Ur.)
Arslan.
- aşılığ (Kar.)
Yapıda atmalar arasına üstten verilen dayak.
- aşmağ (Um.)
Açmak.
- aşşağı (Kag., Ter.)
Aşağı.
- aşşığ (Kac.)
Aşık.

aşşılı (Er.)

Aşık.

ata (Ur.)

Baba, peder.

ataş (Ur.)

Ateş.

atdı (Ur.)

Süvari, ath.

atma (Kar.)

Kabuklu ve uzunca yapı ağacı.

avan (Ter.)

Düşman.

avdas (Ter.)

Abdest.

avi (Kar.)

Ayı.

avşar (Ter.)

Avuç, elin içi.

azlarmak (Çr.)

Azarlamak.

aylılı (Ter.)

Maaş, bir aylık ücret.

ayna (Ter.)

Ayine.

aynalı (Um.)

40-50 sene bundan evvelki bir tüfenk cinsi.

B

baba (Er.)

Yere giresin, ölesin, veba hastalığı. Ms.: Baba çığa boğzuna, Veba çıksın boğazına, ölesin.

bacı (Um.)

Hemşire, kızkardeş.

bad (Kar.)

Bostan çiti, çalı çırpıdan ağılların etrafına gerilen çit.

bada (Ter.)

Bâde.

badlamağ (Kar.)

Bostanın veya ağılların etrafına çit germek.

badok (Ter.) = badok.

badok (Kar.)

Genç ve uzun, atma'dan ince ağaç ki, ot ve sap arabalarının zencirleri bunun üzerine atılır. Urğan veya zencirler bu badok'u sıkış-

dırarak arabayı pekleştirir.

bağarsağ (Ay.)

Bağırsak.

bağman (Ay., Kar.)

Bağcı.

bağmancı (Ter., Kar.)

Bağcı.

bahām (Kac.)

Beraber, hep birlikte.

baja (Ter.)

Bacâ, köy evlerinde damdan açılmış pencere.

bajı (Ter.)

Hemşire, kızkardeş.

bal (Er.)

Bal.

bala (Ur., Kar.)

Yavru.

alağ (Er.)

Köpek ve ayı yavrusu.

bandağ (Ter.)

Bir yere asmak için, uzun salkım halinde birbirine bağlanmış meyva, yemiş yığını.

bağşa (Kar.)
Bağsa.

barabar (Kac., Tm.)
Beraber.

baravar (Ter., Kak.)
Beraber.

barbağ (Ter.)
Parmak.

bardeş (Kar.)
Bağdaş.

barı (Kar.)
Diwar, avlu divarı.

barığ (Kar.)
Bağır.

barım (Ay.)
Bâri, hiç olmazsa.

barmah (Um.)
Parmak.

basırmah (Ay.)
Gömmek, defnetmek.

başı goltuğa almah (Ter.)
Herhangi bir tehlikeye hazır olmak.

başına çevir (Er.)
Sadaka olarak şunu yap.

başına kül (Ter.)
Küfür mukabilinde kullanılır ve «ölesin» manasına gelir.

başına taş düşe (Er.)
Muhvolasın, ölesin. kahr-olasın

başlıh (Kar.)
Cihaz için erkek tarafından nişanlısına verilen para ki, kızın babası buna cihaz

tedarik eder ve onu tekrar erkeğin evine gönderir.

baş parası (Kar.) = başlıh.

başport (Ter.)
Paşpor.

batdah (Ter.)
Çamur.

batdahlıh (Ter.)
Bataklık.

bava (Ter., Kak.)
Baba, peder.

bay (Um.)
Zedgin, servet sahibi kimse.

bayah (Ur.)
Demin.

beyas (Tm.)
Beyaz.

baydah (Ur.)
Bayrak.

Bayırbut (Af.)
Bayburt.

bazar (Ur.)
1. Çarşı, pazar.
2. Pazar günü.

beğo (Kar.)
Cins, iyi.

beğlemek (Kar.)
Beklemek.

bekar (Ter.)
İşsiz.

bele (Um.)
Böyle.

beleliğnen (Ter.)
Bu vasıta ile, bu suretle, öylece.

benamaz (Kak.)
Namaz kılmayan kimse.

ber (Er.)
Hayvanların mandrası yahut toplandıkları yer.

beşlemek (Tm.)

Beslemek.

beybafa (Ter.)

Bivefa, vefasız.

beygafıl (Ter.)

Ansızın, birdenbire.

beyfat (Tm.)

Vefat.

beyhuş (Er.)

Bihuş, akılsız, zekasız.

beyhavar (Ter.)

Habersiz.

beyheber (Ay.)

Habersiz.

beyhever (Ter.)

Habersiz.

bezanmağ (Kak.)

Süslenmek, bezenmek.

bêzetmek (Ter.)

Süslemek.

beğ (Er.)

Bey.

befat (Kac.)

Vefat.

behên = behên.

behên (Ter., Kar.)

Banâ (zahir).

bêli (Um.)

Evet.

belkim (Ter.)

Belki.

bennem (Er.)

Ben ne bileyim.

bere (Ter.)

Koyunun sağıldığı yer.

berhana (Kar.)

Kârvañının kendisile taşıdığı ev eşyası.

beri (Er.)

Bozkır, ıssız yer.

berk (Ter.)

Pek, sağlam, katı, kuvvetli.

berli (Tm.)

*Beri. Ms.: çoğdan berli
Çoktan beri.*

berrana (Ter.)

Yabanî, vahşî.

besdi (Kar., Ter., Kac.)

Kâfi, yeter.

beyem (Kak.)

Meğer.

bezek (Um.)

Süs.

bezenmek (Um.)

Süslenmek.

bezircan (Er.)

Bezirgân.

bezirgen (Ter.)

Bezirgân.

bezmendek (Ter.)

İrice göl kuşu.

bezvent (Ter.)

Kola kuvvet vermek için pazılara bağlanan meşinden bağ, kolbağı.

bilbil (Ur., Kar.)

Bülbül.

biçin (Ur., Kar.)

Ekinin biçilmesi.

biçin ayı (Kar.)

Temmuz. Bk.: çayır ayı, kotan ayı.

bildir (Ter.)

Bıldır, geçen sene.

bilorlanmağ (Ter.)

Bellurlaşmak, parlamak.

bişi (Kar.)

Yağın içerisinde pişirilen ve içerişi bir kaç kat yuf-

kadan ibaret olan yufka,
börek.
bıbrığı (Kar.) = tıbrığı.
bıldır (Ter.) = bildir.
bogun (Çr.)
Bugün.
boğoz (Er.)
Boğaz.
boğuz (Ter.)
Boğaz.
bōnduruh (Er.)
Boyunduruk.
boyna almağ (Ur., Kar.)
Üzerine almak, itiraf etmek.
boyraz (Tm.)
Poyraz.
boyun olmağ (Ter.)
Tekeffül etmek.
boyuna almağ (Ter.)
İtiraf etmek. üzerine almak.
bozbaş (Kar., Ur.)
Nohutlu et.
bögrüm ayı (Kar.)
Eylül.
bögün (Ter., Tm.)
Bugün.
böyreğ (Ter.)
Böbrek.
bōyün (Kak., Ay., Ter.)
Bugün.
bōyn (Tm.)
Bugün.
brov (Er.)
Yigitlik.
buğedder (Kar.)
Bu kadar.
buğaz (Çr.)
Boğaz.
buğutu (Kar.)
Erkek geyik.

bufağ (Tm.)
Gerdan.
buğari (Er.)
Tandırın duman yolu; (Ter.)
buğari.
buğof (Dün.)
Gerdan.
buğuh (Ter.)
Bükük. Ms.: boynu buğuh,
Boynu bükük.
bulağ (Ur., Kar.)
Çesme, yolla gelen içme
suyu.
bular (Kak.)
Bunlar.
bulunmağ (Er.)
Kalkmak.
burdak (Tm.)
Burada.
buvağ (Tm.)
Gerdan.
bügelek (Er.)
Hayvanları sokan büyükçe
sinek.
bük (Er.)
Budur ağaç.
büklük (Er.)
Budur ağaçların bulunduğu
yer.
bülenmek (Er.)
Bulaşmak.
bülmeğ (Er., Ur., Kar.)
Bilmek.
bür (Er.)
Bir.
bürünçek (Kar.)
Bürünülen her elbise.
bürüştürmek (Ter.)
Buruşturmak.
büz (Kac.)
Buz.

C

- cadı (Kar.)
Mısır ekmeği.
- cahailiğ (Tm.)
Gahillik, gençlik, delikanlılık.
- calah (Kar.)
Eklenmiş parça, ağaç aşısı.
- calamah (Kar.)
Eklemek, ağacı aşılama.
- camadan (Er.)
Kolsuz yelek, bazan yarım kollu da olur.
- camal (Ter.)
Gemâl.
- camış (Er., Kar., Ur)
Manda.
- canbaz (Er.)
Davar ve mal üzerine alış veriş yapan esnaf.
- cazı (Ter.)
Cadı.
- cel (Ter.)
Tarla biçilirken, mahsulün tırpanın yahut biçki aletinin yanlarına dökülmesi.
- çerya (Tm., Ter.)
Cârtye.
- çeyran (Ter.)
Ceylan.
- cehellik (Ter.)
Gençlik.
- cellet (Kac., Ter.)
Cellat.
- cemahat (Ter.)
Cemaat.
- cemdek (Kar., Ter.)
Gögüs.
- cen (Kac.)
Can.
- cenğel (Kar.)
1. *Küçük fidan.*
2. *Kavga, gürültü patırtı.*
- cepcen (Er.)
Çepken.
- cerb (Tm.)
Gebr.
- cevir (Ay.)
Cebir.
- ceyen (Kar.)
Çiyan.
- cicig (Tm.)
Nakış, süs, örgü.
- cida (Ur, Kar.)
Süngü.
- cilbıra (Er.)
Cilbır yemeği.
- civ (Ter.)
Ceş.
- civgır (Ter.)
Hırsız.
- civillet (Ter.)
Cibilliyet.
- civt (Çr.)
Çift, iki.
- ciyar (Ay.)
Ciger.
- ciynağ (Kac.)
Pence, tırnak.
- cıgga (Şür.) = cığa.
- cığa (Ter., Ay.)
Turna teli, sorguç, külahlara takılan değirmi tüy, ki renkli olur.
- cığal (Ter., Kar.)
Ay biçiminde oldukça düzgün ve mütenasip boynuz.

cığalbaz (Kar.)

Sözünden cayan, döneek.

cılbır (Kar.)

Yağla soğan dağlanır. Sonra üzerine su dökülür ve çalkalanarak yenir.

cılğa (Kar.)

Okundan başka bütün aksamı ağaçtan olan küçük k o t a n.

cın (Kar.)

Cin.

cıngır (Ter.)

Mâdenî su kabı.

cırık (Ter.)

Yırtık, yırtılmış.

cırmağ (Kar.)

Yırtmak.

cırmalamak (Kar.)

Tırmalamak.

comart (Tm.)

Cömert.

comuş (Ter.)

Camız, camış, manda.

cöz (Er.)

Kaynak, göz, çeşme.

cuğab (Er.)

Cevap.

cuna (Ter., Kar.)

İnce tül, eşarp.

cuvap (Tm.)

Cevap.

cüce (Ter., Kar.)

Piliç, civ civ.

cürepe (Ter.)

Göllerde yüzen bir cins kuş.

cürüg ayı (Kar.)

Agustos.

cüt (Ur., Kar.)

1. Ekin, çift.

2. Çift, iki.

Ç

çagğal (Ter.)

Çakal.

çağ (Ter.)

Keyfli, neşeli, keyfi yerinde.

çağa (Ter.)

Nevzat, yeni doğmuş çocuk.

çah-çah (Er)

Buğdayların yavaş yavaş değirmen taşının içerisine dökülmesini temin için tahtadan yapılmış ve üzerine nal çakılmış bir alet. Nal taş dokundukça çah-çah diye ses çıkarır.

çahçah (Kar.)

Tahtadan yapılmış çit, kısa divar.

çahır (Kar.)

Şarap.

çalbadar (Ter.)

At ve katır kârvanının başçısı.

çalğı (Ter.)

Ağaç dallarından yapılan süpürge.

çapmağ (Ur., Kar.)

1. Koşmak.

2. Bir şeyi kesip koparmak, parçalamak, ikiye ayırmak.

çapo (Ter.)

Bir köpek cinsi.

çar (Er.)

Kâr, tesir.

çaramah (Kar.)

Çıkarmak, koçarmak, elde etmek.

rgat (Ter.)

Büyük ipekli kadın baş örtüsü.

çarpana (Ter.)

Bir maymun cinsi.

çarısı (Ay.)

Çarşı.

çatmah (Ur., Kar.)

Vasıl olmak, erişmek, yetişmek.

çatdah (Kar.)

Çatlak.

çaudar (Ter.)

Çavdar.

çavalamah (Ter.)

Çabalamak.

çavdar = ça^udar.

çayır ayı (Kar.)

Temmuz.

çaynik (Um.)

Çaydan (rusçadan alınmıştır).

ç (:)

Keçe.

çeçil (Ter.)

Yüzü ve yağı alınmış süttten çıkarılan ve yumak gibi sarılan peynir.

çeşmek (Ter.)

Gözlük.

çetir (Kar., Ter.)

Şemsiye.

çekme (Ur., Ter.)

Çizme.

çekmek (Kar., Ter.)

Tartmak (teraziyi).

çemkirmek ar.)

Köpeklerin sahibine hav-

laması; köpeğin dişlerini göstererek sert sert murlaması; bir kimsenin kendisinden büyüğe çıkışması.

çen (Ay., Ter.)

Sis.

çepiş (Ter.)

Keçi yavrusu.

çepleşdirmek (Ay.)

Konuşurken uyuşmamak; fikir ihtilâfi, uyuşmazlık etmek.

çeper (Er., Kar., Ur.)

Çalı çırpıdan çit, alçak divar.

çepik (Ay., Ter.)

1. (Ay.) *Çabuk.*

2. (Ter.) *Bir nevi kap.*

çer (Ter.)

Küfür mukabilinde kullanılır. Ms.: çer deysin, çerlyesen.

çerçenbe (Ter.)

Çarşamba.

çerlemek (Ter.)

Hastalanmak, miskinleşmek.

çermelemek (Kar.)

Sıvamak (Ms.: kollarını).

çermenmek (Ter.)

Sıvanmak.

çermik (Kak.)

Fınar, ılıca, kaplıca, maden suyu.

çesmek (Er.)

Kesmek.

çev^uran (Er.)

Kârvan.

çideri (Ter.)

At kösteyi.

çiğelek (Er.)
Vahşî çilek.

çif (Tm.)
Çift.

çilenmek (Kar.)
Islanmak.

çim (Er.)
Çayır otu.

çimin (Er.) = kimin.

çimdirmek (Ter.)
Yıkamak (birisini).

çimmek (Kar.)
Yıkanmak.

çirdek (Er.)
Ufak küp.

çirmelemek = çermelemek.

çirmenmek (Ter.)
Sıvanamak.

çişî (Ter.)
Kişî.

çit (Er., Ur., Kar.)
1. (Er.) *Fesin üzerine bağ-
lanan oyah yazma.*
2. (Kar., Ur.) *Basma.*

çiy (Er.)
Aşığın delikli olan tarafı.

çiyin (Ter., Ay., Kar.)
Omuz.

çiyit (Ter.)
Pamuk çekirdeği.

çıbığ (Tm.)
Çubuk.

çıbılı (Tm.)
*Uzun ve yuvarlak demir
parçası, çubuk.*

çılpağ (Ter.)
Çıplak.

çingil (Ter.)
Küçük taşlar.

çirtma (Er.)
Çelme.

çol (Çr.)
Çöl.

çöpur (Kar.)
Çiçek bozuklu kimse.

çor (Er., Kar., Ur.)
*Dert manasında olmak üze-
re küfür mukabilinde kul-
lanılır. Ms.: çor deysin
gibi.*

çorlu (Er.)
Dertli.

çovan (Ter.)
Çoban.

çöl (Ter.)
Ova.

çöpek (Er.)
Köpek.

çörek (Ur., Kar.)
*Tandırda pişirilen ekmek,
umumiyetle yemek.*

çöy (Er.)
Köy.

çöynek (Dün.)
Gömlek.

çöyre (Ter.)
Çevre.

çöyürmek (Ur.)
Çevirmek.

çuhundur (Ter.)
*Yemekle yenilen bir nevi
nebat yahut sebze.*

çuğullamağ (Bay., Ter.)
Birisini jurnal etmek.

çümki (Kar.)
Çünkü.

çüt (Ur., Kar.)
1. *Çift, ekin.*
2. *Çift iki.*

çüt sürmek (Ur., Kar.)
Ekin ekmek, tarlayı sürmek.

D

dad (Ter.)

Tad.

dadah (Er.)

Umumiyetle yemeğe denilirse de, bilhassa çocukların iş-tahasını kabartmak için söy-lenir. Ms.: gel dadağ ı y e, Gel yemeyini ye, gibi.

dadaş (Er., Ter.)

«Bar» oynayan delikanlı.

dağa (Er.)

Daha.

dağan (Kar.)

Erkek geyik.

dağma (Ay.)

Damga.

dağga (Ter.)

Dakika.

dal (Ur., Kar.)

Arka. sırt.

daldey (Ter.)

Arka, gizli yer, bir şeyin arkası.

dalınca (Ur., Kar.)

Arkasınca.

damah (Ter.)

Keyf, neşe, dimağ; d a m a ğ ı ğ e l d i 'Keyflendi, neşelendi, d a m a ğ ı ç a ğ d ır 'Keyfi, neş-esi yerindedir.

damağ (Kak.) = damah.

damazlık (Ter.)

Damızlık hayvan.

danışmah (Ur., Kar.)

Konuşmak.

danmah (Ur., Kar.)

İnkâr etmek.

dannamah (Ay., Ter.)

Birisini tekdir etmek, azar-lamak.

darah (Ur.)

Tarak.

darahlı (Kar.)

Taraklı.

daşamah (Ter.)

Taşımak.

darti (Er.)

Tartı.

dartmah (Er.)

Tartmak.

daşgalah (Ter.)

Birbiri üzerine yığılmış taş-lar, taş yığını.

dâun (Er.)

Taun, afet.

dava (Ur.)

1. *Harp, kavga, cenk, savaş, atışma.*
2. *İlâç.*

davşan (Ay.)

Tavşan.

da^vuşan (Tm.)

Tavşan.

davut (Kar.)

Divit.

dazalah (Ter.)

Kel.

dayanmah (Ur., Kar.)

Durmak, tavakkuf etmek.

daylah (Kar.)

At yavrusu.

dāze (Tm.)

Teyze.

deyin (Ter.)

Borç, düyün.

deyinmek (Ter.)

Homurdanmak, didinmek, söylenmek.
debbe (Ter.)
 ϵ t m e k'le 'Caymak, itiraz etmek.
dede (Ur.)
 Baba, peder.
değül (Tm.)
 Değil.
defen (Kar.)
 Defa.
deleme (Ter., Er.)
 Davarın südüne maya atılıp peynir haline geçmeden ve süzülmeden önceki pelte gibi olan hali ki, kaşıkla yenir.
dellek (Ur.)
 1. *Berber.*
 2. *Hamam tellaki.*
dene (Er., Ur., Kar.)
 Tane.
dengeser (Ter.)
 Sersem, bunak.
dennik (Ter.)
 Kursak.
dermek (Ur.)
 1. *Toplamak.*
 2. *Koparmak.*
derzi (Kar.)
 Terzi.
desde (Um.)
 1. *Kabze.*
 2. *Demet, grup.*
desdene (Tm.)
 Destan.
destemaz (Ur.)
 Abdest (alma).
deva (Er.)
 Savaş, dava.

devriş (Ter.)
 Derviş.
devruş (Er.)
 Derviş.
devrüş (Kar., Ter.)
 Derviş.
devürmek (Er.)
 Devirmek, devretmek.
dēyil (Er.)
 Değil.
deymek (Kar., Ur.)
 1. *Olmak, olgun hale gelmek (yemiş için).*
 2. *Dokunmak, vasıl olmak, ele geçmek.*
dihé (Ter.)
 Haydı.
diği-diğmek (Tm.)
 Dikkatle dinlemek.
dilbar (Kar.)
 Dilber.
dindirmek (Ur.)
 Birisini konuşdurmak.
dinge (Ter.)
 Baş örtüsünün bağlandığı kalıf, 12-15 santimetre kütüründe olup kasnak biçimindedir.
dingel (Ter.)
 Baş örtüsünün altındaki mukavva.
dişeri (Kar., Er.)
 Dışarı.
div (Ter.)
 Dip.
dıngıllamağ (Ter.)
 Oynamak, deprenmek, kırmıldamak.
doa (Ur.)
 Dua.

dodağ (Ur., Kar.)
Dudak.
dodu (Ay.)
Yağmur yağdırmak için kullanılan kepçe gelin.
doğrama (Ter.)
Cacık.
doğruğu (Ay.)
Dosdoğru.
doğuz (Tm.)
Dokuz.
doğuz (Ter.)
Dokuz.
dohtur = tohtur.
dolandıрмаğ (Ur., Er., Kar.)
1. *Gezdirmek, dolaştırmak.*
2. *İdare etmek, yaşatmak.*
dolanmağ (Er., Ur.)
1. *Dolaşmak, gezmek.*
2. (Ur.) *Geçinmek, yaşamak.*
domruğ (Er.)
Kelepçe.
domruğ = domruğ.
don (Ur.)
Entari, kadın elbisesi, fıstan.
donaltmağ (Tm.)
Donatmak, süslemek.
doğuz (Kac.)
Dokuz.
dorğamağ (Ter.)
Doğramak.
dorğu (Ay.)
Doğru.
dōşan (Ter.)
Tavşan.
doydah (Ter.)
Oynak, boş boşuna atılan kimse, hafif meşrep, kuş beyinli.
doyšan (Tar.)

Tavşan.
dögül (Ter.)
Değil.
dögüşmek (Tm.) = *Dövüşmek.*
döl (Ter.)
Tohum, kök, menşey.
döndermek (Um.)
Çevirmek.
dönük (Er.)
Kahretme; menfur bir harekete karşı söylenen bir tabir.
dörvan (Kac.)
Devran.
döş (Ur.)
Yamaç, göğüs.
döşenmek (Kar., Dün.)
Yıkılmak, serilmek, yere kapanmak.
döşlük (Kar.)
Göğsün üzerine bağlanan göğüslük.
döşürmek (Kar., Ur.)
Toplamak.
dövrän (Ay.)
Devran.
döydürmek (Ur.)
Dövdürmek.
döymek (Ur., Kar., Er.)
Dövmek.
döyürmek (Ur.)
Devirmek.
döylet (Ur.)
Devlet, servet, varlık.
döyletli (Ur.)
Zengin, servet sahibi kimse.
döyran (Ter.)
Devran.
döyü (Ter.)
Değil.

döyüşmek (Ur.)
Ceng etmek, savaşmak, vuruşmak, harbetmek.

dözmek (Ur.)
Tahammül etmek.

dugun (Çr.)
Düğün.

dutmaq (Çr.)
Tutmak.

dutulmaq (Çr.)
Tutulmak.

dutuşmaq (Kar.)
Tutuşmak, alevlenmek, yanmak.

duva (Ter.)
Dua.

düleymen (Ter.)
Mayalı süt, peynir.

düman (Çr.)
Duman.

düneğün (Ter.)
Dün. geçen gün.

düneğın (Er.)
Geçen gün, dün.

dünen (Ter.)
Dün.

eğdam (Çr.)
İdam.

ehdibar (Ter.)
İtibar.

ehram (Er.)
Çarşaf yerine kullamlan yün örgü.

ehsan (Ur.)
Ihsan.

ehtibar (Kar.)
İtibar.

düngür (Ter.)
Kız babası ve annesi ile oğlan babası ve annesi arasındaki karabet.

dünye (Kak.)
Dünya.

dürümek (Tm.)
Toplamak.

dustağ (Ter.)
Tutsak, mahpus.

düşmek (Ur.)
Düşmek, inmek, isabet etmek; Yola düşmek 'Haraket etmek; ayla düşmek 'Hatırlamak.

düyne (Tm.)
Dünya.

düyü (Kar., Ur.)
Pirinç.

düyün (Ter.)
Düğüm.

düzdürmek (Ur., Kar., Er.)
Dizdirmek

düzmek (Ur., Kar., Er.)
Dizmek.

düzüm (Dün., Ter.)
Düziine, 12 adet.

E

ehtidar (Er.)
İktidar.

ehtivar (Ter.)
İtibar.

ehtivarsız (Ter.)
İtibarsız.

ehtiyar (Kag.)
İhtiyar.

ële (Ur., Kar., Er.)
Öyle.

elece (Er., Ur., Kar.)

Öylece.

elemek (Ur., Kar., Er.)

Eylemek.

en = hen.

eğ = hen.

en (Er.)

Koyunun kulağına vurulan

nişan,

enek (Er.)

Sapannın demire geçen yeri.

eriş (Er.)

Bükülmüş gındıra.

erket (Kak.)

Rekât (namaz).

esa (Tm.)

İsa.

eşg (Ur., Kar.)

Aşk.

eşik (Ur., Kar.)

Dış, hariç, evin dışı.

etref (Çr.)

Etraf.

éycemen (Er.)

İyice.

eynine (Ter.)

Aynen.

E

ede (Tm.)

Baba, peder.

ecef (Ter.)

Acep.

ecem (Er.)

Acem.

ecer (Er.)

Eğer.

eceyif (Ter.)

Ecaip.

eğiş (Er.)

*Tandırdaki ekmeği ayır-
mak ve ateşe düşen ekme-
ği çıkarmak için, bir tarafı
çengel diğer tarafı dairevî
kürek şeklinde olan demir-
den bir alet. ersin.*

eğlemek (Ur., Kar., Er.)

Durdurmak.

eğlenmek (Ur., Kar., Er.)

D rmak.

eğletmek (Ur., Kar., Er.)

Durdurtmak.

eğreme (Ter.)

Sırma.

eheli (Ter.)

Ahali, halk.

Ehmet (Er.)

Ahmet.

eğran (Er.)

Akran.

eğreb (Ter.)

Akrep.

ejdaha (Ur., Kar., Er.)

Ejderha.

ejef = ecef.

elav (Ay.)

Alev.

elemni (Kar.)

Elemli, kederli.

el kölgesi (Kar.)

İmza, himâye, tevsiye.

emi (Ur., Kar.)

Amca.

eme (Ter.)

Ama.

emlig (Ter.)
Emme çağındaki (hayvan, bilhassa kuzu).

emliyet (Er.)
Emniyet.

emme (Ay.)
Ama.

eneke (Er.)
Kurşunlu aşık.

enter (Ter.)
Bir maymun einsî.

eppek (Ter.)
Ekmek.

er (Kar., Ur.)
Koca, zevc.

Erdövül (Kar.)
Erdebil.

eref (Ter.)
Arap.

eremik (Ter.)
Kısır camız, manda.

erep (Kac.)
Arap.

ermik (Kar.) = eremik.

ertmek (Kac., Kak.)
Ekmek.

erze (Kar.)
Istid'a, arize.

Erzurüm (Kar., Tm.)
Erzurum.

erziman (Kar.)
Arzu.

esğer (Um.)
Asker.

esil (Ter.)
Asil.

eslan (Ay.)
Arslan.

essaⁿ (Er.)
Memul edilmeyen bir vaka üzerine: gerçek, doğru, hakikat, gibi manalarda kullanılır.

esğere (Ter.)
Aşikâr.

esği (Tm.)
Ekşi.

etref (Kar.)
Etraf.

evdes (Ter., Kak.)
Abdest.

evdesthana (Kak., Ter.)
Abdesthane, tuvalet odası.

evle (Ter.)
Öğle vakti.

evlek (Er.)
Ta layı kısımlara ayıran hudut.

evlet (Ter.)
Evlât.

evrişim (Ter.)
İbrişim.

Evzürüm (Er.)
Erzurum.

eye (Kak.)
Eğer.

eylemek (Tm.)
Durdurmak.

eylenmek (Er.)
Durmak, tavakkuf etmek.

eyleşmek (Er.)
Oturmak.

ez (Er.)
Az.

eze (Ter.)
Uzuv, âza.

eziz (Ur., Kar., Er.)
Aziz.

Ezreil (Ter.)
Ezrail.

Ezrum (Çr., Ter.)
Erzurum.

ezzim (Ur., Kar.)
Azizim.

F

fağır (Ter.)
Zavallı, mâsum, sessiz, çekingen.

farazın (Tam.)
Faraza.

Fayat (Kar.)
Bayat ırı unun adı.

Fayatlı (Kar.)
Bayat uğruna mensup kimse.

fehle (Kak.)
Amele, işçi.

ferde (Ter.)
Perde.

Fes (Ter.)
Fas (memleketi).

feseli (Ter., Kar.)
Hamur işi bir yemek, daha fazla börek.

fehîr (Er.)
Fakir.

fihere (Er.)
Fukara.

filan (Kac.)
Felan.

filan ve feşmekan (Kac.)
Felan ve saire.

firğan (Ter.)
Figân.

fişne (Kag.)
Vişne.

fiyaz (Ter.)
Kurban.

fırğa (Dün.)
Askerî fırka.

fırillağ (Ay.)
Dolaver, oyun.

fırsant (Ter.)
Fırsat.

fış (Dün.)
Necaset, pistik.

fışgı (Er., Dün.)
Hayvan pisliği.

fugan (Ay.)
Figân.

G

gaban (Ter.)
Yaban domuzu.

gabden (Er.)
Harmam dövdükten sonra, onu toplamak için kullanılan alet.

gaç (Tm., Çr.)
Kaç, ne kadar.

gaçı (Kar.)
Makas.

gada (Kar.)
Kaza. Ms.: gadağ alım 'Kazanı alayım, kurban olayım, gibi manayı ifade

etmektedir. Fakat 'kaza, manasında ise gaza kullanılır.

gafla (Ter.)
Kafile.

gafle-gatır (Kar.)
Kafile, kârvan.

gağ (Tm.)
Kalk (kalkmak'tan).

gağıç (Tm.)
Kakınç, kakma.

gağmah (Er., Kar., Ur.)
1. *Kalkmak.*
2. (Ur.) *Kakmak.*

- gail (Kak.)
Kail.
- gala (Kar., Ur.)
1. *Ka'e.*
2. *Hapishane.*
- galaḥ (Ter., Kar.)
Taş veya odun, tczek gibi şeylerin örgülü ve örgüsüz yığını.
- galamaḥ (Kar., Ur.)
Odun ve buna benzer eşyayı üstüste yığmak. Ms.: ocaḥ galamaḥ 'Odunları, yahut çalı çırpıyı bir biri üzerine yığıp ateşlemek, ateş yakmak.
- galata (Tm.)
Rob, elbise.
- gale (Ter.)
Hapishane.
- galemfir (Er.)
Karenfil.
- galmagal (Ter.)
Gürültü, patırtı.
- galyan (Er., Ur.)
1. (Er.) *Geleyan.*
2. (Ur.) *Nargile.*
- gançor (Kac.)
Sayım, davar vergisi.
- gançur (Ter.)
Davar ve koyun vergisi; diğer telâffuzu gaḥçur.
- ganmaz (Ter., Kar.)
Anlamaz, sersem, abdal.
- gaḥçur (Ter.) = gançur.
- gantarga (Ter.)
Yular.
- gantarma (Tm.)
Yular.
- garaḡış (Kar.)
Birinci Kânun.
- garanguş (Ter.)
Kırlangıç.
- gara yol (Ter.)
Cehennem gibi bir mana ifade eden beddua.
- garavaş (Ter.)
Kadın hizmetçi.
- garazaḥ (Ter.)
Ala kurga.
- gardıḡalı (Kar.)
Mısır.
- gargamaḥ (Ter., Er.)
Beddua etmek.
- gargış (Er.)
Beddua.
- garḡı (Kar.)
Kamuş.
- garıhdırmaḥ (Ter.)
Şaşırtmak.
- garıhmaḥ (Ter.)
Şaşırmak.
- garmaḥ (Ter.)
Kanca.
- garmalamaḥ (Ter.)
Kapmak.
- garöl (Ter.)
Bekçi.
- garöllüḡ (Ter.)
Bekçilik.
- Gars (Kar.)
Kars.
- garsı (Kak.)
Vücutun arkasından iki omuz arası.
- gartan (Ter.)
Kadar. Ms.: ne gartan 'Nekadar; Bu gartan 'Bu kadar.
- gasef (Tm.)
Kafe.

gasnacağ (Ter.)

Bir el tutumu, bir el içinin alabileceği kadar.

gaşga (Ter.)

Alın beyaz lekeli hayvan.

gaşmağ (Ur., Kar.)

Kaçmak.

gat (Um.)

Kat.

gatar (Ter.)

Kader.

gaten (Tm.)

Kadar.

gatiğ (Çr.) = gatiğ.

gatiğ (Ur., Kar., Er.)

Yoğurt.

gatmağarşığ (Ter.)

Karmakarışık.

gavağ (Af., Ter.)

1. *Kavak ağacı.*
2. *Ön, ön taraf.*

gaval (Ter.)

Tef.

gavalamağ (Ay.)

Kovalamak.

gavar (Ter.)

Kubarcık.

gaviğ (Ter.)

Kabuk.

gavın (Kar.)

Kavun.

gavmağ (Kak.)

Kovmak.

gavun (Tm.)

Kavim, akraba.

gayda (Ur., Kar.)

Kaide, usûl, nizam, moda.

gayırmağ (Ter.)

Yapmak.

gayıtmağ (Ur., Kar.)

Geri dönmek.

gaynağ (Kar.)

Pençe, tırnak.

gaynata (Ter.)

Kayın peder.

gaytarmağ (Ter.)

Geri vermek, iade etmek.

gaza = kada.

Gazağ (Ter.)

Azerbaycanın Gence vilâyetinde bir kaza merkezidir.

gazağ (Ter.)

Kazak.

gazeki (Er.)

Kollu yelek.

gâzil (Er.)

Keçi kılından yapılmış ip.

gazağ (Ter.)

Pilvin dibinde hasıl olan sert pirinç tabakası, kazan dibi.

geynevet (Ter.)

Kelepçe.

gebir (Ay.)

Kabir, mezar.

gebirsenniy (Ay.)

Mezarlık.

gebl (Kar.)

Kalb.

gecer (Ter.)

İpekli at çulu.

gedder (bk. bu—gedder).

gede (Er.)

Kadar.

gedem (Er.)

Kadem.

geden (Er., Ur., Kar.)

Kadar.

geder (Kac.)

Kadar.

gedim (Ur.)
Kadim.
gedir (Ur.)
Kadir.
gehr (Ter.)
Kahr.
gelbi (Ter.)
*Yüksek (mesela, dağ hak-
kında).*
gelem (Er., Ur., Kar.)
Kalem.
gelb (Ter.)
Kalp.
gelleş (Ter.)
Kalleş.
game (Er., Ur.)
Kana.
gemiş (Ay., Kak.)
1. *Kamış, saz.*
2. (Kar.) «g o y m a h» fiili ile
beraber 'Bir işe burun
sokmak. fuzulî olarak
müdahale etmek, olmak
üzere olan bir işi bozmak
gender (Er.)
*Kadar; ne gender 'Ne
kadar.*
genfit (Kar. [Rus.])
*Bonbon, kâğıtlara sarılmış
küçük şeker.*
gephe (Kac.)
Kahbe.
geral (Er.)
Karar.
gere (Af.)
Kara.
gerel (Er., Ur., Kar.)
Karar.
gerif (Kar.)
Garip.

gessef (Ter.)
Kasap.
gessep (Ay.)
Kasap.
geşenk = geşek.
geşek (Ter.)
Yakışıklı, hoş, güzel.
get (Kac.)
Hep beraber.
geter (Tm.)
Katar.
getmer (Ter.)
Yara üzerindeki sert kabuk.
gevl (Ter.)
Kavl.
gevr (Er.)
Kavl.
geyfe (Kar.)
Kahve.
gezef (Ter.)
Gazep.
gezzeb (Kac.)
Gazep.
gazzep (Er.)
Gazep.
giling (Er.)
Kılıç.
giyağ (Ter.)
*Koyunların çok hoşlandık-
ları bir nebat.*
gizey (Er.)
Kızak.
gizir (Kak.)
Bekçi.
gıbal (Er.)
*Haricî eşkâl. şekli şemayil,
tip, biçim, kıvam.*
gıbalında (Ter.)
Biçiminde, kıvamında, tipte.
gıbla (Tm.)
Kible.

- gıç (Ter.)
Bacak, ayak.
- gığıl (Kar.)
Tavuğun kıldaklaması.
- gığıllamağ (Ter., Kar.)
Gıdaklamak.
- gılça (Kar.)
Kalça.
- gılış (Ter., Kak.)
Kılanç.
- giloşa (Ter.)
Müzevvir, dalkavuk; diğer telaffuzu gıloyşa.
- giloşalığ (Ter.)
etmek'le beraber 'Müzevvirlik ve dalgavukluk etmek.
- gıloyşa (Ter.) = giloşa.
- gına (Kar.)
Kına (boya).
- gındıllamağ (Er.)
Yuvarlamak.
- gındır (Er.)
Sulu yerlerde veya su kenarında biten bir nevi nebat yahut sazdır. Oldukça keskindir.
- gındıra (Er.)
Hasır tokumak için kullanılan ot.
- gındırramağ (Ter.)
Yuvarlamak.
- gıraç (Er.)
1. *Dağların eteklerindeki ve umumiyetle meyilli arazideki susuz tarla.*
2. *Umumiyetle kumlu top-rak.*
- gırah (Ur., Kar.)
Sahil, kenar, kıyı.
- gırdad (Ter.)
Gırdap.
- gırğı (Kar.)
Şahin kuşu.
- gırh (Ur.)
Kırk.
- gırhamağ (Ur.)
Tıraş etmek.
- gırh (Ter.)
Bir köpek cinsi.
- gırılmağ (Ter.)
Mahv, helâk olmak (canlı cisimler için).
- gırışmal (Ter.)
Abdal, sersem.
- gırma (Er.)
Kadın fıstanlarının eteklerindeki işleme.
- gırtdamış (Dün.)
Kartlaşmış, ihtiyarlaşmış.
- gıryat (Ter.)
Gayret.
- gış (Ter.)
Bacak.
- gıyam (Er.)
etmek'le beraber, hörmet etmek, ayak üzerine kalkmak.
- gıygaç (Kar.)
İğri.
- gıynağ (Ay.)
Tırnak, pençe.
- gıynağ (Ay.) = gıynağ.
- gız (Ur.)
Kız.
- gızman (Er.)
Kocaman, büyük.
- gobal (Er.)
Değeneğin topuzlu başı.
- gobca (Er.)
Elbise düğmesi.

- gocik (Er.)
Manda yavrusu.
- goç (Er.)
Koç.
- goçağ (Ur., Ur.)
Cesur, kahraman, yiğit.
- goçağlıh (Kar.)
Humaset, cesaret, kahramanlık.
- goçağlama (Kar.)
Halk ağzında, humasî mahiyetteki şiir nevi.
- god (Er.)
Ekin ölçüsü olup kile'ye muadildir.
- gohum (Ter.)
Akraba.
- goja (Ter.)
İhtiyar.
- golçağ (Er.) = golçağ
- golçağ (Kar.)
Dirseğe kadar kola takılan kolluk.
- gol çekmek (Ter.)
İmzalamak; diğer şekli gol goymak.
- gol goymak (Ter.) = gol çekmek.
- goloy (Ter.)
Kolay.
- gomandar (Ter.)
Kumandan.
- gonah (Ur.)
Misafir.
- gonah odası (Kac.)
Misafir odası.
- gonga (Er.)
Aşığın tepesi üstünde durması.
- gont (Kar.)
Atma ve harma'lar arasında koyularak üzerine döşenen tomruğ.

- goğur (Ter.)
Bir renk (tilkinin göz rengi).
- gopbuz (Er.) = gobal.
- gordu (Ter.)
Tarla.
- goruğ (Ur.)
1. *Koru.*
2. (Bay.) *Koruma, muhafaza etme.*
- goruğdurmah (Kar.)
Korkutmak.
- gosgodur (Ter.)
Koskoca.
- goş (Çr., Kar.)
1. (Çr.) *Su kabığı, içi boş kap ve umumiyette eşya.*
2. (Kar.) *Koç.*
- goşa (Ter.)
Çift. iki.
- goş-başı (Kar.)
Daha çok ahır yapılarında yanlara yani hayvan bağlanan sıraların üzerindeki atmularla duvar arasına konulan gont'ların başları goş-başı biçiminde, keserle yapılır ve bunların üzerine mertek veya tuhta döşenir.
- goşun (Ter.)
Asker, ordu.
- gotur (Kar., Ur.)
Uyuz.
- gourma (Ter.)
Kavurma.
- gov (Kar.)
Koza.
- goyum (Ter.)
gardaş kelimesile beraber 'Akraba; diğer telâffuzu gohum

goyurmak (Tm)
Koymak, bırakmak.

goz (Ter., Kar.)
1. (Ter.) *Kuzuların yattıkları dam.*
2. (Kar.) *Ceviz.*

goza (Ter.)
Tüfenk.

gubarsız (Kac.)
Gamsız, kedersiz.

gudi (Ter.)
Çömlekten yapılmış bir kap.

gudik (Er)
Köpek yavrusu.

gucmağ (Er., Ter.)
Kucaklamak.

gucunmağ (Kar.)
Bir şeyi üzerine alma hareketi yapmak, gurcuğmağ.

gujmağ (Tm., Kak., Ay.)
Kucaklamak.

gulluğu (Ur.)
Hizmetçi, memur.

gulluğ (Ur, Kar.)
Hizmet, emir, memuriyet.

gumaş (Ter.)
Kumaş.

gun (Tm.)
Gün.

gurd — ağazi (Kar.) = gurt boğozu.
gurcuğmağ (Ter.) = gucunmağ.
gurğuşun (Ter.)
Kurşun.

gurğuşun (Kac., Ter.)
Kurşun.

gurğ (Ter.)
Yumurtasına oturan tavuk.

gurt boğozu (Kar.)
Yapıda direk başlarının

yuvarlak ağaçlar altında iyice durabilmesi için o ağacı kavrayabilecek bir biçimde, yarım ay şeklinde oyulan çukur ki, bu direğin başında olur.

gurtulacağ (Um.)
Bir şeyin nihayeti, sonu.

gurut (Ter., Er.)
Torbaya süzüldükten sonra tuzlanıp kurutulan ayran. Ekseriya yumurta biçiminde olur ve kışın yemeklerin içerisine konur, kurut.

gurvan (Ter.)
Kurban.

gurvət (Ter.)
Kurbet.

guşduğ (Ter.)
Kuşluk, sabahla öğle arasındaki zaman.

guşhana (Er.)
Tencerenin bir nevi.

guşluğ (Er.) = guşluğ.

gutarmağ (Kak.)
Kurtarmak.

guv^vat (Ay.)
Kuvvet.

guymağ (Kar.)
Gömmek, defnetmek, yerin altına gizletmek.

guyulamağ (Kar.)
Gömmek.

guzel (Çr., Tm)
Güzel.

guzzi (Ay.)
Kuzu.

gürbüz (Tm.)
Gürbüz.

Ğ

- ğeçı (Ay.)
Keçi.
- ğej (Ay., Ter.)
Geç.
- ğeje (Ter., Kak.)
Gice.
- ğen (Ter.)
Geniş.
- ğeşmek (Dün., Kar.)
Geçmek.
- ğede (Kar.)
Adam.
- geh (Ter.)
Kâh, bazan.
- ğelincek (Kac.)
Gelinceye kadar.
- ğem (Ter., Er.)
Döven.
- ğend (Tm.)
Kent, köy, kasaba.
- ğendi (Kar.)
Bulgur.
- ğene (Ur.)
Yine.
- ğerneşmek (Ter.)
Gerinmek.
- ğermoşo (Kar.)
*Kabuğu yumuşak, özü di-
şer, sert bir ağaç nevidir.
Bu ağacın yağı, kelliği gider-
mek için kullanılır.*
- ğev (Ay.)
Gök, mavi.
- ğezergı (Ay.)
Seyyah.
- ği (Tam.)
Ki.
- ğişi (Ter.)
Kişi.
- ğizdin (Ter.)
Gizli.
- ğön (Kak.)
Gönül.
- ğonul (Ay.)
Gönül.
- ğölük (Er.)
Eşek.
- ğön (Tm.)
Gönül.
- ğörsetmek (Ur., Kar.)
Göstermek.
- ğörüm (Ter.)
Görümce.
- ğösgü (Ter.)
Gögüs.
- ğöyçe (Ter.)
Gökçe, koyunun bir cinsi.
- ğöyçek (Kar., Ter.)
Güzel.
- ğöyşemek (Ter.)
Gevelemek.
- ğöyül (Kar.)
Gönül.
- ğöyün (Er., Ur., Kar.)
Gönül.
- ğözdemek (Ur., Kar.)
Beklemek, tarassut etmek.
- ğöze (Tm.)
*Çeşmenin, pınarın gözü,
kaynağı.*
- ğözelleme (Kar.)
*Meznuu gâramî olan şiir
tarzı.*
- ğücenmek (Kar.)
İkınmak.
- ğücük (Kar.)
Şubat.

ğüdar (Ter.)
Güzar.
ğüddükçü (Ter.)
Sığır çobanı.
ğüfere (Tm.)
Cevher, para.
ğüj (Ter.)
Güç, kuvvet.
ğüjenmek (Ter.)
İkinmek.
ğülgez (Ter.)
Temiz.
ğülle (Ur.)
Kurşun, mermi.
ğüman (Ur.)
Umit, zan.

ğümen = güman.
ğün (Ter., Kar.)
Güneş.
ğün-be-ğün (Kar.)
Günden güne.
ğünnük (Kar.)
Yevmiye.
ğün-orta (Ur.)
Öğle vakti.
ğünüz (Ur.)
Gündüz
ğünüy (Dün.)
Şemsiye.
ğüyenmek (Tm.)
Güvenmek.
ğüzgü (Kar.)
Ayna.

Ğ

ğaç (Kar.)
Kaç.
ğaldırmağ (Tm.)
Kaldırmak.
ğalmağ (Tm.)
Kalmak.
ğalmaq (Tm.) = ğalmağ.
ğan (Tm.)
Kan.
ğanatlanmağ (Kar.)
Kanatlanmak.
ğar (Tm.)
Kar.
ğara (Tm.)
Kara.
ğardaş (Tm.)
Kardeş.
ğardaşlığ (Kar.)
Kardeşlik.
ğarşı (Tm.)
Karşı.

ğat (Kat.)
Kat.
ğayıt (Tm.)
Mukayyet.
ğaype (Tm.)
Kahbe.
ğazan (Kar.)
Tencere.
ğedir (Tm.)
Kadir, kıymet.
ğem (Ter., Er., Kar.)
Gam, gusse, keder.
ğerğ (Ter.)
Garg.
ğerif (Ter.)
Garip.
ğırılmağ (Tm.)
Kırılmak, helâk olmak (bil-hassu hayvan için).
ğız (Tm.)
Kız.

ğoymağ (Kar.)

Koymak.

ğoyun (Tm.)

Koyun.

ğul (Kar.)

Kul.

ğurban (Tm., Kar.)

Kurban.

ğurbet (Tm.)

Kurbet.

ğurtulmağ (Tm.)

Kurtulmak.

ğuzu (Tm.)

Kuzu.

H

hacı — leyley (Ter.)

Leylek.

haça (Ter., Kar.)

*Ucu iki dişli çatal biçimin-
deki sırk.*

haçan (Ter., Çr.)

Ne vakit, ne zaman.

hagos (Er.)

*Sürülürken çiftin tarlada
vücuda getirdiği iz.*

hağ (Ter.)

Akik taşı.

hağ (Ter.)

Hak.

hağıl (Ter.)

Akıl.

hağışda (Kar.)

*Erivan köylerinde, düğün-
lerde, kızların karşı karşıya
deyişmeleri.*

hal (Er.) = gabden.

halalamış (Er.)

Saldırmak, hücum etmek.

halay (Ter., Kar.)

*Alay, bar, dansı dizisi; diğer
telâffuzu halay.*

halay (Ter.) = halay.

hama (Er.)

Ama.

hamı (Ur.)

Herkes.

hamımız (Ur.)

Hepimiz.

hamısı (Ur.)

Hepsi.

hamsı (Ur) = hamısı.

han (Ter.)

An. vakit, sıra.

hancarı (Ter.)

Nasıf.

hara (Ter.)

Neriye, neresi.

haraba (Dün)

Araba.

haralı (Ter.)

Nereli

harava (Ter., Kar.)

Araba.

hardan (Ter.)

Nereden.

harma (Kar.)

*Duvara yük binmesin diye,
duvar üzerine veya ona
yakın bir yere konulan
uzun ve direklerle tutturulan
ağaç.*

harya (Ter.)

Nereye.

hasa (Ter.)

Asa, el ağacı.

hasant (Ter.)

Kolay.

hası (Ter.)

Hangisi.

havar (Kar.)

Haber.

havas (Er., Ter.)

Haves.

havasdanmağ (Ter.)

Haveslenmek.

havaslanmağ (Er.)

Haveslenmek.

hayat (Dün.)

Avlu.

hayatlı (Tm.)

İpek tire.

haydamāğ (Dün.)

*Teşvik etmek; haydı diye
birisini birine yahut bir işe
sâldırmağa teşvik etmek.*

hayıf (Ter.)

Yazık.

hayıflanmağ (Ter.)

*Birisine acımak, bir fena
hadise üzerine teessür gös-
termek.*

hayva (Kar., Ter.)

Ayva.

hef (Ter.)

Korku.

hekmet (Ur.)

Hikmet.

heł (Ter.)

Teşvik.

hellemek (Ter.)

Yuvarlamak, teşvik etmek.

hen (Ter.)

*Koyunun kulağına vurul-
an işaret. Diğer telâffu-
zu en (eğ).*

herk (Er.)

Nadas.

heşs (Ter.)

Hırs.

heş (Er., Ur., Kar.)

Hiç.

heyvan (Ter.)

Hayvan.

he (Ter.)

*Evet gibi bir manda kulla-
mır.*

hefte (Ter.)

Hafta.

heg (Ur.)

Hak.

hegiget (Er., Ur.)

Hakikat.

hekāt (Ter.)

Hikâye.

helebici (Er.)

*Tezgâhdar, arşınla mal
ölçen çırak.*

helek (Ter.)

Helâk.

heme (Ter.)

Hamân.

hemeşe (Ter.)

Hemişe.

henek (Er.)

Şaka.

hepenk (Ter.)

Avda kullanılan tuzak.

heresi (Kak., Ter., Ay.)

Her biri.

herhal (Ter.)

Her halde.

herkeş (Kar.)

Her kes.

hesret (Ter.)

Hasret.

hikat (Kar.)

Hikâye.

him (Er.)
Temel.
himdi (Ter.)
İndi, şimdi.
hindi (Kak., Ay., Ter.)
Şimdi.
hindiyeçen (Ter., Ay.)
Şimdiye kadar.
Hink (Tm.)
Hint.
hinnèn (Ay.)
Şimdiden; hinnèn beşe
‘Şimdiden sora.
hinsan (Ter.)
İnsan.
hirslenmek (Tm.)
Hırslanmak.
his (Ter.)
İs.
oluḡ (Ter.)
Oluk.
horik (Kar.)
Kotan’ın önünde giden çift
öküz.
l.ō lamah (Er.)
Girmek, sokulmak.
hökmet (Ter.)
Hükümet.
hökumat (Er.)
Hükümet.

höllüg (Kar.) = höllük.
höllük (Ter.)
Çocuğun altına konan toprak.
hördürmek (Kak., Ter.)
Ördürmek.
hörgü (Ter.)
Örgü; Diğer telâffuzu
h ö r ü k.
hörmek (Ay., Ter.)
Örmek.
suhariç (Er.)
Erinmiş yağda kavrulmuş
soğan.
hücran (Kac.)
Hicran.
hücüd (Er., Ter.)
Vücut.
hümbet (Kac.)
Halal hümbet şeklin-
de ‘Himmet.
hünbed (Kak.)
Himmet.
hündür (Ter.)
Yüksek.
Hündüsdan (Ay.)
Hindistan.
hürmek (Ay., Ter.)
Ümek, havlamak.

H

ḡacı (Tm.)
Hacı.
ḡal (Tm., Kar., Ter.)
Ben.
ḡalça (Ur., Kar.)
Seccade.
ḡalh (Ter.)
Halk.

ḡalḡal (Ter., Kar., Tm.)
1. Halli, nakışlı.
2. (Ter.) Bilezik.
ḡallı (Ter.)
Benli.
ḡalvat (Ter.)
Halvet, gizli.

- hançar (Kar.)
Hançer.
- hançel (Kac.)
Hançer.
- hargı (Tm.)
Ark, çay, küçük akar su.
- harma (Er.)
Divar arasına uzatılan tahta yahut ahşap direk.
- harman ayı (Kar.)
Birinci teşrin.
- harşdıh (Ter.)
Harçlık.
- hartan = gartan.
- has (Ay.)
Bir cins kumaş.
- hate (Tm.)
Huta.
- hatırcek (Er.)
Yanan tandırın üzerine konan demirden mamul makasvarî bir alet.
- havar (Ter.)
Haber.
- hayatı (Ter.)
İpek iplik.
- hazna (Ur., Kar.)
1. *Hazine.*
2. *Büyük havuz (hamamlarda).*
- hecelet (Ter.)
Hecalet.
- hek (Ter.)
Hök.
- helçe (Kac.)
Seccade.
- helfet (Tm.)
Halvet.
- heli (Kac.)
Halı.
- hencel (Dün.)
Hançer.
- hençel (Kar.)
Hançer.
- hengel = hıngel.
- herel (Er.)
Çuvalın büyüğü.
- hesim (Er.)
Hasım.
- heste (Ur.)
Hasta.
- hetir (Kar., Er.)
Hatır.
- hetirmek (Er., Ter.)
Hatırlamak.
- hetre deymek (Ur.)
Rencide etmek.
- hever (Kak., Ter., Kac.)
Haber.
- hezel (Ter.)
Solmuş hazan yaprakları.
- hezne (Tm.)
Hazine.
- hıbar (Er.)
Küçük ve yassı taş. Eksenriyetle divar yapısında kullanılır.
- hıngel (Kar.)
Hamur parçaları suda pişirildikten sonra, ya çorba halinde içilir, ya suyu süzildikten sonra, üzerine yağda pişirilmiş soğançalı yumurta, yahut yoğurt konarak yenir.
- hırda (Ur.)
Küçük, ufak.
- hırdaca (Ur.)
Mini mini, küçücük.
- hırha elemek (Ter.)
Katletmek. idam etmek.

hırhız (Kar.)

Hırsız.

hırman (Ter.)

Harman.

hızma (Ter.)

Buruna takılan küpe.

hodak (Er.)

*Çotensürülürken öküzlere
binen küçük çocuklar.*

horma (Af.)

ibriğ (Ter., Er.)

İbrik.

iftida (Kag.)

İptida.

ihral (Ter.)

İkrar.

iğirmi (Ter.)

Yirmi.

iğit (Ter.)

Yiğit.

il (Ter.)

Yıl, sene.

ilan (Kar., Er.)

Yılan.

ildiz (Ter.)

Yıldız.

ildız (Ter.) = ildiz.

ilé (Tm.)

İlla.

iley = iley.

iley (Ter.) = iley.

Ön.

ilişil (Ter.) = ilişin.

ilişin (Ter.)

*Evvelki yıl; Diğer telâf-
fuzu ilişil.*

Hurma.

horyat (Ter.)

Hoyrat.

hottuz (Er.)

Baştaki topuz.

huncun (Ay.)

Aybe.

hülsger (Ter.)

Hulûskâr.

İ

ilişmek (Er., Kar.)

Dokunmak.

illac (Ter.)

İlaç.

ilec (Ter.)

İlaç.

indi (Um.)

Şimdi, şimdice.

indiyeçen (Ter.)

Şidiye kadar.

innen bele (Ter., Bay., Kar.)

Bundan sonra.

intimas (Kar., Ter.)

İltimas.

iras (Ay.)

Rast.

irast (Ter.)

Rast.

irazı (Ter.)

Razı.

irca (Ter.)

Rica.

irehm (Kak.)

Rahm.

irehmet (Kak.)

Rahmêt.

irek (Ter.)
Renk.
irenk (Ter.)
Renk.
irèyⁿ (Ter.)
Rahım.
ireyhan (Ay.)
Reyhan, fesleğen.
irica (Ter.)
Rica.
irsiz (Ter.)
Arsız-
irtmek (Ter.)
Keçi ve koyun kuyruğu.
irz (Ter.)
Irz.
isbaha (Tm.)
Doğru, dürüst.
isdatmağ (Kak.)
İslatmak.
iskemi (Ter.)
İskemle.
issi (Er.)
Sıcak.
issi tandır sôuh hamur hõrmetine
eliğ guriya, gözüg çıha, çalınasığ
çırpnasığ (Er.)
Beddua makamında kulla-
nlan bir tabirdir.
issi yata sôuh galhasın (Er.)
Beddua mukabilinde kulla-

nılır ve 'Ölesin, manasını
ifade eder.
istemek, (Ay., Kar.)
Sevmek, arzu etmek.
isti (Ur., Kar.)
Sıcak.
istikan (Ter. [rusçadan])
Bardak.
istot (Ter.)
Biber (pudra halinde)
işlik (Er., Kar.)
Gömleyin üzerine geyilen
galınca gömlek.
işmek (Kar.)
İçmek.
itğın (Ter.)
Gaybolmuş.
itirmek (Um.)
Gaybetmek.
itmek (Um.)
Gaybolmak.
ivriğ (Ter.)
İbrik.
iyit (Dün.)
Yiğit.
iy (Er., Kar.)
1. (Er.) Teş'i'nin başındaki
çengel.
2. (Kar.) *Koku.*
izyaret (Ter.)
Ziyaret.

I

ıldız (Kar.)
Yıldız.
ığralanmağ (Tm.)
Sallanarak yürüme, sal-
lanmak.
ırahatlığ (Ter.)
Rahatlık.

ırbığ (Er.)
İbrik.
ırğar (Tm.)
İkrar.
ırızğ (Tm.)
Rızk.

K

- kado (Kak.)
Kabak.
- kafdar (Ter., Dün., Kar.)
1. *İhtiyar.*
2. *Sırtlan.*
- kal (Ter.)
1. *Erkek, boğa mandu.*
2. *Olmamış, yetişmemiş (meyva), acemî, tecrübesiz kimse.*
- kalça (Ter.)
Manda yavrusu.
- kar (Kar. (Ur., Kar.)
1. *Tesir.*
2. *Kâr, menfaat, kazanç.*
3. *Sağır.*
- kasilmek (Dün.)
Kesilmek.
- katıvı (Ter.)
Kadın elbisesi, kaftan.
- kavaf (Ter.)
Kebap.
- kefin (Kar., Ur.)
Kefen.
- keher (Ter.)
Atın bir cinsidir.
- kehlân (Dün.)
Altın bir cinsidir.
- kehyebeci (Er.)
Kehya beyi.
- kekil (Ter.)
Kakül.
- kekotu (Ter.)
Kekik otu.
- kelecoş (Er.)
Tirite benzer bir yemektir. Şöyle olur: ekmek doğramp bir kaba komur, üzerine
- su hariç dökülür ve sonra bunun üzerine kurut ayrıntı eklenir.*
- kelef (Ter.)
İplik sargısı, ortası boş yumak.
- kelek (Ter.)
Hile, oyun, dolap.
- kelekbaz (Ter.)
Hilekâr, dolanbaz, dolap çeviren.
- kelem (Ter.)
Lahna.
- keleyağı (Kar.)
Kadın baş örtüsü.
- kent (Ter.)
Köy.
- kere (Kar., Ter.)
1. *Yağ'la beraber 'Tere yağı.*
2. (Ter.) *Kulaksız koyun.*
- keremelt (Er.)
Kerâmet.
- kerkez (Ter.)
Bir kuş cinsidir.
- kerki (Kar.)
Desdere.
- kerlem (Ter.)
Defa, kerre.
- kerme (Ter.)
Koyunun yatak yeri
- kesarya (Ter.)
Başta bağlanan mendil.
- kesdeler (Ter.)
Kimseler.
- kesek (Ter.)
Taş parçası.
- kestenkale (Ter.)
Kertenkele.

ket (Ter.)

Kent, kusaba, köy.

kete (Kar., Er., Ur.)

«İç» denilen ve yağla unun umacından, 3-5 kat sütle yoğurulmuş ince undan yapılmış yufkadun pişirilen yuvarlak çörek. Tandırda veya furunda pişirilir ve lezzetli kısmı ortasında bulunur. Daha çok yolculukta yenir.

kethuda (Ter.)

Köy muhtarı.

keçel (Ter.)

Kel.

keçen (Ter.)

Geçen, geçmiş olan.

kejova (Ter.)

Taht-i revan.

keşmek (Ur.)

Geçmek.

kibi (Tm., Af.)

Gibi.

kiççik (Ter.)

Küçük.

kimi (Ur.)

Gibi; Diğer telâffuzu kimin.

kimin (Ur., Kar., Er.)

Gibi.

kirelemek (Ter.)

Kiralamak.

kirez ayı (Kar.)

Haziran.

kirkiri (Ter.)

El değirmeni.

kirkit (Kar.)

Halı dokunurken ipleri

berkitmek için kullanılan tarak.

kirşan (Er., Kar., Ur.)

Gelinlerin yüzüne sürmeğe mahsus yağlı pudra.

kirva (Er., Ur., Kar.)

Sünnet babası.

kirve (Er., Ur., Kar.) = kirva.

kisme (Tm., Kar.)

Kimse.

kişmiş (Ay., Kar.)

Kuru üzüm.

kōha (Ter.)

Köy muhtarı.

kol (Dün., Kar.)

Funda.

kom (Ter.)

Kışın koyunların doldurulduğu mahel.

kor (Ur., Er., Kar.)

Kör.

korş (Ter.)

Keskin olmayan (bıçak ve saire.)

kor-yapalah (Ter.)

Baykuş.

keçel (Ter.)

Kel.

kotan (Ter.) = kıotan.

koy (Kac., Kak.)

Köy; ko a 'Köye.

köç (Ur., Er., Kar.)

Göç.

köçmek (Ur., Kar., Er.)

Göçmek.

köhlen (Ter.)

Atın bir cinsidir.

kök (Ter.)

Şişman.

köke (Ter.)
Yağlı çörek.

kölge (Ur., Kar.)
Gölge.

kömek (Ter.)
Yardım, muavenet.

kömlek (Tm.)
Gömlek.

köndelen (Ter.)
Yan, bir tarafa meyilli.

köntül (Er.)
Gönül.

körpü (Um.)
Köprü.

kösöy (Ter.)
Ucu azacık yanmış odun.

köşmek (Ter.)
Göçmek.

kötek (Ter.)
Tokat, dövme, vurma.

köv (Kar.)
Köy.

kövelek (Ter.)
Mantar.

köyneğ (Um.)
Gömlek.

köyçek (Kar.) = öyçek.

kşi (Ter.)
Kişi, erkek, koca, zevc.

kuf (Er.)
Küf.

kura (Ter.)
Kulaksız koyun.

küçük (Kar.)
Köpek yavrusu.

kük (Er.)
Hayvanın erkeklik uzvu.

kükü (Ter.)
Sebzeden ve yumurtadan yapılmış, hamursuz börek.

külek (Er., Ter.)
1. (Er.) *Kova.*
2. (Ter.) *Rüzgâr.*

külve (Er.)
Tandırın hava menfezi.

künde (Kar.)
Hamurun yuvarlak halindeki şekli; Diğer tıaffu-zu künt.

künt (Er.)
Hamurun yuvarlak yahut top halindeki şekli, ki merdane ile açılır.

küp (Er.)
Büyük güveç.

Kür (Um.)
Azerbaycan nehirlerinden birisinin adıdır. Hazer denizine dökülür.

kürdü (Ter.)
Koyunun bir cinsidir.

küre (Ter.)
Ufak kulaklı koyun.

küreme (Ter.)
Koyun sütünün içine maya karıştırılmakla hasıl olan madde.

kürümek (Kar.)
Kürekle bir şeyi toplamak, temizlemek.

küşetlemek (Ter.)
Gözetlemek.

küze (Ter.)
Tahtadan su kabı.

L

lağ (Ter.)

İstihza.

lağlağı (Ter.)

*Müstahzi, hafif meşrep,
boşbağaz.*

lāle (Tm.)

Lala.

lağlamah (Ter.)

*Sağlam bir şeyin yerinden
oynaması, sallanması.*

lāla (Kar.)

Lâle.

lal (Ter.)

Dilsiz, ebgem.

las (Er.)

*Tırpanla ot biçilirken otların
bir tarafa dökülmesi.*

laylay (Kar.)

Ninni.

lazıt (Kar.)

Mısır buğdayı; Diğer telâffuzu lazıt.

lazıt = lazıt.

lebbik (Er.)

Küçük yassı taş.

leblük (Er.)

Taraklı kuş.

leçek (Ter.)

Çiçeksiz ve gayet ince kadın baş örtüsü; Diğer telâffuzu liçek.

leğen (Er.)

Leyen.

lehana (Çr.)

Lahna.

lek (Kar.)

Bostan içerisinde arklarla ayrılmış arazi bölmeleri.

leklemek (Kar.)

Tıkanmak, çok sık nefes almak.

lele (Ter., Kae., Tm.)

1. (Ter.) *Lala.*

2. (Kae.) *Kardeş.*

3. (Tm.) *Lâle, umumiyetle gül.*

lençberluğ (Çr.)

Rençberlik.

lepe (Ter.)

Dalga.

liçek (Ter.)

Kadınların başa bağladıkları mendil, örtü.

lisan (Kağ.)

Nisan.

loğuman (Ter.)

Lokman.

lor (Ter.) = şor.

lotu (Kar.)

Lûti, boş gezer takımından bir kimse, külhanbeyi, kabadayı, şakacı.

lülle (Ter.)

Boru biçimindeki her şey, tüfenk namlısı.

M

māa (Ay.)

Bana (zamir).

maarıp (Tm.)

Mağrip.

mabal (Er.)

Vebâl.

- mafa** (Kar.)
Tah-ti revan.
- mağ** (Kar.)
*Yapıda iki atma arasında-
ki açıklık ki mertek veya
tahta ile kapatılır. Yahut
ta baca denilen dam pen-
çeresinin açılacağı yer.*
- mağallağ** (Ter.)
Taklak.
- mahbara** (Tm.)
Mehpâre.
- mahnı** (Ur.)
Mani, türkü, şarkı.
- mahrama** (Er.)
Büyük mendil.
- mahrava** (Ter.)
Havlu.
- maj** (Kar.)
Kotan'ın kollu elceyi.
- majal** (Ter.)
Mecal, iktidar, kuvvet, takat.
- majgal** (Kar., Tm.)
*Kotan'ın arkasındaki maj-
dan tutarak oku tarlaya
basdıran kimse.*
- mal** (Ter.)
*Sığır, camız, inek gibi bü-
yük baş hayvan.*
- ma dar** (Kar., Ur.)
*Mah, yani davarı çok olan
ve yaylacı kimse.*
- malâyke** (Kak.)
Melâike.
- mamaleş** (Ter.)
Tepe taklak.
- marama** (Kar.)
Koza.
- marama gurdu** (Kar.)
İpek böceği.
- massa** (Er.)
*Modu l'un sopası ki, uzun-
cadır.*
- maşrık** (Tm.)
Maşrık.
- mat** (Tm., Kar.)
*Şaşgın, afallaşmış, müta-
hayyir, mebhut, hayran.*
- mau** (Ter.)
Mâvi.
- mazağ** (Ter.)
İntikam.
- maya** (Er.)
Dişi deve.
- meşman** (Tm.)
Misafir.
- meşlet** (Kar.)
Mihnet.
- meşa** (Çr.)
Orman.
- meşe** (Ur., Kar.)
Orman.
- meşel** (Kar.)
*Şaşkın, afallaşmış, müta-
hayyir.*
- meçit** (Dün.)
Mesçit.
- medek** (Er.)
Mundanın dişisi.
- medek** (Kar.) = kalça.
- mef** (Er.)
Mavh.
- meğemse** (Ter.)
Meğerse.
- mehle** (Er., Ter., Af., Kar.)
1. Mahalle.
2. (Ter.) Avlu.
- meh'le** (Er.)
Mahalle.
- mehlem** (Kac.)
Merhem.

mehilil (Ter.)

Melûl.

mehrim (Kar.)

Merhum.

mehsüs (Ter.)

Mahsus.

meken (Ter.)

Mekân.

mektip (Er.)

Mektup.

mektip (Kar.)

Kektup.

melmeket (Um.)

Memleket.

men (Ur., Kar.)

Ben (zamir).

menend (Tm.)

Mânend.

meni (Ter., Kar.)

*Ölü üzerine söylenen mani,
bayatı.*

menşur (Er., Kar)

Meşhur.

merek (Er., Ter.)

Samanlık.

merem (Kar.)

Merâm.

merendi (Kak.)

*Pirinç biçmeğe mahsus kü-
çük tırpan.*

meret (Er., Kar.)

*Sevilen bir şeyin gözden
düşmesi gibi bir manada
kullanılır.*

merfeş (Dün.)

*Denk yapmak için içerisine
yorgan, döşek nevinden
konulan, dört köşeli geniş
kap, ekseriyetle kilimden
yapılır.*

meril (Kac.)

Meyus, melûl.

merzel (Af.)

Mezar.

mesğan (Ter.)

Mesken.

mesref (Ter.)

Masraf.

mesül (Tm.)

Melûl.

meşe (Ter.)

Orman.

met (Kar.)

Medih.

meteh (Tcr.)

Matah.

metel (Ay.)

*Şaşkın, mütahayyir, afa-
laşmış.*

mezah (Er.)

İntikam.

mezeleşmek (Kar.)

Şaka etmek.

mezeli (Ter.)

Şirin, tatlı, tuhaf.

mezendere (Kar., Ter.)

*İri soy ve daha fazla sarı
camız, manda.*

mezer (Ter., Kar.)

Mezar.

mezet (Er.)

Mezat.

mezliş (Er., Kar.)

Meclis.

micaz (Ter.)

Mizaç.

midvar (Kak.)

Kıymet, değer.

mitfe (Kar.)

Meccanen, parasız.

mil (Kar.)

Dibi çamurlu su.

min (Ur., Kar.)

Bin (1000).

minasib (Er.)

Münasip.

mindirmek (Ur.)

Bindirmek.

minik (Er.)

Kedi yavrusu.

minmek (Ur.)

Binmek, süvar olmak.

miraz (Kac., Ay.)

1. (Kac.) *Murad, istek, arzu.*

2. (Ay.) *Miras.*

mire (Er.)

Aşığın üst tarafı.

mirvari (Ter.)

İnci.

miselli (Ter.)

Misillü.

misir (Ter.)

Mısır.

mismar (Kak.)

Çivi.

misre (Er.)

Mısra.

nizam (Ter.)

Nizamlı asker.

mırıldamağ (Ter.)

Mırlamak.

modul (Er.)

Öküzleri çift sürerken hareketlere getirmek için kullanılan çubuğun ucuna takılan çivi.

molla (Ur.)

Hoca.

moruğ (Tr.)

Ağaç çileği.

motal (Ter.)

Peynir tulumu.

mov (Kar.)

Mavi.

möhtec (Ter.)

Muhtaç.

möşöy (Ter. rus. meşok).

Torba.

möykem (Ay.)

Muhkem, sağlam.

muğlus (Çr.)

Müflis.

muj (Kak.)

Muy, saç.

muncuğ (Kar.)

Boncuk.

mundar (Ur.)

Murdar.

munu (Ur.)

Bunu; munnân 'Bunun a;

munnân 'Bundan.

musurman (Kak.)

Müsliman.

muş (Kak.)

Büse.

muştuluğ (Ur.)

Müjde.

muzdur (Ter.)

Sığır çobanı.

muzik (Er.)

Dananın büyüğü.

müberek (Ter.)

Mübârek.

müettel (Ter., Tm.)

Şaşkın, muattal, afallaşmış. Ekseriya mat ve müettel şeklinde kullanılır.

müftele (Ter.)

Mübtelâ.

mürebbe (Ter.)
Reçel.
mürgülemek (Ter.)

Hafifce uyuklamak.
mütekke (Ter.)
Mutakka.

N

nağıl (Ay., Ter.)
Masal, hikâye.
nağle (Ter.)
La'net.
nağartan (Ter.)
Ne kadar.
nağır (Ter.)
Hayvan sürüsünün otlakta geçirdiği zaman ki, sabah-tan akşama kadar devam eder.
nağırçı (Ter.)
Nağır'ı idare eden çoban.
nağış (Er.)
İşleme.
naif (Ter.)
Nâip.
nalét (Tm.)
La'net
nalli (Er.)
Aşığı delip içerisine nal dökmek.
nam (Er.)
Ne bileyim
namıs (Dün.)
Mâmus.
nanay (Kar.)
Çalgının bulunmadığı eğlence yerlerinde, gelin ve kızların, halka biçiminde el ele tutuşarak karşı karşıya, döndermeli, yani iki katlı, birbirine güzel sesle şarkılar söyleyerek oyna-

maları. Bu oyunun halk arasındaki diğer adları halay ve yalıdır.
nānecif (Ter.)
Necabetsiz, ahlaksız.
narış (Ter.)
İnce, narinç, zarif, koyunun bir cinsi.
narvız (Ay.)
Nevruz.
nası (Er., Kar., Tm.)
Nasıl.
nayif (Ter.)
Nahif.
neçe (Ur.)
Nasıl.
neçe (Ur.)
Kaç, ne kadar.
neje (Ter.)
Nasıl. Diğer telâffuzu neçe.
neşçe (Kak.)
Tabak.
neşe (Çr.)
Nine.
negeder (Kak.)
Ne kadar.
neğrifet (Çr.)
Marifet.
neheti (Ay.)
Nihayet.
nemè (Ter.)
Nâme, mektup.

nemer (Ter., Kac., Kak., Bay.)
*Akrabası tarafından geline
verilen her nevi hediye.*
nemerd (Tm.)
Namerd.
nemët (Er.)
Nimet.
nemsa (Çr.)
Alman.
ner (Er.)
Erkek deve.
nerdivan (Er.)
Merdiven.
neye (Er., Ur.)
Niye, niçin, neden.
nezer (Ur.)
Nazar.
niyanda (Er.)

Hangi tarafta, nerede.
niza (Kar.)
Mızrak.
noruz (Ter.)
Nevruz.
novat (Ter.)
Nöbet.
noyruz (Ter.)
*1. Hasat.
2. Nevruz.*
nöker (Ur.)
Erkek hizmetçi.
nuvar (Kar.)
Turfanda yetişen her şey.
nüberek (Kac.)
Mübarek.
nüsübet (Ter.)
Müsibet.

O

od (Um.)
Ateş.
oduki (Ur.)
Odır ki.
o geden (Kar.)
O kadar.
oğlavi (Er.)
Oklava.
olgaşmağ (Ter.)
*Birbirine dolaşmak, karma-
karışık bir hale gelmek.*
orgun (Er.)
Gizli.
orğamağ (Er.) = urğamağ.
oroç (Tm.)
Oruç.
oruş (Ter.)
Oruç.

osanmağ (Ter.)
Usanmak.
otah (Ur., Kar.)
Oda.
otarmağ (Er., Kar., Ur.)
Otlatmak.
otduz (Ter.)
Otuz.
ottamağ (Ur.)
Otlamak.
ov (Kar.)
Av.
oy (Ter.)
Av.
oycu (Ter.)
Avcı.
oyuç (Ter.)
Avuç.

Ö

öğmek (Er.)
Övmek, methetmek.
ögün (Tm.)
Öntaraf.
ölecemen (Er.)
Öylece.
örgenmek (Ur.)
Öğrenmek.
örken (Kak.)
Kement, ip.
örük (Ter.)
Örgü.
ötegin (Ter.)
Evelki gün.
öterin (Kac.)
Ötürü, için.
ötmek (Ur., Kar.)
Geçmek.
ötürmek (Ur., Kar.)
Ceçirmek, teşyi etmek.
ötürü (Kar.)
İçin, ötürü.
övlenmek (Kac., Dün.)
Evlenmek.
övüç (Ter.)
Avuç.
öy (Ur., Kar., Er.)

Ev.
öy başı (Ter.)
Her ev.
öyce (Ter.)
1. Önce.
2. Sürünün durduğu yer.
öymek (Ter.)
Övmek, methetmek.
öyüç (Ter.)
Avuç.
öyülmək (Ter.)
Övülmek.
öyünde (Ter.)
Önünde.
özge (Ter.)
Yabancı, başga.
öznünkü (Ur.)
Kendisinininki.
öz özderine (Ay.)
Kendi kendilerine.
özü (Ur., Kar.)
Kendisi.
özüm (Ur., Kar.)
Kendim.
özünnen getmek (Ur.)
Bayılmak, kendisinden geçmek.

P

paıl (Ur., Kar.)
Kıskanç, hasut.
pahır (Ter.)
Bakır.
palçılı (Ter.)
Çamur, balçık.
palıt (Kar.)

Meşe ağacı.
paltar (Um.)
Elbise.
paltar yuyan (Ur.)
Çamaşırcı, çamaşır yıkan kimse.
pambuğ (Kac.)

Pamuk.
pamih (Dün.)
Pamuk.
panbiğ (Ter.)
Pamuk.
paproz (Ur., Kar.)
*Sığara (rusçadan alınmış-
tır).*
parç (Kar.)
Maşrapa.
Patrobol (Çr.)
Petersburg (şehri)
payız (Ter.)
Sonbahar:
payton (Kar.)
Fayton.
pazvant (Er.)
*Dadaşların. kola kuvvet
vermek için pazılarına bağ-
ladıkları meşinden bağ.*
pehle (Ter.)
Pusu. felâket.
pelek (Ter.)
Pelenk.
penpe (Er.)
Penbe.
peñdir (Kar., Ur.)
Peynir.
periza (Kar.)
Paluze (bir nevi yemek).
peşcek (Er.)
Hediye, bahşiş.
peşman (Er., Ter.)
Peşiman.
peye (Ay.)
Ahır.
pırtı (Ter.)
Elbiselik kumaş.
pırtına (Ter.)
Fırtına.

piçmek (Ter.)
Biçmek.
pişik (Ter.)
Kedi.
pişmek (Kak.)
Biçmek.
pişmiş (Ur., Kar.)
Herhangi bir yemek.
pitmek (Ter.)
Bitmek.
pitne (Kar.)
Fitne.
polat (Ur.)
Çelik.
poşa (Çr.)
Çingene.
portağan (Dün.)
Portakal.
pökem (Kak)
Hep, hepsi.
pşi (Kar.) = bişi.
pşik (Ter., Kar.)
Kedi.
puç (Ter.)
*Olma k'la beraber 'Mahv-
olmak, helâk olmak.*
puçah (Ter.)
Bıçak.
puçah (Ter.)
Bıçak.
pul (Ter., Kar.)
Para.
puğar (Kar.)
Pınar.
pungar (Ter., Kac.)
Pınar.
punpul (Kar.)
Tepeli tavuğun tepesi.
pusmağ (Ter.)
Gözetlemek, takip etmek,

tarassut etmek.
puşu (Tm.)
İpekten baş örtüsü.
putağ (Ay.)
Budak.
puvar (Tm.)
Pınar.

puzulmağ (Ter.)
Bozulmak.
püçüğ (Ay.)
Buçuk, yarım.
pütün (Um.)
Bütün.

K

kağard (Ter.)
Kuş gagası.
kəm (Er.)
Ottan yapılmış ve urgana benzer, bir nevi kalın ip.
kırab (Kac.) = gırah.
Sahil, kenar.
koçaklama = goçaklama.
kofik (Kar.) = dingē.
kom (Er., Kar.)
1. *Koyunların ağılı, kışın koyunların kapatıldığı yer.*
2. = **K o m.**
kor (Er.)
Kör.
kostek (Tm.)
Köstek.
kotan (Kar., Tm.) = kotan.
8-12 öküzle çekilen pulluk, sapan.

ko ten ayı (Kar.)
Temmuz ayı.
kotan (Er.) = kotan.
Sekiz - oniki boyun hayvanla işletilen büyük sapan.
kotülük (Tm.)
Kötülük.
koy (Çr.)
Köy.
koz (Er.)
Üstü açık ağıl.
kuçuk (Çr.)
Küçük.
kura (Kar.)
1. = kura.
2. *Hilebaz, kurnaz.*
kurik (Er.)
Tayın küçüğü.
kurun (Kar.)
Tahtadan yapılmış su kabı.
kutavva (Dün.)
İpek cinsinden bir kumaş.

R

rapata (Er.)
Hamuru tandıra yapıştırmak için, üzerine hamur serilen söğüt yahut başka bir ağaç çalısından örülen beyzî ve kanburca bir alet. Bu örgünün üzerine yumu-

şak ot ve bunun üzerine de çuval parçası dikilir.
reşberlik (Er.)
Rençberlik.
rusğat (Tm.)
Ruhsat, müsaade.

S

- sāa (Ay.)
Sana (zamir).
- saçaḥ (Er.)
Püskül.
- saggal (Ur.)
Sakal.
- saggız (Kak., Ter.)
Sakız.
- sağdıḥ (Ter.)
*Düğünde erkek nişanlıının
sağında oturan vekili.*
- sağmal (Ter.)
Sağılan davar.
- sahab (Ter.)
Sahip.
- saḥ (Dün.)
Sağ, selamet.
- saḥlamaḥ (Ur.)
Muhafaza etmek.
- sal (Kar.)
*Cilalı ve kara renkte kal-
dırım taşının tabii şekli.*
- saldat (Ter. [rus])
Rus neferi, askeri.
- salınmaḥ (Er.) = salınmaḥ.
*«Bar» oyununda neşeli ha-
reketler yapmak.*
- salınmaḥ (Ter.) = salınmaḥ.
- sallamaḥ (Kar.)
*Sal taşıle hayvanların al-
tına kaldırım yapmak.*
- samandıḡ (Ay.)
Samanlık.
- sami (Er.)
*Öküzü boyunduruğa bağ-
lamak için kullanılan ağaç.*
- samsar (Ter.)

- Sānsar.*
- sanbaḡı (Er.)
*Öküzü boyunduruğa bağ-
lamak için kullanılan ağa-
cın ipten bağları.*
- sar—sarma (Tel.)
*Ēlemek fiili ile beraber
'Sımsıkı bağlamak, kucak-
laşmak.*
- saş (Tm.)
Saç.
- savaç (Er.)
*Değirmen suyunu taksim
etmek için yapılan tertibat.*
- savaḥ (Ur.)
Sabah.
- savayı (Ter.)
*Başka, Ms.: sennən sa-
vayı 'Senden başka; öy-
den savayı her şeye oḥ-
şar 'Evden başka her şeye
benzer, gibi.*
- savda (Ay.)
Sevda.
- savuh (Kar.)
Şoğuk.
- saz (Ter.)
*Keyfi yerinde olmak, neşeli.
Ms.: keşim saz dı 'Keyfim
yerindedir, neşeliyim.*
- sazbant (Ter.)
Sazçı, saz çalan.
- saya (Ter., Tm.)
*1. (Ter) Kuzuların doğducu
vakit, köy köy dolaşa-
rak, sürü sahiplerin-
den hediyeler toplayan*

derviş yahut çoban.
2. (Tm.) *Nesir (edebiyat nevi).*
sayacı = saya.
sayan (Ter.)
Şubat ayı.
sayratmağ (Tm.)
Nesren söylemek.
şeşgin (Tm.)
Seçgin.
sedelenmek (Ter.)
Seslenmek, sadalanmak.
sēnen (Kar.)
Sana (zemir),
sehratlığ (Er.) = sehretlik.
sehretlik (Er.)
*Deriden kat kat yapılmış
kuşak yahut çantı. Süslü
olup herbir katına mendil,
çakmak taşı, tütiin, bıçak
ve saire gibi lüzumlu eşya
yerleştirilir.*
sekil (Ter.)
Ayakları beyaz hayvan.
sekkiz (Ur.)
Sekiz.
selb (Ay.)
Selvi ağacı.
selece (Kar.)
Sediye.
selmi (Ter.)
Selvi ağacı.
selvet (Er.)
Servet.
seme (Ter., Kar.)
Ebleh, sersem, abdal.
semeni (Kar.)
Bir nevi yemektir.
senek (Ur.)
*Topraktan yapılmış su tes-
tisi.*

sepilmek (Ter.)
Serpilmek.
serence (Tm.)
Serencam, sergüzeşt.
serker (Ter.)
Kumandan, baş.
serma-sar (Ter.)
*Olmağ fiili ile beraber 'Bir-
birine sınımsı bağlanmak,
kucaklaşmak.*
sērtmek (Ter.)
Segirtmek, koşturmak.
sesdemek (Ur.)
Çağırmağ, seslemek.
setder (Tm.)
Settar.
sevir (Ter.)
Sabır.
sevlü (Tm.)
Selvi ağacı.
sığa (Ay., Tm.)
Sıva.
sığatlamag (Tm.)
Sıvamak.
sıhı (Kak.)
Sıkı.
sılah (Ter.)
Silah.
sıldırımliğ (Kar.)
*Altı uçurumlu keskin ve
insan yürüyemez olan ka-
yahk.*
sınahlı iş (Kar., Er.)
Tecrübeli iş.
sınamağ (Er.)
Tecrübe etmek.
sınmağ (Ur.)
Kırılmak, parçalanmak.
sıpar (Ter.)
Siper.

- sırat (Ter.)
Peynir suyu.
- sırım (Er.)
Çarık dikmeğe mahsus deriden yapılmış ince tel.
- sıran (Er.)
Bir nevi yemektir; yufka kesilip parçaları parmak kalınlığında büküldükten sonra dikine tepsi içerisine ve yahut saç üzerine konularak kızartılır, üzerine yoğurt konulup yenir.
- sıtam (Kar.)
Sitem.
- siyrîh (Ter.)
Siyrimiş.
- sina (Tm.)
Sîne, göğüs.
- sind (Kac.)
Vakit, devran.
- sini sal olmağ (Ter.)
Şehit olmak.
- sinne (Er.)
Sinli, yaşlı.
- sinsile (Ter.)
Silsile.
- sir (Ur.)
Sır.
- siyenk (Ter.)
Sinek.
- sōget (Ter.)
Seyahetten dönerken getirilen hediye.
- soğança (Ter.)
Yağda kızartılmış soğan.
- sōh (Ter.)
Soguk.
- solahay (Ter.)
Solak, sol eli ile iş gören.
- soldış (Ter.)
Düğünde erkeğin solunda oturan vekili.
- sona (Ur.)
*1. Yeşil başlı ve güzel ötüşlü yabanî ördek.
2. Kadın adı.*
- sōra = soğra.
- sōra (Um.)
Sonra.
- sormağ (Ur.)
Emmek.
- soruşmağ (Ur.)
Sormak.
- soyha (Er.)
İstihfaf ve kısmen istihkar ve şımarık hareketlere karşı hareket etmek, küstahca mükabelede bulunmak.
- soyhalamağ (Ter.)
Soyup soğana çevirmek.
- soyhu (Ter.)
Işık
- soylama (Tm.)
Makamsız türkü ve umumiyetle herhangi bir tarzdaki şiir.
- soyuh (Kar.)
Soguk.
- soz (Çr.)
Söz.
- sōvlemek (Kac.)
Söylemek.
- sōvmek (Dün., Kac., Ay.)
Sevmek.
- sōymek (Ter., Kar.)
*1. Küfretmek.
2. Sevmek.*
- sōyünmek (Ur., Kar.)
Sevinmek.

söz (Ur.)
*Şarkı, türkü, unumiyette
manzum parça.*

subay (Ter.)
Bekâr, evli olmayan.

sucalanmağ (Ter.)
*Neşvünüma bulmak, açıl-
mak, dolgun olmak.*

surfa (Dün., Ter.)
Sofra.

surğa (Kar.)
*Angarya, parasız görülen
iş.*

susalmağ (Ter.)
*Neşesiz, yarı hasta olmak,
yarı baygınlık geçirmek,*

*yorgun argın bir hale gel-
mek.*

suş (Kar.)
Suç.

suvarmağ (Kac.)
Sulamak.

suyuh (Ter.)
Pirinçli ve ıspanaklı yemek.

sümüük (Ur.)
Kemik.

sünepe (Ter.)
Miskin.

sürgü (Er.) = gabden.

süysü (Ter.)
*İnsanda ense, hayvanda ise
iki kulak arası ile omuz
başı arası.*

Ş

şahan (Kar.)
Şahin kuşu.

şahus (Er.)
Şua, ışık, şölve.

şarab ayı (Kar.)
İkinci teşrin ayı.

şayin (Ay)
Şahin.

şaz (Er.)
Keyf, neşe.

şeh (Kac.)
Şebnem.

şeyde (Kak.)
Şeyda.

şeyfa (Er.)
Şekva.

şebek (Ter.)
Bir maymun cinsi.

şeddemek (Kak.)
Sevmek, okşamak, kucak-

lamak.

şek (Er.) = tohan.

şegirt (Kar.)
Şäkirt.

şele (Ur.)
Arkada taşınabilen yük.

şelemek (Ur.)
Yükü arkaya yüklemek.

şepe (Er.)
*Mart ayında yağan karın
yol kenarlarını kapaması.*

şerehet (Ter.)
Şeriat.

şerşerët (Er.)
Şeriat.

şervet (Ter.)
Şerbet.

şeriyet (Kak.)
Şeriat.

şığmak (Tm.)

Uçuş pencereden içeri girmek.
şillah (Ter.)
Takla; şillah atmak 'Takla atmak.
şikāt (Ter.)
Şikâyet.
şikil (Ter.)
Şekil, resim.
şikilci (Ter.)
Fotoğrafçı, ressam.
şil (Ter.)
Sakat.
şile (Ter.)
Koyu pirinç çorbası.
şille (Ter.)
Sille, tokat.
şirit (Kar.)
Şerit.
şişek (Ter.)
Genç dişi koyun.
şişey (Ter.)
Vücuddaki balık eti.
şişlik (Ter.)
1. *Aşık kemiği.*
2. *Şişe çekilen et, kebablık et.*
şit (Ter.)
1. *Küstah, heddini bilmeyen kimse, aşırı.*
2. *Alaca bulaca.*
şitlik (Ter.)
Küstahlık, fazlalık, aşırılık.
şiven (Af.)
Şamata, gürültülü ağlama, yaygara.
şivda (Tm.)

Seyda.
şoh (Ter.)
Şuh.
şor (Ter., Er.)
1. (Ter.) *Çökelek, peynir suyunu tekrar maya ile çevirdikten sonra çıkarılan çürük peynir suyu; Diğer telâffuzu lor.*
2. *Tuzlu.*
şoş (Ter.)
Şose.
şölve (Er.)
Şule, şua, ışık.
şöyen (Ter.) = şiven.
şuğ (Ter.)
Şuh.
şuluşluş (Ter.)
İş bozanlık, bir işin ciddiyetini bozma, ayağa düşürme, ciddiyetsizlik.
şuluş (Ter.)
Fena, kötü, ciddiyetsiz, ümitsiz. Ms.: işi şuluşdu 'İşi fenadır, ümitsizdir.
şum (Ter.)
1. *Sürülmüş kara has toprak.*
2. *Pis, meş'um.*
şümşet (Kak.)
Şimşek.
şüşşe (Ter.)
Şişe.
şütük (Ter.)
Ninni.
şüyen (Af.) = şiven.
Ağlama gürültüsü, şamata.

T

tābi (Tm.)

Tabii.

tablahana (Ter.)

Tavlu, ahır.

tafdamaḥ (Ter.)

Ayağı ile basıp çiynemek, vürmek.

tafsırma (Ur.)

Bir edebiyat nevi.

tafsırmaḥ (Ur.)

Tenbih etmek, teslim etmek, emanet etmek.

taftağ (Ter.)

Tekme.

tağah (Er.)

Yeni kumaşın nescindeki tazeliği ve sertliği ifade etmek üzere kullanılan bir tabir.

tağam (Er.)

Taam, yemek.

tağar (Er.)

Kürsünün ortasına konulan topraktan yapılmış, yuvarlak ve güvece benzer bir kap. Umumiyetle kürsünün bütününe, örtüsüne, minderlerine ve saireye de denilir.

taḥıl (Ur., Kar, Er., Çr.)

Ekin mahsulü, hububat.

taḥsır (Ter.)

Kabahat, günah, taksir.

taj (Ter.)

Taç.

tal (Af)

Ağaç dalı.

talamaḥ (Kak.)

Talan etmek.

tam (Bay.)

Tad, tam.

tamamıncaz (Ter.)

Tamamile.

tapbaca (Ter.)

Bilmece.

tapdamaḥ (Ter.)

Çiğnemek, bir şeyin üzerine ayakla basmak

tapmaḥ (Ur., Kar.)

Bulmak.

tappılı (Ter.)

Ayak sesi, gürültü, bir şeyin düşmesinden hasıl olan ses.

tatar böreği (Kar.)

Yufka açıldıktan sonra üzerine bir iki yumurta kırılır. Birbiri üzerine 4-5 yufka ve küçük parça halinde kesilerek suda haşlanır. Süzülür ve üzerine yağ, peynir, yoğurt konarak yenir.

tāv (Er.)

Taaccüp edatı.

tay (Ur., Er.)

1. (Ur.) *Denk, yük.*

2. (Ur.) *Eş, akran.*

3. (Er.) *Hizmetçi.*

taya (Ur.)

Mahsül, ot, çalı çırpı yığını.

teḥlal (Tm.)

Tellal.

teḥ (Er.)

Rutubet.

teñli (Er.)

Ratip.

termaş (Er.)

1. *Leyakatsız, beceriksiz, iş yapamıyan bir kimse.*
2. *Küstahca yapılan herhangi bir harekete mukabele olmak üzere kullamlan bir tabir.*

teşt (Er.)

Çamaşır yıkamaya mahsus yuvarlak ve oldukça geniş leğen.

teşi (Er.)

Elde eğirilen yün iği.

teylemek (Kar., Ter.)

1. (Kar.) *Delmek, deşmek, batırmak, sokmak.*
2. (Ter.) *Dâğlamak.*

tez (Ur., Kar.)

Çabuk, acele, siiratlle.

tezmeğ (Ter.)

Kaçmak, firar etmek.

tehe (Er.)

Fena, kötü.

teher (Ter.)

Tavır, hal, hareket; ne teher 'Nasıl.

tehral (Er.)

Tekrar.

tek (Ay., Ter.)

1. *Gibi.*
2. *Yalnız, tek.*

teki (Ter.)

Gibi.

tekin (Ter.)

Gibi.

telek (Kar.)

Tek.

telesik (Kar.)

Acele.

telesmek (Kar.)

Acele etmek.

teletor (Er.)

Oldukça keskin bir bıçak nevi.

telinmek (Ter.)

Yaklaşmak, sokulmak (hayvan için). Ms. kuzunun emmek için annesine sokulması gibi.

tencire (Er.)

Tencere.

tene (Ter.)

Tâne, adet.

tenfüs (Er.)

Teneffüs.

tentimeğ (Ter.)

Dar hale düşmek, perişan ve şaşkın olmak, sıkışık bir vaziyette bulunmak.

tepel (Ter.)

Alın beyaz lekeli davar.

tepiğ (Ter.)

Tekme.

teref (Ur., Kar.)

Taraf, cihet.

terek (Er.)

Evlerin içerisinde eşya koymaya mahsus dıvar rafları.

terezi (Um.)

Terazi.

terkel (Ter.)

Tekrar.

terlan (Kar.)

Avcı bir doğan soyu.

terpenmek (Ter.)

Deprenmek, kıvıldamak.

terran (Ter.)

Tarlan.

ezden (Kak.)
Yeniden, tâzeden, tekrardan.

teze (Er., Ur., Kar.)
Tâze, yeni.

tevdil (Ter.)
Tebdil.

tevret (Tm.)
Tevrat.

teybirleşmek (Ay.)
Tedbirleşmek.

teybir (Kac.)
Tedbir.

tibi (Kak.)
Ordu, asker.

tik (Er., Ur., Kar.)
Dik.

tilge (Ter.)
K örpe kuzu kuyruğu.

tilki (Kar.)
Yapıdaki baca, yani, damdan koyulan pencereler delik yaftılınca atma veya giriş başlarına gelen uzun ve yarı zaviyeli, müselles şeklindeki ağaç parçası ki, bunun dar kaidesi öne getirilir. Karşılıklı konulan iki tilki üzerine tahta veya mertek kapatılır.

tişdemek (Ter.)
Dişlemek.

tıbilgi (Kar.)
1. *Susuz ve kayalık yerlerde biten ve geç büyüyen kıvımlı renkli kısa ağaç: Diğer adı bıbirği.*
2. *Bu ağaçtan yapılan süpürge.*

tısbağa (Ter.)
Kaplunbağa.

tıstan (Er.)
Toprak içerisindeki, kabuğu sertce olan kara böcek.

toflanmağ (Ter.)
Toplanmak.

toğan (Er.)
Aşığın alt tarafı.

toğdah (Ter.)
Pür temkin, sâkin, becerikli, tecrübeli.

toğdamag (Ter.)
Kendisine gelmek, sükûnet bulmak.

toğdor (Tm) = toğdur.

toğdur (Ter.)
Doktor; Diğer telâffuzu doğtur, toğdor, toğtor.

toğtor (Ter.) = toğdur.

toğtur (Dün.)
Doktör.

tölamağ (Ter.)
Kandırmak, aldatmak.

tomruğ (Kar.)
Yuvarlak ve düz herhangi genç bir ağaç parçası.

top (Ter.)
Yığın, topluluk.

toppuğ (Dün.)
Topuk.

tor (Ter., Er.)
1. (Ter.) *Balık ağı.*
2. (Er.) *Acemî, beceriksiz*

torcu (Ter.)
Tor'la balık avlayan kimse.

torpağ (Ter.)
Toprak.

torpağ (Er., Ur., Kar.)
Toprak.

torpağ başına (Er.)
Beddua mukabilinde kullanılır ve 'Ölesin, manasını ifade eder.

torpağlamağ (Ay.)
Toprakla kapamak.

tosya (Er.)
Bele bağlanan şal.

touğ (Ter.)
Tavuk.

toy (Kar., Ur.)
Düğün.

foylağana (Ter.)
Tavlı, ahır.

tög (Er.)
Çi y'in aksi tarafı.

töktürmek (Ur.)
Döktürmek.

töysemek (Ter.)
Sık sık nefes almak.

tuc Tm.)
Tunç.

tufar (Kar.)
Divar.

tuht (Er.)
Yumurtası üzerine oturan tavuk.

tuj (Ter.) = tuc.

tula (Ter.)
Küçük köpek, zağar.

tulazlamağ (Dün.)
Fırlatıp atmak, fırlatmak.

tullamağ (Ter., Kar.)
Atmak, fırlatmak.

tuman (Kar., Er.)
1. Erkeklerde don.
2. Kadınlarda ise eteklik.

tumançağ (Ter.)
Donsuz, belden aşağı çıplak.

tumarramağ (Ter.)
Tımarlamak.

tustağ = dustağ.

tuş (Ay., Ter., Kar.)
Sıra, semt.

tuşbalan (Ter.)
Süzgeç.

tuşgullamağ (Ter.)
Nişan almak.

tutağ (Er.)
Kızgın ve içi yemek dolu guveçi, el yanmasın diye, tutmak için, kullanılan bir kaç kat bez.

tuy (Ter., Çr.)
Tüy.

tük (Ter., Dün., Kar.)
Tüy.

tüken (Ur.)
Dükkân.

tülek (Kar.)
Doğanın başka bir cinsi.

tülkü (Ter.)
Tilki.

tün (Ter.)
Kapalı çarşı.

tünnük (Ter.)
Kalabalık.

tünt (Ter.)
Sert, koyu.

tüpürcek (Kar, Ter.)
Tükürük.

tüpürmek (Kar., Ter.)
Tükürmek.

tüstü (Ter.)
Tütsü.

tütün (Kak.)
Duman, sis.

tüyenk (Ter.)
Tüfenk.

U

udmağ (Ter.)

1. *Yutmak.*

2. *Kazanmak.*

udum (Ter.)

Yutum.

uca (Ay.)

Yüce, Yüksek.

ucalmağ (Ay.)

Yücelmek, yükselmek.

ucunnân (Ur.)

Yüzünden, dolayısıyla.

uçun (Ter.)

İçin.

uğarı (Ter.)

Yukarı; uğarda 'Yukarıda.

ulağ (Kar.)

1. *Haber vermek için yola çıkarılan atlı veya arabalı kimse.*

2. *İmeci işlerinde topluca araba veya hayvanla çalışan kimse.*

urgaşmağ (Kac.)

Sızıldamak.

urğamağ (Er.)

Uğramak.

Urum (Ter.)

Rum.

urup (Er.)

Go d'un dörtte biri.

urus (Er., Ur.)

Rus.

urusbu (Ter.)

Rospu.

urvat (Ter.)

Kıymet (eşya ve insan hakkında).

urza (Kak.)

Rızık.

uşağ (Ur.)

Çoluk çocuk.

uşmağ (Ay.)

Uçmak.

uyhu (Tm.)

Uyku.

Ü

ük (Kar., Ur.)

Yük.

ükl emek (Kar., Ur.)

Yüklemek.

ülkü (Ter.)

Urperme, ürkme, korkma.

ülüzgâr (Ter., Er.)

Rüzgâr.

ün (Ter.)

Ses, sada, şöhret.

ünnü (Ter.)

Şöhretli, sanlı, hörmetli.

ürek (Ur., Kar.)

Yürek.

ürüş (Kar.)

Pay, hisse.

üs (Dün.)

Üst; üsb a ş 'Harici eskâl.

üskek (Kar.)

Yüksek.

üş (Um.)

Üç.

üz (Kar., Ur.)

Yüz, çehre.

üze çıkmak (Kar.)

Yüze çıkmak.

üzerrik (Ter.)

Üzerlik otu.

üzmek (Ter.)

1. Yüzmek, soymak.

2. Koparmak.

üzüh (Ur.) = üzük.

üzük (Ur.)

Yüzük.

üzür (Ter.)

Huzur.

V

vagıb (Er.)

Vakıf.

vaguf (Ter.)

Vakıf (hasad).

vaht (Kak., Ter.)

Vakit.

vahtut (Ter.)

Vakit.

vala (Ter., Tm., Ay., Kar.)

İnce tülden baş örtüsü,

vuâl.

vāde (Ay.)

Va'de, zaman.

vecüf (Ter.)

Veçhe.

vehd (Ter.)

Ahd.

vehlem (Ter., Kar.)

Merhem.

velhasılım (Tm.)

Velhasıl.

vesm (Ter.)

Vasf.

vetan (Er., Ter., At.)

Vatan.

veten = vatan.

vurgun (Ur.)

Aşık, sevdalı.

vurulmak (Ur.)

Aşık olmak.

Y

yad (Ter.)

1. Yabancı, yad.

2. Hafıza; yadında 'Hafızamda.'

yādigēr (Ter.)

Yadigâr.

yağın (Ter.)

Yakın, muhakkak.

yağış (Ur., Kar.)

Yağmur.

yağlıh (Er., Kar., Ur.)

Mendil.

yağmır (Er., Kar.)

Yağmur.

yağa (Ter.)

Yaka.

yağamak (Ter.)

Yıkamak.

yağçı (Kac.)

İyi.

yağçı (Kak., Kac.) = yağçı.

yağın (Ur.)

Yakın.

yağot (Ter.)

Yahut.

yağşı (Um.)

İyi.

yağşı (Um.) = yağşı.

yağun (Kak.)

Yakın.

yal (Ter.)

1. *Hayvanlara verilen sulu un.*

2. *Yele (hayvan için).*

yalğuz (Ter.)

Yalnız.

yalah (Ter.)

Ufacık çukur.

yalğuz (Dün., Ay.)

Yalnız.

yallı (Ter.)

Bir kaç kişinin el ele verip, mendille yaptıkları dans, nanay.

yalo (Ter.)

Alev.

yamağ (Er., Ter.)

1. (Er.) *Kulplu ve küçük bakırdan kap.*

2. (Ter.) *Yama.*

yamçı (Ter.) = yapıncı.

yanamağ (Ter.)

Tehdid etmek.

yandırmağ (Ur.)

Yakmak.

yanış (Er.)

Yanış.

yanşah (Kar., Ter.)

1. (Kar.) *Devamsız, münaseletsiz, serseri, küstah.*

2. (Ter.) *Kapı kapı gezerek türkü söylemekle, ekmek ve saire toplayan ve saz çalan kimse.*

yapıncı (Ter.)

Kıllı ve kalın erkek örtüsü.

yarağ (Ter.)

Silah.

yaraşık (Ter.)

Süs, zinet.

yaraşıklı (Ter.)

Güzel, süslü, yakışıklı.

yaraşmağ (Ter.)

Yakışmak.

yarpağ (Ur., Kar.)

Yaprak.

yatmağ (Ur.)

Uyumak.

yava (Ter.)

1. *Ot ve saireyi kaldırmak için kullanılan çatal.*

2. *Serseri, boşta gezer, işsiz güçsüz.*

yavralmağ (Tm., Kar.)

Yulvarmak.

yavuğ (Ay.)

Yakın, nişanlı.

yaylamağ (Ur., Kar.)

Yazı yaylada geçirmek.

yaylığ (Ur.)

Mendil.

yayma (Ter.)

Mahallebi.

yazığı gelmek (Kar.)

Acımak.

yeddi (Um.)

Yedi.

yeke (Kar.)

Büyük, kocaman

- yekelenmek (Kar.)
Büyümek.
- yekelmek (Kac.)
Büyümek.
- yengi (Ay., Ter.)
Yeni, taze.
- yendirmek (Bay.)
İndirmek.
- yenmek (Ter.)
İnmek.
- yerişen (Kar.)
Herkes, her fert.
- yerimek (Ur., Kar.)
Yürüme.
- yerişmek (Kar.)
Her birden toplanmış olmak, cümbür camaat yürümek, toplanmak.
- yēsir (Ter.)
Esir.
- yeğişmek (Er., Kar.)
1. *Vasıl olmak, varmak, zamanında bir yere varmak.*
2. (Kar.) *Olgun hale gelmek.*
- yeğirmek (Ter.)
İriştirmek, yetiştirmek.
- yeğ (Ter.)
İyi, daha iyi.
- yehar (Ter.)
Hayvan egeri.
- yelin (Ter.)
Koyunun memesi.
- yeren (Ter.)
Yâran.
- yeretmek (Tm.)
Yaratmak.
- yitimek (Er.)
Gaybetmek.
- yiye (Ter.)
1. *Sahip.*
2. *İğge, törpü.*
- yoğut (Er.)
Yahut.
- yol (Ur.)
Defa.
- yol (Tm.)
Yol.
- yola tüşmek (Ay., Ter.)
Gitmek, sefere çıkmak.
- yosma (Çr.)
Kahpe.
- yoşa (Ter.)
Kokulu bir ot cinsi.
- yoz (Ter., Er.)
Umumiyetle sığır hayvan.
- yozalmağ (Ter.)
İstirahat etmek (hayvan için).
- yöre (Er.)
Un savuran değirmen taşının bir hile olmak üzere, değirmencinin lehine un akıtan çevresi.
- yuğa (Kar., Er., Ur.)
Yufka.
- yuğarı (Ter.)
Yukarı.
- yuğu (Ur.)
Uyku.
- yumağ (Ur., Kar.)
Yıkamak.
- yumrağ (Tr.)
Yumruk.
- yumurtamağ (Ter.)
Yumurtlamak.
- yumurtdamağ (Ter.) = yumurtamağ.
- yun (Ter.)
Yün.

yugul (Ter.)
Hafif.
yüngül (Ter.) = yugul.
yuğ (Çr.)
Yük.
yuğlamak (Çr.)
Yüklemek.

yurar (Ter.)
Yular.
yuz (Çr.)
Yüz.
yürümek (Kar., Ur.)
Koşmak.
yüsgeliş (Kak.)
Yükseliş.

Z

zabağ (Er.)
Sabah.
zağar (Ter.)
Bir köpek cinsi.
zap (Ter.)
Büyük güveç.
zarfa (Er.)
Sufran.
zat (Kar.)
İşte, şey, felan, gibi manalarda kullanılır.
zeyrek (Ter.)
Bezir (nebat).
zebir (Tm.)
Zebur.
zehirmar (Ter.)
Zehir.
zéhmeri (Er.)
Zemheri.
zemheri (Kar.)
İkinci kônun.
zencirleme (Kar.)
Bir şiir nevi olup bir bendin son kelimesinin, onu takip eden bendin başına getirilmiş olması ve bu tarzdaki umum destan nevi.
zeral (Er.)
Zarar.

zerbap (Ter.)
Zerli tel, süs.
zerel (Ay, Ter.)
Zurar.
zerraf (Ter.)
Kuyumcu.
zerzemi (Kar.)
Zemin kat.
zerziba (Kak.)
Süs, altun.
zığva (Er.)
Arkası körüklü dar pantolon.
zırza (Tm.)
Elbise üzerine ve umumiyetle kadınların takındıkları süs.
zıvga (Er.) = zığva.
zibil (Ter.)
Çöp, süprüntü; Diğer telâffuzu zivil.
zilf = zül f.
zilfi (Ter.)
Zülf.
zilif (Kar.)
Zülf.
zirza (Er.)
Kapıyı içeriden kitlemek için üç dört yassı halkalardan yapılmış alet.

zivil (Ter.) = zibil.

zoğal (Ter.)

Kızılıcık.

zolağ (Ter.)

*Çizgi (bilhassa kumaş ne-
vinden eşya üzerinde).*

zoppa (Er.)

Hamle, an.

zozo (Ter.)

Bir maymun cinsi.

zuggum(Er.)

Zikkım.

Institut kurde de Paris

KARS VİLÂYETİ HASADLARINDAN

I. KADIN ADLARI

A

Ağa
Ağabanı
Ağahanım
Ağca
Ağcabajı
Ağcabanı
Ağgız
Alağöz
Allı
Almas
Anababa
Anağanım
Anıh
Aslı
Asya
Ayna
Azemet

B

Badı
Bağdağül
Bağdat
Bahar
Bağan
Balagız
Balağanım

Balahatın
Balıh
Ballı
Banı
Banıbeğim
Banıçiçek
Bayaz
Bayram
Beğim hanım
Benöyşe
Berat
Besti
Beyim
Beyzade
Bibi hanım
Binnaz
Bülgëys
Bülbül

C

Cennet
Cevahir

Ç

Çeşni
Çiçek

D

Datan
Destegül
Dostu
Döne
Dudu

E

Emdosdu
Emen
Emet
Emeti
Erdem
Erzurüm
Esme
Ezze

F

Fatmansa
Fayze
Ferhunde
Fikar
Fincan
Firuze
Frenğiz

G

Gazale
Gemer
Gıdı
Gıdıhanım
Gızbeğim
Gızbes
Gızbež
Gızlarbeği
Gızıyeter

Ğ

Ğögerçin
Ğöy
Ğöycebanı
Ğöysüğüzel
Ğöyçek
Ğözel
Ğüher
Ğül
Ğülbahar
Ğülbanı
Ğülçiçek
Ğüldem
Ğülebatın
Ğülen
Ğüler
Ğüleser
Ğülgež
Ğülhanım
Ğülizar
Ğülkız
Ğüllü
Ğüllüšan
Ğülnaz
Ğülperi

Ğülenber
Ğülsevenem
Ğülsüm
Ğülšan
Ğülšen
Ğülzaz
Ğümüş
Ğüneş
Ğünnaz

H

Herdem
Heyret
Hidayet
Humay
Humayı
Hürü

H

Hangül
Hanım
Hanperi
Hanzede
Haşhaş
Hatın
Hazel
Heyrense
Hurda
Hurşit

I

Işık

İ

İnci
İnsaf
İpek

K

Kezban
Kezziban
Kirez
Kişmiş

M

Mafo
Mah
Mahruğ
Mahtap
Maral
Maruli
Mauş
Mavi
Mavişeker
Maya
Mehriban
Meleksima
Menemşe
Meneş
Menöyşe
Mercan
Meryem
Merza
Mesme
Meşdi
Mimi
Minè

Miralay
Möhteber

N

Nabat
Nadire
Nazife
Namı
Namıh
Nargül
Nazehe
Nazenin
Nazlı
Nene
Nenehanım
Nergis
Nezen
Niğar
Nuna
Nunuş

O

Orahanım
Oruç

Ö

Ördek
Örüklü

P

Panbıh
Papı

Papıhanım
Penpe
Peri
Peşişan
Punpul
Pullu
Püste

K

Kalender
Kıtan
Kızlarağası
Kızlarbeyi
Kızlarpaşası

R

Reyhan
Reyhanat
Rehşende
Refiye
Ruhsare

S

Saçlı
Salatın
Salya
Saltut
Sara
Sarabeyim
Satut
Sayalı
Sayat
Selvi

Seben
Seleme
Seltenet
Senem
Seringül
Seriyya
Seyad
Sığın
Sırma
Sine
Sinezer
Sinzar
Siyaset
Solmaz
Sona
Sultan
Sura
Surahanım

Ş

Şahsenem
Şaraban
Şarabanı
Şeker
Şerebanı
Şıgva
Şikesde
Şirin
Şirinbeyim
Şişek
Şöket
Şüşe
Şüşehanım

T

Tamaşa

Tarhın
Tarlan
Tatan
Telli
Tezegül
Tosis
Tonbul
Torum
Tuşan
Tuşu
Tuvu
Tuyğun
Tükezziban
Tüntül

U

Uruh

Ü

Ülker
Ümüş
Ürgiye

V

Valide
Veli
Vilayet

Y

Yarpız
Yayla
Yaylahanım

Yeter
Yemen
Yosma
Yıldız

Z

Zelle
Zerrişan
Ziba
Zibenede
Ziver
Zerrin
Zozan
Zöhre
Zöhrebanu
Züleyha
Zülfüye
Zümrüt

II. Erkek Adları

A

Adıgözel
Adil
Ağa
Ağabey
Ağası
Ağakişi
Ağdede
Alay

Alibaba
Aligara
Aligulu
Allahverdi
Aslan
Aşır
Atakişi

B

Baba

Bağdı
Bağır
Bala
Balabey
Bayram
Behbut
Bebir
Beşir
Bineli
Budağ
Bülbül
Bünyat

C

Cavaşır

Ç

Çerkez

D

Dadaş
Daşdemir
Demir
Dorğut
Dünyamalı

E

Eldar
Eyvaz

E

Emir
Emresdan
Esger

F

Feteli
Fetullah

G

Gara
Gedir
Genber
Gerip
Giyas
Gudret
Gulu
Gülüsdan

H

Hacı
Halay
Hidayet

H

Hanlar
Halit
Hudaverdi
Hürşit

İ

İbadullah
İbat
İmam
İmamsöyün
İmamgulu
İslam
İmran

K

Kerem
Kiççikağa
Kinyaz

L

Lezgi
Lütfeli

M

Mansır
Mehralı
Medet
Melik
Memiş
Memmet
Merdan
Mesim
Mırat
Mirza
Möksüm
Murtaza
Mülazim
Mürsel
Müşir
Müznüp

N

Nadir
Namaz
Necef
Nesip

Nesir
Noruz

O

Oğurlu

P

Paşa
Polat

R

Resul

S

Sefder

Sefer
Serdar
Setdar
Söyün
Sultan
Sürmeli

Ş

Şahbaz
Şahbender
Şahgulu
Şahsuvar
Şahvelet
Şefi
Şemsi
Şöket

T

Talıp

Tayfur
Tuğu
Turap

V

Vağf
Vekil
Veli
Vezir

Y

Yüzbaşı

Z

Zaman
Zilli
Ziyat

Institut Kurde de Paris

DÜZELTMELER

<u>Sah.</u>	<u>Sat.</u>	<u>Yanlış</u>	<u>Doğru</u>
3	23	gırh	gırh
4	5	'rız	'razı
5	31	orvadin	arvadin
6	28	ğelff	ğelif
6	30	aħnnd	aħund
9	21	Anasi	Anası
16	15	enetdi	cennetdi
17	2	Krapapaħ	Karapapaħ
20	23	vérir	verir
21	18	ğörmemişik	ğörmemişik
25	28	yolnnan	yolunan
26	26	bonuma	boynuma
26	27	düvelllerden	düvelllerden
27	8	çıhajam	çıhajam
32	2	neneçi	nenedi
32	5	ğedif	ğedif
32	24	söylüyeğēm	söylüyejēm
»	29	sünbül	sünbül
41	9	Ğözu	Ğözü
46	1	ğirdi	ğirdi
47	7	ğeje	ğeje
50	25	ğol	ğöl
60	15	DÖNDERMF	DÖNDERME
77	1,2,4	yorgağrı	yorganrı
107	32	dēdi	dēdi
112	11	bükersln	bükersin
129	12	Lutu	Lotu
131	9	ötürüller	ötürüller
131	14	yéyēk	yeyēk
149	22	ğışdi	ğışdi

<u>Sah.</u>	<u>Sat.</u>	<u>Yanlış</u>	<u>Doğru</u>
156	7	çengelli	çengelli
163	25	çağ	çağ
171	5	Ėglen	Ėglen
179	25	gel	ğel
184	22	cet	çet
191	19	Ėtdiğın	Ėtdiğın
201	11	eelmesin	celmesin
202	10	Surhahan	Surbahan
205	5	Önnar	Önnar
206	29	bızı	bizi
235	38	Yağın	Yağın
255	18	(Kat.)	(Kar.)

MÜELLİFİN BASILMIŞ ESERLERİ

1. Türkçede «Daş» lâhikası, «Halk bilgisine ait tetkikler»,
1. İstanbul 1929. [Mevcudu kalmamıştır].
2. 27 Azerbajğanische Lieder «Bajaty» in der Mundart von
Gänğä, Berlin 1930 1.50
3. Kitâb al-İdrak li-lisân al-Atrâk (Abu Hayyan), İstanbul,
1931 4.00
4. Azerbaycan yurt bilgisi mecmuası, cilt I, İstanbul 1932 . 3.50
5. » » » » cilt II, » 1933 . 3.50
6. » » » » cilt III, » 1934 . 3.50
7. XIX. uncu asır Azerî şairi Sirâcî, İstanbul, 1932 . . . 40
8. Azerî edebiyatında istiklâl mücadelesi, İstanbul, 1933 40
9. XVII-inci asırda Azerî şairi Melik bey Avcı, İstanbul 1933 40
10. Uygurlarda hukuk ve maliye ıstılahları, İstanbul, 1934 50
11. Türk lisani tarihini dersleri tatbikat nûmuneleri, İstan-
bul, 1932 25
12. Uygur sözlüğü. Bölüm I. İstanbul, 1934 50
13. » » » II. » 1937 50
14. » » » III. » 1938 50
15. La Canzone del «Sayagı», nella Litteratura popolare dell,
Azerbajgian, Napoli, 1938 70
16. İlk Türk dilcisi Kaşgarlı Mahmut, Ankara, 1938 . . . 10
17. Türk taamül hukukunda «Evlatlık Müessesesi», İstan-
bul, 1939 25
18. Anadolu dialektolojisi üzerine malzeme, I, İstanbul, 1940 1.20
19. » » » » II, » 1941 95
20. Azerbaycan » 1940 125
21. XIX uncu asır büyük Azerî reformatörü Mirza-Feth-Ali
Ahundzade. (Mevcudu kalmamıştır) Roma 1940 30
22. Doğu illerimiz ağızından toplamalar, İstanbul, 1942

Değeri 150 kuruş